

קובץ גליונות

פרשת ויקהל-פקודי-פרה

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- קובץ זיכרון במלאת שנתיים לפטירתו -

מעתיק השמועה

בעל ה"משנת רבי חיים שלמה"
מרן הגאון רבי חיים שלמה ליבוביץ זצוקללה"ה

ניתן לשלם גם במכשירי 'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

ערכון חשוב

בשבוע הבא יופצו שני קבצים נפרדים
קובץ רגיל לפרשת ויקרא וקובץ מורחב לחג הפסח

הודעה חשובה

לקראת חג הפסח יצא לאור קובץ גליונות מורחב במיוחד

(כ 160 עמודים)

עקב ההוצאות המרובות

נשמח במי שיכול להיות שותף בהוצאות ההדפסה,

ניתן להקדיש לע"נ וכד'

להקדשות ע"ג הקובץ
או המעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם
ובכל עניני קובץ ניתן לפנות
למס': 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.gilvnot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@googlegroups.com

ניתן לשלם ולתרום במכשירי
"קהילות" ו"נדרים פלוס"
בבתי הכנסת,
יש לחוץ על לחצן 'קופות נוספות'
ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:
נדרים פלוס
7630585-03 שלוחה-486
קהילות
073-2757000 שלוחה-4311
או בהעברה לבנק מרכנתיל-17
סניף: 745
מס' חשבון: 45458

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א
הקדישו ע"ג הקובץ את יקיריכם באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה

כ"ג אדר	ויקהל פקודי	כ"ז אייר	בחוקותי	י"ז תמוז	בלק
א' ניסן	ויקרא	ה' סיון	במדבר - שבועות	כ"ד תמוז	פנחס
ח' ניסן	צו - פסח	י"ב סיון	נשא	ב' אב	מטות מסעי
כ"ט ניסן	תזריע מצורע	י"ט סיון	בהעלותך	ט' אב	דברים
ו' אייר	אחרי מות קדושים	כ"ו סיון	שלח	ז' אלול	שופטים
י"ג אייר	אמור	ג' תמוז	קרח	י"ד אלול	כי תצא
כ' אייר	בהר	י' תמוז	חוקת	כ"א אב	כי תבא

גליון זה יו"ל

להצלחת התורם וב"ב

שיראה ברכה והצלחה בכל הענינים

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א

דבר העורך

לידידנו קוראי הגליון החשובים
השלום והברכה!

מאז פורסם בגליון זה כי בס"ד נכניס את שמות הקוראים ובני משפחותיהם לברכה בפני רבינו שליט"א ביום הפורים, לא חדלנו מלקבל פניות בלי הפסקה, מכל כיוון אפשרי קיבלנו מאות קויטלך, זכינו להיות "שליח מצוה" ולהכין רשימה של מאות שמות של יהודים כאן בארץ ישראל ובפרט מאחינו הפזורים ברחבי תבל מעבר לים. (כואב הלב לראות מקרוב כמה צרות שיש בתוכנו, רפאנו ה' ונפלא! ה' יאמר לצרותינו די!)

וב"ה סידרנו הכל ברשימת דפים שיהיה קל ונוח לרבינו מרן שליט"א לקרוא.

ואכן זכינו שרשימת השמות הוגשו לרבינו; תחילה מסרנו את רשימות השמות שנשלחו על ידי קוראי הגליון "דברי שיח" בליל הפורים, אחרי קריאת המגילה, ובידך את כל הרשימה. ולמחרתו ביום הפורים אחרי שחרית, מרן שליט"א הביט בשמות איזה זמן ואחר כך אמר "תמסור שיהיה ברכה והצלחה לכולם", והוספתי לבקש שיש כאן ברשימות הרבה בקשות בהרבה ענינים והיות ואני שליח שלהם אני מבקש שרבינו שליט"א יעתיר במיוחד בעבורם, והוסיף מרן שליט"א ובידך "שיהיה ברכה והצלחה לכולם אפילו כען פורים". גם לפני תפילת מנחה הכנסנו את השמות ובידך שוב. בברכה משולשת.

והננו לבשר לכם כי אכן עשינו בקשתכם-שליחותכם בו ביום!!!

בתפילה ובברכה כי נזכה להתבשר מהיום אך בשורות טובות.

בסרכת עט 8160

י' תמוז ה'תשע"ח

על הפרשה

"וישם את מסך וגו' ואת מזבח העלה וגו'" (כו, כה, כט)

יל"ע למה המסך עם המזבח ב' אחת ואין שייך זה לזה והו"ל לחלק פרשה ככל הכלים. ויל"ע משום דהמזבח צריך להיות מול הפתח כמ"ש בזבחים נ"ט א' לכן צירף דיני פתח עם מזבח שיהא בתחלה פתח כהלכתו ואח"כ יוכל ליתן את המזבח. ע"ל משום דשלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין ואמר' בזבחים נ"ה ב' דוילון נעשה כפתח פתוח ופי' התוס' ובשטמ"ק שם משום דבעי לפתוח הדלתות צריך לעשות וילון לצניעות שלא יראו ההיכל, ולפ"ז באוה"מ שלא ה' דלתות כמ"ש התוס' בעירובין ב' א' ה' המסך לצניעות שלא יוכלו לראות שם בשעת שחיטה נמצא שהמסך צורך מזבח העולה ולכן כללו יחד.

(טעמא דקרא)

מקור לחיוב פרשת פרה מדאורייתא

בשו"ע סימן תרפ"ה ס"ז כ' "ל"א שפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקרוא מדאורייתא, לפיכך בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבא למקום שיש מנין בשבתות הללו כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא. הגה ואם אי אפשר להם לבא, מ"מ יזהרו לקרותם בנגינתם ובטעמם", ובס"י קמ"ו ס"ב כ' "וכל זה אינו ענין לפרשת זכור ופרשת פרה שהם בעשרה מדאורייתא, שצריך לכוין ולשומעם מפי הקורא", והק' המג"א בס"י תרפ"ה דלא ידענא היכא רמיזא, ואמר מרן שליט"א ליישב בשם אביו מרן הקה"י זצוק"ל שנראה שהמקור הוא מהא דכתיב "למשמרת למי נדה חטאת היא", דמשמע שצריך לזכור. ועמ"ש"כ בזה הקה"י בספרו ברכת פרץ פרשת חקת, ומש"כ רבינו שליט"א בספרו נחל איתן סימן ט"ו ס"ב סוף סק"ו. ובעצם קושית המג"א עי' בערוה"ש ס"י תרפ"ה ס"ז ובמשך חכמה פר' חוקת.

(קונטרס שמחת אליהו)

עלי שי"ח

"וימי הפורים האלה לא יעברו"

בס"ד ובחסדים גדולים, זכינו ורבינו שליט"א חגג את ימי הפורים בדיצה ובצהלה בביתו. השנה לא היה בכוחו לצאת לקריאת המגילה לבית הכנסת, והתפלל ושמוע קריאת המגילה בביתו. את המגילה קרא הבעל קורא הוותיק (שכינו של רבינו) הגר" לייב נדל בנו של הגר"ג נדל זצ"ל.

סיפר לנו אחד מבני הבית, שבשעת סעודת הפורים, ניגש אל רבינו אחד וביקש ברכה להיות כמו רבינו, באומרו 'הלא ביום הזה כל הפושט יד נותנים לו, וידוע בשם הספרים הק' שזה הולך גם על עניני רוחניות, שכל מי שמבקש דבר ביום הזה הבקשה יכולה יותר להתקבל'.

הביט בו רבינו ואמר: זהו. כבר יצאת ידי חובת 'עוד דלא ידע'.

הלא, הפציר ברבינו שהוא רוצה באמת ברכה לגדול גדול בישראל, הגיב לו רבינו:

מה שאמרו כל הפושט יד נותנים לו, הוא קולא בהלכות צדקה ולא חומרא, שאין צריך לבדוק אחרי העני אלא אפשר לתת לכל אחד שמבקש, כי אומרים מסתמא הוא עני. אבל בשאר ימות השנה שיש גבאי צדקה ואפשר לתת דרכם לעניים, החמירו שא"צ לתת לכל עני הפושט יד כי אפשר לתת על ידי הגבאי צדקה והם צריכים לבדוק מי זקוק ומי לא...

ביום שושן פורים לתפילת ותיקין, הגיעו אל רבינו (בהשתדלות ידידנו הגר"י הלופסקי) מנין של תושבי ירושלים שכבר נתחייבו ביום ט"ו בפורים כי היו שם בתחילת היום ובאו עכשיו, ואחד מהם קרא עם כל הג' ברכות לפניו וגם לאחריה בירכו ואח"כ אמרו שושנת יעקב. וגם קראו בתורה כדין.

ורבינו מאוד מרצה מזה, כי כל שנה נוהגים על פיו לקרוא בט"ו משום שבני ברק הוא קרוב לעיר יפו ות"א שהיא ספק מוקף חומה וקראו בלי ברכה, ועכשיו שיש את אלף שבאים מירושלים, קוראים ברכה והוא מהודר יותר. וכן נוהגים כמה שנים וזכה הגר"י הנ"ל להנות את רבינו שליט"א.

על הדף

בענין אוקמי אילנא בשביעית

ע"ז נ' ב' מתליעין ומזהמין בשביעית ואין מתליעין ומזהמין במועד כאן וכאן אין מגזמין כו' ואלא זיהום אגזום קא קשיא ליה מ"ש שביעית דשרי ומ"ש גזום דאסור מי דמי זיהום אוקמי אילנא ושרי גזום אברויי אילנא ואסור כו' דאמר רב עוקבא בר חמא תרי קשקושי הוי חד לאברויי אילנא ואסור וחד לסתומי פילי ושרי. ולכא' יל"ע בהיתר של אוקמי אילנא אם הוא היתר שהתירו משום פסידא כמו שהתירו בחוה"מ דבר האבד או שאין כאן שום היתר כלל אלא שלאוקמי אילנא אין זה עבודה שאסרה תורה ונ"מ בדבר שיש בו גם אוקמי וגם אברויי דאי הוא היתר שהתירו משום פסידא א"כ אף אם יש גם אברויי מותר משום פסידא אבל אם אין כאן שום היתר רק שהתורה לא אסרה רק אברויי א"כ כשיש שניהן אסור, והנה רש"י בסוגיין כ' (ד"ה אבל) מלאכה שהיא עבודת קרקע אסור רחמנא והני לאו מלאכת קרקע נינהו דאוקמי אילנא בעלמא הוא ואין משביחו לאילן אלא מעמידו בכמות שהוא עכ"ל וכע"ז כ' תלמיד ר"י מפריש במר"ק ג' א' ומבואר דא"ז שום היתר של אוקמי אילנא רק דהתורה לא אסרה זה שא"ז עבודת קרקע אבל אם יהי' גם אברויי בודאי אסור וכלשון רש"י ואין משביחו לאילן אבל אם גם משביחו אסור, וכן מוכח בתלמוד ר"י מפריש שם דאברויי אילנא היינו כשנתגלו השרשים והביא צורות דקים ומיני עפר שמנה לכסותם ובה האילן משביח וקרוי עבודת קרקע אבל סתומי פילי שסותם גומות הקרקע שתחת האילן וממלאן והאילן אין משביח בזה אלא עומד במעלתו שלא יכחיש כחו מותר עכ"ל ומבואר דאוקמי וגם אברויי אסור. עוד מב' מרש"י דההיתר דאוקמי אילנא הוא דאורייתא ואפ' בד' מלאכות דאורייתא אם ה' אופן שאינו אלא אוקמי היה מותר שאין זו עבודה וכן מוכח במר"ק ג' א' דהא לאביי דס"ל דתולדות דאורייתא כל הברייתא דשדך לא תזרע הוא דאורייתא וא"כ קשיא מברייתא דתשמטנה מלקשקש וע"כ כתירוצא דרעב"ח דתרי קשקושיא הוו אלמא דהיתר דאוקמי הוא מדאור'.

(דרך אמונה פ"א מהל' שמו"י ה"ה ביה"ל ד"ה ולא ועי"ש עוד שהאר"ך בזה טובא)

לקראת שבת קודש פרשת ויקהל פקודי 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם'

ענינים פריטיים שונים בשמירת שבת

התארח אצלו עם 20 בחורים ושוררו. באמצע הבחור הנ"ל קם והלך לכיוון המטבח ופגע בבחור אחר שהחזיק את המגש עם האוכל בידו, ונפל הכל, ונעשה רעש וצעד. ואמר הבחור אני חייב לצאת החוצה להתאוויר קצת. והרבנית הבינה כי כיון שהוא כאוב הולך לעשן, וניסתה לשדלו שלא ילך והרגיע אותו שלא קרה כלום בסך הכל נפל אוכל, אך לא הצליחה. והוא יצא החוצה ופתאום הוא ראה שעומדת גויה ואומרת לו אתם יהודים אני שומעת איך אתם שרים יפה (שרו קה אנסוף) אני תמיד ידעתי שהיהודים מכבדים את הימים טובים שלהם, והלכה לה.

והבחור חשב לעצמו אם גויה מבינה שיהודי מכבד את השבת גם אני מבין זאת, והתגבר ולא עישן. הוא שואל אם יתכן שזה אליהו הנביא, האם אליהו הנביא יכול לבוא בדמות גויה? ת: אם לא ראוי ליותר הוא מתגלה כמו גויה, ואין אפשרות לדעת חשבונות שמים.

ב' בהעלותך י"א סיון תשס"ד. התקיימה ישיבת רבנים אצל מרן הגר"ש (שליט"א) ביום ה' בלילה בענין הפאות והכריע בפרט הענין מה מותר ומה אסור, אך ביקש שלא יפרסמו בעיתון ביום ערב שבת קדש, כיון שזה נושא שחשוב לנשים ובערב שבת אשה צריכה להיות עסוקה בהכנות לשבת, וזה יפריע להם. זה גמרא בשבת דף פח. שבשישי לא היה לו פנאי. אינני יודע מה הוא [בגמרא] היה צריך לעשות בערב שבת, אבל כנראה היה צריך להיות בבית בשישי. לשון הגמרא: "בשישי לא היה לו פנאי. מאי לאו - משום תורה? - לא, משום טורח שבת".

אמרת. היה פעם משלחת בבית מרן הקהילות יעקב מאברכים שהיו ובב"ב יש ב' צפירות בע"ש והיו מכשולים בעקבות שהתאחרו בהדלקת נרות, הם בקשו שתצא קריאה מקה"י שאנ"ש ידליקו בצפירה א' אמר להם: זו הצעה יפה אבל אני רוצה שתהיה משלחת מנשי האברכים ולא מאברכים. ושוב הלכו למרן אבי עזרי צ"ל ובקשוהו כהנ"ל. ואמר: זו הצעה יפה אבל אני רוצה שיהיו משלחות מנשי אברכים ולא מאברכים, ע"כ. דעת תורה היא אחת.

(כל משאלותיך)

ש'קשה לשכחה'. ובמעשה השלג הנ"ל לא יחששו לשכחה ויכול לעשות ואין צורך לחפש עצה אחרת. א"כ גם זיתים וכדו' כאשר הם ממש לצורך שבת לא מוזק? אכן לא מוזק (לכאורה הכוונה בסעודת שבת ממש. ולעצמו, מחמיר רבנו גם בסעודות השבת ואינו טועם ממאכלים שיש בהם זית).

נכנס יהודי ושאל, אומרים בשם החפץ חיים, שאמר לבתו שאוכל של שבת לא מוזק, האם יש לסמוך על כך למעשה? חייך רבנו ואמר: ואולי כאשר החפץ חיים אמר, זה לא הזיק. מענין לענין המשיך רבנו: שמעתי על בנו של רבי חיים מוולוז'ין - רבי יצחק, כי היתה לו ידיעה ברפואה, ושאלו אביו האם מותר לו לאכול קוגל בשבת, השיב לו שזה יכול להזיק לו, ואמר ר"ח שלכבוד שבת לא מוזק, ואכל ולא הזיק. ושוב בשבת הבאה שאלו ואמר: נו, לך אבא הרי זה לא מוזק ואכל והזיקו. ואז אמר ר"ח: בשבת שעברה שסברת שזה מוזק אבל אכלתי לכבוד שבת, לא הזיק לי, אבל בשבת זו שאמרת - שלי זה לא מוזק, זה הרי באמת כן מוזק, והזיק לי.

רבנו בחן ילד מנכדיו שאמר לי כי התכונן לבר מצוה בלימוד כל הלכות תפילין שאל אותו רבנו: מי צריך להניח תפילין בשבת? הילד לא ידע והסבא רבנו שליט"א אמר לו: כתב בבית יוסף בשם האגור מי שמתו אחיו מחמת מילה יניח בשבת גם כן, כי בגמ' אמרו שהטעם שבשבת אין מניחים תפילין כי יש לו אות אחר של ברית, אבל מי שאין לו אות דברית צריך אות דתפילין, וכתב הב"י אבל לא כך המנהג.

"לצערי נכשלתי בחילול שבת והנני מתחרט על כך חרטה גמורה אני רואה בזאת שוב כמה צדקו דברי חז"ל על החיוב ללמוד הלכות שבת וכתובות המשקל הנני מפרסם זאת" - זו מודעה שהתפרסמה בעיתון המודיע. שאלה: האם עשה דבר נכון או לא נכון לעשות כן? כן, זה דבר טוב.

ה' קוח כ"א סיון תשע"א. סיפר לי ראש ישיבה שליט"א כי קיבל מכתב מתלמידו שלמד בישיבתו וכיום הוא ראש ישיבה בעיירת פינסק שהנה יש שם בחור שחזר בתשובה, אבל לא יכול היה להפסיק לעשן בשבת עד שסוף כל סוף הצליח, ובסעודת ליל ש"ק

בת שכוססת ציפורניה בפה, ורגילה כל כך עד שגם בשבת עושה כן לרוב רגילותה, מה העצה? תתחייב שכל כסיסה בשבת תתן לצדקה 50 שקל ואז כבר תימנע מזה. אמרתי, שמעתי שבחור בא לפני החזו"א וכסס את ציפורניו בפיו, והיה יום חול, אמר לו החזו"א אתה מחלל שבת, והביע תמיהה, הרי היום יום חול, אמר לו - אם אתה עושה כך אי אפשר שלא תעשה כן גם בשבת, ולכן גם בחול תפסיק מהנהוג הזה. ת: זה מעשה נכון. תלמיד חכם שאל ביום שבת: הערב אי"ה אני נוסע לחו"ל, שמעתי בשם ר' יוסף שטיגל שבשבת רצה להיפרד מהחזו"א לפני נסיעה בלילה במוצ"ק לירושלים, אמר לו החזו"א בשבת לא נפרדים (= שבת גיעושמען זאן ניש). ואני שואל מכל מקום האם ברכה על הצלחה לנסיעה למצווה אפשר בשבת, ושיחול על זה ברכת השבת? זה בכלל דברי חול.

ביום שבת, רבנו דיבר אתי בעניין הצעת שידוך, וסיפר, כי הוי עובדא שדיבר עם החזון איש על שידוך בשבת ואמר לו החזון איש: וכי מדברים על כך בשבת?! וענה רבנו לחזו"א הרי מפורש שמותר וצווה החזו"א להביא את המ"ב, ועיין, ואחרי שעיין אמר: נדבר במוצאי שבת, ולא הבנתי. עד שמצאתי כי ב'שער הציון' כותב שאם אפשר אחרי שבת אין לדבר בשבת, אבל עתה לעניינינו כיון שבמוצאי שבת אני יוצא [לצפת] לכן דיברתי אתך על ענין השידוך כעת בשבת.

נכדו של רבנו נכנס ושאל: בחו"ל ירד שלג כבד ויהודי נסע מביתו לשבת, ואם לא ייראו סימני דריכת הרגל בשלג ידעו הגנבים שהוא אינו בבית, ויהודי אחר רצה ללכת ברגליו לכיוון הדלת בשבת בכדי לעשות צורת הרגל, האם בשבת מותר, הרי עושה צורה במתכוון, ואמרו בשם רבנו שיעשה בשינוי, יהפוך נעל שמאל לימין, ושאלו הרי המחליף שמאל לימין קשה לשכחה כמו שכתב רבנו בס' הזכרון סק"ל, ואמר רבנו: יום שבתון אין לשכוח, ולא יקשה לשכחה ע"כ. האם לפי"ז בשבת אפשר לאכול זיתים? חלילה לאכול זיתים בשבת. ורק כשה צורך זה לא מוזק ולצורך השבת שהיא שגומה את הצורך. כי גם אם באופן כללי שמירת שבת יש בה סגולה לזכרון, עדיין לא נאמר שמחמת כך יעשה ויתנהג בדברים

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושר'ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

נשיה בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ** שליט"א
גליון מס' 195 • ויקהל פקודי תשע"ח

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' (לה, ב)

תנן במסכת חגיגה (י.) הלכות שבת וכו' הרי הם כהררים התלויים בשערה [בשערות ראש. רש"י] שהן מקרא מועט והלכות מרובות. ובגמ' מאי הררין התלויים בשערה [דמשמע שיש קצת רמז מן התורה ללמד זה ומהו הרמז. רש"י] ומשני, מלאכת מחשבת אסרה תורה ומלאכת מחשבת לא כתיבא. פרש"י שהמחשבה חשבה בדעתו ומתכוון לה וזה לא נתכוון לה לבנין זה לפיכך פטור, וזהו רמז מועט, דאילו מלאכת מחשבת בשבת לא כתיבא אלא במשכן הוא דכתיב, ולפי שסמך בפרשת ויקהל פרשת שבת לפרשת משכן אנו למדים מלאכת מחשבת לשבת, עכ"ל.

פסקי הלכות

מותר לילך במקום נמלים כשאין פסיק רישא בכל פסיעה שיהרוג נמלים, ואין צריך להתבונן בכל פסיעה אם יש בזה פסיק רישא כיון שהוא ספק פסיק רישא ואינו חייב לברר אם הוא פסיק רישא דאפילו אם נימא דמתעסק יש בזה איסורא מ"מ כיון שהוא פסיק רישא דלא ניחא ליה באיסור דרבנן [שאין צריך להריגת הנמלה] מותר. אמנם אם רואה את הנמלים צריך לזהר מלהרגם בשבת [ועיין ביה"ל סי' שכ"ח סעיף מ"ט].

מי שיש לו פצע בכף רגלו שאפשר שע"י הליכתו יצא דם מן המכה, אף אם הוא במצב שבצירוף כל הליכותיו בשבת יהיה פסיק רישא שיצא דם מ"מ מותר דהוי ספק פסיק רישא בדרבנן.

וכן בהולך עם גרביים [חדשות] שכתוב בהם אותיות וע"י הליכתו נמחקים האותיות בשבת, דינו כנ"ל.

בדברי החפץ חיים בריבוי בהוצאה

החפץ חיים בספר מחנה ישראל (פ"ז ובדפוסים אחרים פל"א) כתב שאם יש ציווי על איש הצבא שמוכרח לישא איזה דבר מצד הציווי אין עליו איסור וכו' ואם החפצים האלו הם שלו ואין עליו ציווי מהממשלה שיהיו לו החפצים ההמה, אסור לישא אותם בעצמם עמו, אך אם נושאם בצירוף שאר החפצים שמוכרח לישא אותם מצד הציווי אפשר דאין על זה איסור וכדלקמן.

עוד כתב שם, ואם נושא מעות או תפילין יתפרם בבגדו בערב שבת דשוב אין על זה רק הוצאה כלאחר יד ובמקום פסידא יש להתיר, ואם לא תפרם מערב שבת בבגדיו נראה דיש לסמוך במקום הדחק כזה על ההיתר שכתבנו שיניחם בתוך יתר החפצים שמוכרח לישא אותם מצד הציווי וישאם ביחד, ולא ישא החפצים הנוספים ביד בפני עצמו וכו', עכת"ד.

ובטעמא דמלתא כתב החפץ חיים בהגה"ה שם, וז"ל עיין במנחות ס"ד ע"א וביומא פ"ד ע"ב דמשמע שם דאם הוא מתכוין להעלות דגים וגם התינוק שנטבע לכו"ע אין בו משום מלאכה בשבת, ושם אפילו לכתחילה מותר כמ"ש הר"ן פ"ג דשבת וכו', ואין לחלק בין דבריו לעניננו משום דהכא הלא מרבה בפעולה בעת מעשה, דהעלאת המצודה בדגים עם התינוק שנטבע יוכיח, וכן ריבוי השיעור בבישול יוכיח דסבירא ליה להרשב"א דאם מבשל עבור חולה שיש בו סכנה יותר מכפי הצריך לו כדי שיהיה גס לבריא אינו חייב חטאת עבור זה וכו', ואף דהר"ן חולק שם על הרשב"א וס"ד דלא התירו רק שם אבל בשאר מקומות כל היכא שהוא מכוין הפעולה גס בשביל עצמו הוא איסור דאורייתא, ועיין במג"א סי' שי"ו שלא הכריע, עכ"ז במקום הדחק כזה פשוט דיש לסמוך על הרשב"א וכו', עיי"ש מה שהאריך.

ודברי החפץ חיים אלו מחודשים, דאם ההיתר לישא את התפילין וכדו' עם שאר החפצים שמותר לו לישא מחמת פיקוח נפש הוא כההיא דמעלה את התינוק שנטבע שמותר לו לישא מחמת פיקוח נפש הוא כההיא דמעלה את התינוק שנטבע שמותר אף שמכיון נמי להעלות את הדגים יחד עם התינוק, זה תמוה, דהתם איירי שבשעה שמעלה את התינוק מעלה ממש באותו המעשה את הדגים וקמ"ל דאף אם מכיון להעלות את הדגים שרי כיון דעצם המעשה נקרא ע"ש הצלת התינוק שמותר מחמת פיקוח נפש, אבל זה פשיטא שאם צריך להוסיף במעשה הצידה כדי להעלות את הדגים ודאי דחייב על צידת הדגים. ובחידוש החפץ חיים שמותר לישא יותר עם החפצים שמוכרח לישא, לכאורה אינו דומה לזה, דמנין להתיר להוסיף יותר משא על המשא שמוכרח לישא, ושאיני צידת הדגים שהוא באותו פעולה ממש של הצלת התינוק.

ואם ההיתר הוא משום ריבוי בשיעורים שלדעת הרשב"א איסורו רק מדרבנן, ובכה"ג יש להתיר, גם זה קשה, שהרי לדעת ר"ת במתני' דקופת הרוכלין דווקא על האוכלין ועל הכלי שהוציא חייב ב' חטאות אבל על כל מיני הבשמים חייב אחת דהכל חשיב הוצאה אחת וכן"ל, מ"מ חייל המוציא כלי נשק ושאר דברים המוכרחים לו לעבודת הצבא ומוסיף עליהם תפילין או סידור מסתברא דמיקרי ב' דברים ולא מין אחד, וא"כ אין לזה שייכות לדינא דריבוי בשיעורים דהתם מיקרי הוצאה אחת רק דמרבה בהוצאה, אבל כשעושה ב' הוצאות נפרדות אין זה ריבוי בשיעורים אלא ריבוי במלאכות דלכו"ע חייב על כל הוצאה והוצאה בפני עצמה וכ"ש לדעת ר"י דאף בכמה מיני אוכלים דמיקרי כמה הוצאות, וצ"ע. (קונטרס מלאכת מחשבת, חוט שני)

ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו את תרומת ה' (לה, כד)

בתולדות יצחק פירש 'על הנשים' שבאו האנשים בהסכמת הנשים, כי האשה אינה יכולה לתרום שלא בהסכמת בעלה, והבעל אינו יכול לתרום תכשיטים שכבר נתן לאשתו, והכתוב אומר שהסכימו שניהם לתרום עיי"ש.

כסף קטו שהאשה נתנה לצדקה

כסף קטן שנמצא אצל האשה רשאית לתיתו לצדקה, דמסתבר שכסף קטן הבעל הקנה לה והוא שלה.

נדרה לצדקה סכום גדול

אשה שנדרה לצדקה, אמנם הנדר חל, אך מאחר ואין לה כסף, הבעל אינו חייב להביא לה כדי לפרוע את חובה, לכן הנדר תלוי ועומד, עד שירחם עליה בעלה ויתן לה כסף לפרוע נדרה. (באורה צדקה)

ויקם משה את המשכן (מ, יח)

בנית בית הכסא בגג בית הכנסת

מעשה בבית כנסת שעקב ריבוי המתפללים והלומדים היו צריכים להוסיף ולבנות שם עוד בית כסא, והמקום היחידי שהיה אפשר לבנות בו היה בגג של בית הכנסת. והגבאים חשבו לבנות את זה בקצה הגג, ובכדי שזה לא יהיה מעל המקום שבו מתפללים החליטו להעמיד באותו מקום בבית הכנסת ארון ספרים, וכך ירוויחו שלדעת הט"ז שהחיסרון בבית כנסת שיש על גביו מקום מטונף הוא שהתפללות שמתפללים תחתיו אינם עולים למעלה, א"כ כאן לא יתפללו תחתיו מחמת ארון הספרים שמונח במקום ההוא.

ולכאורה יש לדון בזה, דהנה השו"ע כותב שיש ספק אם מותר לעשות תשמישים בגג בית הכנסת, והנידון הוא אם הגגין והעליות של בית הכנסת נתקדשו או לא, וא"כ לצד שהגגין נתקדשו, לא יעזור מה שמעמידים בבית הכנסת תחת אותו מקום ארון ספרים, דסוף סוף הגג ההוא מוגדר כגגו של בית הכנסת, ואם חלה קדושה על הגג הרי הגג קדוש ואסור לבנות בו תשמיש בזוי או להשתמש בו שאר תשמישים, וממילא לצד הזה צריך לאסור לבנות בגג הזה את בית הכסא.

והגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א אמר, שבשעת הדחק יעשו רצפה נוספת בגג במקום שבו רוצים לבנות את בית הכסא, והרצפה החדשה תהא באופן כזה שיש ריוח בינה לבין הרצפה הקיימת, ועל גבה יבנו את בית הכסא. משום שבאופן כזה הרצפה החדשה אינה נחשבת כגגו של בית הכנסת, ואפילו אם הגגין נתקדשו הרי היא לא נחשבת כגג בית הכנסת כיון שבנויה מעל הגג, שיש ריוח בינה לבין רצפת הגג, וא"כ על גבה מותר לבנות ולעשות את התשמישים שרוצה לעשות, ויוכלו לבנות עליה את בית הכסא. (שלמים מציון)

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א •

ועל זה הצטער רבי יוחנן, שהיה חסר לו התענוג של תורה שהיה בלימודו עם ריש לקיש, ומרוב צער על זה "שף דעתיה דרבי יוחנן" (פירש רש"י נעקרה ממנו דעתו ונשתתה) וחכמים ביקשו עליו רחמים ומת.

זה נקרא אהבת תורה! שבלי תורה הוא מרגיש שחיי אינס חיים, כמובן יש בזה מדרגות, וכאן מדובר על מדרגתו העצומה של רבי יוחנן.

ושמענו דברים כאלה גם בדורות האחרונים, בתקופת מלחמת העולם הראשונה, שגירשו את היהודים לעומק רוסיה, ובתוכם היה הגאון רבי איצ'ל מפוניבז' זצ"ל שהיה קודם עם תלמידיו בפוניבז', ועכשיו לא היו לו תלמידים, ושלחו אליו משיבת ראדן של החפץ חיים [שהייתה גם כן בעומק רוסיה באותו הזמן] בחור חריף מבני הישיבה, שיוכל לדבר עמו בלימוד, כי מזה הייתה חיותו, ובלי זה חייו לא היו חיים.

וזה נקרא "עול תורה", דבקות בתורה באופן כזה שירגיש שהוא מוכרח ללמוד, כי בלי זה הוא מרגיש לא טוב וחיי אינס חיים.

לעשות עצמו למוכרח

ושמעתי בשם הגה"צ רבי ירוחם ממיר זצ"ל שאמר, כי האדם הוא בעל בחירה, ומה צריכה להיות הבחירה? – שיעשה עצמו ל"מוכרח", כלומר שיבחר בצד הטוב, וירגיל עצמו בעשיית הטוב, עד שהרגל יהפוך לו לטבע, ויהיה כמי שמוכרח לעשותו שאינו יכול בלעדיו. ולמשל בתורה, שצריך בחירה על התמדה בתורה, אם אדם לומד עוד ועוד, הרי הוא מתרגל בזה, ומקבל טעם בלימוד, וככל שלומד יותר הוא מקבל יותר טעם ונמשך לזה יותר, עד שמרגיש שהוא כבר מוכרח ללמוד ואינו יכול להפסיק.

וזה צריכה להיות הבחירה, להרגיל עצמו עד שיהיה כמוכרח, וכבר יהיה כמי שאינו בעל בחירה בזה, כי הוא מרגיש שמוכרח לעשות כן, ואין לו צד לעשות אחרת. ומה יהא על ה"בחירה"? – מכאן ואילך תהיה הבחירה שלו בדברים אחרים, ובמדרגות יותר גבוהות, כי במה שהתרגל אינו זקוק לבחירה, אבל יש עוד הרבה עניינים ומדרגות שצריך להתקדם בהם, אין סוף למדרגות, וכל אחד צריך להתקדם לפי מדרגתו.

וכך היה אומר מו"ר הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל כי יש "נקודת הבחירה" לכל אדם כפי מדרגתו, אשר למטה מאותה הנקודה יש דברים שאינם נסיון עבורו כלל, ואין לו שום הוה אמינא שיעשה אותם, ונקודת הבחירה שלו היא רק ממדרגה מסוימת ומעלה, ששם קיימת אצלו הוה אמינא אחרת וצריך לעמוד בניסיון שלא להיכשל, ולאחר שמתחזק ועומד בניסיון ומתרגל בזה, שוב גם בזה אין לו הוה אמינא להיכשל, ונקודת הבחירה שלו נתרוממה למדרגה יותר גבוהה, בדברים יותר דקים, שקשה יותר לעמוד בהם, וככל שמתחזק ומתרגל הוא מתרומם יותר.

ולמשל תפילה בכוונה, אין זה פשוט, וצריכים בחירה, אבל מי שמתרגל בזה במשך הזמן הוא נעשה בעל מדרגה, עד כדי כך שיש בעלי מדרגה כאלה שאינם יכולים שלא לכוון בתפילתם, ומרגישים שהם "כמוכרחים" להתפלל בכוונה, וכהנה יש הרבה מדרגות שאפשר להתקדם בהם.

וזהו ענין קבלת עול תורה, להיות דבוק בתורה בצורה כזו שהלימוד ימשוך עד שאינו יכול להפסיק, וגם כשנאלץ להפסיק לאיזה ענין, הוא צריך להתאמץ כדי להפסיק, כי הלימוד מושך אותו, ומרגיש לא טוב כשאינו לומד, וכאמור הדרך לזה היא על ידי ההרגל, להתרגל בהתמדה בתורה, וככל שאדם לומד יותר, הוא מרגיש יותר טעם בלימוד, ונעשה יותר דבוק בתורה, ובה זוכה שמעבירן ממנו עול מלכות ודרך ארץ, ומחליפים לו את העול הגשמי בעול של מצוה – עול תורה.

ויש עוד "עול תורה", לא רק ללמוד בעצמו, אלא גם ללמוד עם אחרים שמבקשים ממנו, אם אחד חלש מבקש ממנו שילמד איתו, והוא מקדיש מזמנו ולומד איתו ומסביר לו, זוכה בזה כמו שאמרו חז"ל (תענית ז, א) מתלמידי יותר מכולם, וזהו גם כן "עול תורה", שאם אדם מתרגל ללמוד, הרי הוא נמשך לזה, ומרגיש לא טוב כשהוא חסר לו.

עול יראת שמים

וכן יראת שמים, זה גם כן שייך לעול תורה, להיות ירא שמים, ויש הרבה מדרגות ביראה, שהיא מצות עשה, כמו שכתוב (דברים י, כ) את השם אלוהיך תירא, לקבל עול לעסוק ביראת שמים, ולהתקדם ביראת שמים,

האושר והרווח בעול תורה

שנינו בפרקי אבות (ג, ה) "כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ", בדרך הטבע כל אדם יש לו עול, עול מלכות זה מיסים והוצאות שצריך לשלם מה שהמלכות מחייבת, ושאר שעבודים שהמלכות מחייבת להשתתף בצרכי המדינה, ועול דרך ארץ זה פרנסה מה שצריך לדאוג למחייתו ולמחיית בני משפחתו.

וכשאדם מקבל עליו עול תורה, מן השמים מעבירין ממנו כל עול אחר, והוא רק מרוויח ואינו מפסיד כלום מהעול שקיבל עליו, כי קודם היה עליו עול של דברים אחרים, גם דברים שאינם מצוות, ועכשיו במקום זה יש עליו רק עול של מצוה, עול תורה, ויש לו פרנסה ברווח, כל מה שצריך, בשבילו ובשביל משפחתו, כמה שצריך כמובן.

ולפעמים יש רק "פת במלח ומים במשורה" אבל "אשריך בעולם הזה", אם יש עול תורה אז אשריך! כי אף אם אוכלים רק פת במלח ומים במשורה, סוף סוף יש ממה לחיות ולהתקיים, וכשאוכלים פת במלח כבר שבעים ולא רעבים, וכששותים מים במשורה כבר לא צמאים, וכן "על הארץ תישן" סוף סוף ישנים כמה שצריכים, ולא מרגישים שום קושי, כי התענוג של התורה משכח את כל הקשיים.

ואמנם לא מתענגים בתענוגים גשמיים, אבל אדרבה, הרי בתענוגים גשמיים מפסידים עולם הבא, וכל הנאות העולם הזה באות על חשבון העולם הבא, כמו שכתב באגרת הגר"א שכל ההנאות ייחפכו בקבר למרה, שמפסידים בהם עולם הבא ויורשים גיהנום, ורק מה שנצרך ליישוב הדעת זה חיוב, ולא מפסידים בזה עולם הבא, כי צריכים יישוב הדעת לעבודת השם, אבל סתם תענוגים הם הפסד ולא רווח.

ומכל מקום מי שעוסק בתורה זה לא חסר לו, כי התענוג של תורה הוא התענוג הגדול ביותר, כמאמר "אשריך בעולם הזה", היינו שזהו האושר הכי הגדול שיש בעולם, ולא חסר לו שום תענוג אחר.

בלי תורה חייו אינם חיים

והנה התנא הזכיר בלשונו "עול" תורה, וכך אמרו גם בגמרא (ע"ז ה, ב) לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול, והיינו כמו שור שיש עליו עול שמכריח אותו, והוא מוכרח ללכת לעשות כפי מה שמנהיגים אותו עם העול, כך גם עול תורה פירושו שיהיה מוכרח, והיינו דבקות בתורה כזו שירגיש שהוא מוכרח ואינו יכול בלי תורה, אך לא מתוך שעמום וכפייה, אלא שזה מעניין ומושך כל כך שאינו יכול להפסיק!

זהו עול תורה, שמרגיש כמוכרח, שאינו יכול בלי זה, ואם אינו לומד זה חסר לו ומרגיש לא טוב, כמו שאמרו (מכות י, א) תלמיד שגלה מגלן רבו עמו שנאמר "וחי" עבד ליה מידי דתהוי ליה חיותא, היינו כי בלי תורה החיים אינם חיים, ואפילו סתם תלמיד, שאינו אמורא, צריך את הרב שילמד אותו, עד כדי כך שבלי זה חייו אינם חיים.

וכן הרב שגלה מגלן תלמידו עמו, כי בלי התלמיד הוא לא יוכל לחיות, כמו שמצינו (ב"מ פד, א) ברבי יוחנן וריש לקיש, שריש לקיש היה תלמיד חבר לרבי יוחנן, ורבי יוחנן למד איתו תורה, וכשנפטר ריש לקיש, הצטער רבי יוחנן מאד, ובכה ואמר היכן אתה ריש לקיש!

וכשראו חכמים את צערו, שלחו אליו את רבי אלעזר [שהיה מרא דארעא דישראל וגדול הדור אחרי רבי יוחנן], ורבי יוחנן היה אומר הלכה, והיה רבי אלעזר מביא ראיות לזה, ואמר לו רבי יוחנן, וכי לראיות אני צריך, הרי אני יודע שאני צודק, ואילו ריש לקיש היה שואל על כל דבר עשרים וארבע קושיות, והייתי מתרץ לו עשרים וארבע תירוצים, ועל ידי זה "רווחא שמעתתא", היה כזה תענוג של בהירות הדברים.

ואין לחשוש ל"נהנה מדברי תורה", כי אדרבה זהו החיוב וכך צריך להיות אופן לימוד התורה – מתוך ערבות והנאה, כמו שכתב האגלי טל בהקדמתו "כי זה הוא עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו, ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה" [וענין עוד בחידושי רבי אברהם מן ההר נדרים מ"ח], והתענוג של תורה נקרא להתענג על השם, כי אורייתא וקודשא בריך הוא חד הוא, וזה תכלית האדם להתענג על השם.

והדרך לזה היא על ידי ספרי מוסר, או על ידי התבוננות ומחשבות לחיזוק היראה, ואמנם בדרך כלל בלי ספרי מוסר האדם מסיח דעת.

ואפשר להתקדם ביראה עד שהאדם מתרגל ונהנה מיראת שמים, שהיראה יותר גדולה ויותר ברורה אצלו, והוא מאושר בזה.

וגם להשפיע על אחרים יראת שמים, רבי ישראל סלנטר כותב באיגרת המוסר שזהו החסד הכי גדול, להוסיף יראת שמים לאחרים, וכתב שם "לזאת ישם האדם אל לבו לזכות את הרבים לעוררם להתבוננות היראה והמוסר, כי עיני האדם פקוחות על אחרים לדעת ולהכיר את חסרונותיהם וכי נצרכים המה למוסר למרבה, כן יחזיק בכל עוז בלימוד המוסרי למען ישוטטו בו רבים ותרבה יראת השם וזכות הרבים תהיה תלויה בו".

ואמנם כדי להשפיע על אחרים, צריך תחילה להוסיף יראת שמים בעצמו, כמו שכתב בספר אהל יעקב להמגיד מדובנא (פרשת תזריע) "ואני בהיותי בוילנא אצל מורי הוא רבינו הקדוש הגאון החסיד רבינו אליהו מוילנא זי"ע שאלתי את פיו לאמר איזה דרך יבוא השפע ובאיזה אופן ישפיע הצדיק מיראתו גם לבני דורו. השיב לי משל לכלי גדול אשר כלים קטנים סובבים אותו מכל צד, ואתה תעמוד ותשפוך אל הכלי הגדול בלי הפסק, בעל כורחך כאשר הכלי הגדול נתמלא על כל גדותיו אז כל מה שתשפוך עוד יגיע אל הקטנים אשר אצלה, אבל כל עוד אשר היא בעצמה לא נתמלאה כל שכן שלא יגיע אל הסמוכים כל מאומה".

וכשאדם מוסיף יראת שמים לעצמו, ממילא הוא גם משפיע על אחרים, אף אם אינו מדבר כלום, עצם ההנהגה שלו משפיעה.

ויראת שמים היא היסוד לכל המעשים הטובים, שלא יהיה ביטול תורה, וכן בין אדם לחברו להתנהג כמו שצריך, מצד יראת שמים, שמפחדים מהחטא, והרבה מדרגות יש בזה. וכן באמונה, יש הרבה מדרגות באמונה, כגון "שויתי השם לנגדי תמיד", שזה משנה את כל ההנהגה, כמו שכתב הרמ"א באורח חיים סימן א'.

ומסתבר שאפשר להכיר על הפנים של מי שיש לו יראת שמים, וכן כל מדרגה משמנה את פנימיות האדם, זה משפיע גם על החיצוניות, וניכר על הפנים שיש לו פנים אחרות, ופנים חדשות באו לכאן.

אמנם יש צדיקים שזוכים שלא ירגישו עליהם את מדרגתם, וכפי שמובא בנתיבות אור (בספר אור ישראל) על רבי זונדל מסלנט, רבו של רבי ישראל סלנטר, שלא היה ניכר עליו בחיצוניותו כי הוא מאנשי המעלה.

ומסופר שם כי פעם אחת היה רבי זונדל שליח להביא מכתב לרב אחד, והרב חשב אותו לאיש פשוט כאחד מן העגלונים, והציע לו לשתות כוס משקה, ורבי זונדל לא סירב, ושתה מעט, ואחר כך התחיל הרב לשאול אותו, הלא אתם הנכם מהעיר סלנט, מה שלום החסיד רבי זונדל? ורבי זונדל נמגם בתשובתו כדי למעט את מעלתו, והתחיל הרב לחשוב, אולי זהו רבי זונדל, ושאל אותו מה שמכם, והשיב, שמי זונדא, ואמר לו הרב, השם רצון יראיו יעשה אשר לא יהיה ניכר עליכם כלל.

ההפסד בפריקת עול

זהו הענין של קבלת עול תורה ויראת שמים, ומאידיך אמרו כל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ, "הפורק" היינו שכבר היה עליו איזה עול ושעבודים, והוא רצה משהו פחות להתאמץ, והוריד מן העול, אזי נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ.

וידוע שכל מי שעוסק בתורה או באיזה מצוות שיש בהם מאמץ, והוא רוצה להוריד משהו מהמאמץ, מיד במקום זה באים קשיים אחרים, ויכול להיות אפילו יותר קשה ממה שהיה קודם, בגלל פריקת העול, שכבר היה עול והוריד את העול, וזה חמור מאד.

אבל להיפך מי שמקבל עליו עול תורה, הרי הוא "בא ליטהר" ומסייעין אותו (יומא לח, ב), ואם מסייעין אותו כבר אין זה קשה, ואפשר להוסיף עוד ועוד, להתקדם בעצמו, וגם להשפיע על אחרים.

ולמשל סדר לימוד המוסר שבישיבה, זה סדר שעושה חיזוק, שהלומד עצמו מתחזק וגם אחרים מתחזקים על ידו, ראשית מצד מה שרואים שהוא לומד מוסר ונהנה, והמוסר משמח אותו, לומדים לעשות כמוהו, וגם מצד מה שהוא מתעלה ממילא זה גם משפיע על אחרים, כי אדם בעל מדרגה משפיע, עצם מציאותו משפיעה, והוא נעשה מוכבד שמכבדים ומעריכים אותו, כיון שרואים שיש לו הנהגה מסודרת של יראת שמים, ופעמים שאף מעריכים אותו יותר ממה שהוא באמת. כך המציאות.

והבא ליטהר מסייעין אותו, בפרט לפני פורים, זהו זמן של סייעתא דשמיא, כמו שאמרו (שבת פח, א) שבפורים הייתה קבלת התורה מאהבה, ובכל שנה בימי הפורים חוזרת ההשפעה שאפשר לזכות לזה. יהי רצון שנזכה לכל המדרגות שאפשר לזכות בסייעתא דשמיא.

דברי רבינו שליט"א בכינוס מורי ומחנכי החינוך העצמאי, ר"ח אדר תשע"ח

חז"ל אומרים (סנהדרין עא, א) כינוס לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם, ואמנם צדיקים זו מדרגה גדולה מאד, אבל מלמדים המחנכים ילדים לתורה, מפורש בגמרא (ב"ב דף ח') שהם נקראים "מצדיקי הרבים".

זו זכות עצומה מאד לאלו המחנכים, שמחנכים ליראת שמים, למידות טובות, ולאהבת תורה, כל מי שמחנך יש לו זכויות עצומות! שהוא משפיע על התלמיד, והתלמיד עושה מעשים טובים, מידות טובות, תורה ויראת שמים, וכל הנהגות טובות שעושה המושפע, זה שייך למשפיע, ומקבל שכר כאילו שהוא בעצמו קיים את זה, וההשפעה נמשכת מדור לדור, הילד המושפע גדל, ואחר כך יש לו משפחה, ומשפיע עוד דור ועוד דור, הכל מכוח ההשפעה שקיבל מהמשפיע הראשון, וגם כשהמשפיע כבר בעולם האמת, ההשפעה הנמשכת שייכת אליו, ונוקפת לזכותו.

אבל בנוסף לזה יש גם אחריות גדולה מאד, ההנהגה של המחנכים משפיעה גם על ההנהגה של התלמידים, החזו"א כותב (באמונה וביטחון פ"ד) שאם התלמיד רואה פעם אחת שהרב שלו כועס, הוא כבר חושב שמותר לכעוס, ואפילו אם באותה הפעם הייתה סיבה מיוחדת שגרמה למחנך לכעוס, התלמיד כבר לומד מזה שכעס הוא דבר טוב, טבע האדם לכעוס, וכשמרגיש שיש איזה דבר נגד רצונו הוא כועס, כך הטבע, וזה לא נכון, זה יצר הרע! ועל פי דין אסור לכעוס, כעס זה כמו עבודה זרה, אבל אם התלמיד רואה שהמחנך כועס פעם אחת, אפילו על ידי סיבה חד פעמית שהייתה מוצדקת, אף על פי כן הוא לומד מזה שיש היתר לכעוס.

וכן גם בהרבה דברים הנצרכים בחינוך, מצד אחד הזכות הגדולה מאד, אבל גם האחריות הגדולה מאד, בפרט שיש ילדים שבאים מבתים שהבית הוא לא כמו שצריך להיות, והבית לא מספיק לחנך בכל מה שצריכים לחנך, כל ההשפעה צריכה לבוא מהחיידר, מהחינוך שמקבלים מהמחנכים, ובאמת זו עבודה קשה מאד, להשפיע דבר שהוא נגד ההשפעה של הבית. אבל זו גם זכות גדולה מאד. וידוע שיש הרבה מקרים שאחרי שהילד מושפע מהחינוך שמקבל מהמחנכים, הוא משפיע גם על הבית, וכל המשפחה מושפעים ממנו, ונמצא שהמחנך זוכה לא רק בהשפעת המעשים הטובים של התלמיד, אלא גם בהשפעה הטובה על כל המשפחה. אלו הן הזכויות העצומות שיש בזה, אבל עם זהירות שלא יצא חס ושלוש משהו שיכול להיות להיפך חס ושלוש.

הדברים האלו הם דברים פשוטים מאד וחשובים מאד, שכל אחד מבין אותם, וצריכים סייעתא דשמיא לזה, בעצם אין דבר בלי סייעתא דשמיא, וכל זכות צריכה זכות קודמת, כמו שאמרו חז"ל (אבות ה, יח) משה זכה וזיכה את הרבים, קודם 'זכה' בעצמו ואחר כך 'זיכה את הרבים', ומי שאין לו זכויות אינו מזכה את הרבים.

כל אלו המלמדים והמחנכים, הם משפיעים תורה ויראת שמים ומידות טובות וכל מה שצריך, ואם במי שבא 'ליטהר' בעצמו אמרו חז"ל שמשסייעין אותו, קל וחומר מי שבא 'לטהר' אחרים, בודאי שתהיה סייעתא דשמיא לכל אחד ואחד מהמחנכים שמשפיעים חינוך טוב כמו שצריך להיות בדרך התורה, שיזכו לסייעתא דשמיא להשפיע הלאה והלאה, ויזכו להרבה זכויות ולחיים טובים ומאושרים להם ולכל המשפחה, לכל מה שהם צריכים, ובעזרת השם נזכה לבשורות טובות!

לעילוי נשמת
מרת **העניא פרידמן** ע"ה
ב"ר **יהושע דב הי"ד**
נלב"ע ו' שבט תשע"ח - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לע"ר הרב **ישראל אפרים** בן הר"ר **צבי שמענא** זצ"ל
נלב"ע י"ג אדר תשס"ז - תנצב"ה
ולע"נ הבה"ח **מיכאל** ז"ל בן הר"ר **פנחס דוד שמענא** שיבלחט"א
נלב"ע שושן פורים תש"ע - תנצב"ה

לעילוי נשמת
הרב **מנחם** ב"ר **משה פרוש** זצ"ל
נאמנם של גדולי ישראל זצוק"ל ויבלחט"א
נלב"ע ז' אדר תש"ע - תנצב"ה

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
 חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. וראש כולל 'בית דוד' חולון

נתן מתנות לאביונים לגבאי צדקה היחשוש שמא כספו יגיע רק לעני אחד

וימלא אתו רוח אלקים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה. ולחשב מחשבת לעשת בזהב ובכסף וגו' (לה-לא).
שאלה: ראובן נתן לגבאי צדקה שתי שטרות של עשרים שקלים עבור מתנות לאביונים לשני עניים, והגבאי צדקה שם את הכסף במעטפה, ואח"כ הוא מחלקם לעניים, ועתה חושש ראובן שמא עני אחד יקבל את שני השטרות שלו, ונמצא שהוא נתן מתנה אחת גדולה לאביון אחד, במקום לתת שתי מתנות לשני אביונים, האם חששו מוצדק?

תשובה: כתב הרמ"א (חרי"מ סימן רצב ס"י): הנותן מעות לחבירו להוליכו על אחריותו ונתנן עם מעותיו, ונאבדו מקצת המעות, ההפסד לפי ערך המעות, ודוקא מעות וכיוצא בו שאינו דבר מסויים, אבל אם נתן לו להוליך טבעיות של זהב וכיוצא בו, וערבן עם שלו ונאבד אחד מהן, יכול המוחזק לומר לשאינו מוחזק, דלמא שלך נאבד. וכתב הסמ"ע (קס"ב) שטעם החילוק, בין טבעות לכסף, שכסף אם היה צריך להחזירו היה מחזירו לו בלי קפידא או מנין, אלא לפי הערך שנתן, משום הכי הוי כאילו הוא חתיכה אחת והחסרון הוא לפי כולם.

לאור זאת החשש של ראובן אינו מוצדק, אך מאידך יש חשש הפוך, שכיון שיש לו חלק בכל מה שהגבאי נתן לכל העניים לפי הערך שנתן, נמצא שאם הגבאי נתן להרבה עניים, יתכן שיגיע מצב שלא נתן אפילו שזה פרוטה לעני אחד, ולכן טוב שהגבאים יתנו תנאי שנותנים לעני עבור כל אחד מנה יפה.

והנה בספר קהלת יצחק (שמות לה לא) כתב מעשה באחד המשולחים של ישיבת וולאז'ין שהיה נצרך לעגלה וסוס, כדי שיוכל להתרים טוב יותר, והנה כפרי אחד אשר היה רגיל לתרום סכומים גדולים לישיבה, בראותו את העגלה והסוס הפסיק את תרומתו, כשמוע ר' חיים מוולאז'ין את הסיבה שהפסיק הכפרי את תרומתו, נסע אליו הביתה, הכפרי שהבין את סיבת בואו של ר' חיים אליו, אמר לו אני רוצה לתת לישיבה בשמחה גדולה, ברם כאשר ראיתי את העגלה והסוסים, הבנתי כי כספי הולך לאו דוקא לגרונם של לומדי התורה, אלא לגרונם של הסוסים, ולכן החלטתי להפסיק את תרומתי לישיבה.

אמר לו ר' חיים תביא חומש שמות, ופתח אותו בפרשת ויקהל, אמר לו כתוב בפסוק (לה-לא לב) 'וימלא אתו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה. ולחשב מחשבת לעשת בזהב ובכסף ובנחשת'. ושאל אותו ר' חיים, האם שמעת פעם שאומרים על אחד הגאונים, שהוא תלמיד חכם היודע את כל התורה, צדיק יסוד עולם, וגם חייט נפלא, הרי זה מעורר צחוק, ולמה רחצה החורק שרצלאל יש לו חרמה וחרווה.

ודרשו חז"ל כי היה יודע לצרף את האותיות שבהם נבראו שמים וארץ, ואח"כ כתבה התורה שהוא גם יודע לחשוב מחשבות בזהב ובכסף ובנחשת, דברים הנחשבים כפעוטי ערך ביחס לחכמתו העמוקה של בצלאל, אלא השיב ר' חיים, יש כאן כוונה עמוקה, במשכן היו מקומות שונים, קודש קדשים אהל מועד, חצר כלי שרת, וכל אחד רצה שתרומתו תגיע לקודש הקדשים, ואם כן כיצד היו התרומות מתחלקות, משום כך נבחר בצלאל שהיה יודע את מחשבת כל התורמים, וכל תרומה שנתרמה אך לשם שמים, הכניס אותה לקודש הקדשים, ואם היה לו פניה נוספת שם אותה באהל מועד, והי כוונת הפסוק, ולחשוב מחשבות בזהב ובכסף ובנחשת, שידע גם את מחשבותיו של כל אחד מן התורמים, כדי שיוכל לידע היכן להכניסם.

וסיים הגר"ח: למשולח צריך עגלה וסוס, ברם אם כוונתך לשם שמים תגיע תרומתך רק אל ההוגים בתורת ה', ומי שאין כוונתו לשם שמים, יגיעו מעותיו אל הסוס, הסוס יאכל את מעותיו, אך גם זה למצוה יחשב, שהרי גם העגלה והסוס נצרכים להחזקת הישיבה, ע"כ.

ולכאורה לפי מה שחילק הרמ"א שמעות כיון שאין מקפידים איזה מעות יקבל בחזרה, א"כ נעשו שותפים בכל המעות, הרי לכל אחד יש חלק במעות שהולכות לתלמידים, וחלק במעות שהולכות לסוסים, ובשלמא במשכן אפשר לומר שכיון שנתנו חתיכות של זהב וכסף, הרי כל חתיכה עומדת בפני עצמה, ואין זה מתערב בכל, ולא נעשו שותפים, דומיא דטבעות שכתב הרמ"א, אבל במעות הרי נעשו שותפים, (ושמא לא כוון אלא לדחותו בלבד, שהרי אין הוא צודק במה שהפסיק את תרומתו).

לסיכום: ראוי שהגבאי יחלק את שתי השטרות לשני אביונים. (חשי"ח מגילה ו ע"ב).

לעבור להתפלל לבית כנסת אחר שהוא גדול יותר משום כבודו של אדם גדול

ויעש את הכיור נחשת ואת פנו נחשת במראת הצבאת אשר צבאו פתח אהל מועד (לה-ח).

שאלה: בית כנסת שרגילים להתפלל בו בימות החול באולם הקטן, ובשבת בגלל הקהל הגדול שבאים להתפלל מתפללים באולם הגדול, והנה הגיע אדם גדול ואנשי בית הכנסת חושבים שמדרך הכבוד הוא להתפלל בגללו בבית הכנסת הגדול, אך יש מפקפקים ואומרים שעדיף להשאר בבית הכנסת הקטן מפני ג' טעמים, א. הוא זלזול בבית הכנסת הקטן שלא מתפללים בו כעת ומשאירים אותו והולכים לגדול, ב. בית הכנסת הקטן נבנה במסירות נפש עצומה מנדבת לך של כל המהפללים. משא"ר הריח רוחה הגדול. איז

שם מסירות נפש כיון שגביר אחד תרם את כל בנייתו, ג. בבית הכנסת הקטן גם לומדים תמידים כסדרם שיעורי תורה ולכן הוא גם מקדש יותר, ונשאלת השאלה האם המפקקים צודקים?

תשובה: איתא ביומא (דף מ"ג ע"ב) בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור, והיום מן הקיתון של זהב, ולכאורה יש כאן זלזול בכיור שלכבוד כה"ג היו עובדים אותו, ולוקחים קיתון של זהב, ומה ראייה שאין קפידא בזה, ולפי"ז נראה שאין כל חשש בטעמים של המפקקים, משום דכל המעלות האלו יש גם בכיור, ואע"פ כן נטשו אותו ביום הכיפורים.

א. מה שטענו שהוא זלזול בבית הכנסת, הרי חזינן בכיור דאין זה זלזול בכיור אם משום כבודו של הכהן גדול ביום הכיפורים אינו נוטל מן הכיור ונוטל בקיתון של זהב.

ב. ומה שטענו שבית הכנסת הראשון נבנה במסירות נפש, נראה דגם זה אינה טענה, כיון דגם הכיור נבנה מהנחושת שתרמו בנות ישראל ממראות הצובאות, והיו במראות האלו מסירות נפש כדכתב רש"י בפרשת ויקהל (לח ח), ונאע"פ ששלמה עשה עוד עשרה כיורים, מ"מ זה היה נוסף על כיור של משה, כדכתב רש"י (דברי הימים ב ה) ויעש כיורים עשרה לכד אותן של משה, ואע"פ כן משום כבודו של כהן גדול, לוקחים קיתון של זהב.

ג. ומה שטענו שבית הכנסת מקדש יותר, מפני שלומדים שם, נראה דגם הכיור מקדש יותר מהקיתון של זהב, דהרי איתא ביומא (דף לו ע"א) דבן קטין עשה י"ב דד לכיור שלא היה לו אלא שנים, והיו מזכירין אותו לשבח, ומבואר בגמרא כדי שיהיו י"ב הכהנים העוסקים בקרבן התמיד מקדשין ידיהן ורגליהן בבת אחת, וראיתי במפרשים שהמעלה ב"ב דדין היה בזה שהיו הכהנים מקיימים מצות נטילה ע"י רבים שהיו י"ב כהנים מקדשים בבת אחת, והוא מקדש יותר ממצוה שנעשית ביחידים, ובכ"ז חזינן שנטשו ביום הכיפורים את הכיור שנעשו בה מצוות ברוב עם ובחרו בכבוד הכהן גדול.

ולפי"ז הוא הדין בענייננו אפשר לנטוש את המעלות שיש בבית הכנסת הקטן ולעבור לבית הכנסת הגדול.

אולם לכאורה אפשר לומר לאידך גיסא דאדרבה מהכיור איכא ראייה להיפך שלא לנטוש את בית הכנסת הקטן, דהא ביומא (דף מג ע"ב) נחלקו ת"ק ורבי יהודה בכל ימות השנה כהן גדול במה מקדש ידיו ורגליו, לת"ק מן הכיור, ורק ביום הכיפורים מקדש הכהן גדול מן הקיתון של זהב, ורבי יהודה סובר לעולם כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הקיתון של זהב. וכתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות עבודת יום הכיפורים ה"ה) כת"ק דכהן גדול מקדש כל יום מן הכיור, הרי חזינן דבכל יום אין נוטשים את הכיור מפני כבודו של כה"ג, אלא רק ביום הכיפורים שיש לו עבודה מיוחדת לכפרת כל ישראל.

ויש לדחות שהרי כתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות ביאת המקדש ה"י) ח"ל: מצוה לקדש ממי הכיור ואם קידש מאחד מכלי השרת הרי זה כשר, הרי שהמצוה לכתחילה לקדש מהכיור בדוקא, ולפי"ז אין ראייה משאר ימות השנה שלא דחו את הכיור, כיון שהמצוה לכתחילה בו, וניעוין בחסדי דוד (מנחות פ"א ד"ה שלא רחוק) ובכלי חמדה (פרשת כי תשא אות ג) שתירצו את הרמב"ם דאי הוה מצוה בכיור למה

מקדש כה"ג ביום הכיפורים בקיתון של זהב, אמנם לשיטת הרמב"ן שאין מצוה לכתחילה לקדש מן הכיור יותר משאר כלי שרת וכמו שכתב (שמות ל, יט) ח"ל: "והרחיצה היא המצוה, אבל הכיור צוה בו להזמנה ואיננו מעכב ולא מצוה, כי ביום הכיפורים כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מקיתון של זהב שהיו עושין לכבודו", עכ"ל. יש מקום לראיה משאר ימות השנה שאין לעזוב דבר מקדש אפילו לצורך כהן גדול, אלא ביום הכיפורים.

והנה בשו"ת חת"ס (ארי"ח סימן לב) נשאל אם מותר לעזוב בית הכנסת שהיה בשכירות אצל שר אחד, ורצה לעלות את השכירות, והשיב ח"ל: והנה על סגירת דלתי בית הכנסת וביטול התמיד ממקום הזה ולקבוע במקום אחר פשוט יותר מביעא בכוחא דאין כאן בית מיוחד כלל, דהא כל עצמו לא נפיק אלא מקרא ונתצתם את מזבחותם לא תעשון כן לה' אלקיכם והיינו אזוהרה לנותץ אבן, אבל הסוגר דלתי בית המקדש מבלי באי מועד אינו עובר בלאו הזה, רק שמבטל מצות עשה של קרבנות ועליית הרגל, ואילו היה אפשר להקריב במקום אחר אין כאן בית מיוחד כלל, והכא שמתפללים במקום אחר אין לחוש במה שסוגרים דלתים, והרי מרימר ומר זוטרא ה"ל בי סיתוא ובי קייטא (ב"ב דף ג ע"ב) וע"כ סגרו חד בסיתוא וחד בקייטא, והיינו לפירש"י שם שהיו ב' בתי כנסיות אבל תוס' ס"ל חד היה סתרוהו בקיץ וסתרוהו בחורף, עכ"ל. ולפי"ז הוא הדין בענייננו יכולים לעבור לבית כנסת הגדול לכבודו של אדם הגדול הבא לבקרם.

אמנם יתכן דאין ראייה מדברי החת"ס דהתם השר רוצה להעלות מחיר השכירות, והחת"ס דן רק מצד האיסור שבדבר אם מותר או אסור, אבל יתכן דבאופן שאין שום מניעה להתפלל בבית הכנסת, אלא שרוצים משום כבודו של אדם גדול לעבור לבית הכנסת אחר, יתכן דזה הוה פגיעה בבית הכנסת שרגילים להתפלל בו, רצ"ע. (חש"ח יומא מג ע"ב).

גבאי צדקה שמרננים אחריו שלוקח כסף לעצמו, האם יחוש לכך ויתפטר

אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה עבדת ה' ליום כי יתמך בן אהרן הכהן (לח-כא).

שאלה: גבאי צדקה שמרננים אחריו שלוקח מכספי צדקה לעצמו, ועכשיו הגבאי מסתפק מה לעשות, האם להתפטר מהגבאות, כדי שלא ירננו אחריו, ולקיים 'והייתם נקיים מה' ומישראל', או שמא אין לו לחשוש מכך, והוא יעשה את שלו, והרינן אחריו יהיה לו כפרת עוונות?

תשובה: אמרינן בירושלמי (שקלים פ"ג ה"ב) ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן, בתורה ובנביאים ובכתובים מצאנו שאדם צריך לצאת ידי הבריות, כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום, בתורה מניין דכתיב 'והייתם נקיים מה' ומישראל'. בנביאים מניין דכתיב 'קל אלקים ה', קל אלקים ה' הוא יודע, וישראל הוא ידע'. בכתובים מניין שנאמר 'ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם'. גמליאל זוגא שאל לרבי יוסי בי רבי בון אי זהו המחזור שבכולן, אמר ליה והייתם נקיים מה' ומישראל.

מן התורה אסור להביא עצמו שיחשדו בו

וכן אמרינן בפסחים (דף יג ע"א) גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק, מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן משום שנאמר 'והייתם נקים מה' ומישראל'. וגדולה מזו כתב בשו"ת הרד"ך (בית יד) שאסור מן התורה לאדם להביא עצמו שיחשדו בו.

ובשו"ת חתם סופר (ח"י סימן נט) כתב כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה, 'והייתם נקים מה' ומישראל'. וב' חובות אלו נקיות מה' יתברך, והנקיות מישראל עמו, הם שני רוכבים צמדים על גבנו, ויותר אפשרי לצאת ידי החוב הראשון היינו לצאת ידי שמים, מלצאת ידי הבריות, כי הם חושבים מחשבות זרות, ונושאים ונותנים מחרות בלבנה, ועונשו יותר קשה מאד מאד, עד לאין מספר ממי שאינו יוצא ידי שמים ח"ו, הוא מש"ס סוף פרק יום הכיפורים בענין חלול ה' דאין לו כפרה כלל, כגון רב דשקיל בשרא ולא יהיב דמי לאלתר ובעו"ה שכיח בדברי הבריות למדן כזה יעשה דבר זה, והוא שגור בפיהם, ואפילו על חשד סברא בעלמא והשתא אי נמי היה אותו הלמדן עושה כשורה, ויצא ידי שמים בכל יכולתו, אלא שלא נזהר עד שטעו בו אלו שותי שכר ועשאוהו מנגינותם, הרי הוא כבר נלכד במצודתם על זה ידו כל הדווים, והכתוב צווח 'הרכבת אנוש לראשנו' (תהלים סו יב) ואני הרהרתי כמה פעמים אם אפשר שקיים אדם בעולם מקרא זה על מתכונתו, ואולי על זה כייל שלמה המלך ע"ה 'אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא'. רצונו לומר שאפי' בעשייתו כל טוב א"א שלא יחטא.

והנה אמרינן במועד קטן (דף יח ע"ב) אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן עשאו, ומקשה הגמרא דכתיב 'ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה'', מלמד שכל אחד קינא לאשתו ממשה, [הרי שחשדו בו, ולא היה בו כלום] התם משום שנאה הוא דעבוד. עוד מקשה הגמרא שאמר רבי יוסי יהא חלקי עם מי שחושדין אותו בדבר ואין בו, ואמר רב פפא לדידי חשדון ולא היה בי. [הרי שיש אנשים שחושדין בהם ואין בהם], ומתרגמת הגמרא, שאם יש קלא דלא פסיק, וגם אין לו אויבים, שאפשר לומר שהם הוציאו את הקול, או הקול הוא סימן שעשאו.

וכתב המהר"ל (נתיבות עולם נתיב שם טוב פרק א) שהשם של האדם הוא מהמהות המופשט השכלי, ואי אפשר שיהיה בו שקר, ויש לאדם להזהר מאד, שלא יצא עליו שם רע, ולא חשד, ואם יצא עליו קלא דלא פסיק ואין לו אויבין, אי אפשר שזה יהיה שקר מכל וכל, וצריך שיהיה בו מעט מן האמת.

לאור זאת נראה שאם גבאי צדקה יש לו אויבים אין לו לחשוש כלל מהשם רע, וכמו דאמרינן במועד קטן, ויתכן שמה שכתב החתם סופר שצריך להיות נקי מישראל, אפילו משותי שכר, אין כוונתו באופן שהם יחשדו אותו על חנם, אלא מיירי באופן כזה כמו דאמרינן בסוף יומא, שהוא לוקח בשר בהקפה, ואדם רגיל ידון אותו לכף זכות, אבל שותי שכר, דן אותו לכף חובה, ומזה יש להזהר שלא יהיה חילול השם.

אך אם הגבאי צדקה, עושה מעשה כזה שיש מקום לחשד, כגון שמתנהג בפזרנות, וגם הוא קלא דלא פסיק,

אין לו להתפטר עבור זה מהגבאות, אלא יעשה את מה שפסק הרמ"א (יריד סימן רמ סעיף ב) כדי שיהיו נקיים מה' ומישראל, טוב להם ליתן חשבון. וכתב בבאיור הגר"א (סק"א) שהוא נלמד מהמדרש תחילת אלה פקודי, שלכן נתן משה חשבון כדי שלא יחשדו בו. וכתב הש"ך (שם סק"ג) ופירשו בשו"ת נודע ביהודה (תנינא יריד סימן קמ) אם קוראים עליו תגר שלא נהג כשורה, וחושדין אותו בדבר שראוי להסתפק בעיני הדיין, פשיטא שצריך ליתן חשבון, ואין צריך לעשות חשבון לפני כל מערער עליו, דידוע שכמה דברים צריכין להוציא ממעות צבור שאין לגלות אלא לצונעים, עכ"ד. והוסיף הנודע ביהודה שאין לדמות חשבון של גבאי לשאר חשבונות, וק"ו שאין להכריחו לברר חשבונות ע"פ קבלה על כל פרט ופרט, דידוע שכמה דברים שצריך הגבאי להוציא, ואי אפשר לו ליקח קבלה. וכל זה אם יש מקום לחשדו כגון שרואים שנוהג שלא כשורה, אבל בלא"ה פשיטא שאין להכריחו ליתן חשבון כלל וכלל רק הוא בעצמו טוב לו להיות בכלל והייתם נקים.

וא"כ אם הגבאי צדקה נותן לבי"ד דין וחשבון, אף שחושדין בו אין לו להתפטר כלל מהגבאות, ואדרבה על זה נאמר בריטב"א (שבת דף קיח ע"ב) שפעמים שחושדים אותו בלבם ואין בו, והיא כפרה גדולה למי שסובל הדבר, ולפיכך אמר רבי יוסי שיהא חלקו עמהם. (חשי"ח סנהדרין קי ע"א).

כתיבת שם הוי"ה בס"ת ע"י ד' סופרים בבית אחת

ויעשו את ציץ נזר הקדש וזהב טהור ויכתבו עליו מכתב פתוחי חותם קדש לה' (ל"ט-ל).

שאלה: בפרשת פקודי (ל"ט ל) נאמר: ויעשו את ציץ נזר הקדש זהב טהור, ויכתבו עליו (אומנים רבים) מכתב פתוחי חותם קדש לה'.

יש לשאול, מדוע לא כתב בצלאל לבדו את המלים "קדש לה'", כשם שעשה לבדו את האפד והחשן, כמו שנאמר: "ויעש את האפד (ל"ט-ב) ויעש את החשן (ל"ט ח) ומדוע נזקק לעזרת אומנים נוספים בכתיבת האותיות "קדש לה'".

תשובה לדבר שמענו בשם האדמו"ר מגור זצ"ל בעל דברי אמת, שתירץ על פי דברי המשנה ביומא (דף לח) שם נאמר: "... ואלו נזכרו לגנאי... בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב". ופירש רש"י: קושר ד' קולמוסין בד' אצבעותיו וכותב שם בן ארבע אותיות כאחד. ויעוין בתוספות יום טוב סוף פרק ג' דיומא, שהסביר את מעלת כתיבה זו של בן קמצר "שהי' השם כולו נכתב בבית אחת, ולא הי' רגע שיהי' השם חסר".

(ויעוין במנחת חנוך מצוה תל"ז באיסור מחיקת ה'. שהוסיף עוד דברים נחמדים על דברי היתוספות יום טוב). ולפי זה אפשר לומר שבצלאל רצה להרויח מעלה זו בכתיבת שם הוי"ה שעל גבי הציץ, ולכן העמיד ארבעה אומנים, שכל אחד ואחד מהם יכתוב אות אחת משום הוי"ה, וכולם בבית אחת יכתבו את ה' יחד, כדי שהשם לא יהי' חסר אפילו רגע אחד, ודברי פי חכם חן.

ויש לשאול האם כדאי בכתיבת שם הוי"ה ברוך הוא הראשון והאחרון שבספר התורה, לכתוב על ידי ארבעה סופרים בבית אחת, כשכל אחד מהסופרים

האם מותר ללוות עבור עזרה לאחיו, כשלא יודע איך יפרע

קחו מאתכם תרומה (לה-ה).

שאלה: מעשה באדם שאחיו בא לבכות לפניו, שהוא הסתבך בחובות גדולים, והוא אינו יודע איך לצאת מזה, וטוב מותו מחייו, האח שנבמרו רחמיו על אחיו, החליט לעזור לו במקצת, ולקחת הלוואות כדי לתת לאחיו, אך נסתפק כיון שהוא עצמו בקושי מצליח להאכיל את בני ביתו במה שמרויח, האם מותר לו לקחת הלוואה לצורך הצלת אחיו, כשאינו יודע איך יחזירו?

תשובה: יש לדון האם לוו עלי ואני פורע זה גם בשאר מצוות, ולכאורה היא מחלוקת הראשונים. דהנה במסכת ביצה (דף טו ע"ב) נאמר מאי 'כי חדות ה' מעחכם' (נחמיה ח) אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר ב"ר שמעון אמר להם השי"ת לישראל, בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי, ואני פורע.

עוד אמרינן בגמרא (שם דף טו ע"א) כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו. וכתב הריטב"א שלא דוקא הוצאת שבתות וימים טובים, דהוא הדין לכל הוצאה של מצוה אלא נקט הני דרגילי ושכיחי.

אולם הר"ן בסוכה (דף טו ע"א) כתב, דהא דאמרינן בגמ' בבא קמא (דף ט ע"ב) הידור מצוה עד שליש, במערבא אמרי משמיה דרבי זירא עד שליש משלו, מכאן ואילך משל הקב"ה. כלומר מכאן ואילך לוו עלי ואני פורע. לאור זאת מפשטות דברי הריטב"א משמע שבכל המצוות אמרינן לוו עלי ואני פורע, ובכל שווי הסכום, אולם מהר"ן משמע שרק כשמוסיף משליש ואילך, אז אמרינן לוו עלי ואני פורע. אך יתכן שגם דברי הריטב"א לא נאמרו אלא במזונות הקצובין שאם יש לו מעות שלא יצטמצם, כיון שהוצאות שבת ויו"ט אינם יורדים מהחשבון, אך לא ללוות מעות כשאין לו.

והנה בזהיר (ח"ב פרשת פקודי דף רנה ע"א) נאמר בתרין אלין אחיף בר נש לקודשא בריך הוא, כד חייס ליה למסכנא, וכד אפיק בשבתי חמני, דהא כלא אחיף לקודשא בריך הוא, כמא דאת אמר (משלי יט) 'מלחה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו'. [בשני דברים אלו מלחה האדם להקב"ה, האחד כאשר מרחם ונותן צדקה לעני, השני כשמוציא הוצאות על שבתות וימים, ונחשב כאילו את כל מה שנתן לעני והוציא לשמחת שבת ויום טוב הלוה להקב"ה] הרי מה שאדם נותן לעני הרי הוא חוזר אליו, ונאמר על זה 'לוו עלי ואני פורע'.

אך לפי זה קשה הא דאמרינן בכתובות (דף נ ע"א) באושא התקינו המבזבז אל יבזבו יותר מחומש. והלא זה אינו מן החשבון, ואדרבה יש בזה לוו עלי ואני פורע. ואולי אם נותן יותר מחומש מאחר ויש בזה איסור, כי על פי דרכי הטבע הוא מכניס עצמו לעניות, ממילא השי"ת לא יפרע. (חשי"ח ב"ב מה ע"א. ע"ש המשך הדברים).

יכתוב אות אחת, כשם שעשה בצלאל בציץ? מאחר וקשה לכתוב כך את כל השמות אבת את הראשון והאחרון אולי כדאי להתאמץ ולכתבם ע"י ד' סופרים בבת אחת?

תשובה: שאלה זו שאלנו אותה לגאון אחד שליט"א. ואסר עפ"י מה שנאמר בשלחן ערוך (חושן משפט סימן שלג רמ"א סעיף ה) ח"ל: "סופר המקבל לכתוב ספר אחד וחתור בו, מקרי דבר האבוד". כלומר אעפ"י שפועל יכול לחזור בו מעבודתו ואפילו בחצי היום, היינו דוקא בדבר שאינו אבוד, אבל בדבר האבוד כגון כששכרוהו להעלות פשתן מהמשרה, או להביא חלילין לכלה, אינו יכול לחזור בו, והוא הדין סופר הכותב ספר תורה אינו יכול לחזור בו באמצע כתיבתו, משום שספר שנכתב בכתב יד שני סופרים הוא מנומר, ונקרא מקולקל (כך נאמר בסמ"ע ס"ק כ) ואעפ"י שאין הוא פוסל את ספר התורה כמבואר שם בבאר היטב (ס"ק כ"א), שאם מתחלה שכר ב' סופרים לכתוב לו ספר, מותר לסופרים לחזור בהם, שהרי רואים שבעל הבית לא הקפיד על כך, בכל זאת ודאי שאין כדאי הדבר שיכתבו את השם על ידי כמה סופרים, שהרי הספר תורה נחשב בזה למקולקל, ואינו דומה לציץ שלא נכתב בכתב יד, אלא נחפר באומנות מיוחדת כמבואר ברמב"ם (פרק ט כלי המקדש הלכה ב) שבוה אין הציץ מנומר.

וכתב המנחת חינוך (מצוה תל"ז אות ו) ונראה דאם רצה לכתוב שם יו"ד ה"א לחוד, אסור לכתוב וא"ו אחר כך לחוד דמקלקל השם, דמעיקרא היה שם י"ה, ועתה יה"ו אינו שם כלל. ולכאורה קשה לי, דבכותב שם הויה ב"ה, דכותב י' ה' והווי שם, ואח"כ כותב הו"א, ובאותו רגע הוי קלקול כי אין זה שם, ורק אח"כ בשכותב ה' האחרונה נגמר השם ונהי דזה הוי מקלקל על מנת לתקן, מ"מ בודאי לכתחילה אם יש תקנה שלא לקלקל כלל ודאי עדיף, וזה פשוט. ועיין בנדרים (י ע"ב) דלא יאמר לד' קרבן וכו', הכא נמי, אפשר ח"ו לא יגמור ומקלקל השם י"ה, ולמה לא התקינו חז"ל בכותב שם הויה ב"ה דיכתוב היו"ד לבסוף, ויכתוב תחלה אותיות הו"ה ואחר כך יכתוב היו"ד בראש התיבה ונגמר השם, ובוה אין שום מכשול. ומה ראייה ברורה דהשם צריך להיות כסדרן, אלא א"כ אי אפשר בענין אחר, ומצותו בכך. ועיין בנודע ביהודה מדורא קמא שם, דמביא בפשיטות דהשם צריך להיות נכתב כסדר, ובאמת לא מצאתי זה בשום מקום. ולפי מה שכתבתי יש מכאן ראייה ברורה, מדלא התקינו חז"ל כן על כרחך מבואר דהיו"ד אסור לכתוב בסוף, מחמת שלא כסדרן. ועיין בספר יהושע (ס"ו נ"ן) שכתב גם כן על דין זה דלא נמצא בשום מקום, ולפי עניות דעתי היא ראייה ברורה. עכ"ל המנ"ח.

והשיב בני הרב אברהם יעקב שליט"א בספרו אבני חן: ונראה לענ"ד דכיון דהוי דרך כתיבה, לא חשיב למחיקה דכך היא דרך כתיבת ה'. וממה שהביא המנ"ח ראייה דלא יאמר לה' קרבן שם כבר הוציא את שם הש' בשלימות ולכן הוי זילזול אם יאמר אותו סתם, אבל אם כותב את צורת ה' כמו שכותבים אין בזה חסרון. (שו"ת

ע"ש המצות הקצרים).

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת ויקהל פקודי תשע"ח

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו' (ל"ה, א').

יש להתבונן שפרשה זו שונה משאר פרשיות באופן שלומדה משה רבנו, שהרי דרך מסירת התורה של משה רבנו מפורש בגמ' בערובין דף נ"ד ע"א, ת"ר כיצד סדר המשנה, משה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן, שנה לו משה פרקו, נסתלק אהרן, וישב לו לשמאל משה, נכנסו בניו, שנה להם משה פרקם וכו', וכאן מפורש שהקהיל משה רבנו את כל עדת ישראל ללמדם פרשה זו.

ויתכן לפרש בביאור הענין דמשום שהיה זה למחרת יום הכיפורים, כשירד מן ההר, כדפירש רש"י, וכדאיתא ברש"י לעיל בפ' כי תשא (ל"ג, י"א), שבי' בתשרי נתרצה הקב"ה לישראל, ואמר סלחתי בדברך, והתחיל לצוותו על מלאכת המשכן, וברש"י להלן ריש פרשת פקודי כתב דהמשכן נקרא משכן העדות, משום שהוא עדות לישראל, שויתר להם על חטא העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם.

ויש לומר דמשו"ה היה ענין מיוחד בלימוד פרשה זו, שתהא לכל ישראל, דבפרשה זו הראה את סליחתו, והריצו בשמחה בלב שלם להשיב שכינתו עליהם, על כן היה ענין שתאמר פרשה זו לכל ישראל.

ויש להוסיף עוד עפ"י מה שאמרו חז"ל, והובא ברש"י (לעיל ל"ג, ו'), עה"פ 'ומשה יקח את האהל', שהיו ישראל מנוודים, וא"כ יש לומר שעל כן הוצרך עתה להקהילם, לומר שנתכפר להם החטא וכבר אינם מנוודים.

אכן נראה לומר עוד ביאור בזה, דהנה הרמב"ן כתב דבציווי על ענין המשכן, היה כריתת ברית עם ישראל, והיינו דבאמת הרי כבר נצטוו משה רבנו על ענין המשכן קודם שבירת הלוחות, ופרשה זו היא חזרה על ענין המשכן, וכתב הרמב"ן דיתכן שהיה זה למחרת שירד משה רבנו מן ההר, ונתרצה להם הקב"ה, ונתן לו הלוחות שניות, וצוה להקהיל אליו כל העדה אנשים נשים וטף, וחזר על ענין ציווי המשכן, והוסיף הרמב"ן וזה לשונו, וברית עמו ברית חדשה שילך ה' בקרבם, הנה חזרו לקדמותם ולאחבת כלולותם. ומבואר בדברי הרמב"ן דבעת שירד משה רבנו מן ההר עם הלוחות השניות, היה כריתת ברית חדשה, שכזה חזרו לקדמותם ולאחבת כלולותם, להיות במדרגה כמו קודם חטא העגל.

וביאור הדברים הוא דבמתן תורה נכנסו ישראל בכרית עם הקב"ה, ובחטא העגל עברו ישראל על הברית, ובפרשת כי תשא (ל"ג, ט"ז) כתוב דמשה רבנו אמר להקב"ה, אם אין פניך חולכים, אל תעלנו מזה, ונתרצה לו הקב"ה כמפורש שם בפסוק י"ז, 'ויאמר ה' אל משה גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה' ולהלן שם (ל"ד, י') כתוב, הנה אנכי כורת ברית וגו', והיינו דאחר שבחטא העגל הופרה הברית שנכרתה במתן תורה, התפלל משה ונתרצה לו הקב"ה לחזור ולכרות עמם ברית להשראת שכינתו, וזהו שכתב הרמב"ן שבענין המשכן שחזר וצוה משה רבנו, הייתה כריתת ברית חדשה שילך ה' בקרבם.

וכיסוד דברי הרמב"ן דאחר הסליחה על חטא העגל ושכירת הלוחות, נכרתה עמם ברית מחודשת, מבואר גם באדרת אליהו בסוף פרשת כי תשא, עה"פ (ל"ד, י') 'הנה אנכי כורת ברית', שכתב ז"ל וחזר השי"ת וברית חבית שכרת בסוף משפטים, אחר שהופר

הברית כאן, וחזר וברית בראשי המצוות שתולה הברית בהן, וכמ"ש שהם עדות על יהודו, והוציאם ממצרים להיות לאלקים. הרי דהיה כריתת ברית חדשה, לחדש את הברית שהייתה בשעת מתן תורה, והופרה בחטא העגל.

ונראה לומר דזהו שציוה משה רבנו להקהיל את כל עדת בני ישראל, דכיון דהיה בזה כריתת ברית, א"כ צריך שכל ישראל יהיו בשעת הציווי, דכריתת הברית צריך להיות במעמד כל הנכנסים בברית, וכמבואר בפסוקים בפרשת נצבים 'אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם, ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל, מפכם נשיכם וגו', לעורך בברית ה' וגו', ומבואר דכריתת ברית הוא במעמד כל ישראל.

וכן מבואר בחז"ל (ויקרא י' ט') על הברית שנכרתה כשעברו ישראל את הירדן, כמבואר ביהושע (ג, ט'), שבעת כריתת הברית נאספו כל ישראל בין בדי הארון, בשביל להיכנס בברית, הרי דבעת כריתת ברית, צריך שכל ישראל יהיו באותה שעה.

אשר לפי זה יש לבאר, דלכן היה צריך שבאמירת פרשה זו, יהיו נקהלים כל ישראל, דכיון דהיה זה כריתת ברית, ממילא צריך שכל ישראל יהיו שם באותה שעה.

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לח' וגו' לא תבועו אש בכל מושבותיכם ביום השבת (ל"ה, ב' ג').

הנה לכאורה סיום הפסוק 'ביום השבת' הוא כפל לשון מיותר, שהרי כל הפרשה מדברת מאיסור מלאכה ביום השביעי, וממצות שבת שבתון, וא"כ למה חזר וכתב בסיום הפסוק דלא תבועו אש, ביום השבת, והלא בשבת מדבר הכתוב.

ואפשר לפרש בזה, עפ"י הנמוק"י בפרק כיצד הרגל דף כ"ב ע"ב, דהקשה, למ"ד אשו משום חציו היכי שרינן להדליק את הנרות בערב שבת עם חשיכה, והדלקתה נמשכת ביום השבת, והרי כיון דאשו משום חציו הרי זה כאילו הוא מבעירה בשבת, ותירץ דבחציו חיובו הוא משום דבשעת זריקת החץ חשיב כאילו נעשה ונגמר כל המעשה, ולא על מה שהחץ ממשיך לילך לאחר זמן, וה"נ אשו דמשום חציו הוא, היינו על שעת ההדלקה, דבאותה שעה שנעשה מעשה ההבערה, חשיב שכל המעשה נעשה, ולא על מה שהדליקה נמשכת לאחר זמן, ועל כן כשמדליק נרות מערב שבת חשיב כאילו נגמר ונשלם כל ההבערה כבר השתא בערב שבת, דעדיין אין איסור שבת.

אשר לפי זה יש לומר, דאתא הפסוק לאשמעינן ביחוד בדיון הבערה, דרך הבערה ביום השבת הוא דאסור, אבל הבערה מערב שבת, אע"פ דהיא נמשכת ודולקת לאחר מכן ביום השבת, אין בזה איסור, ואע"פ דחציו הוא, וממעים שביאר הנימוק"י, ולכן סיים הכתוב והדגיש, דהאיסור דלא תבועו אש, הוא חוקא להדליק ביום השבת.

ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו (ל"ה, כ"ב).

כתב הבעל הטורים, בגי' אז איש ואשתו באים יחד.

ומבואר שמלבד השבח שהיה בעצם הבאת הנשים, דאיתא בפרקי דר"א שלכן זכו שיהא להם ר"ח כיו"ט, היה ענין מיוחד בהבאת איש ואשתו, וצריך ביאור מהו הענין בהבאת איש ואשתו יחד.

ואפשר לבאר, דהנה תכשיטי הנשים היו שייכים לנשים, כדון נכסי מלוג, ועיין בתוס' בכתובות דף נ"ג, דגם קודם תקנת חז"ל נהגו כדון נכסי מלוג, וא"כ הרי לבעל יש בזה קנין פירות, ולאשה קנין הגוף, וכדי שיהא הקדש גמור יש להקדיש גם את קנין הגוף, וגם את הקנין פירות, ולזה הביאום יחד איש ואשתו, שהבעל יקדיש את קנין הפירות, והאשה את קנין הגוף.

והמלאכה הייתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר (ל"ז, ד).

פירש רש"י, ומלאכת ההבאה הייתה דים של עושי המשכן, והיינו דהמלאכה היינו ההבאה, דההבאה נקראת מלאכה.

והנה בגמ' בשבת דף מ"ט ע"א מבואר כמו דפירש רש"י, דהמלאכה, היינו מלאכת ההבאה, וזהו פשוטו של מקרא, והא דמלאכת ההבאה נקראת מלאכה, פירש רש"י שם, משום דכל מידי דרמי עליה דאיניש, קרי ליה עבדתא. ומבואר בדברי רש"י דעצם היות הדבר מוטל על האדם לעשותו, מחשיב את הדבר כמלאכה, ורחמנא קריא מלאכה.

ונראה דעל פי זה יש לבאר הא דקו"ל בשו"ע (סי' פ"ו ס"ח) דבשבת צריך שיהא בעיניו, כאילו כל מלאכתו עשויה, ובמכילתא פר' יתרו דריש לה מקרא ד'עשית כל מלאכתך', שבות כאילו כל מלאכתך עשויה. ובפשוטו צריך ביאור, דהרי קו"ל דדיבור אסור, והרהור מותר, וא"כ מהו גדר השביתה שיראה בעיניו כאילו מלאכתו עשויה.

אכן להמבואר בדברי רש"י דכל מידי דרמי עליה דאיניש, קרי ליה עבדתא, והיינו שבהיות הדבר מוטל עליו, זה גופא יש בו שם מלאכה, מבואר היטב דאם בעיניו אין כל מלאכתו עשויה, והיינו דעדיין רמי עליה מידי, א"כ נמצא שיש בזה בחינה של עשיית מלאכה, דעצם היות רמי עליה מידי, יש בזה ענין של מלאכה.

ותכל כל עבודת משכן אהל מועד וגו', ויביאו את המשכן אל משה את האוהל וגו', וירא משה את כל המלאכה וגו' (ל"ט, ל"ב-מ"ג).

מבואר בזה פרשה ערוכה, שהביאו והראו את המשכן עם כל הכלים והבגדי כהונה, אל משה רבנו, ומבואר שהיה בזה ענין מיוחד להביא ולהראות המשכן וכל המלאכה למשה.

והנה במדרש (פרשה נ"ב, א') דרשו את הפסוק בתהלים (מ"ה, ט"ו) 'לרקמות תובל למלך בתולות אחריה רעותיה מובאות לך', ר' תנחומא בר אבא פתח, מהו לרקמות, זה המשכן, שהוא מצוייר, כמו שכתוב ורוקם בתכלת, הוי לרקמות. מהו תובל למלך, זה משה, שנקרא מלך, כמו שכתוב ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם. תובל, שהביאו לו המשכן. מובאות לך, שביום שנגמר המשכן, הביאוהו אצלו, לכך נאמר ויביאו את המשכן אל משה. ע"כ דברי המדרש.

מבואר בדברי המדרש, דבזה שהביאו למשה את המשכן, נתקיים הענין שכתוב בפסוק 'לרקמות תובל למלך', ומבואר דההבאה למשה, לא הייתה בתורת חיכי תימצי בעלמא שיראה המשכן, אלא היה בזה קיום מיוחד ומסויים להביא המשכן אל משה.

עוד מבואר, דהענין שהביאו המשכן אל משה, הוא משום דמשה רבנו היה מלך, וכמו שכתוב בפסוק לרקמות תובל למלך, היינו דהענין בזה הוא משום שהוא מלך, ולכן יש קיום מיוחד בזה שמביאים לו את המשכן.

והנה הדין הוא דאין מוסיפין על העיר ועל העזרות, אלא במלך ונביא ואורים ותומים ועל פי סנהדרין של ע"א, כמבואר במשניות

כריש מסכת סנהדרין, וריש פרק ב' דשבועות, וברש"י בשבועות (דף ט"ו ע"א ד"ה וכן) כתב דהמקור לכך הוא דילפינן ממשה דהיה מלך.

ובדין העמדת סנהדרין תנן דאין עושין סנהדראות, אלא על פי בית דין של ע"א, ויליף לה ממשה דאוקי סנהדראות, ומשה במקום שבעים ואחד קאי. והקשו בתוס' (סנהדרין דף ט"ו ע"ב ד"ה את) דכמו דבהוספה על העיר והעזרות בעינן מלך, משום דילפינן ממשה שהיה מלך, א"כ ה"נ בהעמדת סנהדראות, נילף דצריך גם מלך, וכמו דהדין בצריך בית דין של ע"א ילפינן ממשה, נילף גם דצריך מלך, כמו דאמרינן גבי הוספה על העיר והעזרות, דילפינן ממשה דבעינן מלך.

אכן לפי המבואר בדברי המדרש, דדריש המקרא 'לרקמות תובל למלך', על ענין זה שהביאו את המשכן למשה, הרי מבואר דבמשכן היה ענין מסויים ומיוחד להביאו למלך, וא"כ נמצא דבזה היה הבאה משום היות משה רבנו מלך, וא"כ י"ל דרק בזה דווקא בעינן מלך, אבל בשאר דוכתי ילפינן ממשה רק דבעינן בית דין של ע"א, ומיושב קושית התוס'.

ונתתה את מזבח העולה לפני פתח משכן אהל מועד (מ', ד).

יש להתבונן בדבר מקום כלי המקדש, שהמנורה והשלחן והמזבח הפנימי, היו בתוך ההיכל לפני ה', ואילו מזבח החיצון, היה בחצר אהל מועד, ובבית עולמים היה בעזרה. והדבר צריך טעם, מדוע העלאת הנרות ולחם הפנים והקטורת, היו בהיכל לפני ה', והמזבח שעליו קרבו כל הקרבנות, היה מחוץ להיכל.

וביאר הדבר מבואר בדברי התרגום יונתן שכתב 'ותתן ית מדבחה דעלתא, קדם תרע משכן זמנא, מטול עתירא דמסדרין פתורא קדם תרעיהון, ומפרנסין מסכניא, ומשתביק להון חוביהון, כאילו מקרבין עלתא על מדבחה, והיינו דהטעם דמקום מזבח העולה בפתח המשכן, הוא כדרך הראויה להיות לעשירים, שמסדרין שולחנם בפתח השער לפרנס עניים, ולא שיאכל בתוך ביתו כדברי חדרים, ובכך ימנעו עניים להתפרנס ממנו. וכעין המבואר בגמ' בב"ב דף ז' ע"ב שצריך לעשות בית שער, בשביל שבעה"ב ישמע את צעקת העני שיוכל ליכנס.

ומבואר דאע"פ שבאמת יותר היה ראוי שהקרבנות יוקרבו בתוך ההיכל לפני ה', וכדרך שאר כל העבודות שנעשין בתוך ההיכל לפני ה', ודמיא קצת כקדשים הוי' למקומם, לעומת שאר העבודות הנעשות בהיכל, מ"מ כביכול ויתר הקב"ה על המעלה הזאת להורות דרך זו לעשירים שלא יראו פחיתות כמה שמסדרין שולחנם כנגד השער ואינם אוכלים בתוך ביתם פנימה כיון שע"ז רואים אותם עניים ומתפרנסים מהם.

והנה עוד מבואר בדברי התרגום יונתן, דע"י שהעשיר מפרנס העני, נמחלים עונותיו, כמו קרבנות, ודבר זה מבואר בדברי הגמ' בברכות דף נ"ה ע"א שדרשו את הפסוק ביחזקאל 'ויאמר אלי זה השלחן אשר לפני ה', פתח הכתוב בשלחן וסיום במזבח, לומר לך, כל זמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר עליו, ועכשיו שולחנו של אדם מכפר עליו ע"י דאתי עניא ויהיב ליה, ומבואר דשולחנו של אדם מכפר עליו כמו קרבנות, ע"י שמפרנס ונותן לעניים משולחנו, וזהו דברי התרגום יונתן דמשתביק להון חוביהון כאילו מקרבין עלתא על מדבחה.

ידי אמונה

של מרן ורבן המשגיח הגאון הצדיק והחסיד

רבי יחזקאל הלוי לוויןשטיין זלה"ה

באמונה חושית תמימה ונכונה, בתפילה נאמנה ונכונה, ובהכוונה של התורה הקדושה בימינה.

אוסף עובדות ועדויות לרגל יום הזכרון המ"ד, י"ח אדר תשע"ח

העבד הנאמן

לכתוב על "מרן המשגיח" משיבות מיר ופונביז' זיע"א, שהיה המצביא הגדול של רוב הישיבות בימינו, ואין לך כמעט ישיבה שראשיה ומנהליה הרוחניים לא הושפעו במעט, מדמות העבד הנאמן, ושיחותיו המרגשים שנאמרו באמת, ובאמונה צלולה וחושית, הרי זו משימה לא פשוטה ולא קלה, ובלתי אפשרית כלל. ואין אנו מתיימרים אפילו לצייר את דמותו. רק נלקט כאסיף. בלקט פה, ולקט שם, בגורן הגדול של רשימת תלמידיו בהיכלי הישיבות הקדושות. ובפרט מרשימות של אמו"ר הגרמ"ב ברנשטיין ז"ל. וכפי שהעיד מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצוק"ל: [בהספד על המשגיח בשעת ההלויה ביישיבת פונביז']: גם אם היה חי את חיינו בעבודת ה' לפני כחמש מאות שנה [בתקופת הקדמונים], גם אז היה נקרא "חסיד" גדול! כי כל מי שהכיר את המשגיח ראה בו "מראה מופת", אדם שהוא כל כך חלש, ועימו ספר מלחמות. תמיד הוא נלחם בגבורה במלחמת היצר, וגם בגיל השבעים והשמונים לחייו לא היה מסכים לשכב (אפילו למנוחה קלה), בשעות היום. כי שעות היום היו אצלו קודש לעבודת ה'. והוסיף מרן ראש הישיבה זצ"ל, כי כפי שמרן רבי ישראל סלנטר זיע"א העיד על רבו רבי זונדל מסלנט זיע"א. שלא ראה עובד ה' כמותו! כן אנו יכולים להעיד ולומר שלא ראינו "עובד ה'" כמרן המשגיח. ולא זכינו לראות מדות נעלות כדוגמתו.

מרן החזו"א זיע"א הגדיר את המשגיח, כמי שהיתה לו "אמונה בידים"! אמונה בחוש, שאפשר גם למשש בידים. ואת זה ראו וחשו כל העומדים במחיצתו ובקירבתו.

אנו נשתדל להדגיש כאן את "ידי אמונה". של העבד הנאמן, "מרן המשגיח" זיע"א. שלא הניח בדוגמת עבודתו כמוהו. ואשר עם פטירתו נסתיימה תקופת השריד האחרון לבית התלמוד קעלם. כפי אשר הגדירו ראש הישיבה מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל. וכפי שהעידו עליו כל תלמידיו ומכיריו: שבא רבי יחזקאל והעמידן על אחת, "אמונה"!

וננסה לסקור בקצרה לדעת כיצד הגיע וגדל. כיצד עמד וקילף את מחשקי העולם הזה מתלמידיו. כיצד בנה ופרץ מנעולי לב אטומים, וכיצד השפיע גם על הדור הצעיר, כאן בדורנו אנו בארץ ישראל, והעמיד צבא תלמידים עובדי ה' בנאמנות ובטהרה.

תולדותיו

מרן המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל הלוי לוויןשטיין זצ"ל נולד בוורשה בירת פולין בשנת תרמ"ה. בגיל חמש נתייתם מאמו הצדקת מרת זלטה ע"ה. ואביו הנכבד רבי יהודה ז"ל נשא אשה שניה. [אחות אשתו].

הנער היתום יחזקאל הלך ללמוד ביישיבת לאמז'ה. אחר שהגיע לגיל הבר מצוה. ואחר שנוכח כי טובה תורה מכל סחורה, [כי הוא עבד בחנות פרחים והכסף נגנב...]

באחת משיחותיו תיאר מרן המשגיח את האוירה ביישיבת לומז'ה... איך היו התלמידים מתכנסים לפני תפילת ערבית במוצאי ש"ק. בחדר חשוך, והגה"צ רבי דוד טעביל ז"ל, מתלמידי רבי ישראל סלנטר זצ"ל, היה מדבר דברי התעוררות המלהיבים את הלב ומעוררים לתשובה, ואת השיחה היו מסיימים בתפילת "השיבנו ה' אליך ונשובה". וקודם ימי הדין היו כולם פורצים בבכי מר: מפחד יום הדין הקרב.

באוירה ישיבתית זו גדל והתחנך המשגיח כשנתיים וחצי, שם למד בהתמדה גדולה, כפי שסיפרו אותם שרידים שהכירוהו מאותה תקופה. וזה היה עבורו כור מחצבה לעבודת ה' ולימוד התורה.

אחר מכן נסע לראדין להסתופף בצל תורתו וקדושתו של מרן החפץ חיים זיע"א ביישיבת ראדין. מרן המשגיח מספר ומתאר בשיחותיו ואגרותיו מספר עובדות ביישיבת ראדין אצל מרן החפץ חיים, וכך הוא כותב באגרותיו, בעת אשר למדתי בראדין והיה רוצה החפץ חיים זצ"ל לברר לאחד התלמידים שיאמין לתורה, אמר לו בזה הלשון: "הנה אתה רואה את השמש, כן ברור לי האמונה"!

המשגיח רבי יחזקאל, חודרים בתוכי עוד יותר, כי חשים בהם אמונה! וכך אמר גם הצדיק רבי יוסף שלמה הורביץ זצ"ל, שמברכותיו של מרן הופכים למאמין. כשהגיע מרן המשגיח לעיה"ק ירושלים, ומסר שם שיחות, הגיעו תלמידי ישיבות משיבת חבדון, ועוד ישיבות, וכולם חשו את השפעתו.

וכשנשאל רבי בן ציון ליפיקין, שהגיע לשמוע את שיחותיו, מה הוא אומר על שיחותיו של מרן, אמר, לא תמיד אני זוכר בדיוק מה הוא אומר, אבל אני חש שם את יום הדין, ופעם אחת בתפילת ערבית אחר השיחה, טעיתי בתפילת שמונה עשרה, ואמרתי "המלך הקדוש", כי חשתי את יום הדין.

וכשהיינו ילדים קטנים, אמר לנו תלמידו אמו"ר רבי משה בנימין ברנשטיין זצ"ל, אתם לא צריכים וחייבים להבין את שיחותיו, אבל תשבו בספסלים, ותחושו אמונה בבורא עולם. וכך השתדלנו לעשות, וראינו איך הוא דופק בסטנדר וצועק יש בורא עולם, ויצאת מצרים!

מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, ראש ישיבת מיר בשנחאי ובירושלים, אמר, כי יש בשיחותיו של מרן המשגיח, עוד יותר עמקות מהשיחות העמוקות שהורגלו בישיבת מיר בפולין, אף שלא כולם ראו זאת.

מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל, השתתף מספר פעמים בוועדים מיוחדים שמרן המשגיח ייעד למשפיעים וגדולי תורה, ומרן הגראי"ל דרש ובירר פעמים רבות אודות הנהגותיו, ותפילותיו של המשגיח, וזכורני, שפעם ביקש מרן הגראי"ל, לשאול ולחקור אצל אמו"ר, כמה זמן נמשך פסוקי דמרה אצל מרן המשגיח זצ"ל, וכשיצא לאור הספרים "ממזרח - שמש" עה"ת - שיחות מרן המשגיח זצוק"ל בגלות שנחאי, ובארה"ב, אמר מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, כי זו יצירה מיוחדת לדורות, וניכר כי השיחות שם היו שיחות מאד עמוקות, שונות מהשיחות של מרן המשגיח בבני-ברק. [ובחג הפורים אמר מרן הגראי"ל זצ"ל למבקרים, כי מרן המשגיח זצ"ל לא נהג והסכים לדברי ליצנות בפורים].

הגאון רבי מאיר מינץ זצ"ל (ראש ישיבה במונס), מתלמידי מרן, סיפר כי בשהותם בוילנא, ביקש מידיו בישיבה חסידית, להכנס לשיחתו של מרן, הלה הסכים, ובסוף השיחה הוא תמה, מדוע הוא כל הזמן חוזר על כך שיש בורא עולם!?

ואחר המלחמה הגיע ידידו לארה"ב, ושם הוא לא עמד בנסיון, וירד מדרך התורה. וכשהם נפגשו בארה"ב, אמר לו רבי מאיר, אנו עומדים בנסיונות של אמריקה מפני כי הוא דפק וחזר כל הזמן שיש בורא עולם!

☆ ☆ ☆

לאחר שיחותיו של מרן המשגיח בישיבת ראדין רבי ירוחם ליבוביץ זצ"ל [לימים משגיח בישיבת מיר], שטען כי בלי מוסר לא מתעוררים, ולא תתקיים אמונה למעשה, וסיפר מרן המשגיח כי שנה וחצי לאחר שיחה זו, עדיין לא שקטתי ולחץ בקרבי ההרגשה כיצד אפשר לחיות בלי לימוד המוסר! והרי זה נוגע לפיקוח נפש, עד שבחמלת ה' נסעתי בעצת מורי ורבי רבי ירוחם ללמוד בישיבת התלמוד תורה שבקעלעם. [ובאחד הוועדים שאל מרן, האם גם לכם היה לחוץ כך].

בקעלעם זכה לקירבה מיוחדת ממרן רבי צבי הירש ברוידא זצ"ל חתן מרן הסבא מקעלעם זצ"ל, ובמכתב אל רבי ירוחם בראדין הוא כותב: "דע יקירי, כי מהבחורים היקרים אשר שלח, יש לי עונג גדול... והבחור יחזקאל מווארשווא נ"י, כנראה יש לנו תקוה גדולה ממנו, זה שבתו פה מעט, אך כנראה בא בהכנה גדולה להצליח".

בקעלעם נשא לאשה את הרבנית מרת חיה לבית מלמוד ע"ה, ע"פ הצעת רבי אהרון גרוסברד זצ"ל. היא דרשה ממנו שותפות, חלק נכבד בתורתו ויראתו, וכשנפטרה הרבנית ע"ה אמר: הבטחתי לה חלק בתורתי, ואינני חוזר בי, כי מילאה היטב את חובותיה, בקעלעם התקיימה ישיבה לצעירים של מרן הצדיק רבי אליהו לופיאן זצ"ל, והוא היה נוהג להגיד שם שיחות במוסר, שהשפיעו מאד על תלמידים.

אחר מכן כיהן כמשגיח בישיבת קלעצק, וישיבת לומז'א בפתח תקוה, וישיבת מיר, להשפיע על תלמידים.

והוא הנהיג את ישיבת מיר בזמן המלחמה, בליטא, ובפאן, ובשנחאי, ואחר כך בארה"ב, ובארץ ישראל.

בישיבת פוניבז' כיהן כמשגיח כ' שנים, משנת תשיד-תשלד. ובה היתה עיקר השפעתו.

בשעת הסתלקותו ראו פלאות, איך שבעצמו סגר את עיניו ואת פיו, וקמץ את ידיו, ההיפך מהרגילות של מת לפשוט את ידיו. כי כידוע נולדים בידים קמוצות, שחושבים לחטוף מן העולם, ונפטרים בידים פתוחות, כי אין לוקחים כלום מהעוה"ז אבל מרן המשגיח זצ"ל נטל את כל החמודות אתו לעוה"ב. [מפי אמו"ר זצ"ל]

☆ ☆ ☆

אמונה בחוש

הצדיק רבי אלעזר מנדלוביץ זצוק"ל, שהיה ספון וטמון בישיבת פוניבז', [ומרן החזון איש זיע"א העיד עליו כי הוא מהצדיקים הנסתרים], זכה להיות תלמיד של גדולי המוסר הקודם, כמו רבי נפתלי אמסטרדם זיע"א, אמר על שיחותיו של מרן המשגיח זיע"א, אכן שמעתי את שיחות המוסר של גדולי המוסר הקודמים זיע"א, והם השפיעו עלי מאד, אבל תדעו, כי השיחות של מרן

מעשה רב

שיח ועובדות ששמענו על מרן המשגיח זצ"ל

א. לאחר הלוויית מרן החזו"א זיע"א נסע מרן המשגיח עם קבוצת תלמידים בחזרה לירושלים. ונסעו דרך התחנה מרכזית בת"א, וכיון שכבר היה סמוך לשקעה"ח, הציע א' שיתפללו מנחה באיזה ביהכ"נ באיזור. ואמר מרן זצ"ל, דא"א להתפלל כן, כיון שעייפים מהדרך. וביקש שיקנו פירות, ויאכלו וינוחו מעט, ורק אח"כ להתפלל, והוסיף ע"ז אמו"ר זצ"ל דלמדו מזה, שתכלית האכילה היא בשביל להתפלל. ולא כמו שמורגלים, שמתפללים בכדי לאכול, (מפי אמו"ר זצ"ל).

ב. מרן זצ"ל הכין כל לילה לפני השינה שתי שעונים מעוררים, מחשש שמא הוא יתקלקל... וישקע בשינה. אע"פ שלא קרה אף פעם שהשעונים יעוררו אותו, שהיה מקדים לקום לפני צלצול השעון. (מהרה"צ ר"ד זינגרביץ זצ"ל)

ג. פעם בערב שמחת תורה לפני התקדש החג, קרא לנכדו שליט"א, ורימז לו שרוצה להכנס לרבנית הינדה כהנמן ע"ה, כדי לברכה בברכת החג. [מפני שהיה מאד מוקיר טובה לאנשי טובתו, ובפרט לרבנית ע"ה, שדאגה לצורכי הישיבה].

ד. כשחזר מרן הרב מפונביץ' - בשנתו האחרונה, אחרי הניתוח בארה"ב, לישיבה, ניגש אליו המשגיח זצ"ל, בליל ש"ק, לפתח ביתו, ואחז בידיו כמה רגעים, ולא דיברו מאומה, ואח"כ אמר לו המשגיח את הפסוק "וקוי ה' יחליפו כח".

ה. הרבנית כהנמן ע"ה, סיפרה למשגיח, שהבחורים אכלו מהחמין, עוד בליל ש"ק, ואמר לה שבשבת הבאה יפסיקו לגמרי לעשות חמין [בכדי לחנכם], הרבנית דאגה שיעשו בביתו עבודה בקיר, וכשנכנסה לראות את גמר העבודה, קילס המשגיח מאד את יופי העבודה, וכידוע כמה שייכות היה לו לדברים אלו, ומ"מ בכדי לשמחה, דיבר ביופי העבודה. (מאמו"ר זצ"ל).

ו. פעם בצאתו מהישיבה, ליוה אותו אמו"ר זצ"ל, עד הבית, וכשהגיעו לבית אמר לו המשגיח לילה טוב, ונפרדו, וכשהלך מעט, רימז לו לחזור, ואמר לו שכשאמר לו לילה טוב, לא חשב מה שהוציא בפיו, ולכן רוצה להגיד לו שוב, באמת שיהיה לכם לילה טוב. (מפי האמו"ר ז"ל)

ז. פעם כשיצאו ביחד, מרן המשגיח ואבינו זצ"ל, התייען המשגיח עם אמו"ר, האם צריך לנסוע לחתונתו של א' הבחורים, שהיו מהקרובים למשגיח שהתקיימה באולמי מודיעין. [וכ"ז מפני שלא רצה לסמוך על עצמו].

ח. כשהאמו"ר היה חתן, עזר לו מרן בכל עניני החתונה, ואף הלך עמו לחנות תכשיטים בארה"ב, כדי לקנות שעון זהב לכלתו, ואף הזמינם לשבת לאחר האירוסין, וכשהיה בברית של א' הבנים, אמר הוא בעצמו למוהל, איך לחלק את הכיבודים.

ט. כשישב המשגיח שבעה על אשתו ע"ה, אמר שאף א' מהמנחמים לא אומר לו את מה שצריך, שצריך לדבר עמו התעוררות לחזור בתשובה, כמבואר ברמב"ם. (מהגה"צ רב"צ במברגר זצ"ל)

י. סיפרה בתו של מרן מארה"ב, שלפני החתונה אמר לה, שלא תאכל אף פעם בפני בעלה. עוד ספרה בתו, שכשהיו קטנות היה נותן להם כסף על כל סיפור שסיפרו לו לחיזוק האמונה.

יא. התלמידים ראו את המשגיח זצ"ל, כמה פעמים, שהוריד מודעות פטירה, מהלוח מודעות. וכנראה חשש שהתוארים שכותבים אינם נכונים, וגורמים רעה לנפטר.

יב. פעם נסע המשגיח לחתונה של א' ממקורביו בישיבת פונביץ', והרגיש צורך להשתתף אף בסעודה, אך מיד לאחר החופה נסע בחזרה לישיבה ללמוד מוסר, ולהתפלל מעריב, ואח"כ חזר שוב לסעודה.

יג. סיפר הגרמש"א שטרן (משגיח בישיבת קמניץ), שבא למשגיח כשהשתקע בב"ב, ואמר שכעת שגם הוא וגם הגר"א לאפיאן עזבו את ירושלים. אין ממי לשמוע חיזוק באמונה, וחשב המשגיח מעט, וענה לו שטענתו נכונה, אבל מ"מ יתן לו עצה לחיזוק האמונה, שיגיד "ויברך דוד" בכונה, וזה יהיה החיזוק.

יד. סיפר הנ"ל שהמשגיח נכנס פעם בבוקר להגר"א לאפיאן זצ"ל, (כשהתגורר בקמניץ בירושלים), ושאל אותו אם להענות להזמנה שהזמינו אותו לומר שיחה בזכרון משה, וענה לו הגר"א לאפיאן, שהוא אמר שם שיחה, ואם זה מתאים לו מסתמא זה מתאים גם לכם, ומיד יצא, ויותר מזה לא דיברו מאומה.

יז. בשנחאי בגלל החום הנורא לא לבשו הבחורים את המעיל העליון בתפילה. ורק המשגיח לבש, ופ"א כשהיה שם חתונה לבשו הבחורים מעיל, ואמר אח"כ בשיחה

ימים, ורק זה יכול להיות סיבה לאריכות ימים, ולא האוכל הבריא הטבעי.

כא. פעם כשהחזן מיהר ב"עזרת אבותינו", שלח לקרוא לו, ואמר, אני כבר יהודי זקן, וחולה, וכל הרפואה שלי, זה הזכרת יציאת מצרים ב"עזרת אבותינו"... ואתה גנבת לי את התרופה. [וראה במזרח שמש, את שיחת ר"ה].

כא. בשיחה שנתן המשגיח במוצאי ר"ה תש"ט בארה"ב, אמר, הרבינו יונה אומר, שיתכן להיות שונא השי"ת אפי' איש שרחוק מעבירה, ועוד יותר אומרים בשם רבי ישראל סלנטר זיע"א, שאפשר שאדם יהיה צדיק וחסיד, קדוש וטהור, וגם רשע וכופר, רוצח וגזלן, והוא, מפני שכ"ז שהאדם מקושר להשי"ת אזי הוא דבוק בו ואינו יכול לחטוא, אבל מיד אם ניתק א"ע מהדביקות, מוכן הכל ליפול ממנו לצד השני, ואין שום מקום באמצע. [ראה בס' ממזרח שמש שיחות תש"ח-תשי"א]. וכך הזכיר, כי מה שאמרו דע מה להשיב לאפיקורס, זהו האפיקורס שבך עצמך.

כב. פעם בראש השנה, פנה אליו אחד התלמידים ואמר ביראת כבוד, המשגיח, והוא נחרד ואמר, בר"ה אני לא המשגיח.

כג. נפטר עתה בן דודנו הרה"ג ר' חיים שלמה פפר ז"ל, וכשהוא למד בישיבת פוניבז', והיה מקורב למרן, גער בו המשגיח, מדוע לא סיפר על מצבו החמור של אביו ז"ל, קודם שנפטר, והרי יכולנו לבטל את הגזירה.

כד. כשבא לפניו הרב אולשוונג שליט"א לבקש ברכה לניתוח קיסרי של רעיתו, אמר לו מרן זללה"ה, שלא ירשה לרופאים לנתח, ושהיא תלד רק בלידה רגילה. ואמר לו הרב אולשוונג, שהוא אינו יכול לקבל ע"ע את האחריות, אמר לו מרן, הלואי והייתי כ"כ בטוח בעוה"ב שלי, כמו שאני בטוח שהיא לא צריכה את הניתוח, ואז התנגדו הרב אולשוונג ורעיתו לניתוח, והיא ילדה בלידה רגילה.

ביום ג' פ' ויקהל י"ח אדר תשל"ד נשבה ארון ה' מאתנו, ואבדנו את המורה, שאנו יכולים להמליץ עליו את הפסוק במלאכי (מלאכי ב') "תורת אמת היתה בפיך, ועוולה לא נמצא בשפתיו. בשלום ובמישור הלך אתי, ורבים השיב מעון". ואבדנו גם את התפילה השקולה והחשובה של מרן שהגנה בעבורנו, [אמור"ר ז"ל בפתיחת הקונטרס "מעלת התפילה"].

[עובדות והערות יתקבלו ברצון: א.י. ברנשטיין טל: 03-6193467 או בפקס ת"ת תשב"ר 03-6183624]

שאם אפשר ללבוש את המעיל בחתונה, חייבים ללבוש גם בתפילה. (מאמור"ר זצ"ל).

ועוד הוסיף ואמר: כי אינו מרגיש את מכת החום, כי המכה רק בגוף, ולא בנשמה.

זו. מעל הברכון שבו היה מברך ברכהמ"ז היה כתוב באותיות גדולות "לשמוע מה שמדברים!" [וכמו שהיה רגיל לומר על תפילה, שצריכים לשמוע מה שאומרים.

זו. בהספדו של מרן זצ"ל, על מרן הרב מפוניבז' זצ"ל, - בשעת ההלויה, אמר: מדותיו של הרב זצ"ל, היו כה נעלות, עד שספק אם אדם בימינו יכול להגיע אליהם! וביום כ' אדר שנת תש"ל, אחר ההקמת מצבה, אמר בדרשתו, אני כל יום דואג לעילוי נשמתו! ואמר, מלבד לימוד משניות תמידי, **אני שובר כל יום, איזה רצון מהרצונות שלי, וכ"ז לעילוי נשמתו של מרן הרב, והדברים מדהימים.**

יז. בסוכות תשל"ד, בזמן שהי' אז מלחמת יום הכיפורים, נכנס אברך א' לשאול את המשגיח, איך לנהוג במצות "שמחת החג", ולא ענה לו מאומה, וכשיצא אמר לאמור"ר זצ"ל, מה יש להם לאברכים במחשבותיהם בתקופות אלו, והקפיד על חוסר נשיאה בעול. כי הוא תמיד נשא בעול. ותמיד הוא כאב על דם יהודי.

יח. באמריקה בא בחור א' אליו, ושאל אותו מרן, באיזה ישיבה הוא לומד, ותוכ"ד אמר, בעצם מאי נפ"מ איפה אתה לומד, מיין ישיבה דייין ישיבה, אבי מילערנדט, [הישיבה שלי, או הישיבה שלך, העיקר שלומדים].

יט. שמעתי שאברך א' בן עליה, שהיה מתפלל בקביעות בישיבה, שנפטר לו ל"ע בן היה מאד שבור מזה, והפסיק להגיע לישיבה, ושלח מרן זצ"ל את האמור"ר לקרוא לו כמה פעמים, וכשבא אמר לו: ראית איך נראה "משפטי ה'", א"כ איך אתה יושב בשלוח, הרי זה מחייב אותך יותר, וסיפר אותו אברך שדברים אלו שלכאורה הם דברים המשברים את הלב, עודדו אותו לחזור למצבו.

כ. כשחזרו מהלוויתו של הצדיק רבי יוסף שלמה הורביץ זצ"ל, שנקבר בבית"ח שומרי שבת בבני ברק, [בד"כ לא נכנס מרן לבית"ח, בגלל אזהרת הגר"א], ונסעו במונית חזרה, התלמידים דיברו על כך שרבי יוסף שלמה זכה לאריכות ימים, ונהג המונית טען, שבעיירתו נפטרו רק זקנים, כי גדל שם אוכל בריא, ענה מרן: מפני שלא דרו שם הרבה אנשים, ולא דיברו בה לשון הרע, לכן האריכו

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי עניני דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל

בס"ד | גליון 247 | שנה ה' | פרשת ויקהל פקודי | שנת תשע"ח

אם מוסיפין על העזרה על ידי הקדש פה תחילה

יש לעיין כשמוסיפין על העזרה אם צריך להקדיש את המקום קודם אלא דאין בו דין עזרה עד שעת קידוש, ואם כן הקידוש הוא המתיר המקום בדריסת הרגל ומה שהיה מותר לדרוס במקום לבית דין וכל ישראל, משום תעשה ובאין כאחד דעל ידי שדרסו שם נתקדש בקדושת עזרה, או דלא הקדישו בפה קודם לכן רק הליכת בית דין וכל ישראל הוא דקידש את המקום לקדושת עזרה, ולא היה שום הקדש מלבד זה. (אילת השחר שבועות דף י"ד ע"א ד"ה שאין)

תלמוד תורה ובית המקדש

בבא בתרא דף ד' ע"א הוא כבה אורו של עולם דכתיב כי נר מצוה ותורה אור ילך ויעסוק באורו של עולם דכתיב ונהרו אליו כל הגוים.

וצריך עיון דמכל מקום הרי הבריאה מתקיימת רק בגלל התורה דבלי זה לא היה העולם מתקיים כלל ובלי בית המקדש העולם הרי קיים ו"ל (אילת השחר בבא בתרא דף ד' ע"א הוא)

ולולא דבריהם אפשר לומר, דמה דאמרינן בירושלמי יומא דהקמת לילה פסול לעבודת יום אין הכוונה לפסול הקרבנות שיקריבו עליו, אלא דעדיין רמי מצות ההקמה ומחוייבים לחזור ולהקים ביום, וכל זה שייך רק במשכן ששייך לפרוק ולהקים, אבל במקדש דאינו עומד ליפרק הא ודאי שאין חיוב לסותרו כיון שאין פסול בעצם בנין הבית המקדש (אילת השחר שבועות דף ט"ו ע"ב)

בשבועות דף ט"ו ע"א מבואר דבעינן קידוש בשעת בנין, וכתב הריטב"א דילפינן מקרא דזוהי ביום כלות משה להקים את המשכן וימשח אותו ויקדש אותו. ויש לעיין אם גם הא דבעינן מלך ונביא הוא גם כן בשעת גמר הבנין, או דסגי גם לפני גמר הבנין? ואם נימא כן יתיישב מה דמבואר בתוד"ה אין, וברמב"ם הלכות בית הבחירה [פ"ו הי"ד] דשלמה קידש העזרה ואילו בזבחים דף כ"ד ע"א ובתוס' שם מבואר דדוד קידשה, דיש לומר דקדושת דוד וגד הנביא ה' מדין מלך ונביא וזה אפשר גם לפני יום גמר הבנין, ושלמה עשה שאר הדברים, וכל זה למאן דאמר דכל אלו תנן דבעי כל אלה הדברים (אילת השחר שבועות דף ט"ו ע"ב ד"ה).

ויש להסתפק בהא דבעינן קידוש על פי נביא אם צריך לזה נבואה?

ולכאורה הא משה רבינו אמר בתורה בשם ה' ועשו לי מקדש, ובשם הגר"ח מבריסק כתוב נבואת משה היה על זה דין דברי תורה ולא דברי נבואה, ואם כן איך נילף לדורות הא לעולם לא יהיה נביא שיהיה לדבריו דין דברי תורה דאין נביא רשאי לחדש, ומשמע דנביא אינו צריך שיאמר שזה נבואה. (אילת השחר שבועות דף ט"ו)

יש לעיין למאן דאמר ירושלים נתחלקה לשבטים אם כשהוסיפו על העזרה חוץ משטח הר הבית הוצרכו לקנות מהם כדי לקדש אותם ולא נזכר דקנו מאנשים את השטח שהוסיפו, ואולי מפני שבמציאות לא הוסיפו בשום פעם על העזרות. (אילת השחר שבועות דף י"ד ע"א ד"ה כן)

אם יש חיוב בנין בית במקדש כל רגע

בקובץ שעורים בבא בתרא (אות כ"א) הקשה בהא דבבא בן בוטא אסביה עצה להורדוס למיסתריה לבית המקדש, הרי יש מצוה שיהיה בית המקדש וברגע שסותרים אותו מבטל המצוה של ועשו לי מקדש? ואפשר לומר דכמו שלפני שבנו את הבית המקדש היה מותר להשהותו כדי שיבנה יותר יפה, הכי נמי מותר לסתור כיון שאין בעצם הסתירה עבירה, רק מה שמחסר אותו הזמן המצוה דבנין בית המקדש וזה הרי הותר כדי לבנותו יותר יפה. עוד הקשה הקובץ שעורים שם בהא דאסביה עצה למיסתריה לבית המקדש הא מבטל מצות הקרבת הקרבנות?

והראוני דבחינוך מצוה ת"מ מבואר דאין מצוה בזמן שאין בית המקדש להקריב קרבנות דכל המצוה להקריב קרבנות אינה אלא בזמן שיש בית המקדש, וכיון דעצם סתירת הבית המקדש הותר אין זה נקרא מבטל מצות הקרבת קרבנות (אילת השחר בבא בתרא דף ג' ע"ב ד"ה שאני).

מצות ועשו לי מקדש בבהמ"ק העתיד

ובגדר פסול לילה כבנין בהמ"ק

התוס' בשבועות דף ט"ו ע"ב (ד"ה אין) כתבו דבית המקדש דלעתיד שהוא עשוי מאליו בידי שמים כדכתיב מקדש ה' כונו ידך ליכא פסול שיבנה בלילה. ובמקדש דוד סימן א' (ס"ק א') הקשה לפי מה דמשמע בירושלמי יומא (פ"א ה"א) דבית המקדש שהוקם בלילה פסול לעבודת יום, מאי מהני דיבנה בידי שמים דבשלמא אם זה רק ענין של מצוה שייך לחלק דאין איסור לבנות בלילה מה שאין כן בידי שמים אבל כיון שזה פסול מאי נפק"ם? וביאר בקהלות יעקב שבועות (סימן י') דכיון דהוא בידי שמים לא שייך כלל דינים על הקמתו שיהיה ביום דוקא.

ולכאורה דבריו מובנים מאד דכיון דכשר בלי הקמה לא שייך עליו דינים.

אמנם יש לעיין במש"כ התוס' דבית המקדש דלעתיד יהיה בידי שמים, אם בית המקדש הקודם היה מעיקר דינו מוכרח ליעשות בידי אדם דבמצות ועשו לי מקדש נכלל דבעי דוקא בידי אדם, או דבאמת גם בית המקדש הקודם כשר ולא נתחדש הלכה אחרת על בית המקדש העתיד אלא דהכי הוא דזה לא נבנה בידי שמים וזה יבנה בידי שמים. והנה המצוה דועשו לי מקדש היא מצוה לדורות, וברמב"ם נמנית בין המצוות ואם נתבטלה מצוה זו לא היתה נמנית, הרי דאף על פי שלמעשה לא נצטרך לקיימה בפועל מכל מקום כיון דבדינה לא נשתנתה שפיר שייך למנותה מצוה לדורות, ואי נימא דמקרא דועשו לי מקדש נלמד דין עיכוב דבעי בידי אדם אם כן איך אפשר דנכלל בקרא גם אלעתיד לבוא דכשר גם שלא בידי אדם, ועל כרחך דעל ידי שמים כשר גם קודם ואם כן איך שייך לפסול הקמה בלילה, הרי אפילו אם נחשבנו כאילו לא הקים הא כל שיש בית המקדש צריך להיות כשר אע"ג דלא נתקיים מצוה בהקמתו.

המועדים
במחיצת מרן
הגראי"ל שטינמן זצוק"ל

קטת עמוד העיצוב

עבודות | תלכות | חידושים | ביאורים בהלכה ובאגדה בעניני המועדים ממרן רבנו זצ"ל

כאיל תערוג

כרך חדש
672 עמ'

מבית
כאיל תערוג

ניתן להשיג בחניות הספרים ובטל: 052-7680034

המשך הלכות שבת

מנורות ברחוב

אמר רבנו שהמנורות שמאירים ברחוב בשבת שהם מחשבל שמוצק ע"י חילול שבת אין צריך להזהר שלא ליהנות מאור זה מכיון שבד"כ אפשר להסתדר גם בלי האור. אמנם אמר שלעת זקנותו שאינו רואה כ"כ טוב ונעזר בתאורה של הרחוב נזהר ללכת עם אדם נוסף, ונעזר בו שלא להיתקל בדרכים וכך לא צריך את התאורה.

הלכות ערב שבת והדלקת הנר - רשימות מאחד הנכדים שליט"א

בערב שבת ויום טוב נהג שלא לאכול בצהריים כלל רק בבוקר [עי' סי' רמ"ט ס"ב ורבנו החמיר ע"ע שלא לאכול כלל ורק בבוקר אכל].

סח בנו הגר"ש שליט"א: בבחורתי היה אבי טובל כל לילה בערך 2 וחצי בלילה - (ואיני יודע אם היה זו קודם שישן או אחרי, או בכלל לא ישן...) במקוה של בני ברק רחוב חפץ חיים, באותה תקופה הבחין בזה האחראי והמנהל של המקוה אז והוא מסר לו המפתח של המקוה כדי שיוכל לטבול בשקט, וכך נהג כמה שנים, אחרי זה מסיבות שונות הוא הפסיק את זה.

ובערב שבת בדרך כלל היה הולך למקוה של שיכון ג' שהיה אז מקוה ישן וקטן, כי לא רצה ללכת ערב שבת למקוה חפץ חיים היות וזה סמוך לישיבה ולכולל, ובדאי הרבה מתלמידי הישיבה נמצאים שם, והוא חשש להכשיל אותם בלרחוץ עם רבו ונפסק בשו"ע (י"ד סי' רמ"ב ט"ז) שתלמיד לא ירחץ עם רבו ולכן הרחיק למקום אחר, הוא אמר לי אז כי אמנם יש אומרים שזה רק על רבו מובהק, אבל יתכן תלמיד שלא למד לא לפני ולא אחרי רק באותה שנה אצלי... ואני כמו רבו מובהק... חוץ מזה יש דיעות שנאמר על כל רבו.

פעם אחת מרן דיבר עמי על אותם הטובלים במקוה כל בוקר, ואמר כי לכאורה מצד הלכה אין ענין לטבול סתם רק למי שיועד שהוא טמא וכדו', ואם כן מה הטעם בזה ואמר שאין צריך לנהוג כן, ופעם אמרתי לו הרי יש בזה תוספת קדושה, וביותר מצינו אצל כהן גדול ביום הכיפור שטובל כמה פעמים והרי בודאי לא נטמא בנתיים והוא רק תוספת קדושה, ולא קיבל את זה. אבל מכל מקום, רואים כי לעצמו כן נהג גינוני קדושה ופרישות וטבל כאמור כמה שנים כל בוקר באין רואים.

כשמניח חמין על פלטה חשמלית, מניח נייר כסף על הפלטה. [עי' בספר אורחות שבת ח"א פרק שני סעיף י"ג].

אחר שקצץ הצפרנים זרקם לבית הכסא. עי' משנ"ב סי' ר"ס סק"ו. בעבר היה שורף את הציפורנים אבל בשלב מסוים זה התחיל להפריע להרבנית ע"ה הריח השריפה, ואז אמר שחסידי שורפן זה לא על חשבון אחרים.

היה מחליף לכבוד שבת כל הבגדים ולובש מגבעת ומעיל עליון מיוחדים לשבת. עי' משנ"ב סי' רס"ב סק"ה, [ורבנו החליף אפילו כיפה ונעלים]

בחדר שאוכל בו מדליק ד' נרות עי' סי' רס"ג ס"א. ובעוד ב' מקומות נר א' בכל חדר.

שמעתי מרבנו שנוהג כמנהג העולם להדליק ב' נרות כנגד זכור ושמור ועוד נרות כמנין שהילדים, [מדליק נר בעוד שני חדרים ובחדר שהתפללו בו לא מדליק כי מפריע להתפלל, כן אמר לי]

מדליק בנרות פשוטים ולא בנרות שמן. בשו"ע ר"ס רס"ג יהא זהיר לעשות נר יפה וע"ע בספר חסידים סי' רע"ב ושמעתי שרבנו ביאר שאור הנרות הרגילים דולק יפה יותר בהרבה מנרות משמן זית, [ועוד הוסיף שבחור"ל רובם לא הדליקו בשמן זית כי היה ביוקר רב]

רבנו היה מדליק הנרות שלושים וחמש רגעים קודם השקיעה. עי' היטב בסי' רס"ג ס"ד.

ומברך על הנרות אחרי הדלקתם. ונוסח הברכה להדליק נר של שבת, ומברך על הנרות שבחדר שאוכל ועי' סי' רס"ג ס"ה. ומניח היד על פניו כנגד הנרות בשעת הברכה כמש"כ הרמ"א סי' רס"ג ס"ה. ומכבה הגפרור בעצמו אחר ההדלקה קודם הברכה. עי' שו"ע סי' רס"ג ס"י ובמשנ"ב.

בחורים הדרים בישיבה ולנים שם, ידליקו נרות בחדר שאוכלים בו, ויכול אחד להדליק ולהוציא את כולם והוסיף רבנו שא"צ שיהיו במקום בשעת ההדלקה. ובחדר שישנים בו אם יש אור מהפרוזדור א"צ שוב להדליק בחדר. עי' שו"ע סי' רס"ג ס"ו ובבה"ל ומשנ"ב.

פוסק ממלאכה מזמן הדלקת נרות.

שח בנו הגר"ש שליט"א: מנהגו של אאמור"ר היה ביום שישי להטיב את הנרות לכבוד שבת, היה מחבר באש את הנר לפמוט, היה זה נר פרפין רגיל שהיה מצוי אז, וכמו כן היה מדליק את הנר ומיד מכבה.

זכורני בתור ילדים, ראינו שהוא היה מקפיד שלא לכבות בפה אלא היה מכבה עם היד (וכידוע על פי מדרש (אוצר המדרשים עמ' 511) איתא "ה'

דברים העושה אותם דמו בראשו: המכבה את הנר בפיו" וכו'. וכן הביא בכלבו (סקי"ח). ובמנורת המאור (חופת אליהו רבה עמ' 456). [והובא ג"כ בראשית חכמה (ח"ג חופת אליהו שע"ג או' ז)]. וכן כתב בצוואת אבי השל"ה בס' יש נוחלין וז"ל "שלשה קרובים למיתה יותר מן החיים וכו' המכבה את הנר בפיו". וכן הביאו הבן איש חי (ש"ב פר' פנחס אות י"ח). ובכף החיים (יור"ד סי' קט"ז או' קט"ו). וכ"ז נראה לכא' שהוא מחמת הסכנה שעלול להשפך על פניו שמן או שעוה חס. ובס' נשמת שבת לרי"ד הארפענעס (ח"א עמ' תכ"ג) הביא ששמע מח"א שיש נוהגין וכן ראה מעשה רב אצל א' מגדולי ירושלים לכבות את הנרות בפיו באמירת פורים - פסח, שכל המניעה לכבות ברוח פיו שאין רוצים לכבות בפ' דגושה שהוא שם].

בילדותי דרה איתנו הסבתא מרת שרה קורנפלי, היא היתה מדלקת נרות לעצמה ומברכת, והיתה מדליקה בהול הבית.

רבנו היה מזהיר בשולחן השבת לא ליגע בנרות משום מוקצה, בערב שבת לפני בין השמשות היו מקפידים להניח שני החלות של לחם משנה על השולחן כדי שהשולחן יהיה נחשב לדבר הבסיס והמות, והחידוש הוא שלא הזיזו את השולחן וגם הנרות נשארו במקום אחרי שנכבו, ומכל מקום לא רצה שהשולחן יהיה מוקצה.

הלכות תפילות שבת וסעודות

לכתחילה אם לא אמר ויכולו יחד עם הקהל יאמר עם עוד אחד, בדיעבד יכול לומר לבדו ורבנו הזכיר שהחזו"א (סי' ל"ח סק"י) סובר שא"צ לומר בשנים אבל הט"ז (הובא במ"ב סי' רס"ז ס"ק י"ט) מחמיר בזה.

כשמתפללים בביתו ערבית ליל ש"ק אין אומרים מעין שבע, כי סובר שאין זה מנין קבוע עי' שו"ע סי' רס"ח ס"י ובמשנ"ב סק"י. ואע"פ שכבר הרבה שנים מתפללים כל התפילות בביתו מ"מ אינו מחויב להחזיק המנין, ואם נוסע למקום רחוק או שאינו בקו הבריאות לא מתקיים המנין ולכן לא נחשב קבוע בכל ג' הסעודות החלות מכוסות עד אחר ברכת המוציא ועי' סי' רע"א ס"ק מ"א (ומרן החזו"א בסעודה ג' לא הי' מכסה החלות)

אפשר להקל לעשות קידוש על כוס ח"פ שהרי הוא ראוי לשימוש כמה פעמים ויש בו חשיבות ודלא כמו שפסק הגר"מ פינשטיין בשו"ת אגרי"מ ח"ג סי' ל"ט. [א"ה וכן פסק הגרשז"א שאפשר לקדש עליו]

קודם קידוש בדר"כ אומר שלום עליכם וכו' ובד"כ לא אמר אשת חיל ורגה. מעיד שבשנים האחרונות רגיל לומר אשת חיל ורבנו העולמים הנדפס בסידורים.

מרן לא נהג לברך הילדים קודם קידוש.

מקדש על יין עי' שו"ע סי' ער"ב ס"ב. ומוסיף למעלה מים ראה לקמן הערה ט'. ובשנים האחרונות שקשה לו כששותה יין אזי אח"כ נחלש וקשה לו ללמוד וגם מרדים יותר (כך אמר לי) מקדש על מיץ ענבים ומוסיף יין ועל זה מוסיף מים מנהג זה הוא עפ"י הסוד. שכתוב בספרים שיש להשים מים על היין כי מים זה רומז למידת חסד ויין למידת הדין א"כ יש להגביר החסד על הדין, לכן כשמקדש על יין שם על זה מים אבל לאחרונה כשמקדש על מיץ ענבים ועל מיץ ענבים א"א להוסיף מים כי כן דעת הגר"ש אלישיב א"כ מוסיף מעט יין על המיץ, ועל היין מוזה מעט מים. ושאלתי למרן האם גם בקידוש היום נוהג כן והשיב שבקידוש היום כן והבדלה לא.

בקידוש הלילה עמד עד ברכת הגפן ואז ישב עיין בכף החיים סי' רע"א אות ס"ב, ובמ"ב ס"ק מ"ו. ולא מתחיל מויה ערב וכו' אלא מויכולו ברמ"א סי' רע"א ס"י כתב מתחילין יום השישי ויכולו וכו' ועי' בשו"ת חת"ס או"ח סי' י'.

נטל ידיו לסעודה בחדר שעשה בו קידוש ועיין משנ"ב סי' רע"ג סק"ג. סדר בציעת הפת, בליל שבת תחב הסכין בחלה שעומד לבצוע עליה, והחלה השניה מניח ע"ג החלה שאותה עומד לבצוע [ועי' משנ"ב סי' רע"ד סק"ה]. ומברך.

חילק לכל המסובים חלה שעור כזית ויש לציין שרבנו בוצע הפרוסות מהחלה מהצד ולא מתחיל מהאמצע. וטובל ג"פ במלח עי' סי' קס"ז ס"ה.

שר זמירות שב"ק בשלשת סעודות השבת בסעודה ראשונה הי' מזמר כל מקדש שביעי, מנוחה ושמחה, מה ידידות, ופעמים מזמר ג"כ יום זה לישראל, צמאה נפש. ובסעודה ב' מזמר ברוך ד' יום יום, ברוך קל עליו, יום זה מכובד, יום שבתון, כי אשמרה, שמרו שבתותי, דרור יקרא, ובסעודה ג' מזמר מזמור לדוד, ידיד נפש, אודה לקל לבב חוקה, קל מסתתר וכו', אמנם לא תמיד שר כל הזמירות הנ"ל.

קודם קידוש של יום היה אומר זכור את יום וגו' עי' משנ"ב סי' רפ"ט סק"ב. ויושב בקידוש

היה מקפיד לשתות בין הדגים לבשר יין עי' משנ"ב סי' רצ"א ס"ק כ"א. ובסעודה ג' בשנים האחרונות שותה רביעית יין עי' משנ"ב שם, אמנם נוהג כן רק לאחרונה ורוב השנים לא שתה רביעית יין בסעודה ג'. אלא שתה מעט? [וראה מה שהבאנו בזה לעיל]

דברי הספד מנכדו הרה"ג ריי"כ שליט"א

הקדמה

הדברים דלהלן נאמרו במקומות שונים, ולכן ישנם מעט דברים שנכללו כפי צורך הענין המדובר. העובדות, ההוראות, וההנהגות, הם מה שראיתי בעיני או שמעתי באוזני מרבינו הקדוש זצ"ל, או ששמעתי מאנשים נאמנים. השתדלתי לדייק, אבל יודעני בעצמי שא"א לדייק עד הסוף, ומסתמא ישנם פרטים שאינם בדקדוק בתכלית, ועמי תלין משוגתי, ויהא רעוא מלפני אבינו שבשמים שיהיו הדברים לתועלת ולחיוק בתורה ובעבודת ה'.

הנהגות רבינו בעל "אילת השחר" צוק"ל - ענוה

פעם בשיעור חומש הגיעו למאמר חז"ל שהובא ברש"י בהעלותך (במדבר ח' ג'): ויעש כן אהרן- להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. והביאו קושיית המפרשים מה הרבואתא שלא שינה, ודנו על תירוץ מהר"ל דסקין וכו'. ואז אמר רבינו: אבער די גרעסטע מעלה איז שלא שינה! [המעלה הכי גדולה היא שלא שינה]. אומרים לאדם דבר לעשות, ומוצא הוראות היתר כאלו ואלו, ולא עושה מה שאומרים לו...

רבינו כתב בצוואתו הקדושה שלא יספידו בשום פנים ואופן, והיה לנו שלא לשנות... אבל ג' דברים יש לי לומר: הראשון- שפעם בשיעור סיפר רבינו שה"פני יהושע" צוה שלא להספידו, וה"נודע ביהודה" אמר שאכן במה שנוגע אליו אין רשות להספידו, אבל כמה שנוגע להפסד שלנו אנו חייבים להספידו וכן עשה. [ב"פתיח תשובה" ליו"ד ס"ד"מ סק"א] זה מופיע קצת בנוסח אחר, ועיין בהקדמה ל"כוכבי אור" כע"ז, אבל כך היה הנוסח שרבינו סיפר. ובהיות שאז כבר נודע בין החיים שרבינו צוה שלא להספידו, שאלתי, אם כן, אדם שמצוה שלא להספידו לא הרויח כלום, שתמיד נוכל להספידו מהרשעה זו של מה שאנו חסרונ.

וההשיב רבינו: אין הכי נמי...

והשני- שמרן שר התורה אמר שעתה בהיות רבינו בשמים שמח בכל מילה שאומרים עליו, כי זה היה רצונו שיתחזקו. ורבינו אמר: ר' חיים קניבסקי יש לו גישה גדולה בשמים... ופעם שמעתי שבאים לשאול את רבינו על חיסון מסוים אם יתנו לילדים, ואמר ענייני הרפואה בעידן נקבעים ע"י דר. פ. וד. ה. ויותר מהם הוא פי. ור' חיים קניבסקי עולה על כולם... ומעשה כזה ממש אידע גם עם רבינו הקה"י זצ"ל, שהגר"ש רוזובסקי זצ"ל צוה שלא ידפיסו שיעוריו, ובאו לרבינו הקה"י ושאלוהו, ואמר עכשיו שהוא בשמים ודאי נוחא ליה שידפיסו.

והשלישי- אמר הגאון רבי דוב לנדו שליט"א שמה שרש"י ישיבה ביקש שלא יספידוהו הוא משום שפחד שיגזימו עליו, אבל לקושטא דמילתא כל מה שיגידו עליו אינו מקיפו, וממילא אין שום חשש. ועפ"י נרשה לעצמינו ללמוד איזה שביב מהנהגתו.

אין בידינו להקיף ולו במקצת את שלימותו של האדם השלם הזה, ומה יאמר זבוב קצוץ הכנפים אל מול הארז אשר בלבנו, בגמ' במנחות (דף י"א) א"א מסופר על רבינו הקדוש שהלך למצות מדותיו של רבי אלעזר בן שמוע, הוא רבינו הקדוש יכל למצות מדותיו של התנא רבי אלעזר בן שמוע, אבל שאנו נמצה מדותיו של רבינו הוא דבר המופקע. ונעמוד על הנהגה אחת.

הגמ' בסנהדרין (דף פ"ח ב') אומרת: שלחו מתם איזהו בן עולם בן ישיב, ענוותן ושלם בדך, שייך עייל שייך נפיק, וגריס באורייתא תיירא, ולא מחזיק טיבותא לנפשיה. אצל רבינו ראו ענוה אמיתית בהתגלמותה, די לקרוא את הצוהה כדי להבין באיזה מדריגה מופלאה של ענוה חי רבינו. איך מבינים את זה?

הלא היה יחיד בדורו בהתמדה בתורה יומם ולילה, במושיגים שאי אפשר לתפוס בשלל אנוש, **יחיד בדור בחסידות, בפרישות, בצדקות, בדקדוק ההלכה, במדות טובות, בעבודת התפילה, בהחזקת תורה ומוסדותיה**, וכל אחד מהדברים האלו יש בו פרק לימוד לעצמו.

חכם אחד ביאר, שכמו שיש גן ילדים ויש שם ילד שהוא הכי טוב בגן, אבל הוא פקח, ויודע שיש ילדים גדולים בחנינו, ויש בחורים בישיבה קטנה, ובחורים

רבינו סיפר ששמע שאחד שאל את מרן ה"חזון איש" אם הוא יודע שהוא גדול הדור, והשיב שכן, וחזר הלה ושאל אם כן מה שייך ענוה? והשיב לו ה"חזון איש": אם לאחרים היו כחות כמו שלי היו יכולים יותר לגדול. ורבינו אמר על הסיפור הזה כמה פעמים שלא היה מסוגל להאמין שאדם העיז פנים לשאול כך מהחזון איש אבל שלח את בנו להרב הנ"ל לשאול אם המעשה נכון, ואישר את המעשה.

והענין כבר מובאר בכתבי מרן החזו"א ב"אמונה ובטחון" שלו (פרק א' י"א) וזה לשונו: **יש איש מתאווה להיטיב לזולתו, הפגשו עם רעהו הוא לו לחדות לב, מקבלו בסבר פנים יפות, חרד אולי לא קלע אל המטרה לפי רוח רעהו, אולי ידבר דבר שלא כהוגן, כי אין כאב לב אצלו ככאב של פגיעה בכבוד חבירו, או שחסר מרעהו חסד, ומעולם לא נפגע הוא מרעהו, כי לבו המלא אהבה תכסה על כל פשעים, והוא מוכן מראש לקבל באהבה נאמנה פצעים ונזיפות שיחלוק לו רעהו, בידעו שאין רוב בני אדם אצילי המדות, ומה אפשר לתבוע מהם, ובכל זאת רוחש לבו להם יקר וכבוד, ואין בלבו הרהורים רעים מעין זלזול בכבוד הבריות, כי תפנוקי הנפש מפנקים את בעליהם להיות משמש למען הטוב המלא - גם בשני הפנים בנושא אחד, ולהיות מאשים את עצמו על כל שעל על חסרונ השלימות בסגולת המדות, ולהיות מזכה את אחיו זכות גמורה ומוחלטת, אף אם כעבות העגלה חטאיו.**

נדמה לי שכאן כתוב בבואה קולעת והגדרה מדויקת של עדינות נפש רבינו זצ"ל [בכלל, כל מכירי החזו"א מעידים שכלל הנהגתו של רבינו בכל התחומים היתה תואמת את הנהגת החזו"א בתכלית, סיפר לי ר' יוסף קורלנסקי שליט"א ששמע מסבו הגרמ"י לפקוביץ' זצ"ל שאמר לו: ראיתי בו את הגיונוטע דעה ממש מעין החזון איש. ובפנקס אביו הגר"ב קורלנסקי זצ"ל כתב ששמע מחמיו [הגרמ"ל] שרבינו הער איז אשטיקעל חזון איש. ונכד הגר"ח גריינמן זצ"ל סיפר שסבו אמר בבית הלוי, הנהגות ר' אהרן לייב כך היה גם החזו"א עושה, גם הנהגותו בענין... ובורר לו שאם החזו"א היה חי גם הוא היה עושה כך. וכן כתב הגאון ר' דוב לנדו שליט"א במכתבו.

וזה היה מסוד חייו של רבינו, מעצמו תבע תביעות נוראות, עד זיבולא בתרייתא, בדקות ובדק מן הדק עד אין נבדק, אבל ביחס לאחרים לבו מלא אהבה, ומזכה אותם זכות גמורה ומוחלטת אף אם כעבות העגלה חטאיו. סיפר לי רבי יצחק גרודזינסקי שליט"א שזוכר את רבינו עומד לפני החזון איש, בכזה מורא והכנעה, שאי אפשר לתאר. ובכל זאת לפני כמה שנים ביארצייט של החזו"א, לאחר תפלת שחרית ביקש רבינו מעשרה שיעורו עמנו לבית החיים, והלך וביקש מחילה כדין המבקש מחילה מנפטר. כנראה חשש על איזה זיו של חסרון בכבודו. וכשספרו זאת לרבי חיים גריינמן זצ"ל, השתומם כל היום, איך אדם בגילו, במעמדו, לאחר כ"כ הרבה שנים, מתאמץ לבקש מחילה בעשרה על איזה זיו. ולעומת זאת כשבאתי פעם לפניו, והקראתי את דברי הבמדבר דבה (פס' י"ז): ואיזה הידור אמרה תורה והדרת, שלא יעמוד במקומי, ולא יאה סותר את דבריו, וכשהוא שואל הלכה - יאה שואל ביראה, ולא יקפוץ להשיב, ולא יאה נכנס בתוך דבריו, שכל מי שאינו נוהג ברובו כל המדות האלו, נקרא רשע לפני המקום, ותלמודו משתבח, ושנותיו מתקצרות, ולבסוף הוא בא לידי עניות, ע"כ. ואמרת שפאנח בשיעור מטבע הדברים קשה להוחר בכל זה, [כידוע למי שראה שיעורים אצל רבינו שהרגישו כ"כ היימיש, והיו נכנסים בתוך דבריו וכו'], ותיכף ומיד ביטל את הדברים כעפרא דארעא, ובטוחני שמה שחשש בנוגע לחזו"א לא היה אחד ממאה מכפי שנהגו בשיעוריו רבינו.

יש באבות דרבי נתן (פ"ב א', ד'): הלל אומר הוי מתלמידי של אהרן, אוהב שלום, ורודף שלום, ומשים שלום בין אדם לחבירו, ובין איש לאשתו, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. מפני מה בכו ישראל את אהרן שלשים יום, אנשים ונשים, שנאמר ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל, ובמשה נאמר ויבכו בני ישראל, מפני שמה היה מוציא דין לאמתו ומוכיחן בדברים, אבל אהרן לא אמר לאיש סדרת, ולא לאישה סדרת, ע"כ (בג"י הגר"ב). מובאר כאן שרתי הנהגות, של משה, ושל אהרן. אצל רבינו דאינו הנהגה זו שצוה עליה הלל, הוי מתלמידי של אהרן, אוהב שלום, ורודף שלום, ומשים שלום בין אדם לחבירו, ובין איש לאשתו, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ולא אמר לאיש סדרת ולא לאישה סדרת.

בישיבה גדולה, ואברכים בכלל, ורבנים וכו'. ומבין שאף שהוא הכי טוב בגן, אין לו להתגאות כי יש רמות הרבה יותר גבוהים ממנו, וכן רבינו בהשגותיו הגדולות הכיר עד כמה עדיין אפשר יותר ויותר לגדול במדריגות יותר גבוהות, ולכן היה בכזו ענוה.

אבל אין בזה די לבאר, כי לא רק ביחס לקב"ה לא התנאה לומר אני חשוב, אלא גם ביחס לכל אדם הרגיש את עצמו פחות מכולם, ובהרגשה אמיתית. הערכתו לכל אברך היתה שהוא יותר ממנו. ויש ב"חובות הלבבות" שער הפרישות פרק אחד על בעלי "הפרישות המיוחדת", ומי שקורא את התנאים הכתובים שם כדי לקבל תואר "בעלי פרישות מיוחדת", רואה שהכל ללא יוצא מן הכלל נתקיים ברבינו. ושנים מהם הם "כל מעשה אצלו זך ממעשהו, וכל נפש בעיניו יותר ברה מנפשו". ורבינו הרגיש כן באמת.

בהסכמתו לספר "שלמי יוסף" שיצא לאור ע"י אברכי כולל פוניבז' כותב להם: לא באתי בתורת מסכים ואיני ראוי לראי כו'. והאברכים הנוגדים להיות גאונים צוללים במים אדירים כו', ואיני ראוי להיות מסכים, אבל היות שאני זקן שבחבורה הטילו עלי לכתוב כמה מילים. זהו, הזקן שבחבורה...

ופעם לאחר שאמר שיחה מאד חזקה בכלל, נכנס אצלו הגאון ר' משה נחמיה ס. שליט"א, ואמר לו שהשיחה היתה מאד טובה וחזקה. אמר לו רבינו: דע לך, כי בכל פעם שאני מוסר שיחה בכלל, הנני מלא בושח וכלימה, שהנה יושבים כאן אברכים ללא משרה, ללא כבוד, וכמעט ללא כסף, ולומדים בייגיע, מחזיקים את העולם, ואני יש לי משרה וכבוד, ומקבל משכורת, ואני בא לומר להם מוסר, בושח ותופקתני.

וכי רבינו לא יגע בתורה שנים ע"ג שנים מתוך דחק נורא, מתוך יסורים גדולים, מתוך בזיונות, תורה לשמה עם כל קנייניה?

פעם נכנס לשאול שאלה הרב... שליט"א, וכשיצא עמד בפפת, והיה נראה לרבינו שהוא קורא לו לדבר עמו בחוק, ותיכף ומיד קם רבינו מהכסא כדי לדבר עמו בחוק, והלה נבהל, ואמר ח"ו לא נתכוונתי לזה. רבינו לא היה לו הו"א ששם אברך קורא לי שלא יצא אליו לדבר עמו...

בשנים האחרונות שהוקשה לרבינו הקריאה, והיה אחד האברכים קורא את הדבר הנלמד, היה רבינו קורא לה השיעור של ר' משה יהודה, השיעור של ר' פלוגי, והיה מגיע כמשתתף בשיעור של פלוגי, כך היתה הרגשתו. ופעם שבאו אליו אנשים חשובים ודברו עמו בעניינים נכבדים, ושחל לחדר השני: שיתחילו את השיעור, הוא עוד מעט נכנס, ככה... שיתחילו את השיעור, הרי בסך הכל הוא משתתף בשיעור...

ופעם חזר מנסיעה חוץ לעיר, והגיע לאחר הזמן הקבוע שהיו צריכים להתפלל מנחה, ותיכף שנכנס שאל אם כבר התפללו מנחה, לא חשב שבלעדיו אין מנחה, אלא חשב שארגנו תפלת מנחה בביתו, ואם הוא לא נמצא מתפללים בלעדיו...

ממש בזמן האחרון, אולי לפני חדשיים, נכנס אליו רבי יעקב לן שליט"א, ורבינו כבר כמעט לא דיבר, אבל מפני חביבותו פנה אליו ואמר לו דו שטייגט? [אתה עושה שטייגן]. אח"כ אמר לו רבינו: דו שטייגט מיט תורה און איך שטייגט מיט קארטאפאל... [אתה עושה שטייגן בתורה, ואני בתפוחי אדמה]... כך הרגיש בעצמו ביחס לאחרים.

וזמן לא רב לפני כן אמר לשתי חשובים שהיו אצלו בבית, אתה נכד של ה"חתם סופר", ואתה נכד של המגיד מקוזניץ, ואני בעל עגלה פטוט, כך הרגיש...

ואם שובנו עסקינו, נספר עוד מעשה, פעם אחד הנכדים של הגר"ח קניבסקי שליט"א [היה בחור] שאל את זקינו הנה אתה נזהר שלא לקרוא לאור הנר בשבת אלא עם שומר, והגר"א"ל שטיינמן שליט"א לא מעמיד שומר. אמר לו הגר"ח: אתה יכול לשאול אותו. הנכד לא היסס, הלך לרבינו ואמר לו, רבי חיים קניבסקי שואל איך אתה קורא בלא שומר לאור הנר. רבינו לא השיב. ואחר זמן נכנס רבי אליהו מן, ורבינו אמר לו הנה הגר"ח שאל כו", ויש לי הסבר זה וזה, ומנה כמתנצל דמה לי ג' הוראות היתר, וביקש שיאמר זאת להגר"ח [כנראה שחשש שהילד לא יעביד הדברים כמו שצריך]. והגר"ח מן בא להגר"ח וסיפר לו הכל, והגר"ח ממש נבהל, [הייתי בשעת מעשה], וביקש כמה פעמים שיגידו להגר"א"ל שח"ו הוא לא שלח לשאול כך...

בכלל מאד תפס אצלו מדת אדם גדול לפי הענוה שבו, פעם אמר לאמאמ"ר שליט"א: מהיכן מגיעים למדרגת ענוה כמו של ה"חפץ חיים". וכשחזר מניחום אבליים אצל הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר: ראיתי שם ענוה...

הרי רבינו היה חכימא דיהודא, פקחותו היתה אדירה. פעם אמר שתוך כמה דקות מכיר את האדם שמדבר עמו, עד תכליתו [נדמה לי וזה אינני בטוח, (כי גם החזו"א אמר כהנ"ל, ומסופקני אם תוספת זו רבינו אמרה או החזו"א). ומכאן והלאה אני נותן לו לחשוב שמרמה אותו]. עוד לפני שנתפרסם כרוב של ישראל היה ידוע כחכם הרזים, פקח במדה מופלאה.

ונסוף ע"ז קדושתו וטהרתו שהיה כאחד מקמאי, ופעם שמעתי ממנו שאמר: רבינו ה"קהלות יעקב" זצ"ל היה מרגיש על בעלי עבירה כידוע, וזה מדריגה מסויימת של טהרה, כך הסביר. ומי כרבינו הטהור בכל מיני טהרה ופעם באמצע השיעור פנה לסובבים ואמר: אתם לא מרגישים ריח רע מאד מגיע משם?

והבצע באצבעו לכיוון המרפסת, ואנו לא הרחנו כלום, ויעיקר הפלא שרבינו היה נותן, לא הריח כלום. ופעם אירע שסיר עלה בלהבות, ובכל הבית היה ריח נורא של שריפה, לא הריח רבינו כלום, ופתאום כך אומר וכשאמרנו שלא מריחים, אמר: טוב אם אתם לא מריחים אפשר להמשך, ועד היום אינני יודע מה התכוין. וסיפר לי אחד שזקינו סיפר לי שלמד אצל הגר"ד ליבוביץ זצ"ל, ופעמים שהיו הולכים ברחוב ומדברים בלימוד, ופתאום הגר"ד היה אומר אתם לא מריחים ריח רע נורא, ואסור ללמוד, והם לא הריחו כלום. עד ששמו לב שיש שם נכסיה וכדו'.

עכ"פ צירוף שתי הדברים האלו ודאי נתן לו אפשרות להבחין על כל אחד מהו, לפני ולפנים. ופעם הגיע אליו אברך אחד שנפלו עליו צרות בבת אחר, והרגיש שעולמו קורס עליו, ואמר לו: הרי הראש ישיבה אמר שתוך כמה דקות מכיר כל אדם מהו, ואני מבקש מהראש ישיבה שיאמר לי מה אני נכשל, ומה אני צריך לתקן. והנה רבינו רגיל היה לומר: אנשים באים לשאול מה הם צריכים לתקן, וכי יש דבר שלא צריכים לתקן, האם יש דבר מושלם שאותו לא צריכים לשפר? עכ"פ הוא כן בא לשאול. והתעניין רבינו במה קרה, וסיפר לו האברך שאשנתו חולה ושהבן שלו חולה ומאושפז בבית חולים וכו'. ורבינו בעינים מפיקות אהבה ורחמים אומר לו: לך יש עבירות?... ומתחיל להרגיעו שצרות אלו זה לא נורא, ויעבור, ובעזרי יהיה הכל בסדר. הלא ברגע אחד יכל לומר לו עשרה דברים שצריך לתקן ושאפשר לתקן. אבל אחר כך מעולם לא אמר לאיש סרחת ולאשה סרחת, רק אהבה, חמלה, רוך, נעימות, זיסקייט.

וסיפר לי רבי יצחק לונגשטיין ז"ל [שהיה נאמנו של רבינו] זמן מה לפני שנפטר, שהגיעה אשה אחת ודפקה בדלת, ובקשה ממנו לבקש מרבינו ברכה לשלום בית, כי לפעמים יש להם שלום בית, ולפעמים המצב קשה מאד. נכנס רבי יצחק לרבינו, ואמר לו רבינו: תשאל אותה אם הם שומרים טהרת המשפחה? ור' יצחק התפלא איך אשאל אשה חרדית כזו שאלה, אמר לו רבינו כך תשאל אותה, ואכן בא דלת וגמגם שרבינו שואל אם הם שומרים טהרת המשפחה, והתחילה לבכות שלפעמים נכשלים בזה. אינני יודע מה הסיבה שאז כן ראה רבינו צורך להשתמש ברוח"ק שעליו ולומר סרחת.

ואם לתאר מה היו דרישותיו מעצמו, הלא הוא להשתומם, והיה מתאונן במרירות: מה אני עונה לקב"ה, כשישאל אותי: וכי זה מה שצפיתי שיצא ממך. בכלל הוא הרגיש את הדין של מעלה כמו דבר שעומד כאן מאחורי הדלת, וחי את זה בפחד נורא, וכן היה מתאונן. ופעם אמר: כשאבוא לעולם האמת, ואבא שלי ישאל אותי וכי זה מה שצפיתי שתצא, מה אני אענה לו?... כך כפשוטו, מה אני עונה לאבא שלי על זה...

והתחיל הנכד לומר, הרי רבינו מחזיק את כל עולם התורה על כתפיו, כל צרות הדור וכו' וכו', אמר לו רבינו, הגמ' בפסחים (ד' נ' ב') אומרת רבא דמי כתיב כי גדול עד שמים חסדך, וכתיב כי גדול מעל שמים חסדך, זה כיצד, כאן בעושים לשמה כאן בעושים שלא לשמה, ואמר, כשעושים שלא לשמה, אדם עולה לשמים והמצוות מתחילים לעלות יחד עמו, ונעצרים לפני השמים, יותר לא יכולים לעלות, ונשאר ערום ועריה, וכמה פניות נכנסים.

הייתי אצל רבינו כשסיפרו לי שלאחר שאישיות חשובה מהממשלה ביקר אצלו, וכשיצא השתומם מהבית הפשוט שראה, קירות מוקלפים וכו' וכו', אמר רבינו: בית פשוט? הרי אם הייתי יודע שכזה בית יש לי בעולם האמת, הייתי רוקד משמחה...

יש סיפור שאסור לספר אותו לא ברבים ולא ביחיד, אבל תורף הסיפור היה, שאברך אחד בא לרבינו ואינני זוכר על מה דיבר אתו, ורבינו אמר לו [בערך] אתה צדיק

ואני..., ואמר על עצמו כאלו דברים נוראים, שאיני יכול לחזור עליהם, אפי' במחשבה אני מצטמר. כך היה רבינו מאשים את עצמו, וכך היה זקן מלא חמלה על אחרים. ובלשון החזון איש: **הפגשו עם רעהו הוא לו לחדות לב, מקבלו בסבר פנים יפות** – איזה מתיקות ונעימות היו מקבלים כשמדברים עמו, עד שאחד אמר לרבינו אחר שדיבר עמו: אנחנו מרגישים אצל הראש ישיבה כמו אבא. ולשון החזון איש: **כי אין כאב לב אצלו ככאב של פגיעה בכבוד חבריו** – ומי כרבינו הרגיש בזה, ועשרות ואולי מאות שיחות עורר על בין אדם לחבירו, ורגיל היה להביא דברי הירושלמי בדמאי (פ"א ה"ג) שרבי פנחס בן יאיר אמר לתלמידיו שמי שיודע שלא זלזל בישראל מעולם יוכל לעקור את נהר גינאי ולא ינוק.

ולשון החזון איש: **ומעולם לא נפגע אחד מרעהו** – וכמה סיפורים יש בזה, ואספר מעשה אחד, לפני שנים כשעוד לא היו משב"קים בבית, והיה קבלת קהל ועברו בסיבוב, והייתי צריך ברכה על ענין נחוץ, ולפני עבר אחד וצעק על רבינו, לא בקול, אבל בתקיפות: תדעו לכם שאתם אשמים בהכל, והכל בגללכם וכו' וכו', לא שמעתי מה צעק, ועמדתי נרעז, ידעתי שרבינו לא יענה, אבל סברתי לעצמי מסתמה יהא בפנים נפולות וחלישות הדעת וכו', ואיך יברך. ומיד אחריו הגיע תורי ובקשתי ברכה, ובאיזה מאור פנים וחביבות הוא בירך, א"א לתאר. וראיתי כי לא מחשבותי מחשבותיו, כי בו נתקיים המאמר מעולם לא נפגע הוא מרעהו, כי לבו המלא אהבה תכסה על כל פשעים...

ונתקיים בו סיום דברי ה"חזון איש": **יקר הנפש דנן כו', נפשו כבר מלוטשת ומצוחצחת שאינו מקבל כתמים, והוא שופע שמחות וגיל בנעימות נצח**. והיה זה פלא עצום, כי היה כ"כ בדישיות נוקבת על עצמו, אבל המנוחת הנפש שלו, השלוה, הרוגע, היה עד להפליא, לא ראו עליו דוק של עצבות, עננה של מתח, בלא שום לחץ, אפי' כשהיה מקרא בתקיעת שופר, היה כזו מנוחת הנפש, הרגשית כ"כ נעים לתקוע, ללא עצמיות עינים, ללא קמטים במצח, פשוט מאד רגוע, שלוה, שמחה וגיל בנעימות נצח.

יעזור הקב"ה שנוכה ללמוד קצת מדרכיו הקדושים, ולשפר מעשיו, ויהא לו לעילוי נשמה גדול, ובקרב נזכה להתראות עמו בתחיית המתים, בעת יקיצו וירגו שוכני עפר.

מידות טובות

הגמ' במנחות (דף י"ח א') מספרת: אמר רבי כשהלכתי למצות מדותי אצל רבי אלעזר בן שמוע, ואמרי לה למצות מדותיו של רבי אלעזר בן שמוע. ופירש"י ללמד ולמצות מה שרבי אלעזר חכם ממנו. הנה רבינו הקדוש יכל למצות מדותיו של רבי אלעזר בן שמוע, כלומר ללמד עד תומם.

כשאנו באים להתבונן וללמוד קצות דרכיו של רבינו מרן ראש הישיבה שקידש עצמו בכל מיני קדושה, וטיהר עבמו בכל מיני טהרה, אין לנו להשלות עצמינו שנוכל למצות מדותיו, כי מלבד שהיה טמיר ונעלם, ועשרות שנים היה ספון בביתו, וגם בשנים האחרונות שהבית נעשה הפקר לכל, היה הנסתר שבו רב על הגלוי, ואנו קטני קטנים לא יכולנו להבין הלך רוחו ומחשבתו, ובכל יום דאינו כי כגבוה שמים מארץ כן גבהו מחשבותיו ממחשבותינו, והיה חי באופן אחר לגמרי, מרומם יותר ונאצל יותר.

אפשר לומר עליו דרך מליצה: אינו גוף וכו'. אדם קדוש וטהור כמנהג, כמעט לא היה גוף. בפרט בשנותיו האחרונות, כמעט היה נשמה בלא גוף, ולא יוכלו להשיג קצות – דרכיו, אלו שהם משיגי הגוף, שמחפשים ענייני גוף, כי היה גבוה מעל גבוה מכל ענייני הגשמיות של עולם הזה. ידוע שרבינו היה לו פחד נורא מלומר שבתים על נפטר, ובכל יכולתו השתדל להתרחק מלהספיד נפטרים, גם אנשים חשובים. וכמה צרם לו כשאומרים על כל אחד שהוא צדיק. ורגיל היה לומר: הרי אדם זה רועד כעת מפחד מאימת הדין, וכמה מתבייש מעצמו שאומרים עליו צדיק, צוחקים עליו בשמים... פעם נפטר אחד, וע"פ הוראת רבינו לא הספידוהו [נדמה לי שהיה זה בערב יו"ט], ומיד לאחר הלוייה נכנסתי לבית רבינו, והוא התכונן למנחה, נגשתי ואמרתי שהרגשתי בחינת של אדם נספד כהלכה, והתכוונתי לגמ' סנהדרין (דף מ"ז א') סימן פ' לה למת שלא נספד. ורבינו התכופץ כמעט כמו במודים, וצעק: מלאכים צוחקים עליו... ושוב צעק: מלאכים צוחקים עליו... והתכוין כששאומרים על אחד שהוא צדיק, ובאמת שעבר עבירות, הרי לועגים עליו.

היו מתי מספר בני דורינו שרבינו הכתירים בתואר "צדיק". אבל היחידים שהיה אומר עליהם בקביעות:

צדיקים, כשהיו באים ילדים בני שלש להתברך לחלאקה, או אפי' קצת יותר גדולים שבאו לברכה, היה מאיר פנים אליהם, ואומר אה צדיק... ופונה לסובבים ואומר: הוא באמת צדיק, הרי עדיין לא עשה עבירות... [בסידור הרוקח (פיסקא על הצדיקים) מפרש דצדיקים הם ששומרים המצות ואינם חוטאים].

בפרט היה סולד מהתואר "קדוש", זה היה אצלו תואר לגמרי מופקע, והיה אומר: קדוש נאמר על מי שמוסר נפשו על קידוש השם, ואין הכונה שנהרג סתם ע"י גויים, אלא שהעמידו בפניו את האפשרות או לעבוד ע"ז, או אחד מג' עבירות, או שיהרגוהו, והוא ביכר למסור נפשו עבור ה', הוא הראוי לתואר קדוש. וזולת זה לא מצינו שנקראו בשם קדוש כי אם יחיד סגולה בדורות, וזהו שמצינו בגמ' שבת (דף ק"ח ב') ששאלו את רבינו הקדוש במה זכה שנקרא קדוש, כי התפלאו איך אדם שלא נהרג עקה"ש זכה לתואר זה. ולכן כשהיו אומרים על אדם זכר צדיק וקדוש לברכה, היה צורם לו מאד. ושמעתי שהיחיד בדור האחרון שנתן לו את התואר "קדוש", היה רבינו בעל ה"קהילות יעקב", ושאלוהו על כך שהכתירו בתואר קדוש, ואמר: הסטייפלר שאני.

ואמנם סיפר רבי דוד פנקל זצ"ל שפעם נכנס למרן ה"חזון איש" זצ"ל, ובדיקו ראש הישיבה יצא, שאלו החזו"א: ראיתי את מי שבא, הער איז א הייליגע יונגרמן [הוא אברך קדוש]. כבר אז, כשהיה לפני גיל ארבעים, הגדירו החזון איש כאיש קדוש...

וסיפר הגאון ר' נתן זוכובסקי שליט"א שזוכר שהיה בבית כנסת בכפר סבא, כשהגיע הרב מפוניבז' זצ"ל לדרוש שם לציובו, ואמר להם תדעו לכם שיש כאן אדם קדוש, וצריכים לכבד אותו ולשמוע בקולו, ולא ידע שרבינו נמצא בתוך הצבוב, כי ישב בסוף הביהכנ"ס. וסיפר ר' אריה אלישיב שליט"א שכשרבינו בא לפני ר"ה תשס"ט למרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל לברך ולהתברך, כשישאל אמר הגרי"ש לנכדו הנ"ל: איך קדוש וטהור! וכך נודע בכל העולם כאיש קדוש וטהור, נקי וצדיק, ומעשים רבים סופרו, ועוד יסופרו על קדושתו וטהרתו, נקיותו וצדקותו.

אנחנו רוצים לעמוד על נקודה אחת מרכזית בעולמו של רבינו הגדול זצ"ל, מפורסם בכל העולם שהיה סמל המדות טובות, תכלית ההסבה בין אדם לחבירו, ומאד מאד הרבה לעזור ולדבר על כך בכל עת מצוא. שמעתי פעם איך שאחד בא אליו, ואמר שהוא דורש הרבה, על מה בעיקר לדרוש ולעזור, השיב רבינו ברגע כמימא: על בין אדם לחבירו.

רבינו היה נאה דורש, אבל עוד יותר נאה מקיים. המיוחדות שלו בבין אדם לחבירו עד קצה האחרון היה במהיל על הרעיון, לא נדבר על העונה המופלאה והמשונה שחי בה, לא נדבר על הנקיות מנגיעות המופלגות שהתנהל בה, לא נדבר על מסכת קבלת הביזיונות המרטיטה שקנה לעצמו, אבל נזכיר מקצת מן המקצת של הבין אדם לחבירו שלו.

כל אלו שהיו עמו, ששאלו, התייעצו, למדו ממנו, הרגישו כזו חמימות נעימה, כזו אהבה שופעת, זיסקייט-מתיקות, עד שאחד אמר פעם לרבינו אחר שדיבר עמו: אצל הראש ישיבה אנחנו מרגישים כמו אבא, ושאל רבינו: במה זה מתבטא? אבל לא יודעים מה עומד מאחורי זה... רבינו היה ידוע סבל, חולשתו הכללית היתה נוראה, שהיו זמנים שבקושי החזיק עצמו שלא ליפול, יסוריו רבים, פעם אמר לגיסי ר' גדליה הוניגסברג שליט"א יש לי כאבים שהם כבר כאבים תמידיים, אמר בבדיחותא: דאס שוין גיווארן מנהג אשכנז!... היו לו כאבי שיניים גדולים, כאבי עיניים עצומים [אנאמ"ר שליט"א סיפר שפעם תוך כדי שדיבר עמו נגע בעין ופרץ החוצה שטף גדול של מוגלה, וכידוע שכל זמן שאינו יוצא זה כאב עצום, ועל רבינו לא היה ניכר כלום]. נצרי לעצמינו אותנו בחולשה של 40 מעלות חום, עם כאבי שיניים, עם כאבים במקומות אחרים בגוף, האם נוכל להתייחס בנעימות, במרגוע, באהבה שופעת ומתפרצת? ומתוך מצב כזה היה רבינו ראש הישיבה באהבה פורצת גבולות, בנעימות עצומה, במתיקות נפלאה עד אין קץ...

לא שמענו ממנו שמך אנהה על מה מכאוביו וחולשתו וכו'. סיפרו לי שכשנפל ושבר את אגן הירכיים, הרימוהו והשכיבוהו, או הושיבוהו, ואמר בחיוך: מסתמא נשבר שם משה... כן, בחיוך, נשבר שם... מי שיודע מה זה יסורים של שבר באגן הירכיים, הרי זה נורא ואיום... ובחיוך אומר נשבר שם...

פעם עבר מהחדר הפנימי לחדר החיצוני למסור שם

שיעור, וראו עליו שמתייסר, וכשהתיישב התחיל לומר אוי ווי ווי, וחשבתי לעצמי הנה הפעם הראשונה שאני שומע את רבינו נאנח על מכאוביו, אבל תיכף ומיד מתחיל לדבר על מה שסיפרו לו בדרך בין שתי החדדים איזה צרה שקרתה למישהו, ועל זה נאנח, ונאנח... וחשתי כי לא מחשבותי מחשבותיכם...

זכורני כשחזר מהנסיעה הראשונה באמריקה, והיה בחולשה גדולה [סיפר אחד שבקי בנתיבי העולם, ועבר על מסלול הנסיעה של רבינו באמריקה, ואמר שאינו נתפס בשכל אנושי אין אדם מסוגל לעשות כזה מסע, ולשאת דרשות, ועוד אדם חלוש וכזהו גיל], ומיד חזר לשיעורים ולשיחות, ולא יותר שיהא קבלת קהל באותה מידה כמו לפני כן, כי מה אנשים צריכים לסבול ממה שהיה נסע.

וכשהרביני ע"ה היתה על ערש דוי, וכבר בני המשפחה היו סביב מטתה, ושלחו לקרוא לרבינו והיה באמצע קבלת קהל, אמר רבינו: אבל יש אנשים שממתנים... הרגיש מה אחרים צריכים לסבול מהסבל שלו...

שנים היה מקבל קהל בעמידה, ושמעתי שאמר שירא ממה שאמר חז"ל (מובא ברש"י שמות י"ח י"ג): וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם - הוקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודו של ישראל והוכיחו על כך, שנאמר מדוע אתה ככה יושב לבדך וכולם נצבים. ולכן גם מתוך חולשה נוראה היה עומד, עד שנותיו האחרונות שלפעמים היה מתיישב באמצע, ואח"כ כבר היה מתיישב מהתחלה.

כשמע צרות של אחרים, או באופן כללי כשנוכר בצרות הדור, היה נאנח מעומק לבו הטהור, פעמים היה אומר פעמים רבות אוי ווי ווי, אוי ווי ווי, וועלט פון צרות [עולם של צרות], גם ממש בחודשים האחרונים ששמע ולא דיבר, פעם התפללתי אצלו מנחה או מעריב, ואח"כ התיישב ונאנח: אוי וועלט פון צרות... אבל על הצרות שלו הפרטיות מעולם לא שמעו עליהם מאומה.

מעולם לא הקפיד, פעם אחד ביקש ממני מחברת שיעורי החומש, שהיה במסגרת מצומצמת, ורק למי שנכנס באישור רבינו, וביקשתי רשות מרבינו והסכים, לאחר זמן ביקש שוב המחברת, וסממתי על הרשות הקודמת, והשאלתי לו, והלה מצא איזה דקדוקים להשיג בהם על רבינו, ועשה מזה רעש גדול, ולאחר זמן פנה אלי רבינו ברוך ובמרגוע, ואמר לי: אל תשאל השיעורים בלא רשות. בערב יו"ח באתי לבקש מחילה, אמרתי בגללי נגרם כו"כ, ורבינו דחה לחלוטין, והגיב תיכף: זה שום דבר... אם היה סובר שיש כאן שמץ הקפדה, ודאי היה אומר שסולח, כי הרבה פעמים היה מזכיר דברי רבינו בחי' (בראשית נ' י"ז) שיוסף לא אמר לאחיו שסולח להם, הגם שכתבו וינחם אותם ויבדו על יבם, אבל לא אמר שסולח, ולכן אין שבקשו מחילה לא נסלח להם, והוצרכו למות עשרה הרוגי מלכות.

כמו כן פעם באתי לפניו, והקראתי דברי הבמדבר רבה (פט"ו י"ז) ואיזה הידור אמרה תורה והדרת, שלא יעמוד במקומו, ולא ישב במקומו, ולא יהא סותר את דבריו, וכשהוא שואל הלכה-שואל ביארה, ולא יקפץ להשיב, ולא יחא ונכנס בתוך דבריו, שכל מי שאלו נוהג ברבו כל המדות האלו נקרא רשע לפני המקום, ותלמודו משתכח, ושנותיו מתקצרות, ולבסוף הוא בא לידי עניות. ובהיותו בקביעות בשיעור היה קשה לזרזר בכל זה, ואמרתי לרבינו שהנני ירא מזה, וביטל הדברים במחי יד, ולא רצה לשמוע...

ידוע לכל אלו שהתפללו עמו שחרית, שלפני התפלה היה נוהג צדקה בקופות שעל השולחן, ועל כל צדקה שנתן יש סיפור, ואין כאן המקום לספרם, אבל אחד הצדקות היה נוהג לעילוי נשמת אחד חשוב, שהיה אומר בשם רבינו דברים שלא אמרם, ואמר רבינו שהוא היחיד שהקפיד עליו, כי גרם בזה הרבה נזק, ואח"כ אמר רבינו לעצמו מה אורחי שלא אמהל לו, ומחל לו, ובכל זאת לא נחה דעתו, והיה נוהג בכל יום צדקה לעילוי נשמתו.

פעם בקשו ממנו שיהא סנדק, ובשנים האחרונות היה מקבל סנדקאות בביתו, וקבעו שעה מסוימת, ורבינו הלך לנוח, ולפנ"כ אמר שיש סנדקאות בשעה פלוגית, וכשהגיע השעה ובאו אבי הבן והתינוק וכו', ובני הבית היו סבורים שלגדול חולשת רבינו א"א להעיר, ולא העירוהו, ועשו הברית במקום אחר וכו'. וכשהתעורר רבינו שאל על השעה, וכשהשיבוהו, אמר הלא היה צריך להיות ברית לפני זמן, ולא ענו, ורבינו לא אמר מילה, אלא תיכף הלך והתיישב בכסאו כאילו לא אירע דבר. פעם בעת מערכה ציבורית הביע דעה מסוימת, ולא שמעו בקולו, אמר לגיסי ר' גדליה הונוסברג שליט"א:

דע לך שאין לי תאוה שישמעו בקולו! לא אמר אין לי קפיאד שלא שמעו בקולו, או לא אכפת לי שלא שמעו בקולו, אלא אין לי תאוה שישמעו בקולו... הרי כל אחד, ילד, בחור, אברך, מגיד שיעור, משגיח, רבה וכו', באיזה מצב שנמצא, רוצה שישמעו בקולו, יתכן שלא יקפיד כשלא שמעו בקולו, אבל שלא יהא לו תאוה כזו, הלא זו מדרגה מבהילה!

ורגיל היה רבינו להקרות דברי מוהרר"ח מואלז'ין זצ"ל לנכדו: ושלא להכניס שום קפיאד בלבך על שום אדם, ואי"צ לומר שלא להשיב בקפדנות לשום אדם. ועל ידי מדת סבלנות משיג האדם רצונו יותר ויותר מעל ידי כל תקיפות שבעולם, ע"כ. וכמה דאיתו שהנהגה זו היתה טבועה בנפשו.

פעם באתי לרבינו ואמרתי לו שאני זקוק לברכה גדולה, שאלני מהי ברכה גדולה ומתי ברכה קטנה, אמרתי לו שכתוב בספר "יסוד יוסף" (פרק כ"ב) קבלה בידני שמי שמברך בטובת עין ובטוב לב אין לו חיבוט הקבר כלל. אמר לי רבינו: אם כן למי יש חיבוט הקבר? מי לא מפרגן לשני שיהיה תלמיד חכם... לא היה מסוגל לחשוב שיש מי שאינו מברך מעומק הלב.

היה דורש לוותר ולוותר, שמעתי כשאחד בא ושאלו מה לקבל על עצמו ליום הולדת של שלושים, אמר לו רבינו: מסתמא אתה כבר מקיים את זה, אבל תמיד תוותר, ותוותר, אתה תוותר... בא אליו אחד בשאלה שיש ביהכ"ס בתל אביב שהוא ממונה עליו, ועתה אחד מינה עצמו שם לגבאי, ועושה ככל העולה על רוחו, דברים לא כ"כ רצויים, ויכול לריב עמו ולסלקו, אמר רבינו: רק לא לריב...

אחד בא לרבינו שיש לו אפשרות לתבוע בירושה יותר, ויקבל עוד חמשת אלפים דולר, אבל יצטרך לתבוע, אמר לו רבינו: תוותר, וכך עשה. וסיפרו לרבינו שבזכותו אדם פלוגי ויתר על חמשת אלפים דולר, ורבינו עשה כזו תנועת ביטול: חמשת אלפים דולר?... היה נראה כאילו מספרים לו שויתר על טישיו משומש. וכמה היה נאה מקיים, מוותר ומוותר עד אין קץ.

במשך שנים היה נודד בימים נוראים מבית כנסת אחד למשנהו, כאן מתפלל שחרית, וכאן תקיעות ומוסף, כדי שלא לפגוע. גם בזקנותו המופלגת התאמץ בזה מעל ומעבר לכחותיו, ואחד השנים האחרונות שיעור הגיע לתקיעות ב"אזון יעקב", והיה נידון אם יבוא או לא, כי חולשתו היתה נוראה, עד שהיה צד שיבא בכסא גלגלים, ואמרתי לרבינו שאוכל לבוא לתקוע לו בבית. אמר לי: תראה, דבר ראשון קשה לי לסרב כשמבקשים שאבוא, ושנית אני מרחם עליך שיקשו עליך את התקיעות.

וסיפר לי רבי איסר שוב שליט"א [כמדומני] שהדך אז לקחה מבינתו עד הישיבה שלוש רבעי שעה, ובחולשה גדולה הלך כל הדרך. ובאמצע אמר שמרגיש שרגליו נעשו כבולי עץ [אזוי וויא אהאלץ], ושחושב שאחר ראש השנה יצטרך ללכת לנופש... ולא זאת בלבד. אלא שמאז שקם [אין מי שיודע כמה ישן בלילה ומתי קם, שחרית ודאי התפלל כותיקין] לא עשה קידוש, עד שהלך לתקיעות והתפלל מוסף. ואח"כ כבר היה זמן מנחה, והתפלל מנחה, ושב לביתו את כל הדרך המייגעת, מסתמא כבר היה שלוש וחצי, ורק אז עשה קידוש.

ואנשים לא ידעו מכל זה, ואחר מוסף נהרו המונים לומר גוט יאר, ובירך את כולם בחמימות ומכל הלב, ולזה הוסיף מילה טובה, ולזה אמר איזה ווארט, מי ידע שרבינו בצום, בחולשה נוראה ואימה.

בענייני התקיעות, עיקר המשקל היה על "בין אדם לחבירו", אמר לי אל תאריך כ"כ בתקיעות, זהו טירחא דצבורא, אנשים כ"כ במתח בתקיעות, ואתה צריך להוסיף להם. ובכל זאת כשפעם היתה תקיעה קצרה מהאחרות, ביקש שאחזור לתקוע, ואמר: ודאי היה בזה שיעור, אבל שאנשים יהיו רגועים. כמו כן היה חלוקה של הנשימה אחת ושתי נשימות היה קובע לפי חשבון שעשה שיש ששמעו תקיעות אלו ולא אלו, וצריך להוציאם. פעם התבלבל בהקראה, ואמר דבר אחד שלא כפי הסדר. ותיכף ומיד אחר שנגמר הקידוש האחרון, ללא גיוגונים, פנה אלי ואמר לי: אני מבקש ממך סליחה שהטעיתי אותך...

הזהירות אצלו בממון חבירו היתה עד להפליא, ממון חבירו היה אצלו אש... מפורסם המעשה, שפעם נתנו לו סכום גדול בפורים ע"מ שיתנו לאברך מסויים, והניחו בארון ונגנב משם. ואח"כ חיפש וראה שנעלם, מיד פנה להרב נויבירט שיחי' וביקש הלוואה ע"מ לפורעה משך כמה חודשים, ונתן לאברך את הסכום, ואמר: מסתמא הייתי

פטור, כי אני שומר חנם. אבל לחסוך שאלה אחת מיותרת בבי"ד של מעלה, כדאי גם ללוות חמשים אלף דולר. ופעם כשהזר מבית החיים, ואחד נטל ידיים, וכיוון שאין מוסרים הספל מיד ליד, לא הגישו לרבינו ביד, ואף לא רצה להניח על הרצפה, כדי שלא יצטרך להתכופף, והניחו על מכונית שחנתה שם, אמר לו רבינו: יש לך רשות להניח הספל על המכונית? ולא נחה דעתו עד שהורידה על הארץ, כן שמעתי.

סיפר לי הרב ליוש [שהוא ואביו היו מתעסקים בהדפסת ספרי רבינו] שבכל פעם כשהיו מביאים ספר חדש של רבינו היו שותים ביחד "לחיים", ורבינו היה משלם תיכף עד הפרוטה האחרונה. ופעם אחת באו עם ספר חדש, ורבינו היה צריך לשלם להם חמש עשרה אלף ש"ח, ונתן מעטפה עם הכסף, ואמר להם לספור, והיו שם רק שמונת אלפים, ורבינו מאד דאג שצריך לשלם, ואמר שייסדר כסף עד הערב ממקום אחר וכו'.

ומה באמת אירע, שהיה לרבינו שלש מעטפות, באחת - שבעת אלפים ש"ח, ובשניה - שמונת אלפים ש"ח, ושתייהם היו מכספו, [כי רבינו בשום אופן לא הסכים להשתמש בהדפסת ספריו מכסף של אחרים (עיין לקמן פרק "יקרות המצות")], ובמעטפת השלישית היו כספי צדקה, ורבינו רצה לצרף השבעת אלפים עם השמונת אלפים, ובטעות הניח הכסף במעטפת הצדקה, וכשנודע לו, לא רצה בשום אופן להוציא השבעת אלפים ש"ח ממעטפת הצדקה, וכמה שהוכיחו לו שכסף זה אגוד לעצמו בגומל, ולא היה במעטפת כזה סכום, היה ירא מלהשתמש בזה (עיין ע"ז י"ז ב').

ופעם שמעתי ממנו בעצמו שאמר שיש לו בחיים שתי גזילות בלבד: **האחד** - שפעם הביא לו ר' שלמה סובול זצ"ל ספה, והיה צריך לשלם לו ולא הספיק, וכבר נפטר. **והשנית** - שבהיותו באטליה היה איזה אופן לשלוח דברים בדואר מבלי לשלם עליהם. וכן עשה, והוסיף: את הכסף שהרווחתי לא נטלתי לעצמי, כמדומני שאמר שנתן לנזקקים, אבל מה יהיה? אבוא לעולם האמת, ומוסולני יתבע אותי לדין תורה... מה אעשה? וכמה שאמר לו שזה בגדר טעותו מותרת וכו', לא נחה דעתו.

ואמרתי לעצמי, לפחות את הגזל הראשון אעזור לו לתקן, באתי לאחד הבנים של ר' שלמה סובל, ושחתי לו את עצרו של הראש ישיבה, אמר לי אתה יודע כבר כמה פעמים שלח לנו, וכבר מחלנו לו וכו'. גם ראיתי כתוב שאת התשלום על הדואר באטליה שלח לשלם... וסיפר לי אחד מגדולי התלמידים שרבינו אמר לו שנמנע מלהיות עד בקדושין, כי ירא שמא הוא גזלן ופסול לעדות...

פעם ה"חזון איש" אמר לרבינו אופן המותר שעי"ז אפטר להצניח על הכנסה פחותה, וכך עשה, ובכל זאת לאחר זמן ליבו נקפו, ושולח את מו"ח שליט"א לשלם בבנק כל ההפרש. והפקיד לא הבין מה רוצה, ואין כזה דבר בבנק. עד שראה שאם יתעקש לשלם יטול הפקיד לעצמו, ואז חדל.

ולעומת זאת, בבית שלו הכל היה הפקד, שאלתי פעם על שאני ואחרים משתמשים בשירותים ללא רשות. אמר: כאן זה אחרת.

מה יותר מתאים מלהקריא דברי הוזה"ק (ח"ג רמ"ט א', וכאן בתרגום חפשי): מאי אילת השחר, אלא זו היא חיה אחת רחמניה, שאין בכל החיות שבעולם רחמנית כמותה, בגלל שבזמן שדחוק לה השעה, וצריכה למזונות לה ולכל החיות, ואי הולכת למרחוק לדרך רחוקה, ובאה ומובילה מזון, והיא רוצה לאכול עד שבתא ותחזור למקומה, ולמה, בשביל שיתאספו אצלה שאר החיות ותחלק להם מאותו מזון, וכשהיא באה מתאספים אצלה שאר החיות, והיא עומדת באמצע ומחלקת לכל אחד ואחד, וממה שמחלקת להם היא שבעה כאילו היא אכלה יותר אוכל מכולם.

ופעם אמר רבינו שהכ"ג כשנכנס לקדוש הקדשים מצא לנכון להתפלל על פרנסת כלל ישראל, [עיין יומא (דף נ"ג ב').] ושם מבואר שהתפלל כשיצא מקדוש הקדושים לבית החיצון, וקע"פ היה זה מיד אחר עבודת קה"ק. כי העולם הזה של השני הוא העולם הבא שלי...

הנהגות רבינו בעל "אילת השחר" זצוק"ל - יקרות המצות

הגמ' בעירובין (דף י"ג ב') מספרת, אמר רבי האי דמחדנא מתברא, דחזיתיה לר"מ מאחוריה, ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדנא טפ, דכתיב והיו עיניך רואות את מורו. ושאל רבינו מרן ראש הישיבה זצוק"ל וכי משום שראה את אחוריו ר"מ נעשה מחודד? וביאר הכונה שראה כחות נפשו (נדפס באילת השחר עה"ת פרשת כי תשא, שמות ל"ג כ"ה).

לא נשלה את עצמינו שיכולנו להכיר בכחות נפשו של רבינו ראש הישיבה זצוק"ל, שהיה טמיר ונעלם, בעשרות שנותיו הראשונות היה לגמרי כנסתה, וגם בשנותיו האחרונות שהבית היה כהפקה, היה מסתיר כל מעשיו. סיפר לי חתנו הגאון רבי זאב ברלין שליט"א שכנסנו אצל בית רבינו אמר לו הרב מפוניב' צ"ל: גם עד מאה ועשרים לא תכיר את חמיק. כזו הסתרה היתה אצלו. היה בבחינת מגלה טפח ומכסה אלפים. אבל איזה שביבי נוגה מאורו הגדול יש לנו לקלוט מאשר ראינו. ואיני רואי לדבר לפני תלמידי חכמים אדירי תורה, רק בהיות שמעט הסתופפתי בצילן, בקשו לספר ברבים. והנה מפורסמת ההתמסרות שלו המוחלטת ללימוד התורה בעיון, כשהרבנית נפטרה וחילקו ללמוד את הש"ס לעילוי נשמתה בישיבת "ארחות תורה", נתנו לו שילמד מסכת נדה, ואחר זמן אמר שאינו מסוגל, כי ללמוד בבקיות במהירות אינו יכול, וללמוד בעיון אין לו זמן, וביקש שאחר ילמד את המסכת. ובאופן כללי לא היה אצלו מושג "שטחיות", הכל למד בעיון, הגמ', החומש, התפלה, ואפי' הזמירות שבת היה אומר בעיון. בד"כ אחר כל זמירה היו לו הערות ע"ז. כל דבר קטן כגדול היה שם לב, וזכורני שקראתי בשיעור בקה' מדליקין ובקה' אין עם לב, רמז העיר דבריו למה את הראשון אתה קורא בסוג"ל והשני בקמ"ץ, לא היה אצלו שום דבר מובן ופשוט מאליו. הכל יודעים את לימודו המתמיד ברציפות, ללא הפסק כלל, התמדה נוראה שאינה נתפסת בשכל אנוש, ימים ולילות. אבל נעמוד על פן נוסף באישיותו. מסופר על אדונינו הגר"א (עליות אליהו הערה קי"ז) שלפני שנפטר אחז רבינו למה את הראשון אתה קורא גם אם אתן כל כחותי כדי לקיים מצוה זו לא יתנו לי, וכאן בדמים קלים אפשר לקיים כזו מצוה גדולה. ואשר יפלא, מה חסד לו להגר"א דבר שלא קיים, אדם שלא פסק פומיה מגידסא, ישן שתי שעות במעל"ע, וגם אותם בסידורין, לא הניח דבר גדול ודבר קטן וכו' וכו' שלא למד, וכל דקדוק של דברי סופרים מסר עליה נפשו, מה לו להתאונן על כך.

אלא הביאור הוא, שכמה שאדם יותר גדול הוא מעריך כל מצוה יותר, ומבין כמה צריך לייקר כל מצוה. ב"שיחות החפץ חיים" (תכני הח"ח סוף כרך ג') מסופר שאמר: ברצונך לדעת איך מעריכים את המצות שלך, כפי שאתה מעריך אותם, ממה יש יותר עגמת נפש מהפסד עשרה שקלים או תפלה בצבור, אז באיזה מדרגה שאתה מעריך המצוה, באותו אופן מעריכים שמה. אצל רבינו ראו הכל את הערך שנותן לכל מצוה, פעם שאל בשיעור על מה שאמר חז"ל (מובא ברש"י חקת פרק כ"א ל"ד) שמשא היה ירא מעוג מלך הבשן, שמה יעמוד לו הזכות שבא לספר לאברהם אבינו על נפילת לוט, ואין יתכן שעל דבר זה יצא את ישראל עם משה, הלא חז"ל (ב"ר פמ"ב ח') אומרים שעוג מלך הבשן נתכונן שיהרג אברהם וישא את שרה, וא"כ במצוה זו היתה השתתה שאין כדוגמתה, וכי עבור מצוה כזו יצא את ישראל?

והשיב, כן, גם על מצוה קלה כזו, שנעשית כ"כ שלא לשמה, יתכן כזה שער עצום שכל עם ישראל יפלו בידו, לא אין לו מושג מה זה ערך של מצוה בהאי עלמא, ואילו היה שער מצוה בהאי עלמא, היינו רואים שכן, גם על כזו מצוה מקבלים כזה שער.

בדומה לזה כותב החפץ חיים בספר "נדחי ישראל" (פל"ח בהג"ה) באריכות שרואים שהרשעים נותנים להם שער עצום בעולם הזה, והוא על "מצוות מזוייפות" שיעשו בעולם, אבל השער של בני ישראל עליו נאמר עין לא ראתה אלקים וזולתן. והר"ז דומה למוציא שטר של אלף מליון רובל, שאפי' הבנקים הגדולים של רוטשילד אינם מכירים כזה שטר, ואין שום אפשרות לפורטו. ובהרגשה כזו חי רבינו, ידוע שלפני תפלת שחרית היה נותן מטבע לצדקה בקופות צדקה שהיו לה השולחן, וכל קופה היה לה סיפור משלה, ובכן, באחת הקופות היה נותן צדקה לעילוי נשמת כל אלו שנהרגו בשואה שרבים מהם לא נשאר מהם זכר מי שיעשה דבר לעילוי נשמתם. וכמדומני שאמר: הרי הם רבים שיעשו דבר לעילוי נשמתם. והנה כשנחלק עשר אגורות לשש מליון, כמה מגיע לכל אחד, הלא הוא דבר אפסי, ומה יש להם. ואמנם כשהמחזור על "מצוה", מרגיש רבינו איך שכל יום מתעוררים שש מליון נשמות, וממתנים ומצפים שיתנו להם איזה דבר לעילוי נשמתם.

ופעם סיפר רבינו שהיה צדיק אחד [אח"כ ראיית שזה מסופר על ה"ישחא משה" מטסמר] שבא להתפלל על קברו של רבי אלימלך מליזנסק וחשש שנשמתו אינה בקברו [שואו] אין תועלת בתפלה על קברו כמו שאמר

רבינו כמה פעמים] ואמר שנותן פרוטה לצדקה לעילוי נשמת הנשמה הראשונה שתרין לר' אלימלך לומר לו שבא להתפלל על קברו, וסיפר שראה אלפים ורבבות נשמות שרצו בכל כחם, שכולם רצו לזכות במצות צדקה הזו. ורבינו אמר: הם כבר יודעים מהו ערך של מצוה. אחר נישואי שמע שרבינו שאני מקבל כסף על התקיעות אצל רבי... שליט"א, ואמר לי: אני מתפלל עליך, יש לך אפשרות לזכות במצוה דאורייתא להוציא אנשים בתקיעת שופר, ואתה מוכר את זה עבור פרוטה [היה זה סכום נכבד, ורבינו החשיבו שזה פרוטה], אמרתי לו, זה לא עבור התקיעות, הוא נותן לי עוד לפני ר"ה, ואומר עבור הוצאות החגים. אמר לי: תראה אם תפסיק לתקוע אצלו אם עוד יתן לך, אין זה אלא תירוצים. ושאל אותי: יש לך בעיות בפרנסה, אמרתי שלא, אז שוב אמר איך אתה מוכר מצוה בפרוטה. והוסיף וסיפר שהסתייפלד כשהיה צריך לעלות לא"י לא היה לו כסף לנסיעה, ועבר לפני התיבה בימים נוראים עבור כסף, וכך היה לו כסף לעלות, ובכזה מקרה אפשר... ועוד אמר, שהרב"ם (פ"ג מת"ל ה"י) הלא אוסר בתוקף לקחת שכר עבור תלמוד תורה, ולא הצליח ולכן הפוסקים התירו משום עת לעשות לה', אבל כל שאינו בכלל זה אין לקחת כסף.

פעם אחד בא לשאול שיש לו קו עם ביצים שאפשר לקיים בזה מצות שילוח הקן, ולאחיו או לקרוב אחר אין ילדים, וחז"ל (דב"ר פרשה ו' ו') אמרו שסגולת מצוה זו לבנים, האם שיתן לאח שלו. אמר לו רבינו, אם היה לו מליון דולר, והיו אומרים לך תן לאחיק שיעשה טפולים לילדים האם היית נותן? ואמר לה, אני עצמי כבר קיימתי מצוה זו, אמר לו רבינו, ואם היה לך מליון דולר נוסף האם אותו כן היית נותן לאחיק? האם אינך סבור שהמצוה היא מליון דולר? בקושי הסכים שבשביל מצות חסד יושר לאחיו. כי הרגיש שאין זה מפני שמרומם אצלו מצות חסד, אלא שזול בעיניו המצוה של שילוח הקן. ובעת שהיו בביתו שתי אבלים, ר' אפרים שטראוס שליט"א והרב שבדרון שליט"א, והיה תור תור, ביום אחד זה ניגש לפני העמוד וביום זה השני ניגש, ובתחילה היה שששהרב שבדרון ניגש לעמוד היה רבינו גם מקריא כהנים, וגם אומר תיבות הברכה, אבל אח"כ אמר לרב שטראוס שבינס שהרב שבדרון ניגש לעמוד שהוא יאמר כהנים ואת הפסוקים, כי ההורים מהכים שהבן ישלח להם מצוות, ולפחות תשלח להם מצוה זו. והרגיש שנותן מתנה גדולה, בתורת חסד, כדי שיעשה לע"ז הוריו. ובנותן טעם להעתיק מכתב רבינו לבנו מו"ח שליט"א [לאחר פטירת הסבתא, חמותו של רבינו] וז"ל: **הנני להזכירך עוד פעם שתשתדל ללמוד כל יום חק ולא יעבור לך הפחות בערך 5-6 משניות, ואין אתה יכול לשער עד כמה שזה זכות להשפוט, והנפטר אהיה שם מחכה בכליון עיניים על כל לימוד משנה או תפילה או ברכו וכדומה, כי שם אין להם לעשות מצות כלום, והם זקוקים רק להחיים, וכל מצוה מיקל את הדינים השולטים שם ומעלים אותם למדריגה טובה.**

פעם בחנוכה סיפר שנכדו שישן אצלו ביקש ממנו להשתתף בפרוטה בהדלקת נרות, ואמר לו אני אתן לך כסף שתקנה שמן ונרות ותדליק לבד, איך וויל נישט קיין שותפות, איך וויל די מצוה אליין... [אני לא רוצה שותפות במצוה, אני רוצה את המצוה לבד]. ומטעם זה גם לא רצה לקבל כסף להדפסת ספריו, אמר שרוצה את הזכות של המצוה לעצמו.

פעם שאל בשיעור על מה שאמר (עיין שפתי חכמים ר"פ וילך) שכשניטל משה מסורות ומעיינות החכמה אמר למה לי חיים, וכי לא היה שוה למרע"ה לחיות בשביל לענות אמן יהא שמהי רבא אחד...? וביאר בדברים עמוקים שמשא רבינו לפי גודל דרגתו, לא היה לו אפשרות לחיות בכזה מצב... כשסיפרו לי בשנים האחרונות של הגר"מ שך זצ"ל שאמר שאינו רוצה לחיות כי אינו יכול ללמוד, הניב ברגע כמימרא: הוסיף כן רוצה לחיות... [הרי עוד יכול לעשות משהו]. מרגל בפומיה לומר החכם עושה מבול זהב, והטפס עושה מזהב זבל, הלא המצוות מתגלגלות תחת ידינו, ואפשר כ"כ הרבה להרוויח מליונים מליונים.

כך חי רבינו את מה שאמר (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. ועוד אמר (ד"א פ"ב) הוי חרד וושש על כל המצות. א"א לתאר את הנהרה שהייתה שפוכה על פניו אחר שזכה לקיים איזה מצוה, לאחר תקיעת שופר היה שופע שמחה אין קץ, ומשפיע ברכות מעומק לבו הטהור לכל הנמצאים. ובאחד מהיום כיפור האחרונים, שהיה ספק גדול אם יוכל לצום או

לא, ולבסוף צם, חודשיים אח"כ עוד היה אומר לי, אה ברוך ה', הקב"ה זיכה אותי שיכלתי לצום ביום הכיפורים [ובכלל על הצום הזה היו סיפורים נוראים]. ופעם אחת כשניגש להניח תפלין ראו עליו התרגשות מיוחדת, ושאלוהו מה קרה, ואמר: הרי שבע ימים כעת לא קיימתי מצות תפלין שהיא גדולה מאד, שיש בה שמנה מצות, כמו שכתב הר"מ (תפילין פ"ג ה"ו), [שהיה זה יום אחרי פסח], והוסיף: אני מתגעגע לכן יחיד שלי. ומאז נעשה מושג בבית שלאחר פסח וסוכות היו אומרים לפני שחרית שחוזרים לבן יחיד... כך הרגיש רבינו. וכשהגיע לתורה, הערכתו היתה פורצת גבולות, פעם כשכמעט לא יכל כבר לקרוא, צילמו לו בהגדלת ענק דפי גמרא, [זה היה בצילום מיוחד שמצלמים מפות, ושם יכלו לצלם בכזו הגדלה], ואמרו לו שזה עולה חמש שקל לצילום [באמת עלה יותר, רק כך אמרו לו כי ידעו שיעמוד על רצונו לשלם, והמתעסק בזה רצה גם זכות לעצמו], ואמר בהתרגשות: לא שוה להוציא חמש שקל בשביל שיהא אפשר לקרוא מילה גמרא? כמה פעמים היה שואל מה לומדים, ואמרתי בבא מציא, והתחיל למנות פרק זה ופרק זה, והגיע לפרק הזהב, והתחיל במתיקות נפלאה ואומר, הרי ידעו תוס' איז אזוי זיס, אסאך אסאך מער פון גולד [כל תוס' זה כל כך מתוק, הרבה הרבה יותר מזהב]. והתרגש מאד, וראו שמרגיש בחוש את היקרות של כל תוס'.

הגיע ראש כולל חשוב בבני ברק ושאל שיש שמחה בחוץ לארץ, וככה לא היה נוסע, אבל יתכן שתוך כדי הנסיעה יקבל כסף לכולל, האם לנסוע, והשיב לו: איין בלאט גמרא איז חשוב פון אלעס! [ךך אחד גמרא יותר חשוב מהכל].

נדמה לי שהמצוה שהחזיק שהיא הכי חשובה [חוץ מלימוד התורה], היה זה מצות החזקת התורה. בעיניו זה היה הדבר הכי גדול שניתן לאדם לעשות בממונו. פעם בשרו לרבינו שבמקום מסוים התחילו להשתמש בחשמל כשר לשבת, ורבינו שמח, ואחד אמר שמשתמש אם החזון איש היה שומע מזה היה רוקד, ורבינו אמר מיד, מזה החזון איש לא היה רוקד, הוא היה רוקד אם היה שומע שפתחו כולל להחזיק אברכים בני תורה. כשנפטר רבי שתי פרנקל נסע רבינו ללוויה [וכפי הנראה שהיה בזה מאמץ מיוחד], ושאלוהו בדרך למה מתאמץ כל כך. ואמר: הרי כ"כ החזיק תלמידי חכמים, שהיה נותן כסף לתלמידי חכמים שיערכו את הרמב"ם... לא הזכיר מה שעל ידו אלפים נהנים מהרמב"ם המאיר עיניים.

פעם הגיע אליו רש"ב שליט"א, ואמר לו שיש גביר אחד שנותן צדקות ליתומים ולאלמנות, אבל להחזקת בני תורה אינו נותן, שאומר: שילכו לעבודה, וביקש שרבינו יכתוב לו מכתב, אמר לו רבינו איני כותב מכתבים אלא, אבל אכתוב באופן כללי על החזקת תורה. וכתב מכתב בגודל יקרת החזקת תורה, וסיום המכתב היה: ואילו ידע אדם גודל יקרת הדבר הזה היה נותן כל ממנו עבור החזקת בן תורה אחד. והגרש"ב נסע לאותו גביר ואמר לו יש לי מכתב מהראש ישיבה ונתן לו לקרוא, והלה פרץ בבכי, ותיקף נתן סכום נכבד. ועוד פעם היה, תחילת המעשה אינו יודע בביטוי, אבל בערך היה, שהגרש"ב פגש בגביר אחד שלא היה לו תפלין ראויים, והגרש"ב אמר לו שידאג לשלוח לו תפלין מהודרים מאד, וביקש מרבינו אם מסכים לעשות בידי את התפלין לאותו גביר, ואמר רבינו בשביל החזקת תורה אני מוכן הכל. והביאו בתים מאכער לרבינו, והוא הדרין את רבינו היכן להכניס מחס חכמיה וכו' וכו'. ורבינו עשה הכל, והסדירו הכל, ושלחו לגביר, ונתן הון עצום. כמו כן, פעם הביא שעון מפואר שיעד ליתנו מתנה לגביר אחד, וביקש מרבינו שיכתוב ע"ז את שמו בעט חשמלית, ורבינו לא היסט וכתב בעט חשמלית את שמו על השעון. כהנה וכנהנה יותר ויותר היה מבזה עצמו עבור החזקת תורה.

היה לרבינו ספר עתיק, וסיפר שבקשו ממנו שימכור את זה, ושאל כמה יקבל עבורו, ומשמע את הסכום הנמוך, אמר אם כן שישאר אצלי, מילא אם היו נותנים כמה אלפים היה אפשר להחזיק עם זה תורה...

היה חי בהכרה שהכסף ניתן לאדם עבור תורה ומצות, וחיוץ מזה אין כלום, פעמים הרבה היה מגיעים גבירים גדולים והיה אומר להם שיעשו שותפות עם הקב"ה, וחצי מהכסף יתנו לצדקה, להחזקת תורה וכדו'. כך חי לו בדורו אדם שידע את האמת האמתית, ולא החזיק טיבואת לפנשיה, אם נשכיל ללמוד מעט מקצות דרכיו הקדושים, יהא זה לו עילוי נשמה גדול, ובקרב נוכח לראותו שוב בתחית המתים.

הנהגות רבינו בעל "אילת השחר" צוצוק"ל

ועוד הראוני דבר נפלא ב"דרשות חתם סופר" (ח"ב, דף ש"צ ב' שצ"א א') שכותב בהספד על הגרע"א: דרוש שדרשתי כסלו תקצ"ח ביום שמועה, כי ביום י"ג תשרי העבר נלקח ארון אלקים הגאון מו"ח זצ"ל, והוא זצ"ל פקד וצוה שלא להספידו, ומ"מ דרשתי יום א' וישלח דרשה זאת. ובתוך הדברים כותב: הפכת מספדי למחול עלי, הנה נהפך ההספד, הי שגר עלי המדבר, אך במקום ההספד ימחול לי, כי אשיב אל דבריו, והיינו הופך ההספד למחול, והוא כי מסקנת הש"ס בסנהדרין (דף מ"ז א') דאמרו אל תספדונו שומעין לו, ועל זה סמך, כי מרוב ענוותנותו לא בעי יקרא, אך א"כ כל התנאים ואמוראים שהקפידו על ההספד, ורבינו הקדוש שצוה וכו', וכי לא היו עונים למחול על יקרא דשכבא, אך התירוך לזה הוא וכו', וה"נ מיושב קושיא הנ"ל, בודאי ההספד שהוא רק יקרא דשכבי הוא ניתן למחול, אבל כל אלו הגדולים חסו על יקרא דאורייתא. על כן גם עתה ספדי תורה כי חוללה תפארתך, מי ישדד בהרים, מי יתרץ שברים, נפלה נורה, מיום שליציני הדור אומרים זה הוא מתי ימותו זקנים הללו, ואני ואתה ננהיג את הדור היתום הזה, עכ"ל.

דברים אלו אמר מרנא ה"חתם סופר" בזוהר דור דעה שהיו בו גדולים מאד, וכשנפשו מין ראש הישיבה זצ"ל עם האדמו"ר מערלוי זצ"ל, אמר רבינו שה"חזון איש" אמר שהיו מבין האחרונים שלא היו מתביישים מהראשונים, ואחד מהם הוא החתם סופר. ואנן מה נענה אבתריה.

מרנא ה"חזון איש" כותב ב"קובץ אגרות" הפלאים שלו (ח"א, מכתב י"ג): ואמנם האיש הזוכה לידיעת התורה הוא הולך בין אנשים, ונמנה לאדם הרואה לעיניו כבן אדם, אבל! באמת הוא מלאך הגר עם בני תמותה, וחי חיי אצילות, ומרומם על כל ברכה ותהלה, עכ"ל.

כמה מתאים וקולעת הגדרה זו על מין ראש הישיבה הקדוש בכל מיני קדושה והטהרה בכל מין טהרה, שע"י דביקותו לתורה התרומם למדריגות נשגבות כמלאך הדר עם בני אדם וחי חיי אצילות. ונפרט מקצת מן המקצת ממדרגותיו כמלאך אלקים, גם שנוכל לקבל השגות ושאיפות, וגם שנתרומם במקצת מענייני העולם הזה, ודבר גדול הוא לעילוי נשמתו.

הדבר הראשון: **התמדתו בתורה** – החיבור המוחלט שלו לתורה הוא מבהיל על הרעיון, עוד מהיותו בשוויץ. פגשתי זקן שזוכר אותו משם, וסיפר שהיה לומד יומם ולילה, נמנה לי שסיפר שכלל לא היה הולך לישון, אלא בסטנד, והוא ידע לחזור על הניגון איך שרבינו היה לומד שם. כעת בשבעה הייתי נוכח שאחד סיפר שהיה לומד לומד **בתורה** בשוויץ שש עשרה – שבע עשרה שעות רצופות במעל"ע, רק היו מפסיקים לתפלות.

ובבני ברק סיפר ר' ישראל שינפלד שיחי' [שבתם היה ברחוב אליהו הנביא מאחורי דירת רבינו, וחלונותיהם היו פתוחות לחלונות רבינו] שמעולם לא ראוהו הולך לישון, בלילה מאוחר היה ליד הסטנד, לפנות בוקר מוקדם היה ליד הסטנד ועל תקופה אחת סיפר הגאון רבי מאיר הווינסברג שליט"א שזוכר את רבינו לילה אחרי לילה לומד כל הלילה בביה"כ "דברי שיר" מסכת יומא. וכל לימודו היה בעיון ולא היה אצלו מושג של לימוד בשטחיות.

סיפר לי בנו הגאון רבי משה שליט"א שבעת שנסע עם אביו למקסיקו התאכנסו בבית אדם אחד, ושם הבניינים מוקפים חומה, אולי גובה שלש מטר, מפני ראת שודדים וכו', ופתאום בלילה רואים בחור קפץ מעל החומה לבפנים, ומאד נבהלו, והבחור סיפר שגר במרחק עצום משם, אינני זוכר כמה, ושמע שראש הישיבה הגיע, ומבקש רק לראותו לומר, וכשראו שכונתו רצויה נתנו לו לעמוד מרוחק ולראות את ראש הישיבה כל הלילה לומר, והבחור עמד ועמד והסתכל, ולמחרת כשראש הישיבה נסע לשדה התעופה, אמר הבחור ל' משה שהתפעל מהלימוד, אבל יש לו שאלה על הראש ישיבה, שראה שבאמצע הלימוד הפסיק כדי לכתוב הקדשה על ספר לבעה"ב, ואחר זמן הפסיק באמצע הלימוד כדי לסדר עוד איזה דבר, ואך זה שמפסיק באמצע הלימוד? כך תמה הבחור...

השיב לו הגר"מ ואמר: אני אסביר לך, הראש ישיבה הוא פשוט מאד כל הזמן יושב ולומד, ממילא כל מה שיעשה הוא באמצע הלימוד, הוא מתפלל באמצע הלימוד, הוא אוכל באמצע הלימוד, הוא הולך לישון באמצע הלימוד, וממילא גם כל סידור שמוכרח לעשות הוא באמצע הלימוד.

הדקדוק בהלכה – היה מטיל פחד, סיפר הגאון רבי בן ציון פלמן זצ"ל [שכידוע הוא עוד ידע להכיר את רבינו לפני שתפרסם, והרבה היה שואל ממנו בהוראה], שפעם יצא לו לדבר עמו על כמה מהנהגותיו בענייני שבת, ואמר הגרב"צ אינני יכול לספר את חומרותיו בענייני שבת, אבל דבר אחד אני כן יכול לומר, שחומרותיו הם של מלאכים... והוסיף ואמר, שרבינו אמר לו שאפי' אשתו לא יודעת מזה... [כן הוא האדם השלם, הכל בצנעה, בסתר גמור].

מאד עניין אותי לדעת מה היא דוגמא של חומרות של מלאכים, ופגשתי תלמיד רבינו משנת תשכ"ד, וסיפר לי שרבינו במשך השבוע היה מרבה למרוט בוקנו, אבל בשבת, מכניסת שבת עד צאתו [תוך מזמני האכילה], היו ידיו כפותות לאחוריו פן יבוא לתלוש בוקנו...

כנראה שבשנים יותר מאוחרות שינה הנהגתו ולא נגע כלל בוקן גם בימיו החלו פן יבוא לתלוש בשבת. וסיפר לי הגאון ר' דוד ה. שליט"א שפעם בתחלת השבוע ראה שנכנס לו מסמר די גדול בוקן, ורבינו לא שם לב, וכן עבר עוד יום ועוד יום, וכשהגיע יום ששי רצה להציל את רבינו מאיסור הוצאה בשבת, ואמר לו שיש מסמר בוקן, והתפלל רבינו, וחיק, והוציא המסמר, עד כדי כך לא נגע בוקנו במשך השבוע. ולפני כעשר שנים שחלק מזקנו נפל ונשאר מחובר בקצת שערות, אמר לנכדו לפני שבת שחושש להוצאה, ואולי צריך לתתוך את החלק התלוי, ואחר כמה שעות כשבא הנכד שוב, ראה את חלק זקנו בפת, והבין את אשר נעשה... אה, את השבת הוא נזהר בכל דבר שנוגע ומזין אם מותר ופ"פ ההלכה, ובכל יזו היה לו חשבונות עצומים. אמר לנכדו הנה נשאל על השולחן השקית הריקה של הלחמניות, האם מותר להזיז את זה, ואמנם הוא כלי שמלאכתו להיותה, אבל גם כלי שמלאכתו להיותה אסור לטלטלו שלא לצורך, (עיין שו"ע סי' ש"ח ס"ד), וכן כיוצא בזה הרבה. וכמה וכמה פעמים היה אומר **שאם אדם הצליח לעבור את השבת בלא שום חילול שבת, צריך לעשות קידוש...**

הנטילת ידים שלו היתה עבודה שלמה, לפעמים היה לוקח עוד יותר זמן מכל הסעודה [הרי היה אוכל פת רק בשבת] בפעם הראשונה שראיתי סדר הנטילת ידים שלו התפעלתי כל כך, עד שלא עצרתי בעצמי, ואמרתי לרבינו הלואי שאזכא גם אני ליטול ידים כך. אמר לי רבינו אל תלמד ממני, אני נוטל גם מפני שאינני יודע... אח"כ למדתי כל הלכות נטילת ידים, והלכתי לראות את הנטי' של רבינו, ולא הבנתי כלל את חשבונותיו, איזה דעות ראשונים הוא חושש וכו'. בתחלה היה "עיון", לראות אם יש חציצה, אח"כ נטילת יד אחת, עוטף היד במגבת וכו' וכו', ועשה הגבחה, וברכה, לא לתאר ולשער. אח"כ אכל אצלו ברכה, לא היה מושג לברך שום ברכה, אלא ברכת שהכל, בלא ללבוש כובע, להתיישב במנוחה, לשהות קצת, ואז התחיל את הברכה כמונה מעות, כשאמר ה' היה שהיה קצת, וכן באלקינו, ושוב ממשיך כמונה מעות עד סוף הברכה, [ואולם כשהיה צורך, היה מברך בכזו הסתרה שכמעט לא שמו לב שמברך. וזכורני, שפעם בא מבחון לסוכה, והסתכלתי היתב לראות אם מברך לישב בסוכה, והיה נראה לי שלא בירך, ושאלתי האם הראש ישיבה בירך על הסוכה, ואמר שכן, והיה זה ממש בבחינת הא דאמר' בברכות (דף י"ג ב') שכשרבי היה מעביר ידיו על פניו קרא ק"ש].

אם באמצע האוכל היה מדבר, פעמים הרבה שוב לא המשיך לאכול, שחשש להיסח הדעת, וזכורני לעת זקנתו כשהייתי בא פעם בשבוע בארוחת הצהריים שלו, ידעתי שאסור לי לדבר עמו באמצע, כי אז כבר לא היה ממשיך לאכול, והיו אומרים לו הרי הראש ישיבה אוזן את הכף ביד, היה אומר מה אתה חושב שכשמחזיקים הכף לא יכול להיות היסח הדעת...

סיפר, ורוב הדברים שמעתי מרבינו עצמו, שהנה יש מחלוקת אם לברך על שתייה באמצע הסעודה, והגרמ"א (סי' קע"ג ס"ז) מעיד שהמנהג שלא לברך, אבל ב"ביאור הלכה" (שם) כותב שיש מקום להזדרז למצוא דרך לפטור את השתייה בסעודה. [הפרט שאינו מבורר לי באיזה סעודה זה היה. שגיסי ר' גדליה הווינסברג שליט"א מספר שהיה זה בסעודת שבת, ואיני מבין שהרי יין הקידוש פוטר השתייה, וגם בסעודה שלישית היה מנהג רבינו לשותות רביעית יין או רוב רביעית כמש"ב המשנ"ב (סי' רצ"א ס"ק כ"א) וצ"ב]. ורבינו חיפש לפטור את השתייה. ובתחלה ביקש דבש לברך עליו שהכל, ואז התעורר שאולי דבש רגילים למרוח על הלחם, והיו דברים הבאים מחמת הסעודה, ואין מברכין עליו (עיין סי' קע"ז ס"א), וסבר ליטול סוכר ולברך עליו, ושוב

נתעורר הלא הסוכר בעצמו הוא ספק אם ברכתו האדמה או העץ או שהכל, כמובא במשנ"ב (סי' ר"ב ס"ק ע"ו), וא"כ מה מועיל שיפטור ספק בספק, ונמנע ולא שטה. ולאחר הסעודה רצה לשותות, אבל אז נתעורר בשאלה, שלדעת המרדכי אם לא שטה לא נתחייב בברכה"ז דאורי', והגרמ"א (סי' קצ"ז ס"ד) חושש לו, וכתב ה"חזון איש" (סי' כ"ח ס"ק"ב) שאם בירך ברהמ"ז בלא ששטה ואח"כ שטה, צריך לברך שוב, שבתחלה היה בברכה"ז דרבנן, ועתה נתחייב דאורי' והמתין שש שעות עד שודאי נתעכלה אכילה ראשונה, ואז הביא לו מים.

ולא רצה לברך, שחשש שאינו לצמאו [אמר שאינו יכול לברך על מים שהכל, דלעולם אינו לצמאו, ואמר, שאולי במוצאי יוה"כ"פ יכול לברך על מים] ועירבו בזה דבש כדי שיהא בו טעם, וסו"ס בירך שהכל.

ואז התחיל הנידון על ברכה אחרונה, שלא שטה בכדי שתיית רביעית וכו' וכו'. כך היה חשבונות על חשבונות בברכה ראשונה ואחרונה, ולא כל מוחא סביל דא.

כשחזר ביוה"כ"פ מ"און יעקב" לביתו, ונכנס בטעות לתוך מים ונרטבו הגרבים [שהיה הולך בלי נעלי בית], תיכף מיד הורידם. ולא עשה חשבון שאין מפרק ומלבן, אלא מיד הסירים, והלך בארבים עד הבית.

פעם ראיתי שובלע כדור רפואה [באופן כללי אמר שאינו לוקח שום כדור של משככי כאבים, רק מה שהיה ממש פקו"נ], ועטף אותו בנייר טישו, והכניסו בשתי אצבעותיו עד לפנים מבית הבליעה, ונלחם עם עצמו עד שבלעו. ושאלתי למה עושה כך, ואמרו לי שחושש שמא מרוח מבחון במאכלות אסורות [בסוף ימיו כבר היה מכניסם לכדורים לתוך קפסולות], ולכן עוטף בנייר כדי שיהא כרכוב בסיב כדי חשיב אכילה. ושאלתי, אבל למה כל כך נלחם עם עצמו שיבלע עם טיפת מים ונגמ, אמרו לי: הראש ישיבה אמר אם לא צריכים לשותות לא שותים!...

ועם כל דקדוקים אלו היה האדם הכי רגוע שיש, ללא דוק של עצבות, לא עננה של מתח, והכל בשמחה אמיתית ובמנוחה.

השמירה על עצמו – כמה ששמר עצמו בכל דבר, אי אפשר לתאר ולשער, השמירה עניינים שלו היה לשם דבר עוד לפני שהתפרסם. כשהיה יוצא לרחוב היה משפיל ראשו, לא הסתכל בפני נשים, גם את כלותיו לא הכיר, את נכדותיו לא ראה. פעם ליויתי את הרבנית שלי לבית רבינו שבהא לשטוף שם, ורבינו היה לברך, ושאלתי אם אני יכול ללכת לכולל. ואמר לי כן, רק שאשאר את הדלת הראשית קצת פתוחה, חשש מיחוד עם נכדתו... [וכבר היה מעל ששונים]. ועיין "פתחי תשובה" לאבה"ע"ז (סי' כ"ב ס"ק"ב) שכתב בפשיטות להתייר, וכן נהג רבינו ה"קהילות יעקב" זצ"ל להקל בשופ' עיין "דבר הלכה" (פ"ב א').

סיפר לי הגרמ"א אורצל שליט"א שהתהלך לרבינו בעת שהלך לנחם את המשפחות השכולות מהפיגוע בקו 2 בירושלים, ונסע ממשפחה למשפחה, ואצל אחת המשפחות אמרו לו שהאמא נמצאת בסמוך, נעמד והתקרב, וככל שהתקרב הוריד יותר ויותר את ראשו, וכשהיה במרחק דיבור הסתובב כמצדד, ואמר המקום ינחם אתכם וכו'.

וסיפר לי הגאון רבי נתן רוטשילד שליט"א שפעם נכנס להגר"ש ואמר זצ"ל ע"ס עסקן אחד בנושא צניעות, והדאו לו תמונות של בגדים צרים שהיו על דמות אשה, ושאלו אותו מה מותר ומה אסור, וישב ופסק מה מותר ומה אסור. אח"כ נכנסו לרבינו ובקשו שגם הוא יצטרף, ולא רצה להסתכל, והעסקן אמר לו הרי הרב ואמר הסתכל, אמר לו רבינו: הרב ואמר הוא רב פוסק, ויש לו סיעתא דשמיא. והלה הפציר שוב, אמר לו רבינו: מימי לא הסתכלתי באשה, ואני רוצה לרדת לקבר כך... ובשתי הזדמנויות [הידועים לן] אמר, תדעו שיש בספרים על מדידיה, שכמו שצריך להזהר מדברים בטלים, כן צריך להזהר מראיות בטלות, לא לראות שום דבר שלא לצורך, (והראוני מקור הדברים ב"מרגניתא טבא" שנדפס בסו"ס "אהבת חסד" אות כ"ה) והיה נרגש שהוא אוזן בזה.

שמירת הדיבור שלו היתה מבהילה, עם כל מה שהתעסק בכל ענייני כלל ישראל, הנקיות שלו בזה היתה עד להפליא. ולא אשכח כשחזר בסניעה הראשונה מאמריקה, ופחות או יותר תיכף נסיד יצא למסור שיחה בישיבת "און יעקב", והצטרפתי לניסיעה, ובדרך ראיתי שכל מה שהראש ישיבה אומר, ר' יצחק רונגרנטן מקליט, והיה איכפת לי, ושאלתי: ביקשת רשות מהראש ישיבה? ואמר לי שהראש ישיבה אמר לו: הרי כל מה שאני אומר אני אצטרך למסור ע"ז דין וחשבון בשמים, ואם אינני מתבייש מן השמים למה אפחד מהקלטה, ואם יש לפחד, יותר צריך לפחד מן השמים.

היה ידוע בבית רבינו שבשבע פרשת קרח אין לדבר עמו שום דבר שיתכן ממנו זיו ושמש של ענין מחלוקת, כי ראה מהנסיון שכמעט כל שנה בפרשת קרח מתחדש איזה מחלוקת, והיה ירא מזה כמאש. ולפני שנים ספורות באתי בשבוע פרשת קרח לשאול על איזה ענין נחוץ של צדקה, ואמרו לי אין לך מה לשאול, על כאלו שאלות הראש ישיבה לא עונה השבוע, ובכל זאת שאלתי, והראש ישיבה שותק, ושוב שאלתי והראש ישיבה שותק, והוכרתי לשאול פעם אחרת.

שנה שעברה כשהיה בבית חולים הגיע כבוד ר' יוסף ברלין שליט"א לבקר, וכשבא לפרוודור באה לעומתו האחות ואמרה לו שהרב "אפטי", שהיא שואלת אותו ואינו מגיב כלום. והוא מאד נבהל, וראה את ר' דוד שפירא נכד רבינו ונכנסו יחד, ואמר רד"ש לרבינו: שלום הראש ישיבה, דוד. ורבינו עונה. אמר רד"ש האחות אמרה שהזיידע אפטי. אמר רבינו: אל תרבה שיחה עם האיש... וכנראה שאחז שאז לא היה צורך בשאלותיה ולא הותר לענות עליהם, כך גם כבזה מצב שמר על עצמו.

שמירת ידיו בטהרה היתה מדהימה, בכלל ראו את החזקת ידיו בטהרה. מעולם לא ראיתיו נוטל ידים למנחה, ופעם סיפר שבן ה"חפץ חיים" שאל את אביו למה אינו נוטל ידים למנחה, ואמר לו איך היט דיא הענט [אני מחזיק את הידים] ורבינו אמר שזה דבר פשוט, לא הבין איך שייך אחרת. נדמה לי שבלי שבת היה נוטל ידים לסעודה בלא ברכה, שאמר שאין לו היסח הדעת מידי, כמדומה שמעולם לא ראוהו מחכך בראש וכדו'.

הפרישות – הלא בכל העולם נודע פרישותו הנוראה והאימה, פעם בא אליו הרופא ונתן לו תרופה, ואמר לו שתדעוהו אסור לאכול עם שוקולד, אמר לו רבינו מעולם לא אכלתי שוקולד, אמר לו הרופא גם עם עוגת שוקולד אסור לאוכלה, אמר לו רבינו לא אכלתי עוגה מימי...

יין לא היה שותה כלל באמצע השבוע. [ועיין זו"ח (דף כ"ב ב'):] א"ר יצחק לית לך גוברין דאתקרון קדישין בר אינון פרישי חמרא. רק בסעודת מצוה במש, כגון בסיים שהוא עשה, או בברית שנתנו לו בברכות וכדו'. [אגב, אספר מעשה מענין בזה, הנה ידוע שכשהיה יוצא ספר חדש של רבינו היה שותה לחיים, ופעם הביאו ספר חדש בימי בין המצרים [לפני תשעת הימים], ורד"ש מזג יין כולס, ורבינו אמר כלעצמו: איצטער איז דריי וואך, ורד"ש אמר לרבינו: הראש ישיבה מחמיר אבל הם יכולים לשתות? וכן עשו, בירכו הגפן ושתו מהיין. ותיכף אמר רבינו: איך בין נישט מחמיר ושתה גם הוא. כי לא רצה שיראה כאילו הוא מחמיר והם לא. ובשביל זה עבר על מנהגו...]

שמעתי שהגאון רבי שמחה קסלר זצ"ל אמר שידוע לו שרבינו צם חמשים שנה תענית שעות, כלומר עד חצות. וזה יכולים לספר שפעם בעת זקנותו כשגייס היה צריך להגיש ארוחת בוקר לרבינו, התאונן רבינו בפניו ואמר: מכריחים אותי לאכול, אף פעם לא הייתי רגיל לאכול בבקר, ופתאום לעת זקנה מכריחים אותי, להכין אוכל לתולעים...

אמר: מימי לא עשנתי סגריה, עשרות שנים לא שתיתי קפה. [היה אומר שבן אדם מרגיל את עצמו בשלי קפה אין דעתו מיושבת עליו, אבל הוא דמיון והרגל ותו לא. וסיפר שהיתה בחורה אחת שכ"כ הורגלה בכל יום לאכול שוקולד, שאפי' בימי הצעירות לא היתה מסוגלת בלא זה, והיו צריכים להשיג לה כל יום שוקולד].

צדקנותו – ענין הצדקה והחזקת התורה שלו מפורסמים בכל העולם, כמה כוללים החזיק, כמה ישיבות, כמה בני תורה, כמה התבזה וביזה עצמו אצל תומכי תורה שיחזיקו תורה. כל חודש היה מחלק כסף כמו של בנק שלם. ופעם נכנס אצלו הגאון רבי אליהו מן שליט"א, ואמר לו הרי הראש ישיבה מחלק כ"כ הרבה כסף לצדקה, למה אינו נותן קצת למשפחתו, שהם חיים בדחקת [נדמה לי שמהכסף הפרטי שלו כן היה נותן למשפחה, אבל מכסף החלוקה לא]. ואמר לו רבינו: אתה צודק, אבל כך אני נוהג, איזה נקיות... [עיין יומא (דף ל"ח א') ועל דבר זה מזכירין אותן לשבח מעולם לא נמצאת פת נקיה ביד בניהם שלא יאמרו ממעשה לחם הפנים זה ניוונין].

ענוותנותו – ועל הכל ענוותנותו המופלגת, איך שלא החזיק טיבותא לפנשיה, והיה כאסקופה הנודסת, הלא די לראות את הנפשה כדי לתפוס באיזה מושגים של ענוה הוא חי. ויש להאריך פרק שלם איך היה חי בענוה אמיתית, ואין כאן מקומו. [עיין לעיל פרק "ענוה"]. אבל נזכיר את בריחתו העצומה מכל ענייני כבוד. היה מביא דברי רבינו מוהרר"ח מואלין זצ"ל (כתר ראש קל"ז) שהכבוד הוא הנאה רוחנית, ומוריד מהעולם הבא.

וכאב לו הכבוד מאד מאד, כשחזר מחו"ל בפעם הראשונה שמעתי שמספרים להגר"ח קנייבסקי שליט"א שרבינו בשדה התנופה בכה, ואמר שחושש שהפסיד כל העולם הבא שלו מחמת הכבוד שקיבל... [הגר"ח התפלא, הרי לא כיבדו אותו, אלא את התורה שלו] ואני עצמי שמעתי ממנו לאחר שחזר מהנסיעה הראשונה, ששבועיים היה צריך לאכול "דבר אחר" [=חזיר], וכאב לו מאד, ושמעתי שהגר"י זילברשטיין שליט"א סיפר ששמע מהרופא שניינים שלו, שבאותו זמן הוצרך לעקור שן, וביקש שיעקור בלא הרדמה, כדי לכפר על מה שקיבל כבוד.

אני עצמי שמעתי מהרופא שניינים של רבינו [דר. א.ב. ז"ל] שהראש ישיבה רוצה לעבור את טפולי השניינים דוקא בלא הרדמה, כדי שיהיה לו יסורים לכפרה.

וכשהיו צריכים להזריק לו מחט אינפוזיה, ובתחלה הכניסו במקום אחד ונהיה שטף דם, כחם סגול עמוק, וכשהיו צריכים לתחוב שוב, ביקש מהאח שיתחוב דוקא במקום הראשון, ואמר לו אני אסביר לך, הרי הגמ' בחולין (דף ז' ב') אומרת דם ניקוף מרצה כדם עולה, ודוקא בניקוף שני, ופירש"י קודם שנתרפא הראשון. ואם כבר להדקר, עדיף שיכפר כדם עולה. ולכן תדקור באותו מקום. נדמה לי ששמעתי מהרבנית ע"ה שפעם כשהראש ישיבה חזר מה"חזיר" איש"ה היה מאד מדוכא, אולי אפי' בכה, ואמר שחושש שאיבד את את כל העולם הבא שלו, כי החזיר"א כיבדו מאד... עוד סיפרה לי הרבנית פעם, שהשבוע מצאו בבית מכתב סמיכה מהגר"י לרבינו, וסבא קרע את זה מיד, אמר, הגר"י לא התכוין באמת, רק כדי שאוכל לצאת מפולין. וכשסיפרתי זה להגר"י ברלין שליט"א, אמר לי שאף הוא ראה את מכתב הסמיכה, ושהגר"י גרודז'נסקי זצ"ל ג"כ הוסיף על המכתב דברים.

ופעם אמר לגיס, אנשים מאד מבקשים שאסע שוב לחו"ל, אבל אתה יודע, הכבוד זה בעיה, אתה חושב שאני לא יודע עם זה כבוד... ראיתי אצל רבינו כך "קהלות יעקב" עם הקדשה מהמסטיילר, ויש שם כמה מילים גזרות, ויבררתי מה היה כתוב שם, ואמרו לי שהיה כתוב שם "ידיד ה'", ורבינו גזר תיבות אלו.

קבלת הבזיונות – מסכת קבלת הבזיונות אצל רבינו היא פרשה שלימה לעצמה, רבות יסופר על כך. היה מרגלא בפומיה דברי ה"שערי קדושה" (חלק ראשון שער ו'): כי כל המעביר על מדותיו מבדירין לו על כל פשעיו, ומכל שכן עונות וחטאות, ואם עיני שכל לך היה לך לחפש מי שיצערך כי חיים אתה מבקש לך... ורבינו היה חי את זה במלוא מובן המילה...

בכלל הדין שמים היה אצלו כ"כ מושג מוחשי, היה מרגיש את הדין שמים כאילו עומד מאחורי הדלת, והיה רועד מזה, ולא לחינם היה שמח ביוסורים ובבזיונות.

כע"ז מסופר על ה"חפץ חיים" (דונאט מדרכי אבי, אות מ"ו): כשתי שנים לפני פטירתו נחלה בליל פסח ביציאת דם רב מחוטמו, והביאו רופא מוילנא, ושכב על מטתו כמה ימים, נכנס אצלו חתן אחותו רבי מרדכי בער ודאג לפניו, ואמר כי טובים היסורים לאדם שמנקים אותו מעונותיו, וכמו כן בזיון שסובל האדם בימי חייו, וסיים [שם הוא באידיש, וכאן בתורגום]: אך מה גדול הוא האסון לאדם כמנוי ששנו בימי חייו לא היה לי בזיון.

סיפר לי בנו הגאון רבי משה שליט"א שפעם נכנס אצלו עם אחד מירושלים, והלה התחיל להתוודות שהיה כל לילה מסיע אנשים למקומות לרסס שם כתובות נגד הראש ישיבה, ועתה נולד לו בן פגוע מאד, וכבר עבר נתונים וכו' ולא רואים את הסוף, ועשה חושבים והגיע למסקנה שזה עונש על ה"נל", ובא לבקש מחילה. מיד אמר לו רבינו: אין לך מושג כמה הכרת הטוב אני חייב לך... כמה אני מודה לך... והקריא לו את ה"שערי תשובה" הנ"ל. והלה אמר, זה מצד הראש ישיבה, אבל אני מצדי מוכרח ובקש מחילה, ותיכף מחל לו רבינו.

בכלל כמעט לא הרגיש בבזיונות, פעם לאחר תפלת ערבית בליל שבת, כשכל האנשים כבר הלכו, נוגש אליו הרב ישראלון שליט"א נין של מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, ואמר לו שהשבוע היה כנס בירושלים בשל ריבוי הצרות, וחשבו שזה משום הפריצות, ועשו כנס גדול לחיזוק הצניעות, ובאו למרן הגר"ש אלישיב שיסיים עמהם, ונתן להם אישור. וכשציאו אמר לנכדו הנ"ל הם חושבים שנתן בגלל הפריצות, ואני אומר שיהי בגלל בזיון תלמידי חכמים. ובלא הנכד אם סבא מתכוין למשהו מסויים, אמר הגר"ש: כן, מבזים את רבי אהרן לייב... וכל זה סיפר הנכד לרבינו, מיד אמר רבינו: אותי מבזים? את הגר"ש אלישיב מבזים!

[אגב, סיפר לי אדם נאמן ששמע מרבינו בעת שזרקו אבנים על הרכב של הרב אלישיב, ורבינו היה מזועזע מזה...]

אבל הפלא ופלא עם כל גדלותו ורוממותו, כמלאך אלקים ממש, הבין נפש כל אחד ואחד, הבין בדקדוק הלך רוחם של ילדים קטנים, בחורג צעירים, אברכים, מבוגרים. הרגיש את הנסיונות של כל אחד ואחד, את הקשיים שעומדים בפני כל אחד ואחד, והצופים מן הצד היו משתוממים.

אני זוכר שהגיע אבא לשאול שהילד שלו הופך דפים בתפלה כאילו כבר התפלל, מה לעשות עם זה. אמר, מה אתה חושב, גם כבזה גיל יש כבר יצה"ר לגנוב... הוא שייך את זה לא מערכת גניבה. והגיע אליו אברך אחר, ואמר שהילד שלו עושה כו"כ, ובהנהלה עשו ישיבת מחנכים והחליטו שיש לו בעיה כזאת וכזאת, ולכן שיעשה כך. ורבינו אמר לו: ואני אומר לך שהבעיה היא אחרת, דבר אחר לחלוטין, והתברר שרבינו צדק.

לאחד אחר שהתאונן שבנו הפסיק ללמוד, ורבינו שמע את המקרה, אמר הוא פשוט התיאש מהלחית תלמיד חכם, וצריך להסביר לו שיגיע לזה, והתברר שזה היה הסיבה, וכך גם שב ללימודו.

שמעתי שמתיעצים עמו בענייני קדושה אצל בחורים, ונשתוממתי איך האיש הקדוש הזה מתמצא כ"כ בעומק היצרים על הבחורים, היה זה מבחיל על הרעיון ממש. **והעולה על כולו**, שידע והרגיש את חולשת הדור, והדחק, והקשיים וכו' וכו', ופעם אמר שהיום נותנים מן השמים סייעתא דשמיא מיוחדת, כפי ערך נסיונות הדור. וביאר ואמר, פעם מי היה יכול לחבר ספר, והיום כל אברך שיושב על דבר מוציא ספר טוב! פעם מי היה יכול לתרץ קושיא של רבי עקיבא איגר? היום גם לידים ואומרים תירוצי על קושיא של רבי עקיבא איגר, וזה תירוצי טוב! וכו' ואמר? שכן רבי עקיבא איגר עצמו אומר תירוצי זה במקום אחר.

והעזתי פנים ושאלתי, אם כן מדוע לא רואים בימינו גדולים צומחים כמו בדור שעבר. ורבינו לא השיב ישירות על השאלה, רק סיפר שהיה בכפר סבא זקן אחד בשם ר' אורי כהן, שעוד למד בסלובודקא שבסלובודקא, ובגיל עשר ימי תשובה היו הבחורים הולכים לשמוע שיחות מרבי נפתלי אמסטרדם זצ"ל, ופעם אמר להם שבקבונה היה רחוב אחד שפרצו בו פרצה, שזוגות היו מטיילים שם שלובי זרוע. בתחלה זה בא מהפרייערס [חילונים], ואח"כ גם החרדים למדו מהם. ואמר הגר"י לתלמידיו: תדעו לכם שרחוב זה יש לו דין בית מרחץ, שאסור לומר שם דברי קדושה...

רבינו אמר שמסתפק אם אכן אחז שכן הדין, או שרק רצה לעורר של חומרת הדבר, ובגמ' ביומא (דף כ"ג ב') משמע שדרך התעוררות מותר לומר גם דברים שאינם נכונים ע"פ הלכה. עכ"פ נתן רבינו להבין שבימינו כל הרחובות הם בית מרחץ, און וויא קמען וואקסען אין בית מרחץ? [כפי ערך הטיב מצד הדור.

לאחר זמן [אולי שלש שנים] חזרתי לרבינו ואמרתי, שאלתי כן, והראש ישיבה השיב כן, ואיך אפשר בכל זאת לגדול בדורינו? אמר לי רבינו: הכל לפי ערך הדור... ידוע הסלידה העצומה של רבינו מתוארים, בפרט תואר "צדיק", שהיה לו קשה מאד לשמוע כן על סתם אנשים, ובכל זאת פעם אמר שבחור בזמניו ששומר על עניני ברכוב, זכאי לתואר צדיק... [כפי ערך הדור. [ועיין זו"ח (נח, דף כ"א א'): כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה, הוה ליה למימר צדיק לפני, מהו בדור הזה, כלומר לפי הדור, ע"כ].

והדברים מפורשים ב"שער הגלגלים" להאריז"ל (הקדמה ל"ח) זו"ל שם: פעם אחת שאלתי למורי [האר"י] ז"ל, איך היה אומר לי שנפשי היתה כ"כ מעולה, והרי הקטן שבדורות הראשונים היה צדיק וחסידי שאין אני מגיע לעקבו, ואמר לי דע לך כי אין גדולת הנפש תלויה כפי מעשה האדם, רק כפי הזמן והדור ההוא, כי מעשה קטן מאד בדור הזה שקול בכמה מצות גדולות שבדורות אחרים, כי בדורות אלו הקליפה גוברת מאד מאד לאין קץ, מה שאין כן בדורות ראשונים, ואילו הייתי בדורות ראשונים היו מעשי וחכמתי נפלאים מכמה צדיקים ראשונים כו', ולכן שלא אצטער ע"ז כלל, כי בלי ספק יש לנפשי מעלה גדולה על כמה צדיקים הראשונים מזמן תנאים ואמוראים, עכ"ל.

ופעם סיפרו לו על בחור שתפסו אצלו מכשיר לא טוב, אמר רבינו: לפני ביאת המשיח נותנים ליצה"ר כחות כאלו שאין להם במשך כל תקופת הגלות... כך היה לחד גיסא "מלאך אלקים", ולאידך גיסא "גר עם בני תמותה", מבין נפש כל אחד כפי טבעו, וחי חיי אצילות ומרומם על כל ברכה ותהלה.

ונשדל להתרומם ממדרגתו, ויהא זה לעילוי נשמתו, שזו היתה תשוקתו כל ימיו ליכות את הרבים, ובמהרה נתראה בתחית המתים, אמן.

דברי אמת

מאמרי היזוק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מרן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 80 ■ ויקהל - פקודי

גודל רוממות קדושת השבת

שבת הגדול ויום שכולו שבת, ושכר זה הוא "מתנה טובה שנמצאת בבית גנזיו", כי אי אפשר שירגיש אותו האדם בחייו. - "ואני רוצה ליתנה לישראל", להודיעם מעט ממנו בעולם הזה, וזה על ידי מצוות השבת, שעל ידה נרגיש תענוגי העולם הבא.

גודל קדושת השבת ועיקר עניינה

עוד כתב הרמח"ל, "שהקדושה הנשפעת ביום זה, עיקר עניינה - קורבה גדולה אליו יתברך ודבקות גדול בו. "ואמנם גזרה החכמה העליונה להוסיף לישראל קדושה, ונתנה להם ימים קדושים מלבד השבת, שבה שבהם יקבלו ישראל מדרגות ממדרגות הקדושה, אמנם כלם למטה ממדרגת השבת, השפעתו וקדושו". למדנו מדברי הרמח"ל, שעיקר עניינה של קדושת השבת, שהיא מקרבת את המושפעים מקדושתה קרבה גדולה לקב"ה. עוד למדנו מדבריו, שקדושת השבת היא גם הקדושה העליונה ביותר מכל הקדושות, וגם הקדושה המשפיעה ביותר.

הגאון ר' צדוק הכהן מלובלין אומר ביחס לשבת קודש, שכל שבת היא כאילו השבת הראשונה, משום שלכל שבת ישנן השפעות יחודיות שלא היו באף אחת מהשבתות שקדמו לה. משום כך שבת קרויה 'כלה', שהוא מושג של ראשוניות כלפי החתן.

"כל מצווה שאדם עושה בשבת - שקולה כנגד כל המצוות"

עוד נאמר ביחס לשבת קודש (עיין ברש"י סוף פרשת שלח), ששקולה שבת כנגד כל המצוות. ואמר הסבא מקלם, שכשם שהשבת עצמה שקולה כנגד כל המצוות, כך כל מצווה שעושים בשבת (ולא רק המצוות המיוחדות לשבת) שקולה כנגד כל המצוות, וממילא כל רגע של לימוד תורה בשבת שקול כנגד תרי"ג מצוות.

והנה, ידועים דברי החפץ חיים שברגע אחד של לימוד תורה אפשר לקיים כמאתיים מצוות. ומעתה, אם הלומד תורה ביום חול מקיים מאתיים מצוות בדקה אחת, הרי כשלומד רגע אחד בשבת, קיים באותו רגע מאתיים מצוות, שאת ערכן יש להכפיל פי שש מאות ושלוש עשרה, כמניין 'תרי"ג'.

ה'בן איש חי' מביא בשם המקובלים, שהלימוד בשבת מביא תועלת בעולמות העליונים פי אלף מאשר הלימוד בימות החול, והחזו"א אומר, שיש חידושי תורה שאפשר לחדש אותם ולהבין אותם רק בשבת.

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' (לה, ב). גלגל ימי השנה מורכב כידוע באופן שרוב ימי השנה הם חולין ורק מיעוטן ימים קדושים. אך מבואר בספרים הקדושים, שאחד התפקידים של הימים הקדושים, להשפיע ולהאציל מקדושתם גם על ימי החולין.

מדברי הרמח"ל יש ללמוד, שלקדושה הנשגבה של שבת יש תפקיד חשוב במיוחד בקידושם של ימי החולין: שהנה, הרמח"ל בספר 'דרך ה' (חלק ד' פרק ז') כותב בעניין השבת, שהחכמה העליונה גזרה שסדר הימים יהיה מורכב מיחידות זמן של שבעה ימים, "ויהיה מספר זה מתגלגל והולך, וחוזר בסיבוביו עד סוף כל הששת אלפים שנה. כי בשבעה ימים נבראה המציאות כולה ונכלל כל הוייתה במספר זה, ונמצא שמספר זה ראוי שיקרא שיעור שלם.

"והנה כונה החכמה העליונה שסוף הסיבוב יהיה תמיד בקדש, כי יש בזה עילוי גדול גם לימי החולין, כי בהיות סוף הסיבוב וחתומו קדש, נמצא הסיבוב כלו נתקן ומתעלה על ידי זה, עד שנמצאים כל ימות האדם מתקדשים". למדנו א"כ, שקדושת השבת שחלה על היום האחרון של השבוע, מקדשת את כל ששת ימי החולין שקדמו לה, עד שנמצא שעל ידי קדושת השבת נמצאו כל ימות האדם מתקדשים. השל"ה הקדוש אומר, שהשבת היא לב השבוע, וכפי שהבריאות של כל הגוף תלויה במצבו של הלב, כך מצבו של כל השבוע תלוי בשבת.

על ידי השבת אפשר להשיג טעם של עולם הבא

שנינו במסכת שבת (דף י'): "אמר הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם". ההבנה הפשוטה במאמר זה, שהמתנה הטובה שהייתה לקב"ה בבית גנזיו היא שבת קודש, ואותה הוא חפץ להנחיל לישראל.

אך המלבי"ם (שמות ל"א, י"ג) מפרש אחרת: שהנה אנו רואים שהתורה לא כותבת במפורש את השכר הצפון לעולם הבא. והטעם, לפי שהאדם בעודו חי ונפשו קשורה בחומר, אין בידו האפשרות לצייר את תענוג העולם הבא שהוא עולם רוחני בלתי נקשר בחומר. ולכן ניתנה לישראל מצוות שבת, שהיא אחד ממששים בעולם הבא, ובאמצעות עונג שבת ישיגו טעם מענייני העולם הבא. וזהו הבאור במאמר הנ"ל: "מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה" - הכוונה לשכר העולם הבא, שנקרא

אם יחיה האדם שבעים שנה ולא ינצל את ימי שישי ושבת, הרי יחסר לו כעשרים שנה מחייו! וכי אפשר לזלזל בעשרים שנה מהחיים?! הגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל היה אומר, שהסיבה שבדור שלנו בני הישיבות אינם מצליחים כ"כ לצמוח ולישעור קומה של 'גדלות', נעוצה באי ניצול מספיק של ימי שישי ושבת קודש.

כאמור, קדושת השבת היא הקדושה העליונה ביותר, והשפעותיה עצומות הן ביום השבת עצמו והן על ימי השבוע כולם, הקב"ה נתן לנו אותה כדי שנתקדש בקדושתה ונשיג על ידה את המעלות העליונות. הבה ננצל זאת ובל נהיה חלילה כשוטים המאבדים את מה שנותנים להם. (לעבדך באמת)

שהמשגיח חקר ובירר וולדעתו היה ראוי לקבל, עשה מאמץ שיקבלו. וגם כשביקש עבור נכדיו, היה אומר שכדאי לקבל מחמת כך וכך, אך לא מצד פרוטקציה.

כידוע למשפחת יפה היו שכנים עשרות שנים שגרו וגדלו כמשפחה אחת - משפחת הגאון הגדול רבי אורי קלרמן זצוק"ל, והמשגיח היה מאד מכבד את הרבנית ע"ה (שהתאלמנה לפני כעשרים שנה ונפטרה כחודש אחריו), ודואג לאחל לה גוט שבת וכד' ולשמחה, וכשהייתי בא אל המשגיח, היה אומר לי עכשיו יש לך מצווה ללכת לשמח את הרבנית קלרמן ולשבח בפניה את בניה ונכדיה, (ויש הרבה מאד מה להאריך בקשרי המשפחות ועוד חזון למועד). הרבנית ע"ה סבלה מאד ברגליה וקשתה עליה ההליכה, זכורני לפני כמה שנים כאשר ליוויתי את המשגיח בחזור מתפלת שחרית מהישיבה, ובמדרגות הייתה הרבנית קלרמן שבקושי רב עלתה, המשגיח המתין זמן רב ולא רצה לעקוף אותה, ואמר שמכיוון שהם גרים ביחד כל השנים אינו רוצה לעורר אצלה שימת לב שלה יותר קשה ההליכה מאחרים בגיל שלה, ולאחר שהמתין הרבה זמן ושראה שזה יקח עוד הרבה זמן, המשגיח חזר חזרה לשיבה והלך מדרך אחרת (בעיקוף גדול), בשביל שלא לצערה, ושמעתי מדודי הגר"נ שרון שגם אצלו היה כעין זה.

לפני כעשר שנים כשהמשגיח היה בגיל גבורות, נסענו באוטובוס מב"ב לתפרח (כדרכו) ומחוסר מקום היו כאלו שעמדו, באמצע הדרך המשגיח קם וביקש בפשטות מאברך שעמד להתחלף עמו קצת, ואמר: למה שאתה תעמוד כל הדרך ואני ישב כל הדרך, נחליף קצת, וממני (בחור צעיר) כמובן הוא לא תבע להחליף עם העומדים...

סיפר על הח"ח שישב בליל יום כיפור עם בחור אלטער לשמוע את צרותיו, ואמר המשגיח, שצריך לדעת גם לשמוע אנשים וגם לא לבזוז את זמן, ואמר אני משתדל לשמוח אנשים בתמצית זמן. זכורני בלוויית אחד מגדולי הדור שהתקיימה בירושלים, המשגיח באותו יום היה בקול יעקב בירושלים ואמר לי שכמובן בכוונתו להשתתף בלוויה, ולבסוף המשגיח לא השתתף, ואמר לי שישב אצלו בחור שחשב שיכול להועיל לו בעבודת ה', והשבת שרצון ה' שאני אביא תועלת לאותו בחור יותר מאשר שאשתתף בלוויה.

המשגיח היה מקדים שלום לכל אחד וכשהיה צועד לשיבה היה אומר שלום לכל מי שהיה פוגש מכל העדות והחוגים, והרבה חילונים וכד' היו נגשים למשגיח לקבל את הארת פניו, והיה אומר שיש מצווה לברך את ישראל. (היה אכפת לו שבמקום לברך שלום - שם של הקב"ה, נכנסו כל מיני מילים שאין בהם ברכה...)

ודבר על כך שלעולם יהיה אדם... ולא לומר שלום יפה זה לא בן אדם. וסיפר שפעם יצא מבית המדרש ואמר שלום לאדם שנוכח שם, אמר לו אותו אדם, חיכיתי לראות את גאון אתה לא תאמר לי שלום... (פרק מיוחד כיצד ניצל את כח ברכותיו לעודד שבורים ולחזק נדכאים ולעורר לעבודת ה', ועוד חזון למועד... לפרטים 0527166490)

והנה, את ראש השנה ויום הכיפורים כולם יודעים שצריך לנצל אותם כראוי הן בתפילות והן בלימוד וכד', וכל כך למה מפני שהם פעם בשנה, אך על פי מה שלמדנו מדברי הרמח"ל, קדושת השבת גבוהה אף יותר מקדושת הימים הנוראים, ואסור לנו להרשות שטבע ההרגל יגרום חלילה לזלזול בקדושת השבת.

היות שהיצר הרע מודע גם הוא למעלתם של הימים הללו, לפיכך אין פלא מדוע היצר מתאמץ כ"כ להפוך ימים אלו לימי רפיון. אחד הדברים שיכולים לעזור מאוד הוא התחזקות בשמירת סדרי הלימוד של יום שישי. ללימוד ביום שישי יש חשיבות מיוחדת, גם בגלל היותו משמש כהכנה ראויה לקלוט את השפעותיה הרוחניות של השבת.

מעשה רב מרבנו הגדול זצוק"ל נערך ע"י נכדו הרב י.מ. ארנפרוינד

כשהתארח בבית תמיד היה חוזר ע"כ שאמנם יש דין לכבד את הסבא, אבל כיבוד הורים קודם לכבוד הסבא, אלא שלמעשה אבא ואימא רוצים שתכבד אותי. ובזמן שהייתי עמו, והיה שומע מישהו שקורה לי, מיד היה מורה לי להפסיק ולגשת, אפילו כשהיה נכד וכד', וכן לאחר נשואי תמיד דאג מאד שלא יהיה על חשבון רעייתי, ותמיד היה מתעניין לשמוע שהכול בהסכמתה המלאה, ולא על חשבונה, והיה רגיל להזכיר שהכי חשוב זה לעזור בבית. ותמיד צריך להתחזק בזה.

גם אצל שאר משמשיו היה מתעניין תמיד בשלום ביתם, ושח"ו העזרה עבורו לא תהיה על חשבון האישיה, והיה חוזר ומדגיש שהאישיה קודמת לו. גם היה אומר במתק לשונו - אם אתה לא תעזור לאשתך לא יהיה מי שיעזור, לי ב"ה הרבה רוצים לעזור, אז תקדים את אשתך...

כשהתארח המשגיח בביתנו הצעתי בפניו כמה אפשרויות בסדר היום, אמר לי במתיקות: באתי אליך כדי לחסוך לי את הצורך להחליט. וברצוני לקיים את ההלכה: כל אשר יאמר לך בעל הבית - עשה! והיה אומר שהוא נהנה שבעל הבית מבקש ממנו לעשות דבר מה, וכך הוא זוכה לקיים את ההלכה. כמה פעמים הדגיש במתיקות שלו 'לא קראו לי לומר שיחה בק"ס וחיפשי היכן להתארח, באתי אליך לשבת!'

באב האחרון, אחד מנכדים היקרים שליט"א נתן למשגיח ספר במתנה, והמשגיח התעקש וטרח מאד למרות חולשתו לדאוג לשלם לו, הנכד שרצה לזכות לתת מתנה לסבא לא רצה לקבל תמורה, אך המשגיח כהרגלו לא רצה לקבל מתנה, והמשגיח בחכמתו נתן חמישים שקל כאשר מחיר הספר חמישים וחמש, ואמר חלק נתת לי מתנה - והתקיים רצונך.

תמיד היה הפקר לכל, והיה נותן בשמחה את כל מה שיש לו להועיל לאחרים, וכשהיה נוסע לשבת היה ידוע לבני הישיבה שמשאיר מפתח ע"י הדלת, שבחורים שירצו להשתמש בספריו (היה למשגיח אוצר גדול) יוכלו להיכנס לביתו.

פרק מיוחד היה כיצד דאג והיה שותף להצלחת ושמחת כאו"א מישראל, ואין לתאר את השמחה והנחת שהיה לו כאשר שמע שבחור התקבל למקום שחפץ בו וכד', אף כשלא היה קשור אליו. וזכורני בתקופה האחרונה שבחור בא להתיעץ עמו היכן ללכת ללמוד, ואח"כ בא לשיבה לספר למשגיח שהתקבל למקום שחפץ בו, המשגיח חזר הביתה וסיפר לרבנית בהתרגשות גדולה שיש בחור שרצה להתקבל ל... וב"ה התקבל. כמו"כ כשהיו מבקשים ממנו לבקש עבור בנים ובנות להתקבל למוסדות כמדומה שלא היה הבדל אם זה משהו שמקורב אליו או לא, אם בדעתו היה שראוי לקבלו הוא היה מתקשר ומייעץ שראוי לקבלו (לא מבקש!) ואם היה בדעתו שאין סיבה לקבל הוא לא היה מבקש, וזכורני שאנשים (לא מהמשפחה) התקשרו להתלונן שלא קבלו את בתם למקום פלוני, לאחר

נפשו גחלים תלהט

גלין 177 ויק"פ פרה תשע"ח

1nafsho@gmail.com

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל

דבר המערכת

בגליונות הבאים נכנס לסוגית פסח אשר תפסה מקום גדול במשנת רבינו ז"ל. ודורשת הכנה מרובה. מפאת אריכות המאמרים חילקנו אותם לכמה חלקים.

באחת מאגרותיו כתב להדריך את הבא להכנס לקדושת ימי הפסח. דבר שקיבל ערך בעיני האדם אז תהיה תגובת הנפש אליו במקביל. **הערכה של הדברים שבקדושה הוא כפי מה שהכיר והשיג אותם דוקא.** ההתבוננות היא הפתח להכנס להערכה. כדאי להשקיע בכל יום שעה לכה"פ ללמוד מאמרים בענייני דפסח המגביהים ערך הימים בעיני האדם, ולהתבונן בהם. ואז כשיבא שעת הסדר שהוא הלמעשה מזה תגיב הנפש לכל מה שספגה באופן ספונטני. ינסו זה ויראו האמת בזה.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא ש"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

של אדה"ר הוגדר ע"י חז"ל [סנהדרין ל"ח] כ"מינות", ואם כי אין אנו מבינים זאת כלל [א.ה. לרום מעלתו של אדה"ר], אבל המובן לפי ערכינו הוא שהיתה לו תפיסה שיש רשות אחרת בדקות עצומה. בדור ההפלגה פיתחו מהלך זה לבנות ממש רשות נוספת ואמרו נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. ואז חל המיעוט הגדול ביותר בשיעור היקף האדם וכח בחירתו, שקומת האדם הכוללת את כלל הבריאה התפזרה ונתחלקה לחלקים קטנים רבים, שיש לכל אחד מסגרת פרטית מצומצמת מאוד. שיא המיעוט מבואר בפסוק (עקב ד' י"ט) ופן תשא עינך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת כל צבא השמים וגו' אשר חלק ה' אלקיך אותם לכל העמים אשר תחת השמים, ופי' הרמב"ן שהעמיד את כל האומות תחת ממשלת צבא השמים והמזלות, והיינו שהיקף קומתם הוא רק עד צבא השמים שהוא המהלך הטבעי, וכח בחירתם מגיע רק עד שם ותו לא. זהו השיא של התמעטות כח הבחירה, שאדם ובעל חיים שוים כמעט.

בנין הבחירה תחילתו בעבודת האבות

כאשר הגיע המיעוט של כח הבחירה לשפל כזה שא"א ליפול יותר, התחיל כח הבחירה לצמוח מחדש אצל אברהם אבינו שהיה באותו הדור, דהוא נקרא אדם כמ"ש עליו "האדם הגדול בענקים", שהודיע דרכי ההשגחה בעולם, ובכל מקום שהלך פירסם את שמו ית' ולימד את דרכיו, ובזה התחיל לבנות מחדש את קומת האדם המכיר את קונו, והעמיד שוב את דרכי העבודה של האדם בעל הבחירה, ע"י שהגיע לשלמות בעבודת החסד. יצחק אבינו המשיך את הבנין ע"י שהעמיד את העבודה בדרך הפחד והיראה. יעקב נתן את חותם האמת לדרכים אלו שיהיו יציבים ולא ימוטו לעולם, ובזה נעמד מחדש כח הבחירה של האדם.

דוגמא לענין זה [שכשמיגיעים לשפל המדרגה מתחיל הבנין מחדש] בסוגיא שלהי ר"ה (ל"א ב') י' גלויות גלתה סנהדרין, מלשכת הגזית לחנות וכו', ומצפורי לטבריא, וטבריא עמוקה מכולן וכו' א"ר יוחנן ומשם עתידין להגאל שנאמר התנערי מעפר קומי ע"כ. וכן היה בבנין

יציאת מצרים - הגדלת היקף הבחירה

[ח"א] [עיני ישראל ח"ב רכ"א]

הגמ' אומרת גבי אכילת קרבן פסח (פסחים פ"ה ב') כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא. המובן הפשוט הוא כמו שפירש רש"י שם דכשגמרו לאכול הפסח בבית היו עולים על הגג לגמור את הלל. ולגודל ההמולה היה נראה כאילו נשבר הגג עכ"ל. דברי חז"ל במליצה נאמרו, ורמזו בזה לדבר גדול כמו שיתבאר בעז"ה.

התמעטות כח הבחירה בחטא עה"ד ובדור ההפלגה

האדם הראשון נוצר עם כח הבחירה, כאשר שיעור עוצמת כח הבחירה שלו הוא כפי כמה שהנשמת חיים שלו חובקת בבריאה. היינו שגדר כח הבחירה הוא שניתנה לאדם בעלות על הבריאה כביכול לפעול בה לטוב או למוטב ח"ו [א.ה. כוונתו למה שמאריך בנפח"ח ש"א שהאדם הוא המעלה ומוריד את העולמות במעשיו, ובזה הוא יותר גדול מהמלאכים], וכפי שיעור היקף בעלותו בבריאה כך הוא שיעור בחירתו. ונבאר הדברים יותר בפרטות.

בתחילת יצירת האדם חבקה נשמתו של אדה"ר את כל הבריאה כולה, עליונים ותחתונים, וכמבואר בפסוק ויפח באפיו נשמת חיים ויהי אדם לנפש חיה, ובנפח"ח ש"א הביא מחז"ל דפירשו שנעשה לנפש חיה של כל העולמות, שהנשמת חיים שלו חבקה את כל המערכות ושיעור פרקי הקומה של כל עולם ועולם, וניתן לו כח לפעול ע"י מעשיו בכולם, לבנות ולהוסיף אור וקדושה ע"י מעשיו הטובים, או ח"ו להיפך להרוס ולהחשיך ע"י מעשיו הלא טובים. כל זה משום שנשמתו הקיפה וכללה את כולם, לכן היה בכחו לפעול בבחירתו בכולם לטוב או למוטב.

לאחר שחטא נתמעטה קומתו לשיעור ק' אמה (סנהדרין ל"ח), פירשו שקומתו כבר אינה מקיפה את כל הבריאה מסוף העולם ועד סופו. ובזה התקיימה גזירת "ביום אכלך תמות", היינו שלא היתה רק בזה שסופו למות ולהפרד מן הנשמת חיים, [שכלפי מצבו של אדה"ר הוא דבר שלא בא לעולם עדיין], אלא תיכף חלה בו מיתה. כיצד בשיעור של מיעוט הקומה, שנפרד גופו מחלקים רבים שבנשמת חיים המקיפים את כל העולם מסופו ועד סופו, ונשאר בו רק חלק קטן מאוד של קישור עם הנשמה - ק' אמה בלבד. מיעוט היקף זה הוא ממילא מיעוט בשיעור כח בחירתו, ומעכשיו אינו יכול לפעול ע"י מעשיו תיקון או הרס ח"ו אלא בשיעור המצומצם של היקף נשמתו.

כ' דורות לאחר מכן היה דור ההפלגה. חטאם היה המשך לחטאו של אדה"ר כמש"כ "אשר בנו בני האדם", וברש"י וכי יעלה על דעתנו שהם בני חמורים וגמלים אלא שכפרו בטובה כאדה"ר. ועוד שהרי חטאו

קומת האדם בבריא, שאחרי השבירה והנפילה מכח חטא עץ הדעת, אז התחילה קומת האדם להבנות שנית.

אמנם בנין זה של האבות היה רק העמדת "השרשים" של כח הבחירה ועבודת האדם, כי עבודת האדם היא קיום משפטי התורה, מצוותיה וחוקותיה, ולא ניתנו עדיין ציווי התורה לאבות. ואף שלמדו תורה כדברי חז"ל [יומא כ"ז] שלא פסקה ישיבה מהם, ונעשו ב' כליותיו של אברהם אבינו כשני מעינות, אבל היה זה רק בדרך אחיזה בשרשים של התורה למעלה, שפעלו במעשיהם אורות וקדושה בעולמות העליונים, והעמידו את השרשים בכח שתוכל להנתן תורה בעולם, אבל לא ירדה תורה בפועל לעולם בדרך ציווי גמור ועבודה מחייבת. נמצא שהם בנו את ה"בכח" של בנין עסק הבחירה של האדם.

השלמת הבנין ביצ"מ ומתן תורה

במעמד הר סיני קיבלו ישראל את התורה בפועל, ונעשו "אוריינתא וישראל חד", והמצוות שנצטוו הם מצוות התורה, דהציצית והתפילין הם חפצי התורה, ובזה חזר ההיקף העצום של קומת האדם לחבוק מסוף העולם ועד סופו, כי התורה היא למעלה מכל העולמות וכוללת את כולם שהרי "איסתכל באוריינתא וברא עלמא", ונשמות ישראל המאוחדין עמה מקיפים אף הם את כל העולמות [א.ה. כשם שהתורה חובקת

את כל ה"עמלא" – עולמות], וחזרו להכרה של האדם לפני החטא שהיה רואה מסוף העולם ועד סופו, כי נשמתם גופא מקיפה עכשיו מסוף העולם ועד סופו, וממילא נכנס הכל לתחום ההכרה שלהם, והשיגו את הנשמה הפנימית של הכל וכמאמר הכתוב "אתה הראית לדעת כי הויה הוא האלקים אין עוד".

"המעבר" בין תקופת האבות שהעמידו את השרשים של קבלת התורה והחזרת היקף הבחירה מסוף העולם ועד סופו, למעמד המתן תורה שחזר בפועל ההיקף העצום של הבחירה, היה "ציאת מצרים". זהו מה שאמרו חז"ל (הגדה של פסח) מצה זו על שום שלא הספיק בצקם להחמיץ עד "שנגלה עליהם **מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא**" וגאלם. לא היה זה מקרה בעלמא שלרוב אהבתו של הקב"ה את ישראל נתן להם מתנה נפלאה כזו של גילוי מופלא זה, אלא זוהי עצם מהות הציאת מצרים, שתכליתה היא "תעבדון את האלקים על ההר הזה". ולכן התחילה ביצ"מ להתנוצץ בהם הכרה זו של מתן תורה ש"אין עוד מלבדו", כי הנשמת חיים שלהם התחילה להקיף את כלל הכל, בדרך "בוצין בוצין מקטפיה ידיע", וממילא התחילה להבין את הנשמה הפנימית של כלל הכל, היינו שנגלה להם שהשי"ת הוא "מלך מלכי המלכים" השולט על כל צבא מעלה ומטה, ויותר מכך שהוא "הקדוש ברוך הוא", ואין עוד מלבדו.

בענין אכילת מצה [אגרות דעת קפ"א]

ידוע שיטת הראשונים שמצה שלנו היא זכר לעבדות ושיעבוד, אך שיטת המהר"ל ז"ל בגבורות ה' שהיא זכר וסמל לחירות. פירוש שיטתו, כי עבד הוא אדם שאין לו את העצמיות שלו רק הוא מצורף אל אדון, זאת אומרת שאין כאן מציאות פשוט רק מורכב. לאידך גיסא בן חורין הוא מי שיש לו את העצם שלו בלי הרכבה זרה בו. וכן עצם ופשיטות הלחם הוא רק במצה. כי פחות מקמח ומים אין בהתהוות הלחם, ובלי זה אין לחם כלל. משא"כ חימוץ המצטרף אל הלחם הוא אינו מוכרח להשם לחם רק נחשב הרכבה ואז הלחם הוא לא פשוט רק מורכב. לפי הוי המצה זכר לגאולה שאז קנינו עצמיותנו ויצאנו מכלל הרכבה לפרעה, וחמץ – המורכב – הוא זכר זמן העבדות ושיעבוד. עוד כתב בספרו כי ענין השימור של מצה מחמץ פי' הוא, כי חימוץ נעשה ע"י התפתחות העיסה ע"י הזמן השייך לטבע המפתחו לאט עד שיתחמץ. שמירתו מחימוץ הוא ע"י הדילוג על גבי כח הזמן של הטבע ולא מניחים הזמן לשלוט על התפתחות העיסה. ועניין זה יתפרש עד"ז, גמר יציאת מצרים הוא כמ"ש (שמות ג, יב) בהוציאך העם ממצרים תעבדון האלוקים על ההר הזה. מתן תורה היה גמר ותכלית הפקעת השעבוד. תורה קדמה לעולם כמ"ש רז"ל (ב"ר פ"ח פ"ב) כמה מקומות ז"א שהיא למעלה מסדר זמנים ששולט בו הטבע דהאי עלמא, מהנצח הוא דוקא.

על כן בעצם היציאה צריך שיהיה כבר הכשרה וגילוי הנקודה בנפש שתשתייך אל הנצח ההוא. **זוהי המצה הפותחת בנפש את נקודת הנצח המושרשת בה.** ולכן יש בעשייתה דילוג ע"ג סדר זמנים של הטבע וקישורה לעולם הנצח. ובזה פותחת המצה – קיום מצותה – נקודה זו, ועל כן נקראת מיכלא דמהימנותא. האמונה שלנו היא שהקב"ה חי החיים למעלה מכל גדר זמן. והיא משקפת על כל הנעשה בעוה"ז תחת השמש איך הכל דעביד רחמנא היא לטב. זה נובע בעצם מאחיזתה בעולם שכולו טוב. נקודת אמונה זו נתלהבה כאש בוערת עם מכת בכורות שאז בלי שום מהלך של חשבונות בני עוה"ז לקחו משארותם צרורות בשמלותם על שכמם ויצאו אל מדבר שממה אחרי ה', וע"ז כתיב קדש ישראל לה' ראשית תבואתו כמ"ש רש"י פ' בא (יב, לט), והוא החסד נעוריק אהבת כלולותיך. שזהו הדביקות הגמור והפשוט בחי החיים ב"ה. כ"ז בסגולת המצה שלנו.

ותראה כי כשנערך הסדר בליל פסח **כהוגן** אז מתלהטת הנשמה בחלק ה' של הסדר יותר מן הראשון כי הוא אחרי אכילת המצה, והבו.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת ויקהל פקודי תשע"ח -

"מי שבירך"

וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כָּל נָדִיב לֵב וְגו' (ל"ה כ"ב)
הנה בסוגיא בשבועות (כ"ו ב' רש"י ד"ה תרומה) ילפינן מהכא
דתרומה למלאכת המשכן חלה במחשבה.

והנה בתשובות דובב מישרים (ח"א סי' פ"ז) דן על נוסח "מי
שבירך" הרגיל, שהגבאי אומר "בעבור שנדר" לשון עבר, והעולה
לתורה אומר סכום, דתיקשי דלא הוי נדר כלל, דהרי הלשון אינה
טובה, שאומר בעבור שנדר, ובאמת לא נדר בעבר אלא עכשיו נודר,
ומביא שכך העיר בתשובות מהרש"ם (ח"א במפתחות ליו"ד סי' ע"ז,
שהביא כן מדברי האור זרוע הל' שבת סי' נ').

וכתב בדובב מישרים, דיש לומר דנהי דהלשון אינה מעליא, אבל
צדקה חלה גם במחשבה, ולכן יתחייב מפאת המחשבה, והרי בעת
שהגבאי אומר בעבור שנדר, סיים הוא הסכום, אם כן עכ"פ מחוייב
משום צדקה, דהא חישב במחשבתו ליתן הסך לצדקה, ובצדקה ודאי
מהני גמר בלבו ומחוייב ליתן ולקיים מחשבתו. [כמבואר ביו"ד סי' רנ"ח
סעיף י"ג כאשר הכריע הרמ"א דעיקר כסברא הראשונה].

אבל כתב בדובב מישרים, שהרי חזינן שאם רוצה לדבר אז בעינן
שיחול הדיבור, וכדחזינן בחשב לומר תרומה ואמר ומעשר, ואם כן
שוב לא יחול ההתחייבות. אמנם יש להקשות על דבריו לפי דברי
הרא"ש וכדלקמן.

מתי חל במחשבה

הנה הבאנו לעיל דברי הדובב מישרים, שאם רצה להתחייב
בצדקה בדיבור, לא יחול במחשבה. ויש לדון בהאי דינא כדלקמן:

א. האם מהני נדר במחשבה

הנה פליגי קמאי האם נדר חל במחשבה, שיטת רבינו תם (מובא
ברא"ש פרק קמא דתענית סי' י"ג) דאע"פ דשבועה לא חיילא במחשבה
כדכתיב "לבטא בשפתיים", אבל נדר חל במחשבה, דהא גבי צדקה
דרשינן "מוצא שפתיו תשמור" דמהני גמר בלבו, ומסתברא דכל
ענייני נדר ילפינן מהדדי.

אמנם ברא"ש (בפירוש, נדרים ב' א') סובר שבנדר לא מהני מחשבה.

ב. אמאי בעינן ידות בנדרים

הקשה הברכת שמעון על רבינו תם, דהנה הקשה בפירוש הרא"ש
בריש נדרים (ב' א' ד"ה האומר) למה לן דינא דידות כדי שיהי יד
בנדרים, תיפוק ליה שבלאו הכי יחול מפאת מחשבה. ותירץ הרא"ש
כהני"ל דבנדר לא מהני מחשבה.

אבל לדעת רבינו תם דבנדר מהני מחשבה, הדרא קושיא לדוכתיה,
אמאי בעינן דינא דידות בנדרים.

ג. כשרוצה לדבר לא חלה במחשבה

תירץ הברכת שמעון דעת רבינו תם הני"ל, דבאמת קושיית הרא"ש
צריכה ביאור, דאף אם באמת חל במחשבה, כגון לענין תרומה שחלה
במחשבה, מכל מקום הרי חזינן (משנה תרומות פ"ג מ"ח, ע"פ תוספות
מרכין ה' א' ד"ה אדם בתירוצם השני) דאם נתכוין לומר תרומה ואמר
מעשר, לא רק מעשר לא חלה מכיון שלא כוון לדבר כן, אלא גם
המחשבה של תרומה לא חלה.

וטעמא דמילתא, משום דכאשר רוצה לדבר, רצונו שיחול הדיבור
ולא המחשבה. ואם כן הכא שדיבר ואמר בטעות מעשר, גם המחשבה
לא חלה שהרי אין רצונו שיחול אלא בדיבור.

מעתה מאי הקשה הרא"ש למה לן דין ידות הרי חל במחשבה, הרי
שאני הכא שרוצה לדבר.

וממילא כבר מיושבת שיטת רבינו תם, דסבירא ליה כהאי סברא
שאמרנו, ולכן אע"פ שנדר חל במחשבה, מכל מקום כשדיבר לא חל
במחשבה, ואם כן בעינן שיחול מדינא דידות.

ד. סברת הרא"ש

אלא אכתי צריך ביאור דעת הרא"ש שהקשה האי קושיא, וקאמר
הברכת שמעון, דהנה יסוד דינא דמתכוין לומר תרומה וטעה ואמר
מעשר, דלא חלה תרומה במחשבה, היינו דאם רצונו שיחול בדיבור
ולא במחשבה, אם כן לא יחול במחשבה נגד רצונו.

מעתה סבירא ליה להרא"ש, דדוקא בגוונא דתרומה ומעשר דרוצה
לדבר, ומכל מקום לא דיבר כלום, לכן לא חלה המחשבה, דעדיין לא
אמר דיבורו שרוצה לומר, אבל כשרצה לומר לשון שהיא יד ובאמת
אמר אותה, אע"פ שלא היה חל מדין יד, [דהיינו אף אם לא היה דין ידות],
בזה שפיר תחול המחשבה, דכל מה שרצה לעשות הרי עשה, ואם כן
עכשיו אמאי לא יחול מחמת המחשבה. וכל זה נימא לדעת הרא"ש,
אבל לדעת רבינו תם לא נימא כן.

ה. ביאור הפלוגתא

ביתר ביאור, דהנה חלות חייל רק כפי רצונו של האדם, ופלוגתת
רבינו תם והרא"ש כאשר אדם מדבר מה רצונו, האם רק רצונו לדבר,
או רצונו שלדיבור יהא כח לפעול, לדעת הרא"ש רצונו לדבר והרי
דיבר, אבל החלות יכול לחול במחשבה, [ולא דמי לתרומה ומעשר
שלא דיבר], משא"כ לדעת רבינו תם רצונו בדיבור שיפעול מכח
הדיבור, ואם כן יחול רק על ידי הדיבור, אבל לא יחול החלות
במחשבה.

כלומר לדעת הרא"ש רצונו שתהא פעולת דיבור, משא"כ לדעת
רבינו תם רצונו שיהא דיבור שעושה חלות.

ו. דובב מישרים כמו רבינו תם

מעתה אמר הברכת שמעון, דדברי הדובב מישרים הני"ל דלא חלה
ה"מי שבירך" במחשבה, יהא תלוי בפלוגתת הרא"ש ורבינו תם,
דלדעת רבינו תם, יש לומר כהדובב מישרים, שרצה בדיבור שפועל,
ובנידון ה"מי שבירך" הדיבור אינו פועל, אבל לא יחול במחשבה,
אבל לדעת הרא"ש סגי לן שרצה לדבר והרי דיבר, ושוב יחול
במחשבה.

לחזור במחשבה

הנה תיקשי על שיטת הרא"ש, אמאי בעינן ידות לצדקה וכנויין
לחרמים. ויש לדון לתרץ דנפקא מינה לענין חזרה, וכדלקמן:

א. ידות בצדקה

יש להעיר, דהנה איתא בגמרא נדרים (ו' א') דמיבעיא לן אם יש יד
לצדקה או לא, ותיקשי מאי מיבעיא לן, הרי בצדקה לכולי עלמא
מועיל במחשבה.

אלא יהא ראייה דכיון שרצונו לדבר דיבור שפועל, אם כן לא חלה
במחשבה, והרי אם אין ידות אם כן גם הדיבור לא פועל.

וזה ניחא לרבינו תם, אבל להרא"ש תיקשי, דהרי אע"פ דליכא
ידות, מכל מקום מכיון שדיבר מה שרצונו לדבר, אם כן עכשיו יחול
מכח המחשבה.

ב. כנויי חרמים

עוד יש להעיר, דהנה אמרינן במתניתין (ריש נדרים) דכנוי חרמים

כחרמים, ופירש הרא"ש (שם) דזה חרמי גבוה, או לבדק הבית, או לכהנים שנעשה הקדש וניתן לכהנים.
והנה הקדש חל במחשבה, ואם כן תיקשי למה לן לדין כנויים, תיפוק ליה שהמחשבה תפעול.
והשתא לדעת רבינו תם, אתי שפיר, דרצונו שהדיבור יפעול, אבל להרא"ש לשיטתו, תיקשי, דהרי אחרי שדיבר מה שרצה לדבר, אמאי לא יחול במחשבה.

ג. נפקא מינה לענין חזרה

יש ליישב ב' הקושיות, דהנה באמת בספר יריעות שלמה (ווי"ד סי' ס"א סעיף ל"ג) כתב ליישב מה מספקא לן אם יש יד לצדקה, הרי חל במחשבה, וכדחקשינו לעיל, ותיירץ בירעות שלמה, דנפקא מינה כשחזר תוך כדי דיבור על ידי מחשבה, דהנה אם איכא דיות וחל על ידי הדיבור, לא יועיל הא שחזר, דחזרה במחשבה לאו כלום, אבל אם ליכא דיות וחל רק על ידי מחשבה, הרי יכול לחזור גם במחשבה. והנה בזה יתיישב גם למה צריכים לדין כנויים בחרמים, דנפקא מינה כשחזר בו במחשבתו תוך כדי דיבור, שעכשיו שחל בדיבור על ידי כנויים, אינו יכול לחזור במחשבה.

ולפי זה שפיר יש לומר כהרא"ש, דאין הכי נמי כל שנתקיים רצונו בדיבור, שפיר חלה במחשבה, אף שאין הדיבור מועיל.

וגם יתיישב להרא"ש המי שבירך הנהוג בינינו. [אלא לפי זה יתחדש במי שבירך הנהוג בינינו וחזר תוך כדי דיבור במחשבתו, לפי ה"יריעות שלמה" תחול החזרה].

ד. הרי זה חטאתי

אבל באמת תירוצא דהיריעות שלמה צריך עיון, דמבואר בגמרא נדרים (ו' א') דגם בהקדש יד שאינו מוכיח לא חל עד שיאמר הרי זה חטאתי. ותיקשי דעכ"פ יחול במחשבה, ואם כן שוב הניחא לרבינו תם, אבל להרא"ש תיקשי.

ה. יחול לאחר ל'

הנה בהא דקיימא לן דבאומר שיחול לאחר ל', דיכול לחזור בו, יש לעיין בחזון במחשבה מהו. וכתב באבני מילואים (סי' מ' סק"ג) בשם הריטב"א (קידושין נ"ט ב') דלא חייל מכיון דהוה דברים שבלב. ויש לעיין מהו בעשה תרומה במחשבה שתחול לאחר ל', ובתוך ה' חזר במחשבה. ומדברי היריעות שלמה איכא למילף דתחול חזרתו, דהרי לדבריו אם חייל במחשבה יכול לחזור במחשבה.

נר על דלת

לא תבצרו אש ככל משבתיכם ביום השבת (ל"ה ג')

איתא בקרא לא תעשה להדליק אש בשבת. והנה אמרינן בגמרא שבת (ק"ב ב') בנר שאחורי הדלת, שאסור לפתוח ולנעול הדלת כדרכו, דהוה פסיק רישיה שיעשה מלאכה.

ופירשו תוספות (שם ד"ה פותח) דאירי כשיש נר על הדלת, והאיסור משום דעל ידי פתיחת הדלת מתנדנד הנר, ואם כן או מקרב השמן לנר ואז הוה מבעיר, או מרחק השמן ואז הוה מכבה. [ומובא הלכה זו בשולחן ערוך סי' רע"ז סעי' א'].

והנה בתשובות כוכב מיעקב (סי' ע"ז) הביא שיטת הערוך דהא דאמרינן בדבר שאינו מתכוין דאם הוה פסיק רישיה אסור מן התורה, היינו דוקא אם הוה פסיק רישיה דניחא ליה, אבל אם לא ניחא ליה, מותר.

והקשה על זה השואל, הרי הכא הוה פסיק רישיה דלא ניחא ליה, דאינו רוצה שיכבה, וכן אינו רוצה שידלק, ולדעת הערוך הא שרי.

ויש לדון ליישב דבאמת ניחא ליה וכדלקמן:

באמת ניחא ליה

לכאורה אפשר ליישב הקושיא, דבאמת ניחא ליה, דהרי אם האור מתקטן, ישאר לו יותר שמן, ואם האור יגדל מאיר יותר טוב, והלכך ניחא ליה.

א. אחד מהם לא ניחא ליה

אך יש לבאר בכמה אנפי אמאי הכוכב מיעקב מיאן ליישב כך,

חדא, דממה נפשך אם ניחא ליה יתרון האור, אז הכיבוי לא ניחא ליה, ואם ניחא ליה חסכון השמן, אז ההדלקה לא ניחא ליה.

והלכך תיקשי טובא על הערוך, דכיון דאחד מהם לא ניחא ליה, או הכיבוי או ההבערה, אם כן אחד מהם מותר, ואם כן שוב לא הוה פסיק רישיה שיהא מלאכה, ותיקשי על הערוך, משא"כ אם לא נימא כהערוך, מבוארת הגמרא היטב, שהרי יש כאן פסיק רישיה שיהא מלאכה שהיא אסורה.

ב. סתמא לא ניחא ליה

שנית, יש לומר בדעת הכוכב מיעקב, דסתמא דמילתא לא ניחא ליה בשניהם, לא בהבערה ולא בכיבוי.

ג. מפאת האיסור לא ניחא ליה

שלישית, יש לומר דאע"פ דהיה ניחא ליה, מכל מקום מפאת האיסור לא ניחא ליה.

אך אינו כן, דהרי אם נימא דשרי שוב ניחא ליה, ואם כן חשיב דניחא ליה, וכדכתב באבני נזר (אגלי טל מלאכת אופה סעי' מ"ה בהשמשות) ליישב הא דחיישינן שמא ישכח המים אצל המדורה ויגיע למאכל בן דרוסאי, אע"פ דלא ניחא ליה באיסור, אלא על כרחך אמרינן דאם שרינן אם כן שוב ניחא ליה, אם כן חשיב מלאכת מחשבת.

בהבערה לא בעינן מחשבת

הנה תירץ הכוכב מיעקב, דבהבערה חייב גם בפסיק רישיה דלא ניחא ליה וכלדקמן:

א. ב' הקדמות

כתב הכוכב מיעקב לתרץ מכח שתי הקדמות, חדא, דדעת הר"ן (שבת ק"י ב') דדינא דהערוך רק לענין הלכות שבת, מפאת דסברת הערוך, דכיון דלא ניחא ליה לא הוה מלאכת מחשבת ולא דמיא למשכן. אבל בכל התורה כולה גם פסיק רישיה דלא ניחא ליה אסור. ועוד הקדמה, דלענין הבערה, כיון דמקלקל בהבערה חייב, לא בעינן מלאכת מחשבת, שהרי כל מקלקל לא הוה מלאכת מחשבת, ומכל מקום חייבה תורה בהבערה, ואם כן גם שאר חסרונות של מלאכת מחשבת לא בעינן בהבערה, וכמבואר בגמרא כריתות (י"ט ב') דהואיל ומקלקל חייב, מתעסק נמי חייב.

ב. הבערה

מעתה, בהעברה אסרינן גם פסיק רישיה דלא ניחא ליה, דהרי אע"פ דלא הוה מלאכת מחשבת מכל מקום חייב.

נמצא דלענין הבערה, אסרינן בפסיק רישיה, אבל מכל מקום לא יהא ההיתר של הערוך. [עכתי"ד הכוכב מיעקב].

[אבל אם לא הוה פסיק רישיה, היה מותר גם בהבערה, כיון דהפטור מחמת דבר שאינו מתכוין, וזה מותר לא רק בשבת אלא גם בכל התורה כולה, כמבואר בתוספות בשבת (ק"י ב' ד"ה תלמוד), אם כן חזינן דהפטור אינו מחמת מלאכת מחשבת].

ג. כיבוי הוה ככל המלאכות

לכאורה קשה על תירוצו, דזה ניחא רק לענין הבערה, אבל לענין כבוי, הרי זה הוי ככל המלאכות, דרק בהבערה וחובל אמרינן דמקלקל חייב מגזירת הכתוב, כמבואר בסוגיא בשבת (ק"ו א'), אבל בשאר מלאכות מקלקל פטור, ואם כן במכבה יהא ההיתר של הערוך דפסיק רישיה דלא ניחא ליה מותר.

ואם כן אמאי אסרינן לפתוח הדלת, הרי להצד שיהא מכבה, מותר, אלא דנחשוש שתהא הבערה, ואם כן כבר לא הוה פסיק רישיה, דהרי אינו ודאי שיהא הבערה דיתכן שיהא כיבוי, ואם כן איכא הכא פטור של דבר שאינו מתכוין שזה כבר היתר בכל התורה כולה, ואם כן אכתי תיקשי על הערוך.

ד. ערוך פליג על תוספות

אלא יש לומר בדעת הכוכב מיעקב, דהערוך פליג על התוספות, דהנה באמת מה שכתבו תוספות שיהא או כבוי או הבערה, הוא חידוש גדול לומר דזה חשיב פסיק רישיה, דהרי לגבי כל מלאכה בפני עצמה, לא הוה פסיק רישיה, ואע"פ דידעינן שעל ידי פתיחת הדלת

חשיב בבת אחת

הנה הקשו ברמב"ן וברשב"א ובריטב"א ביבמות (ו' ב') היאך בעינן למילף מ"לא תבערו אש" דעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, הא לא הוה בעידניה, דהבערה והבישול קודם המיתה, דקודם מבעיר ומבשל הפתילה, ורק אחר כך מכניסו לתוך פיו כדי להמיתו. וכדאשכחן בגמרא ביצה (ח' ב') דדיינינן לומר שמותר לכתוש עפר כדי לקיים מצות כיסוי הדם, מפאת דעשה דכיסוי הדם ידחה הלא תעשה דכתישת רגבים ביום טוב, ודחינן דאינו כן, דלא הוה בעידניה, דקודם כותש הרגבים ורק אחר כך מכסה הדם.

ותירצו ברמב"ן ברשב"א ובריטב"א בשם רבינו תם, דמשכחת לן דבעידנא דעקר הלאו מקיים העשה, כגון שפתחו פי הנידון למיתה, והפתילה נתונה בתוך צינור, וסוף הצינור בפי הנידון, ועל ידי שהוא מבעיר ומבשל העופרת, בבת אחת העופרת נכתת ונשפכת לתוך הצינור שבתוך פיו וממיתו, נמצא שבאין כאחד ההבערה והבישול ביחד עם קיום מיתת בית דין. אמנם ברשב"א כתב דזה אינו, דאכתי לא הוה בבת אחת.

וצריך ביאור מהו סברת רבינו תם, הרי למעשה המיתה אינו אלא אחרי שמבעיר הפתילה. ויש לבאר בכמה אנפי:

חדא, בברוך טעם (שער עשה דוחה לא תעשה פ"א) ביאר דחשיב בעידניה מכיון דמתעסק כל הזמן ברציפות לשם העשה ואינו מפסיק. תו, בספר ארזא דבי רב ביאר מפאת דהוה סמוך ממש תוך כדי דיבור.

תו יש לבאר, דאזלינן בתר פעולת הגברא ואיהו גמר פעולתו, והעשה נעשה אחר כך ממילא.

[ונפקא מינה בין התירוצים לענין ישוב הקושיא דלקמן].

סתירה האם חשיב בעידניה

הנה הקשה בברוך טעם (שם) על הרשב"א, הא בביצה (שם) מתרצין דמשכחת לן עשה דוחה לא תעשה בכתישת עפר לכיסוי הדם, דבהדי דכתיש מכסה, והרי אכתי לא קיים המצוה כשכותש אלא רק כשהעפר מכסה הדם. אלא כתב דמזה ראייה לרבינו תם דגם בכהאי גוונא חשיב בעידניה.

[וכתב דלרבינו תם יהא שרי לא רק שעל ידי הכתישה יפול על הדם, אלא אף כשכותש תחילה לרגבים עבים ואחר כך לדקים].

והנה היא קושיא אלימתא על הרשב"א. ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

תירוץ א' - דברי חיים

בתשובות דברי חיים (ח"א סי' ל') תירץ דבכיסוי הדם המצוה הוה פעולה דידה של כיסוי, ולכן מודה הרשב"א דהוה בעידניה, משא"כ במיתת בית דין, המצוה הוה שיהא מומת ולא תהיה בעולם, וזה לא הוה בעידניה.

ויש לדון בדבריו לאור הביאורים הנ"ל בדברי רבינו תם, דהנה אם פלוגת הרשב"א ורבינו תם בגמר פעולתו והדבר נעשה ממילא, דלרבינו תם הוה שפיר בעידניה ולהרשב"א לא הוה בעידניה, נכחצ השלישי הנ"ל, צריך עיון בהאי חילוק דדברי חיים, דהא בתרווייהו גמר פעולתו קודם המצוה.

ולדרך הברוך טעם דדעת רבינו תם משום שעוסק ברציפות, נמי צריך עיון, דאם הרציפות מילתא היא בכסוי הדם, אמאי לא הוה מילתא במצות מיתת בית דין. [א"ה. וכן תיקשי להטעם דהוה תוך כדי דיבור].

ובמקום אחר כתב רבינו על הדברי חיים: ויש לעיין בדברי קדשו, דאף בכיסוי הדם, הא כל שלא כיסה לא קיים המצוה, והרי לכאורה אם זרק עפר לכסות, ובשעה שנפל העפר נשטתה, ונתגלה ואחר כך נתפקח, צריך לכסות שנית, דבכסוי הראשון לא קיים המצוה. ונראה דגם הדברי חיים מודה לזה, אלא דלענין בעידניה סבירא ליה דחשיבא שפיר בעידניה מכיון דהמצוה היא פעולתו.

תהא מלאכה, אך הרי אינו מתכוין, ולענין פסיק רישיה, לא הוה פסיק רישיה על כל אחת בפני עצמה, ואם כן אמאי אסרינן בגמרא.

[ועיין בתשובות מהרי"ל דיסקין (סי' ו') שבאמת מסתפק כהנ"ל בעושה מעשה בשבת וודאי יעשה איוה מלאכה, אבל ספק איוה מלאכה, האם חשיב פסיק רישא. והגרע"א (דרי"ח שבת ע"ג א') דן לענין מתעסק ויודע שתהא אחת משתי מלאכות, והביא מדברי רשב"א (צ"ז ב' ד"ה והא דאמרינן) דדוקא אם תרווייהו משום הוצאה].

ונצטרך לומר לדעת תוספות דזה גם כן חשיב פסיק רישיה.

אבל לדעת הערוך נימא דבפותח הדלת הוה פסיק רישיה רק על הבערה, ואי דתיקשי דלא ניהא ליה, בזה שפיר תירץ הכוכב מיעקב דבהבערה אין פטור של הערוך כיון דלא בעינן מלאכת מחשבת.

ה. טבלא עם נר דלוק

כתב הרא"ש (פרק ט"ז סי' ח') בהא דשרי לנער טבלא עם נר דלוק, [כמבואר בסוגיא בשבת שם], דלהערוך שרי אף בנר של שמן, דאע"פ דהוה פסיק רישיה דמכבה, מכל מקום הא לא ניהא ליה בהכבוי.

ולחנ"ל תיקשי, הא יתכן שיקרב השמן ואז מבעיר, והרי להאמור לענין מבעיר הערוך לא התייר.

אך באמת לא קשה, דכיון דיתכן שיכבה ולא יבעיר, שוב אינו פסיק רישיה, ודוקא בדלת שודאי מבעיר אסרינן, ואתי שפיר.

ו. כמה הלכות לאור הנ"ל

הנה הבאנו לעיל דכיון דבהבערה לא בעינן מלאכת מחשבת, אם כן חייב גם בלא ניהא ליה. ויש לדון בזה בכמה אופנים:

א. הנה לענין מלאכה שאינה צריכה לגופה, כתבו תוספות (שבת ע"ה א' ד"ה טפ') דבחובל פטרינן, אע"פ דלענין מקלקל אסרינן בחובל, והרי פטור מלאכה שאינה צריכה לגופה מכיון דלא דומיא למשכן.

ב. הנה כתבו תוספות בשבת (מ"א ב' ד"ה מיחס) דלר' יהודה דדבר שאינו מתכוין אסור, מכל מקום לענין שבת שרינן מן התורה אם אינו פסיק רישיה, מכיון דאינו מלאכת מחשבת. ואם כן יש לעיין לענין הבערה, למאן דאמר מקלקל חייב, האם נימא דבאמת אסור מן התורה, דהרי בהבערה לא בעינן מלאכת מחשבת. [ועיין שם בתוספות].

ג. לענין שלא כדרך, כתב באבני נזר (א"ח ק"ג אות א') דלמאן דאמר מקלקל בחבורה חייב, חייב גם כשקלקל שלא כדרך. וצריך עיון אם מוסכם.

מיתת בית דין בשבת

אמרינן בגמרא יבמות (ו' ב') דקרא דלא תבערו אש בכל מושבותיכם אתי דאין לבית דין להמית מיתת בין דין בשבת, דאין עשה דמיתת בית דין דוחה לא תעשה דמלאכות שבת.

ואמרינן בגמרא דשמעת מינה מדבעינן קרא, דגם בלאו דיש בו כרת, אמרינן ביה עשה דוחה לא תעשה. ודחינן דאתי להבערה אליבא דר' יוסי דאינו אלא לא תעשה. ומקשינן דמכל מקום מבשל הפתילה, ואם כן שוב למה לן קרא. [אלא על כרחך דדחי גם לא תעשה שיש בו כרת. ודחינן דהוה סלקא דעתך דמיתת בית דין דוחה שבת מקל וחומר].

ויש לעיין הא בעינן קרא להיכא דכבר בישלה הפתילה מערב שבת וחזרה ונתקשתה, דבכהאי גוונא אין בישול אחר בישול, ונמצא דאינו חייב על בישול הפתילה.

ויש ליישב דסתמא דבישול לאו בכהאי גוונא. [א"ה. אמנם עיין באגלי טל דלקמן, דבאמת כל מתכת בשעת עשייתו הוא מהותך ואם כן כשחוזרין ומתיכין אותו הוה בישול אחר בישול].

אמנם ראיתי באגלי טל (מלאכת האופה סעיף ח', וכן בס"ק י"א אות ו') דמתכת שהיה כבר מהותך ונתקשה וחזר זה והתיכו, חייב לכל הדיעות, דדוקא בשאר בישול אמרינן דאין בישול אחר בישול, דאע"פ שנצטנן מכל מקום בישולו עליו, משא"כ במתכת שהתכתו הוה בישולו, כשחוזר ומתקשה אזל ליה בישולו וכשחוזר ומתיכו מתחייב.

ובמקום אחר כתב מעד לשון: ויש לעיין מסברא, דאם גס לגבי התכלית, חשבינן כלאו בעידיניה, אם כן גס לגבי העשיה, דהרי כל שהתכלית לא נעשתה לא הוי עשיה. ויש ליישב.

תירוץ ב' - לא מצי אהדורי

שמעתי ליישב קושיית הברוך טעם, כדחזינן בסוגיא בכתובות נ"א (א') לענין קם ליה בדבריה מיניה, דמפלגינן דבלא מצי לאהדורי חשבינן כבר כחייב מיתנה מתחילה לענין קם ליה בדבריה מיניה, והיינו בזרק חץ, משא"כ במצי לאהדורי, והיינו במעביר.

[ומבואר בחזון איש (אה"ע נשים סי' קל"ה לדף ל"א סק"ה) דאם זרק חץ ומשיחה בידו, יש לומר דדמי למצי לאהדורי].

ואם כן נימא דבהך דמצות מיתת בית דין מצי לאהדורי, [א"ה, שיכול להוציא הצינור מתוך פיו], משא"כ בהך דכיסוי הדם, דהרי זורק הרגבים מידי על הדם.

אבל אין מקור נאמן לדמות להדדי הנידון דקם ליה בדבריה מיניה להנידון דעשה דוחה לא תעשה.

תירוץ ג' - מעשה בידים

תו שמעתי ליישב, דבהך דרבינו תם שמבעיר העופרת, לא חשיב אדם המזיק, משא"כ בהך דכסוי הדם, שזורק בידים העפר על הדם, חשיב אדם המזיק.

[ואע"פ דבהך דרבינו תם לא חשיב אדם המזיק, מכל מקום מקיים מצות מיתת בית דין, וכמו בשליח נכרי, שכתב בתשובות הרשב"א (ח"א סי' שני"ד) דבית דין רשאי להרוג המחוייב מיתת בית דין על ידי שליח נכרי וחשיבא קיום מצות מיתת בית דין, שאין מיתת בית דין צריך גופו של בית דין].

עניני שבת

והנה כך כתב בקצות החושן (סי' ש"צ סק"א) לענין בתר מעיקרא, בזרק חץ על כלי ובא אחר ושברו במקל פטור דמנא תבירא שבר, דרק באשו משום חציו חשיב כמנא תבירא, דהוה ליה כאילו נגמר כל המעשה, אבל למאן דאמר אשו משום ממונו והוה ליה כאילו ממונו הזיק, בזה ודאי לא אזלינן בתר מעיקרא.

והכי נמי בנידון דידן, בזרק עפר על הדם הוה כאילו נגמר המעשה, אמנם במדליק העופרת הוה רק ממונו המזיק ולא אזלינן בתר מעיקרא ולא חשיב כאילו נגמר המעשה.

אבל רבנן בתראי פליגי על הקצות החושן בזה, וכתבו דאין סברא לחלק. [עיין בחזון איש בבא קמא (סי' י"א ס"ק ט'), ובאמרי משה (סי' ל"א בהג"ה)].

תירוץ ד' - ממש בבת אחת

יש ליישב קושיית הברוך טעם, דהך דבהדי דכתיש, איירי באופן שהדם סמוך לעפר, ועל ידי הכתישה מתרחק העפר ממקומו, כגון שמכניס ברזל באמצע הגוש של עפר, ועל ידי הפרדת הגוש לשנים מתכסה הדם, והוה ממש בבת אחת.

תירוץ ה' - הגוש על הדם

לכאורה יש ליישב בפשוטו, דהגוש כבר מונח על הדם רק אינו כשר לכיסוי משום דהוה רגב עפר ולא עפר, ובזה שכתשו והופכו לעפר יש כאן כיסוי.

אך באמת בכהאי גוונא שאינו משנה מקום הגוש, צריך עיון אם מקיים מצות כסוי הדם, דכבר היה מכוסה מקודם, והכסוי אינו מחמתו.

קנסא דמעשה שבת

היו מים חמים שמלאו חצי הסיר הנמצא על האש, ובא נכרי ולקח לעצמו המים, ואחר כך חזר ומילא את כל הסיר, האם מותר לשתות המים, כיון דהנכרי עשה עבור ישראל.

א. שלא ינזפו בו

הנה לכאורה יש להתיר, שהרי כתבו הפוסקים שאם נכרי כיבה הנר ואחר כך הדליקו, מותר לישראל ליהנות, דלא הדליק עבור ישראל אלא עבור עצמו שלא ינזפו בו, כמבואר במשנה ברורה (סי' תע"ז סעי' א') בביאור הלכה ד"ה לצרכו. ואם כן הכא נמי בנידון דידן.

ב. מילא כל הסיר

אך הרי הכא היו מים רק בחצי הסיר ואיהו מילא הכל. אלא שיש לומר דהחצי הנוסף לא עשה עבור ישראל אלא גם עבור עצמו ולא דקדק למלאות כמו שהיה.

וכי תימא דהא ספיקא הוה, מכל מקום אזלינן לקולא מכיון דהוה ספיקא דרבנן, דהרי מעשה שבת אסירא רק מדרבנן.

אלא דיש לומר דהוה ליה דבר שיש לו מתירין, ואסרינן בספק של מציאות. ובזה יש לעיין בהא דאסרינן במעשה שבת מהו בספיקא. וצריך לעיין בתשובות זית רענן (סי' ה').

וגם יש לומר דסתמא אמרינן דלא עשה עבור ישראל.

ג. שמא ירבה בשבילו

ואכתי יש לעיין הא במכירו אסרינן, מכיון דחיישינן שמא ירבה בשבילו. [עיין שולחן ערוך או"ח סי' תע"ז סעי' א' ובמשנה ברורה שם ס"ק יז].

אך יש לומר דהכא אינו יכול לעשות יותר מכל הסיר, וכיון דאמרינן דבסתמא עשה כל הסיר לעצמו, אם כן ליכא שמא ירבה.

[ולפי זה אם מילא באמת רק חצי הסיר, בזה נימא שמא ירבה, ואם כן יהא חילוק דבמילא חצי יהא אסור ובמילא כל הסיר יהא מותר].

אך יש לומר דאסרינן, דכיון דחיישינן שמא ירבה אם כן אמרינן דהאי מחצה הוה נמי בכלל החשש דשמא ירבה.

ד. שמא יחתה

אך מטעמא אחרינא יש לאסור, דכיון שנותן המים בשבת יש כאן זולת בישול גם נתינה לכירה בשבת דאסרינן משום יחתה.

ואע"פ דהמבשל בשבת הא שרינן בשוגג ולא אסרינן משום שמא יחתה, התם במבשל לעצמו, אבל נתן נכרי על גבי כירה, יש לומר דאיכא ביה משום שמא יחתה.

[ובחזון איש (או"ח מועד סי' ל"ז ס"ק כ"א ד"ה ונראה) כתב דלא שייך להתיר לומר לנכרי להחזיר בשבת משום שבות דשבות במקום מצוה, דיש כאן איסור שמא יחתה, חזינן דאף היכא דלא החזיר בעצמו איכא להאי דינא, מיהו אין ראיה מהתם להיכא דנעשה בישול, דיש לומר דהתם על כרחך איירי במבושל דאם לא כן לא הוה שבות דשבות. אלא מכל מקום מסברא אמרינן דבנכרי אין הבישול מציל מאיסור החזרה].

ה. בישול עכו"ם

עוד יש לדון מפאת בישול עכו"ם, ובזה במים שרינן דהרי נאכל כמו שהוא חי.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשוננו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון!

המערכת, סקולוב 17 א' דירה 7 ב"ב
טל 035703949
בין השעות 7.30 עד 8.30 בערב
L5703949@gmail.com

משנכנס אדר מרבין בשמחה - שמועה טובה תרשן עצם
יצא לאור עולם בסייעתא דשמיא בימים אלו

אגן הסחר חלק ב'

למעלה משש מאות חמישים עמודים חדשים [שלא נדפסו בחלק א'], הכולל בתוכו עובדות, הנהגות, עצות והדרכות, פניני הלכה, חידות ופרפראות מרבין צדוק"ל. בתוספת מכתבים ועובדות מעצם כתב יד קדשו. ובסופו מצורף קונטרס תמונות מרהיב עין מח"י רבינו, ומפתח נושאים מפורט

ניתן להשיג:

בירושלים - משפ' פיש רח' גבעת משה 12 (קומה אחת לידת) טל' 02-5373351 בבני ברק - משפ' פיש רחוב הרב קוטלר 21 טל' 0533149777 03-6188995
בקריית ספר - גרין פארק - משפ' אפרגוט רחוב הרב מנחם מנדל 9 טל' 0548474185 בבית שמש - משפ' זילברברג רחוב קדושת אהרן 1313 טל' 029224877

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת ויקהל פקודי

לא תבערו אש - איסור טלטול נר דולק

"לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת". (פרק ל"ה פסוק ג').

עשוי לטלטל כלל אע"ג דנהנה ממנו בשבת חשיב מוקצה, והלכך
שלהבת חשיב מוקצה, אבל נר שמן ופתילה כיון דמותרין לאחר שכבה
הנר מהשתא לאו מוקצה נינהו לרבי שמעון דכיבוי הנר הוי כגמרו בידי
אדם וכו' וגמרו בידי אדם לא חשיב מוקצה אף קודם דמחזי. והלכך
היה ראוי להתיר נר לטלטלו דחשיב כלי תשמיש דהא מזומן לתשמיש
על ידי שייכבה, והלכך צריך טעם דנעשה בסיס לדבר האסור וכו'.

מבואר בחזון איש שתי סברות משמשות כן השלהבת נחשבת למוקצה
יותר מהנר, ואע"פ שהשלהבת עשויה לאדם לאורה בכל זאת למעשה
הוא מקצה את דעתו ממנה, סברא ראשונה משום שאדם לא עשוי
לטלטל נר דולק בשבת מחשש שמא יכבה, וממילא כל זמן שיש
שלהבת בנר אדם מקצה את דעתו מהשלהבת הזו ואינו מטלטלה, ועצם
זה שמקצה את דעתו ממנה מחיל על השלהבת דין מוקצה. (שעיקר דין
מוקצה חל מכאן זה שאדם מקצה את דעתו מהחפץ הזה ואין בדעתו
לטלטלה, וממילא מה שאדם מקצה את דעתו מהשלהבת ולא מטלטלה
מחשש שמא יכבה, זה עצמו סיבה להחיל על השלהבת דין מוקצה).

עוד סברא כותב החזון איש, שהשלהבת היא מוקצה משום ש"לעולם
השתמשות הנר במקומה ואין דרך לטלטלה", והיינו שלעולם - אפילו
ביום חול, הדרך הוא שהשתמשות הנר היא במקומה ואין דרך
לטלטלה, ומחדש החזון איש שדבר שמשמשים בו במקומו ולא
מטלטלים אותו זה עצמו מחיל בו דין מוקצה ועל כן אסור בטלטול.
וממילא כיון שהדרך היא כאשר אדם מדליק נר לאורה, לקבוע מקום
לנר בשעה שהשלהבת דולקת בו, ואינו מזיז ממקומו, על כן כאשר
השלהבת דולקת בנר מאחר שהיא מוקצה שלא מטלטלים אותה, חל גם
על הנר דין מוקצה מכאן דין בסיס לדבר האסור.

טלטול נר ביום טוב

ולכאורה קשה מדוע מותר לטלטל נר דולק ביום טוב, שהרי לצורך
אוכל נפש או לצורך האדם שנצרך לו האור, מותר לקחת נר דולק
ולהעבירו למקום שבו צריך לבשל או להדליק נר אחר, ומדליקים ממנו
את האש. וקשה איך מותר ביום טוב להעביר ולטלטל את הנר הזה
ממקום למקום, שהרי לפי סברת החזון איש הסיבה שבשבת השלהבת
היא מוקצה (ומכאן גם הנר נעשה מוקצה שהוא בסיס לשלהבת), היא
משום שאין הדרך לטלטל נר דולק, אלא אדם מקצה לו מקום ולא
מטלטלו, וסברא זו שייכת אפילו ביום טוב, שהרי המציאות הזו שאדם
לא מטלטל נר דולק היא צריכה להיות בין בשבת ובין ביום טוב, שהוא
דבר מציאותי מצד עצמו. ובחזון איש כותב שתי סברות מדוע השלהבת
היא מוקצה האחד שאין דרך לטלטל נר בשבת מחשש שמא יכבה,
וסברא זו שייכת גם ביום טוב, שהרי גם ביום טוב יש איסור כיבוי
וממילא בסתמא אין הדרך לטלטל נר דולק שעל ידי הטלטול יש חשש
שמא יכבה. ועוד סברא כתב שהדרך היא שאדם מקצה לנר מקום ולא
מטלטלו ממקומו, וזה דבר מציאותי ששייך אפילו ביום חול, וכל שכן
ביום טוב, וממילא צריך להיות שגם ביום טוב נר דולק יהיה מוקצה,
שאדם מקצה לנר מקום ואין דרך לטלטלו. ועל כן קשה, מה ההבדל בין

בגמרא בשבת (דף מ"ו ב') מובא לגבי נר הדולק בשבת שאסור
לטלטלו, ובתחילה הגמרא סוברת שהטעם הוא משום חשש שמא הנר
יכבה מחמת ההולכה. אבל הגמרא מקשה על כך שאם כל האיסור הוא
רק חשש שמא יכבה, אם כן לדעת רבי שמעון שסובר שדבר שאין
מתכווין מותר יהיה מותר לטלטל נר דולק, ולמעשה מצינו שגם רבי
שמעון סובר שאסור לטלטל נר דולק. ובסוף הגמרא אומרת שהאיסור
הוא מדין מוקצה, שהנר נעשה בסיס לדבר האסור, שהשלהבת הדולקת
היא מוקצה, וכל הנר, השמן והפתילה נעשים בסיס לשלהבת הזו, והרי
הם מוקצה. ולשון הגמרא הוא, "אלא אמר רבא, הנה נר שמן ופתילה
הואיל ונעשה בסיס לדבר האסור". ופרש"י, "בסיס לדבר האסור,
לשלהבת, דבכי האי מוקצה מודה ר' שמעון שהכלי טפל לשלהבת
בעודה בו, ולא משום דחייש לכבייה".

ודבר זה נפסק להלכה בשו"ע (סימן רע"ט סעיף א'), שגר שהדליקו בו
בשבת, אסור לטלטלו אפילו לאחר שכבה, והטעם הוא משום שבבין
השמשות של שבת הנר היה דולק ואז הוא נעשה בסיס לשלהבת, וכיון
שהוקצה בבין השמשות אתקצאי לכולי יומא. וז"ל השו"ע, "נר
שהדליקו בו באותה שבת, אף על פי שכבה, אסור לטלטלו וכו'".
והטעם לכך כתב במשנה ברורה (סק"א), "אף על פי שכבה וכו', והיינו
אפילו לא נשאר בו שמן כלל, והטעם דכיון דבין השמשות היה אסור
בטלטול, לפי שנעשה הנר והשמן והפתילה בסיס לשלהבת שהוא דבר
האסור בטלטול, ומיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא,
וזוהו הנקרא בגמרא מוקצה מחמת איסור דק"ל ביה לאיסורא וכו'".
ומבואר בזה שבעיקר הדין הרי עצם הנר מצד עצמותו אין סיבה שהוא
יהיה מוקצה, אלא שכאשר הנר דולק כיון שהשלהבת היא מוקצה, הרי
היא גוררת גם את הנר שיעשה מוקצה מדין בסיס לדבר האסור.

מה החילוק בין נר לשלהבת

ובחזון איש (סימן מ"א סקט"ז) הקשה, מה החילוק בין הנר לשלהבת,
מדוע השלהבת נחשבת למוקצה יותר מעצם הנר, הלא לכאורה הסיבה
שהנר אינו מוקצה הוא משום שהנר עשוי לאדם לאורה, ואדם לא
מקצה את דעתו ממנו, אלא הוא נצרך לזה לצורך תשמישו, ואם כן
סיבה זו שייכת גם לגבי השלהבת שאדם צריך את השלהבת לאורה
ואינו מקצה את דעתו ממנה. וממילא יש להבין מדוע השלהבת נחשבת
יותר מוקצה מעצם הנר, הרי גם ביחס לשלהבת י"ל את אותה סברא
שאנו אומרים לגבי הנר, שהוא עשוי לאורה ואין אדם מקצה את דעתו
ממנה. וז"ל, "יש לעיין מאי שנא שלהבת מנר שמן ופתילה, הלא בשעת
הדלקה גם נר לא חזי למידי אלא לתשמיש האור, ואי דלא מקרי מוקצה
כיון דהוא משמש להאור והוי ליה כשאר הכלים המשמשים אם כן גם
שלהבת לא הוי מוקצה".

אין דרך לטלטל נר

וכתב ליישוב, "וי"ל, דלעולם אין דרך הנר לטלטל בשבת דלמא תכבה.
אי נמי, לעולם השתמשות הנר במקומה ואין דרך לטלטלה, ודבר שאין

שבת ליום טוב, ומדוע ביום טוב נר דולק אינו נחשב למוקצה ומותר לטלטלו.

שמא יכבה הנר ויחשך לו

ושמעתיה לחלק בין יום טוב לשבת ואע"פ שבשבת נר דולק הוא מוקצה, שאין אדם מטלטל נר דולק, בכל זאת ביום טוב אינו מוקצה ומותר לטלטלו, והטעמים שכתב החזון איש שמשום כן נר דולק הוא מוקצה, אינם שייכים ביום טוב. דהנה בטעם הראשון כותב החזון איש שהסיבה שנה דולק הוא מוקצה היא משום שאין דרך לטלטל נר דולק בשבת שמא יכבה, וי"ל שהסברה הזו שלא לטלטל נר מחשש שמא יכבה, עיקרה אינה מדין איסור שבת, שאם יכבה הנר נמצא שמטלטלו עבר (בשגגה) על איסור כיבוי בשבת, משום שבאמת מצד איסור מכבה מי שטלטל נר והוא כבה אין עליו שום איסור, ומעיקר הדין היה צריך להיות שמצד איסור מכבה מותר לכתחילה לטלטל נר ללא שום חשש. משום שההלכה היא שדבר שאין מתכווין במקום שאין זה פסיק רישיה מותר, כמו שפסק השו"ע בהלכות שבת (סימן של"ז סעיף א') "דבר שאין מתכווין, מותר, והוא שלא יהא פסיק רישיה". וממילא כאשר אדם מטלטל נר דולק הוא בוודאי לא מתכווין לכבות את הנר, אלא הוא מטלטלו משום איזה צורך שיש לו ואין תכלית הטלטול בשביל כיבוי הנר, וכמו כן אין זה פסיק רישיה שהנר יכבה על ידי הטלטול, שהרבה פעמים מעבירים נר ממקום למקום ואינו כבה, ועל כן מדינא מצד איסור מכבה אין שום איסור לטלטל נר ולהעבירו ממקום למקום.

ומה שכותב החזון איש שאין דרך לטלטל נר בשבת שמא יכבה, כוונתו שאדם לא מעוניין לטלטל נר בשבת משום שאם יכבה לו הנר על ידי שהוא מטלטלו לא יהיה לו אור ויצטרך ליישב בחושך. שהרי בשבת אסור להדליק אש, ואם כן מי שיטלטל את הנר בביתו ועל ידי זה יכבה לו הנר, יצטרך ליישב בחשיכה. ועל כן אפילו שיש לאדם צורך חשוב להעביר את הנר ממקום למקום, בכל זאת למעשה בשבת אדם נמנע מכך מחשש שעל ידי זה יפסיד את הנר שיכבה הנר, ויחשך לו. והסברה הזו היא סיבה שאדם מקצה את דעתו ולא מטלטל נר דולק, ומשום כך נעשה הנר למוקצה, שאדם מקצה את דעתו ממנו.

ומעתה מובן מאוד שסברא זו שייכת דווקא בשבת שכיון שאסור להדליק אש, ממילא אדם נמנע ולא מטלטל נר מחשש שמא יכבה ויצטרך ליישב בחושך. אבל ביום טוב שמותר להדליק נר לצורך כדי שלא יישב בחושך, אם כן אין שום סיבה שמחמת כן אדם נמנע ולא מטלטל נר, אלא כאשר יש לאדם צורך מסוים להעביר את הנר למקום אחר, הוא לא נמנע מלעשות כן, משום שגם אם הנר יכבה לו בדרכו עדיין לא יישב בחושך שהרי מותר לו להדליק את הנר מחדש לצורך זה שלא יישב בחושך.

ועל כן לגבי דיני מוקצה, יש הבדל בזה בין שבת ליום טוב, שבשבת כיון שיש חשש שאם יטלטל את הנר יכבה הנר ויצטרך ליישב בחושך, ממילא אין דרך אדם לטלטל נר דולק, והרי הוא מקצה את דעתו ממנו, ומשום כן נעשית השלכת מוקצה שאדם מקצה אותה ולא נוגע בה. אבל ביום טוב שאין את החשש הזה, שגם אם יכבה הנר עדיין לא יישב בחושך שהרי מותר לו לשוב ולהדליקה לצורך, ממילא אדם לא מקצה את דעתו מנר דולק, והוא מטלטלה אפילו ביום טוב, ועל כן אין הנר נעשה מוקצה ביום טוב.

השתמשות הנר במקומה

דהנה בסברא השניה כותב החזון איש, שהסיבה שנה נר דולק הוא מוקצה בשבת היא משום ש"לעולם השתמשות הנר במקומה ואין דרך לטלטלה", שתמיד אפילו ביום חול הדרך היא לקבוע לנר דולק מקום ולא לטלטלו ממקום למקום, ומשום כן בטל ממנו שם כלי והוא מוגדר כמוקצה. שעצם הדבר שדעת האדם לקבוע לו מקום ולא לטלטלו, נחשב כמוקצה שהוא מקצה את דעתו מהחפץ הזה ועל כן חל בו דין מוקצה. ובזה י"ל שגם חלוק שבת מיום טוב, שאפילו שבשבת אדם מקצה את הנר במקומו שבו הדליקו ואינו מטלטלו בכל זאת ביום טוב המציאות

היא שונה. ואפילו שגם ביום חול הדרך הוא להשתמש עם הנר במקומו ולא לטלטלו, מכל מקום ביום טוב המציאות היא שונה ובדעת האדם לטלטל נר דולק, ואפילו שקבע לו מקום בכל זאת בדעתו להשתמש בו ולהעבירו ממקום למקום כפי הצורך.

ויסוד הדבר שביום טוב כיון שמותר להעביר אש לצורך אוכל נפש, והדרך שבה אפשר להעביר את האש ממקום למקום כדי שיוכל לבשל עם זה אוכל נפש, היא על ידי שיקח את הנר ויעבירו ממקומו למקום שבו צריך לבשל. ממילא זה עצמו סיבה שכאשר אדם מדליק נר ביום טוב, אין בדעתו לקבוע לו מקום ולהשתמש בו רק במקומו ולא לטלטלו למקום אחר, אלא בדעתו שכפי הצורך לצורך אוכל נפש יקח את הנר ויטלטלו ממקום למקום. ועל כן אפילו שבשבת וכן בסתם יום חול, דעת האדם כאשר הוא מדליק נר לקבוע לו מקום ולהשתמש בו רק במקומו ולא לטלטלו למקום אחר, בכל אופן ביום טוב המציאות היא שונה, ואפילו כאשר אדם מדליק נר במקומו אינו מקצה את דעתו מהנר הזה אלא בדעתו שבעת הצורך יקח את הנר ויטלטלנו למקום אחר, ועל כן הנר לא נעשה מוקצה ומותר לטלטלו ביום טוב.

*

טלטול תנור חשמלי בשעה שהוא פועל

יש להסתפק לגבי תנור חשמלי שבשעה שהוא פועל נדלק אש בגוף החימום שבו, האם בשבת מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו כאשר הוא פועל.

והנידון בזה הוא על פי דברי הגמרא שבנר דולק השלהבת נחשבת למוקצה מחמת גופו שאסורה בטלטול אפילו לצורך גופו ומקומו, וכל הנר נאסר בטלטול מדין בסיס לדבר האסור, שכיון שהנר הוא בסיס לשלהבת הרי דינו כדין השלהבת ונעשה מוקצה באותה דרגה כהשלהבת, וממילא גם הנר שבעצמותו הוא כלי והיה צריך להיות שהוא מותר בטלטול לצורך גופו ומקומו, בכל זאת כאשר השלהבת דולקת הנר מוגדר כבסיס לדבר האסור, והרי הוא אסור בטלטול כדין הדבר האסור, ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו.

ומעתה על פי זה יש לדון ולומר שהוא הדין לגבי תנור שצורת החימום שלו היא על ידי שהגוף חימום מתחמם עד כדי כך שנדלק בו אש, הרי יש לדון ולומר שהאש הזו דינה כדין שלהבת וכאשר היא דולקת היא אסורה בטלטול כדין מוקצה מחמת גופו שאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו. וממילא גם כל התנור מוגדר כבסיס לדבר האסור, וצריך להיות שאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו, כאשר הוא פועל והשלהבת דולקת בו (או שפעל בכניסת השבת, וחל עליו דין מוקצה לכל השבת כיון דאיתצאי לבין השמשות).

אם מטלטלים תנור בשעה שהוא דולק

אבל נראה שלפי דברי החזון איש יש לומר שהתנור מותר בטלטול לצורך גופו ומקומו, והאש שדולקת בגוף החימום אינה נחשבת כשלהבת ואינה נעשית למוקצה מחמת גופו שאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו. דהנה החזון איש כותב שתי סברות לכאן למה אסור לטלטל נר דולק בשבת, ומדוע השלהבת נחשבת למוקצה מחמת גופו, הסברא הראשונה היא משום שאין דרך לטלטל בשבת נר דולק מחשש שמא יכבה, וזה עצמו שאין דרך לטלטלו מחשיב את השלהבת למוקצה מחמת גופו שאדם מקצה שלא לטלטלו בשום אופן. ועוד סברא כתב, שהדרך הוא שכאשר אדם מדליק נר הוא קובע לו מקום, ולא מזיזו ממקומו, וכל ההשתמשות של הנר קבוע במקום אחד, ומחדש החזון איש שדבר שאין עשוי לטלטלו כלל בטל ממנו שם כלי והרי הוא מוקצה כמוקצה מחמת גופו שאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו.

ולפי זה י"ל שכל הסברות הללו שייכות רק דולק ולא בתנור חשמלי, דהנה לפי הסברא הראשונה שאין הדרך לטלטל נר דולק בשבת משום חשש שמא יכבה, זה פשוט שהחשש הזה שייך רק בנר דולק ולא בתנור חשמלי, שתנור חשמלי אפילו שנדלק בו אש בגוף החימום שלו בכל זאת אין לנו חשש שהאש תכבה על ידי שיטלטל את התנור, שהחשמל

על דברי החזון איש להקל. ועל כן מהראוי להחמיר בתנור חשמלי ולהחשיבו כשלהבת של נר, שאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו. אבל הוסיף הגר"ק שליט"א, שכל זה דווקא בתנור שהגוף חימום שבתוכו מתחמם עד כדי כך שנעשה אדום, והרי הוא כשלהבת של אש, שאז יש להחמיר ולהחשיבו כשלהבת ולאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו. אבל תנור או מכשיר חימום שהוא לא מתחמם עד כדי כך שנעשה אדום, אלא גוף החימום נעשה רק בדרגה כזו של יד סולדת בו, אבל לא אדום ממש (וכמו כרית חשמלית וכיוצא בזה), הרי בזה וודאי שהחום שבתוכו אינו נחשב כשלהבת ודינו ככלי שמלאכתו לאיסור שמוותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו.

*

טלטול תנור על ידי דחיפת הרגל

והנה לגבי טלטול התנור על ידי הרגל, במשנה ברורה (סימן ש"ח סק"ג) כותב שטלטול מוקצה על ידי דחיפת הרגל, דינו כדין טלטול בגופו שאינו נחשב לטלטול כלל ומותר, (וטלטול בגופו מותר אפילו לצורך דבר האסור). וז"ל, "איתא בסימן ש"א סעיף ח' דטלטול מוקצה בגופו אפילו לצורך דבר המוקצה מותר דזה לא נקרא טלטול כלל, ולפי זה אם מונח איזה דבר מוקצה על הארץ מותר לדחפו ברגליו כדי שלא יבוא להפסד".

אבל החזון איש (סימן מ"ז סק"ג) חולק וסובר שטלטול על ידי הרגל נחשב לטלטול גמור, ובמקום שאסור לטלטל את המוקצה אין שום היתר לטלטלו על ידי דחיפת הרגל. וז"ל, "ולפי האמור אין היתר כלל לטלטל מוקצה בדחיפת הרגל, לצורך המוקצה וכו'", וע"ש בכל דבריו. ובאמת מצינו כבר בראשונים בשבת (דף קנ"ד ב') שנחלקו בזה, דעת הרמב"ן שמותר לטלטל על ידי הרגל, והרשב"א והר"ן חולקים שאסור. ובמאירי בריש פרק חבית, סובר שמותר לטלטל בגופו חוץ מדבר שהדרך הוא לטלטלו בגופו.

ולכן למעשה נראה שבשעת הצורך אפשר להקל כדעת המשנה ברורה ולהתיר לטלטל את התנור על ידי הרגל, וכן הורה הגר"נ קרליץ שליט"א. אלא שבכל זאת כשהיה הדבר נוגע בפרהסיא גדולה, לא רצה להקל בזה.

ורחצו ממנו משה ואהרן - בדיני כלי לנטילת ידים

"וישם את הכיור בין אוהל מועד ובין המזבח, ויתן שמה מים לרחצתה. ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו, את ידיהם ואת רגליהם". (פרק מ' פסוק ל'–ל"א).

הנה יש בדיני קידוש ידים ורגלים יש כמה הלכות שלומדים מהם לענין דין נטילת ידים לסעודה, בשו"ע בדיני נטילת ידים (סימן קנ"ט סעיף א') כותב, "אין נוטלים לידים אלא בכלי וכו'". וביאר במשנה ברורה (סק"א), "אלא בכלי, דאסמכינהו רבנן על מי חטאת או על קידוש ידים ורגלים במקדש דבעי כלי".

כח גברא בנטילת ידים

הנה בדיני נטילת ידים יש עוד הלכה שהנטילה צריכה להיות מכח גברא, ואפילו במקום שהנטילה היא מכלי בכל זאת צריך שהמים יבואו מכח נותן, ולא שיבוא מאליהם על היד. ואפילו במקום שהמים בתחילתם באים מכח נותן, בכל זאת אם כבר פסק כח הנותן, שהמים עתה כבר הם נשפכים מאליהם על היד ולא באים ישירות מכח הנותן, גם כן אין זה נחשב ככח נותן, והרי הם פסולים לנטילת ידים. ובשו"ע (סעיף ז') הביא את דין זה (סעיף ז'), וכתב "צריך שיבואו המים מכח נותן, לפיכך צינור שדולה מים מן היאור ושופך בו ונמשכים ממנו המים להשקות השדה, אינו יכול ליתן ידיו לתוכו כדי שיקלחו המים עליהם, מפני שאינם באים מכח אדם, שכבר פסק כח השופך וכו'".

שומר על האש שלא יכבה. וממילא מצד זה בוודאי שאי אפשר לומר שאין הדרך לטלטל תנור בשבת, שכיון שלא שייך בו חשש שהאש תכבה הרי אין שום סיבה שימנעו מלטלטל תנור בשבת. וממילא לומר שהתנור מוקצה שאדם מקצה את דעתו ממנו, מחמת החשש הזה שיבוא להכבות על ידי הטלטול, כיון שזה לא שייך בתנור, ממילא אין סיבה שהתנור יעשה מוקצה.

ולפי הסברה השניה של החזון איש, י"ל שכל מה שאנו אומרים שאדם קובע לנר דולק מקום קבוע ששם יעמוד ואין דרך לטלטלו, זה שייך דווקא בנר שהלהבה שדולקת בו היא גלויה, וממילא אם יטלטל את הנר לכל מקום יש לחשוש שבדרך לא יבחין כל הצורך והלהבה יכולה לשרוף עוד דברים בדרכו, ולכן הרגילות היא שכשאדם מדליק נר הוא קובע לו מקום מוגן שלא ישרוף עוד דברים, ושוב אין הדרך לטלטלו משם. אבל בתנור חשמלי י"ל שאפילו שעל ידי החשמל דולקת בו אש, בכל זאת האש היא לא כל כך גלויה עד כדי כך שיש לחשוש שמא כאשר יטלטלו ממקום למקום האש תשרוף בדרכה דברים אחרים. אלא האש היא לא בכזו דרגה של חשש שתבוא לשרוף בדרכה עוד דברים, וממילא בוודאי שגם לאחר שאדם הדליק תנור במקום אחד, הרי דרכו הוא להזיזו ולטלטלו ממקום למקום כפי מה שהוא צריך את התנור. ועל כן אין סברא לומר לגבי שבת שתנור דולק יהיה מוקצה מחמת גופו, שאין זה כמו נר שקובעים לו מקום ולא מזיזים אותו ממקומו, ועל כן לפי זה צריך להיות שבתנור דולק הדין יהיה שונה ויהא מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו אפילו בשעה שהוא דולק, והשלהבת של התנור לא תהא מוגדרת כמוקצה מחמת גופו שאסור בטלטול אפילו לצורך גופו ומקומו.

אין להקל בטלטול התנור

אמנם הגר"נ קרליץ שליט"א אמר, שאי אפשר להקל בדין מוקצה של שלהבת מכח דברי החזון איש, דהנה בגמרא כתוב בפשיטות ששלהבת נחשבת למוקצה מחמת גופו, ואסור בטלטול אפילו לצורך גופו ומקומו, ובגמרא ובראשונים לא פירשו בזה טעם. וי"ל שאפילו החזון איש ביאר את הטעם, בכל זאת כיון שכל הראשונים סתמו את הדבר ולא כתבו בזה סברות שאפשר יהיה על ידי זה לחלק בין שלהבת לשלהבת - בין שלהבת של נר לשלהבת של תנור, ממילא קשה לסמוך

נטילת ידים מכח פתיחת הברז

ויש לדון בברזים של היום שהמים באים על ידי הצינור וכאשר פותחים את הברז המים יוצאים, האם כשפותח את הברז אפשר ליטול ידים בזרם הראשון שיוצא מהברז, שהרי הזרם הזה נחשב ככח גברא שהוא יוצא מכוחו של האדם שפתח את הברז, ויש לעיין האם דינו כברז של חבית שבאופן כזה אפשר ליטול את הידים במים שנשפכים מהחבית, או שהברזים של היום דין אחר יש להם ואי אפשר ליטול את הידים באופן זה אלא צריך ליטול את הידים דווקא מכלי.

ונראה פשוט שבוודאי מצד דין כח גברא הרי גם בברזים של היום הזרם הראשון שיוצא מהברז לאחר שפותחו נחשב ככח גברא, אבל יש בזה חסרון אחר שאי אפשר ליטול את הידים מכח המים שיוצאים מהברז, משום שאין כאן נטילה מתוך כלי, שהברז בעצמו אינו כלי, וגם הצינורות שהמים עוברים בתוכם אין להם דין כלי, שמתחילתם הם נעשו כדי לקובעם בבנין ולא חל עליהם שם כלי. ובשו"ע מדבר שהמים הם בתוך חבית, שהחבית היא כלי כשר שאפשר ליטול ממנה ידים, אלא שיש חסרון שהמים לא באים מכח גברא, הרי בזה אומר השו"ע שהזרם הראשון שיוצא מהחבית כשפותח את הברז נחשב ככח גברא ואפשר ליטול ממנו ידים, אבל בברזים ובצינורות של היום כיון שאין בהם שם כלי, לא יעזור מה שהמים יוצאים בכח גברא דסוף סוף אין כאן כלי, ונטילת ידים ללא כלי אינה נחשבת לנטילת ידים.

*

נטילת ידים בכלי ביטול, בחור ובשבת

הנה בדיני כלי לנטילת ידים כותב השו"ע (סימן קנ"ט סעיף א'), "אין נוטלים לידים אלא בכלי, וכל הכלים כשרים וכו'", מבואר בזה שאין הלכה מיוחדת לכלי של נטילת ידים אלא כל הכלים כשרים, שכל כלי שיש עליו שם כלי הרי הוא כשר לנטילת ידים.

שלושים יום קודם לחג

מבאר את הפשט בכל ההגדה.

וכבר אמר מרן ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי זצוק"ל, שכאשר לוקחים מקל (שטקל) ושוברים אותו נעשה ממנו מקלות (שטקל). וכאשר לוקחים פשט ושוברים אותו נעשה ממנו פשטלך...". וכוונתו היתה שלפעמים כשמתחילים לומר פלפולים מאבדים את הפשט הפשוט, ומפסידים את העיקר.

עיקר החג

ג. בזהר מובא שהחג בעצמו הוא זמן של נישואין בין ישראל לאביהם שבשמים, וליל הסדר הוא זמן היחוד שבחזונה, שכלל ישראל מתייחדים אז לבדם עם הקב"ה.

וממילא כאשר מתכוונים לחג הפסח, וקל וחומר בחג בעצמו, צריך להתבונן ולא לשכוח את העיקר. לפעמים מרוב עומס עבודה בהכנה לפסח ובזהירות בדיני פסח, שוכחים את עיקר החג.

והנה בהכנות לחתונה ובחזונה עצמה, כל אחד ששייך לחתונה הוא מתבונן לאותו היום, אבל הכוונה של כל אחד ואחד שונה, בעלי הקטרינג מתכוונים בהכנת האוכל, בעלי התזמורת מתכוונים בהכנת כלי הזמר והשירים, וכן הלאה כל אחד אחד כפי מעשיו מתבונן ומחכה לחתונה. אבל הכוונה האמיתית של החתונה נמצאת אצל החתן והכלה, שהם מכוונים להקים בית נאמן בישראל, וזה העיקר של החתונה. ועל זה הדרך י"ל בהכנות לפסח, כולם מתכוונים לחג, אבל הכוונה של כל אחד היא שונה, בעלי החנויות מתכוונים לכך שבחודש הזה אחוזי הקניות יכפילו את עצמם, כולם מתחדשים בכלים חדשים שאין בהם חשש חמוץ, וכיוצא בזה אצל שאר בעלי המלאכה כל אחד עושה את ההכנות שלו לפסח בתחום שלו.

אבל הכוונה האמיתית היא כנאמר בפסוק "אני ה' אלוהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוהים", שזהו עיקר היחוד בין ישראל לאביהם שבשמים, את זה צריך להזהר שלא לאבד או לשכוח בתוך כל ההכנות והלכות החג.

לימוד ההגדה

א. כדי שכליל הסדר אמירת ההגדה תאמר מתוך טעם והבנה, כדאי מאוד להתחיל כבר מראש חודש ניסן לעבור על ההגדה עם המפרשים שמבארים את הפשט, ומתוך כך בהגיע ליל הסדר ההגדה לא תאמר בתור מילים בלבד, אלא יהיו אלו מילים בעלי תוכן ומשמעות.

ומעשה היה בילד ששאל את אביו בליל הסדר, בעת שאמרו את דברי ההגדה "והיא שעמדה לאבותינו ולנו", מה הפירוש "והיא שעמדה", מי עמדה, מיהו האיש שעמד בזמן הזה?

האב שבעצמו גם לא הבין את מה שאומר, הביט בהגדה שלפניו וראה שלפני המילים "והיא שעמדה" כתוב "גביה הכוס ויאמר", ומיד השיב לבנו בגערה "למה אתה לא מסתכל בהגדה שכתוב "גביה הכוס", הכוס היא שעמדה...". כך זה נראה כשלא לומדים את ההגדה לפני הסדר, ואומרים את ההגדה עם הזכרונות מהילדות.

אבל כשלומדים את הפשט במפרשים רואים שלא מדובר כאן על עמידת הכוס, אלא מדובר על ההבטחה שהקב"ה הבטיח לאברהם אבינו "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי" שהיא עמדה לאבותינו ולנו בכל הגלויות להצילנו מיד אויבינו הקמים עלינו לבלותינו. וכשמבינים כך את ההגדה, הרי כל ה"והיא שעמדה" נאמר מתוך משמעות אחרת לגמרי.

פשט ההגדה

ב. כשלומדים ומבינים את ההגדה לפני הסדר, העיקר הוא ללמוד ולהבין את הפשט הפשוט של דברי ההגדה, ומה יועיל אם ילמד פלפולים ומערכות על דברי ההגדה, בזמן שהפשט לא מובן.

ולצורך זה רצוי מאוד ללמוד את פירוש המלבי"ם על ההגדה, שבו הוא

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

תרומה "מאתכם"

קָחוּ מֵאֲתֶכֶם תְּרוּמָה לַה' כֹּל נָדִיב לִבּוֹ יֵבִיֵּאֶה אֶת תְּרוּמַת ה' זֶהב וְכֶסֶף וְנֹחֶשֶׁת (לה, ה)

שני סוגי נתינה

התורה מצווה: "קחו מאתכם תרומה לה'", ואחר כך חוזרת ואומרת: "כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה'", כפילות לכאורה.

כתוב בנביא: "ויכתב ספר זיכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו" (מלאכי ג, טו). מה הכוונה **חושבי שמו**? - על דרך מה שאמרו חז"ל: "חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה - מעלה עליו הכתוב כאילו עשה" (ברכות ו ע"א). ואכן ראיתי כתוב כך במדרש תהלים מומור ל: "רבי נחמיה אמר: חשב אדם לעבור עבירה, אין הקב"ה חושבה עד שיעשנה, ואם חשב לעשות מצוה ולא הספיק לעשותה, מיד הקב"ה כותבה כאילו עשה, שנאמר: 'וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו'".

על פי זה ביאר ה"מלא העומר": כאשר משה רבנו אמר להביא תרומה למשכן, היה יהודי שהרהר וחשב בצער: אם הייתי יכול להביא שמן למנוחה... אבני שוהם... הלואי והייתי יכול, לו היה לי, הייתי נותן הכל! אבל אין לי, אני כל כך רוצה. ואז - "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה".

ועל כגון דא מוזכרים בפסוק ב' סוגי נתינות: האחת - "קחו מאתכם", היינו מה שנותנים בפועל. והשנייה - "כל נדיב לבו", מי שבלבו מעוניין לתת ואין לו - "יביאה", נחשב לו בשמים שהביא.

קחו "מאתכם" תרומה

והנה הלשון תקחו "מאתכם" קצת קשה, מה ההסבר בתיבה הזו? ביאר ה"כלי יקר":

א. מאתכם - ולא מהגול, כמו שכתוב בתחילת פרשת ויקרא - "אדם כי יקריב מכם קרבן" ודרשו חז"ל: מכם - ולא מהגול.

ב. ישנם שני סוגי נתינה - יש אחד שנתן מאתים דולה שואלים אותו: "כמה נתת?" והוא משיב: "כיון שאיני יכול לתת פחות מפלוני נתתי מאתים דולר"... זו לא נתינה "מאתו" אלא מחמת שההוא נתן... התורה מבקשת שהנתינה צריכה להיות **מאתכם**, ולא בגלל חשבונות ומניעים סביבתיים כל שהם.

ג. יוש אומרים, "מאתכם" ממש. היינו, שהנותן מנדבת לבו, דומה כאילו הקריב את גופו. כאילו מחסר מבשרו. כאילו נותן חלק ממנו. וכפי שנשמע בעובדה הבאה.

הנדיב שלחם עם עצמו

רבי חיים בריסקער זצוק"ל הגיע לעיר מינסק לאסוף כספים. במינסק התגוררו שני גבירים. רבי חיים סיפר לאחד מהם כי הוא בא במשרה לאסוף כסף לשיבת וולוז'ין. שאל אותו הגביר בכמה מסתכמים הציפיות, לאיזה סכום מצפים להגיע? אמר לו רבי חיים את הסכום. - משהו עצום.

הציע לו הגביר הצדיק: "שהרב יישב אצלי בבית, ואני כבר אראה מה לעשות בענין [לשתף נדיב עם ולהסביר להם את הצורך וגודל הזכות, וכל כהא גוונא - לשלד אחרים לתרום לשיבת].

רבי חיים ישב בביתו של הגביר ולמד. חלפו שבועיים והגביר מדיע לו: חצי מהסכום כבר ישנו. יישר כח!

עברו שבועיים ימים נוספים - כל הסכום כבר נמצא.

שמחה גדולה מאד. רבי חיים שב לשיבה בוולוז'ין.

חלפו כמה שבועות והנה מגיעים שני הגבירים הללו לדין תורה.

הגביר השני של מינסק התאונן: "לא ידעתי כלום, לא ידעתי אפילו שהרב הגיע לאסוף כסף, כי הגביר הנודב הוציא מכיסו הפרטי את כל הכסף לשיבה, ואותי לא שיתף כלל. אני קורא לו כעת לדין תורה, - הרי אנחנו שותפים שנינו בתרומות לשיבות מידי שנה, מדוע עתה הוא הערים עלי והשתלט על הצדקה - נתן לבדו את כל הכסף?

רק כעת הבין רבי חיים כי כל הסכום היה מכיסו של מארחו. הוא היה בטוח שהגביר יצא ואסף את הכסף בין תושבי העיר העשירים.

- זה נכון?

"כן", השיב הגביר.

"אם ככה, גם אני אקרא אותך לדין תורה..."

"מדוע?"

"חשבתי שאספת כסף מבעלי בתים, והבנתי שהסיבה שהחזקת אותי בביתך חודש ימים היא לשם כך. אבל אם הכל היה מכיסך - מדוע עיכבת אותי אצלך חודש שלם? וכי אין לי מה לעשות? אני אומר שיעורים. האם כיון שאתה רוצה אותי כאורח בביתך, אתה משאיר אותי סתם אצלך?

הגביר השיב: "נסיים קודם עם הדין תורה שלנו".

כאשר סיימו אמר לו לרבי חיים: "נכון, נתתי מכיס, אבל הרב'ה חושב שהדבר בא לי כך בקלות? שבועיים הייתי צריך להילחם עם היצר הרע שישכים שאתן חצי מהסכום, והצלחתי. שבועיים נוספים הייתי צריך להילחם בשביל החצי הנוותר".

פתח רבי חיים את עינו ואמר: עכשיו אני מבין את הפשט בתיבות הפסוק שמעולם לא היו מובנות לי: "קחו מאתכם" מה זה **קחו** מאתכם, וכי אדם **לוקח** מעצמו? אדם **נותן מעצמו**! אולם עתה אני מבין, כיון שהיצר הרע לא מאפשר לתת תרומה, האדם נאלץ כביכול לחשוף בכח מעצמו ולתת תרומה - "קחו מאתכם תרומה".

מהיכן התעשר משה...?

אַלֶּה מְקוֹדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת (לה, טא)

ליצני הדור לא תורמים זהב...

מובא במדרש (שמות רבה טא, ו): "ולמה עשה עמהם חשבון? הקב"ה יתברך שמו מאמינו, שנאמר (במדבר יב) 'לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא', ולמה אמר להם משה בואו ונעסוק במשכן ונחשב לפניכם? - אלא ששמע משה ליצני ישראל מדברים מאחוריו... ומה היו אומרים? רבי חמא אמר, היו אומרים: חמי קדל דבריה דעמרם, וחבירו אמר לו: אדם ששלש על מלאכת המשכן אין אתה מבקש שיהא עשיר? כששמע משה כך אמר להם: חייכם, נגמר המשכן אתן לכם חשבון, הוי 'ואלה פקודי המשכן'".

הנה נתבונן על מי מדברים כאן. מחד גיסא עומד משה רבנו שהקב"ה מעיד עליו "בכל ביתי נאמן הוא", ומאידך גיסא עומדים חבורת ליצנים, אפיקורסים, שפלים שבשפלים, שמתלוצצים על הגינותו של משה... וגם כלפיהם משה רבנו רוצה לקיים "והייתם נקיים" והוא מגיש להם חשבון על כל ההוצאות וההכנסות של מלאכת המשכן.

והוא מתחיל ומפרט: "כל הזהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקודש ויהי זהב התנופה תשע ועשרים כיכר ושבע מאות ושלשים שקל בשקל הקדש". זה הזהב שנכנס. ולהיכן הלך כל הזהב הזה? משה רבנו לא מפרט! לא מוזכר בפסוקים מה נעשה עם הזהב.

ולכאורה קשה, הרי כל מטרתו של משה רבנו היתה להגיש חשבון. וכי זה נקרא חשבון? לפרט הכנסות מבלי לפרט הוצאות?!

והשאלה מתחזקת לנוכח העובדה שלגבי כיכרות הכסף משה כן מפרט את ההכנסות מחד גיסא, ולאן הכסף הזה הלך מאידך גיסא. מחד הוא אומר: "וכסף פקודי העדה מאה כיכר ואלף ושבע מאות חמישה ושבשים שקל בשקל הקדש", ומיד הוא מוסיף ומפרט למה שימש הכסף: "ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקדש ואת אדני הפרוכת. מאת אדנים למאת הכיכר, כיכר לאדן. ואת האלף ושבע המאות וחמישה ושבשים עשה וזים לעמודים". גם לגבי הנחושת משה מפרט: "ונחושת התנופה שבשים כיכר ואלפים וארבע מאות שקל", ומיד אחר כך "ויעש בה את אדני פתח אהל מועד ואת מזבח הנחושת וכו'".

מדוע, אפוא, משה לא מפרט מה עשו עם הזהב?

שמעתי ווארט טוב מאד ליישוב השאלה:

מי ביקש פירוט? - ליצני הדור. ליצני הדור לא תורמים זהב, וכיון שלא תרמו זהב - אין צורך לתת להם פירוט עליו, וְאֵלּוּ אֵלּוּ שכן נתנו זהב - לא נצרכו כלל לפירוט כלשהו! הם נתנו את הזהב עם "לב זהב" ולא התעניינו כלל מה נעשה בו!

הליצנים יקבלו פירוש מדויק על מה שהם נתנו, על הכסף ועל הנחשת, אבל לא על הזהב שלא נתנו...

ה"יסוד" לשענת הליצנים

אבל עדיין קשה, סוף כל סוף איך יתכן שאנשים, אפילו פחותים שבפחותים, יחשדו במשה רבנו, נאמן ביתו של הקב"ה, שהוא גנב? ולא סתם גנב אלא גנב מן הקדש שהוא חמור שבעתים!

רבותי! תשמעו את הביאור:

כל אחד ואחד מעם ישראל היה מיליונה... ליתר דיוק לא מיליונה, אלא מיליארדה... מהיכן אני יודע, והרי אני לא מ"מס הכנסה"?... פשוט מאד: כשבני ישראל יצאו ממצרים הם רוקנו אותה לחלוטין מאוצרותיה. לא היה אחד מישראל שלא היו לו שמונים- תשעים חמורים לוביים שעונים מכספה וזהבה של מצרים! וזה עוד לא הכל! חו"ל אומרים שכל זה, ביות מצרים, היה כאין וכאפס לעומת מה שנטלו ישראל בביות הים...

ומשה רבנו? הוא לא השתתף לא בביות מצרים וגם לא בביות הים.

בשעה שכל ישראל היו עסוקים בביות הים היה משה רבנו עסוק בעצמות יוסף, אם ישאל אותו מישהו: "משה! איפה החמורים שלך? איפה הלוויים שלך?" משה יענה לו: "לי יש עצמות! לי יש מצוה! יוסף השביע את אחיו שיעלו את עצמותיו ממצרים ובוה בלבד אני עסוק!"

אם כך, הכל יודעים שמה רבנו הוא בעצם, עני ואביון, אמת, יש לו, כמו לכל איש ישראל, מן הוירד משמים, יש לו מי באה, אבל כסף - אין לו!

אף לא אחד ידע את הסיפור האמיתי מהיכן התעשר משה, חו"ל אומרים על הפסוק: "פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים" - "אמר לו הקב"ה למשה: 'פסל לך' - פסולתן של לוחות ראשונים יהיו לך. שהלוחות היו עשויות מאבן טובה סנפירינו וחצובים מגלגל החמה, ומהפסולת שלהם התעשר משה".

והנה כולם רואים את משה רבנו עולה למרום בראש חודש אלול, חוזר למחרת יום הכיפורים, ופותח במגבית להקמת המשכן. תוך מספר שעות השתרכו תורים ארוכים של אנשים ה"שופכים" כסף וזהב... נערמו ערמות כל כך גדולות של כסף וזהב שיצא קול במחנה שלא להביא יותר!

ופתאום אנשים שמים לב שבדיוק עכשיו משה רבנו - עשיר! איך הוא נהיה פתאום עשיר? הלא בעלתו ההרה לפני ארבעים יום הוא היה עני ואביון? וכי בשמים יש בנקים? מחלקים שם כסף? אמנם ראינו שאת התורה הוא הוריד משם, אבל לא ראינו שירד אתה גם כסף...

אכן! קושיה טובה!

ולאנשים יש גם תשובה טובה: הרי הוא הממונה על הכסף והזהב ש"נשפכו" כאן כמים... אין כל אפשרות אחרת להסביר את התופעה...

זה היה ה"יסוד" לשענתם של הליצנים! היתה להם, כביכול "הוכחה ניצחת" לדבריהם!

חיוב מעיקר הדין לדון לכף זכות

המשנה במסכת סנהדרין (פ"ט מ"ז) אומרת: "הגונב את הקסווה - קנאים פוגעים בו". קסווה הוא כלי שרת שנמצא בבית המקדש. המשנה אומרת שאם כהן גנב כלי שרת מבית המקדש דינו ש"קנאים פוגעים בו". הגמרא מבארת שאחיו הכהנים אינם מביאים אותו לבית דין שיפסוק את דינו, אלא הם בעצמם מוציאים אותו מחוץ לעזרה ופוצעים את מוחו בגזירין.

הנה על פי ההלכה גנב אינו חייב מיתה, גם אם פשע וגנב כלי מבית המקדש, "קנאים פוגעים בו" היא הלכה ואין מורין כן! אם אחיו הכהנים היו מביאים את הגנב לבית דין - בית הדין לא היה מורה להם להפציץ את מוחו בגזירין, אלא שהם יכולים לעשות לו כך על דעת עצמם, מתוך קנאה לה' יתברך!

נשאלת השאלה: אם באמת על פי דין אין הוא חייב מיתה, מדוע יכולים הקנאים להמית אותו? התשובה לכך היא: הפשע של אדם כזה, שמסוגל לגנוב כלי שרת מתוך בית המקדש, ממקום השראת שכינה, הוא כל כך מתועב וגבוה - עד כדי כך שיש היתר לקנאים לפגוע בו!

ולתוספת ביאור: ידוע שגנב משלם תשלומי כפל. לעומתו גולן לא משלם כפל. מדוע? כי חטאו של הגנב מתועב יותר מחטאו של הגולן, הגולן, שבא לאור יום ומצמיד אקדח לרקתו של אדם ואומר לו "או את הכסף או כדור בראש" - אינו מפחד לא מהקב"ה וגם לא מבשר דם. לעומתו הגנב מפחד לבוא לאור יום, כי הוא ירא שבני אדם יתפסוהו וישליכוהו לכלא, לכן הוא בא רק באישון לילה. אדם כזה מתועב יותר, שהרי הוא מפחד רק מבשר דם ולא מהקב"ה! הרואה את מעשיו גם באישון לילה, לפיכך עונשו של הגנב חמור יותר מן הגולן.

כיוצא בזה, כהן שהיה לגנוב מבית ה', ממקום ששכינה שרויה בו - מעשהו חמור שבעתים! על כן קנאים יכולים לפגוע בו ולהמיתו.

מעתה נוכל להבין עד כמה חטאו ליצני הדור כלפי משה רבנו: הם העזו לומר שמשה רבנו גנב! ולא "סתם גנב" אלא העזו לגנוב מכספים שנאספו למלאכת המשכן! הוא גנב ממקום הקודש, בבחינת "גונב את הקסווה"!

יש להם "הוכחות" לשענתם... יש להם "הסברים" לשיטתם... הם טוענים כי אלו "עובדות בשטח". הרי "לא יתכן" שמשה התעשר מדבר אחר, אין מציאות שמשה לא גנב...

אוי! ליצנים! אפיקורסים שפלים!

כיצד מהינים אתם להטיל על משה, נאמן ביתו של הקב"ה, פשע שכזה? יש לכם קושיות? תמיהות? תישארו עם הקושיות שלכם! ואל "תתרכזו" תירוצי שכזה... מי שמעו לתרוץ תירוצי שכזה - לא זו בלבד שהוא משתייך לכת הליצנים אלא גם לכת האפיקורסים!

ובאמת כתוב ברבינו יונה שאמנם באופן כללי החיוב לדון כל אדם לכף זכות הוא ממת חסידות, אבל כאשר רואים אדם צדיק שעושה משהו שנראה, לכאורה, לא טוב - ישנו חיוב מעיקר הדין לדון אותו לכף זכות, ואין זו רק מדת חסידות.

כלפי צדיק לא די בכך שאומרים "אולי הסיבה למעשה היתה כזאת... או אולי כזאת..." אלא יש לומר בוודאות גמורה שעשה דבר טוב! אלא מאי, אני לא כל כך מבין? יש לי עליו קושיה? הבעיה היא בי! ההבנה שלי לוקה בחסר! כנראה שלא ידועות לי כל העובדות לאשורן.

זו בדיוק היתה התביעה כלפי אותם ליצנים, אפיקורסים.

ממש בימים אלו שמעתי מעשה בענין "הוי דן את כל האדם לכף זכות":

אדמו"ר ידוע עשה חתונה בחוץ לארץ לאחד מילדיו. באולם סמוך ערך באותו ערב אחד ממקורביו של האדמו"ר גם הוא חתונה לאחד מילדיו, והיות ורק קיר אחד הפריד בין שני האולמות, החליש האדמו"ר לקפוץ לאולם הסמוך ולאחל למקורבו ברכת "מזל טוב".

כשהבחין אותו מקורב באדמו"ר שבא לשמחתו הוא רץ לקראתו ואמר לו: "אף אחד לא קרא לך!" האדמו"ר איחל לו "מזל טוב" ושב לחתונתו...

האנשים שעמדו מסביב רתחו מזעם על אותו מקורב. האדמו"ר בכבודו ובעצמו עזב את שמחתו האישית והגיע לשמחתו כדי לברכו, והוא מעו להחציף פניו ולומר לאדמו"ר "אף אחד לא קרא לך"...

אלא שבסופו של דבר החלישו שלא להשבית את שמחתו ולא "לטפל" בו ובפרש לנכח העובדה שהיה זה תמוה מאד בעיניהם שכן ידבר אותו מקורב אל האדמו"ר ומסתמא יש דברים בגו שיש לבררם. הם החלישו לפנות אל האדמו"ר בעצמו ולשאול אותו לפרש הדברים...

האדמו"ר שמע את דבריהם ופרץ בצחוק רם.

"בכל יום" - כך סיפר - "אני מקבל הרבה טלפונים מאנשים.

כל אחד מספר לי על צרותיו, כל אחד מבקש ממני את בקשותיו. והנה היום, ביום חתונת בני, לא רציתי שבאמצע החתונה ישרידו אותי אנשים. הרי לא כולם יודעים שהיום הוא יום שמחת לבי. לכן נתתי את הטלפון שלי למקורבי, שהסכים לענות, גם ביום שמחתו, לאנשים הפונים אלי ולשאול למבוקשם... כשהגעתי לאחל לו ברכת "מזל טוב", הרגיע אותי ואמר לי "אף אחד לא קרא לך" כלומר, לא היה עוברך אף לא טלפון אחד! ויכולתי לשוב לשמחתי ברוגע..."

מעשי ראובן

בימים האחרונים לחיי, נישל מרבי ראובן וצ"ל כח הדבור, בשארית כוחותיו ביקש מרעיותו שתאמר בפיה שלוש פעמים כי היא מוחלת לו לב שלם. לאחר שגילה לבני ביתו את המקום בו הניח את צוואתו המפורסמת, הובל בדרכו לבית החולים לטיפול הדיאליזה. בעת שהורד בכשב המוביל אל ביתו, הניף את שתי ידיו החלושות כלפי מעלה וזעק נוראות בקול לא לו: "דיני שמים חמורים!"

רבי ראובן שנה ושילש את קריאתו בקול רגוע והמחזה היה לחרדת אלוקים. מאוחר יותר, בעת שהותו במחלקת טיפול נמרץ, רימו רבי ראובן למלוויו באצבעות ידיו. זמן רב חלף עד שהנוכחים הבינו כי רצונו לישול ידיו מרוח רעה, כשנטלו את ידיו בכוס קטנה, רמו למלוויו שיטלו את ידיו בשנית. כך נטלו את ידיו פעם אחר פעם עד שנחה דעתו.

הרופאים והאחיות התבוננו ולא האמינו למראה עיניהם. אדם שוכב על ערש דווי במחלקת טיפול נמרץ, בלב הצער, הסבל והמכאובים, ונותן את דעתו על שהרת ידיו. האחיות החליפו ביניהן מבטים ואחת אמרה לחברתה: "דעי לך כי הוא אדם קדוש!"

זכור זאת ליעקב

מתורתו של רבינו הגדול
מרן בעל ה"זאת ליעקב" זצוק"ל

פרשת ויקהל פקודי | שנת תשע"ח | גיליון 28

מהות המשכן - מעשיהם של צדיקים

כשרים בנדיבות לבם". ובפשוטו מבואר כאן שכח הקיום של בנין רוחני תלוי ומבוסס על כונתם ואישיותם של העוסקים בבנין, ולפיכך המוקדש על אף עושרו וגדולתו, ועל אף שהוא בית עולמים היינו הבית הקבוע במקומו הקבוע לעולמים, לא נתקיים וחרב ונפל ביד אויבים הוא וכליו, ולעומתו המשכן שה' קטן בגודלו ובעשרו ובכמותו, וה' בעצם מציאותו מקום ובנין ארעי, לא חרב ולא נפל ביד אויבים, ומשום שכל אלה שעסקו בבנינו וביסודו הא מיוחדים וצדיקים שבדור, ומד' התנדא"ר שהובא לעיל יש ללמוד שאי"ז אך מחמת אישיותם של העוסקים, אלא גם משום מדרגתם וכוונותיהם בבנין ובעשיה, - "שעשאוהו כשרים בנדיבות לבם".

ויסוד לד"ז רואים אנו בגמ' [ב"מ פה: כתובות קג:]: דר"ח קאמר ח"ו אני עבידנא שלא תשתכח תורה מישראל, ומה יעשה, יעו"ש בגמ' דקאמר שילך ויזרע וזרעו פשתן ויקלע מהם רשתות ומכמורות ויצוד בהם צביים, וישחוט אותם, ויאכיל את הבשר ליתומים, ומעורות הצביים יתקן ויכשיר קלפים, ויכתוב עליהם ה' חומשי תורה, ויעלה לעיר אחת וילמד מקרא חמשה תשכ"ר בה' החומשים ואשנה להם בע"פ לוי תינוקות ו' סדרי משנה ואומר להם עד שאחזור ללימוד ואבוא למדו מקרא ומשנה אלו לאלו. וע"י שכך עשה, הציל הוא שלא תשתכח מישראל וע"ז קאמר רבי כמה גדולים מעשי חייא. וכבר עמדו שמעשה זה מופלא הוא עד מאוד, שהרי לשם מה זקוק היה ר"ח לכל הטורח המרובה הזה ולכל המלאכה הגדולה הזו, כלום לא יכול היה ליקח עורות מן השוק, ועכ"פ כלום לא יכול היה למנות אחר לעשות את כל המלאכות, הזריעה והקצירה ועשיית הרשתות והמכמורות וצידת הצביים ושחיתתם וחלוקת הבשר ליתומים והכנת העורות והכשרתם לגוילים ולקלפים וכתובת תורה עליהם.

אכן סוד הדבר הוא, כי ר"ח ברצונו לקיים תורה בישראל שלא תשתכח מעם הקודש, ולהקים בנין רוחני של קיום תורה בישראל, ראה חובה ונחיצות שיהא הוא בעצמו המתחיל מן הראשית ולעסוק בעצמו בכל המכשירים שיעזרו בידו לבצע ולפעול את מחשבתו להרביץ תורה בישראל ולהפיצה ביעקב, שהרי במעשים אלו השקיע ר"ח את כל המסי"ב שלו ואת כל התשוקה העזה והאדירה של לקיים תורה ולהרביץ תורה בישראל [יעו"ש במהרש"א בח"א] ואת כל ה"כמה גדולים מעשי חייא" שלו, וכל המעשים שעשה שהיו כל ההכנות ואף הצדדיות והפשוטות לכאורה, כולם היו רוויים בטהרת מסירות נפשו של ר"ח לקיום תורה בישראל, ומסי"ב זו היא היתה כח הקיום שאמנם לא תשתכח תורה מישראל. וכד' המכילתא אות היא לעולם, דזה שנתנו נפשם עליה היא לעולם. וזה ג"כ ברמז במה שאמר שרבי: כמה "גדולים" מעשי חייא, והוא עפ"י המדרש ויצא. ושם הגדולה לאה,

יש שתי פרשות העוסקות במלאכת המשכן, פרשת הציווי - תרומה, ופרשת העשייה - ויקהל. וכבר עמדו בזה שהרחיבה התורה את כל פרשת העשייה, ולא אמרה בפסוק אחד "ויעשו ככל אשר צוה ה'". ונתבונן בזה בס"ד.

הנה ידועים הם דברי הספורנו (תחילת פקודי) שביאר מדוע בתי המקדשות בטלו ואילו המשכן קיים לנצח - עצי שיטים עומדים, שעומדים לעד ולעולמי עולמים, "משכן העדות" - סיפר מעלות זה המשכן, שבשבילם היה ראוי להיות נצחי ושלא ליפול ביד אויבים וכו', ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה, שהיו ראשי אומני מלאכת המשכן וכליו מיוחדים וצדיקים שבדור, ובכ"ן שרתה שכינה במעשי ידיהם ולא נפל ביד אויבים, אבל מוקדש שלמה שהיו עושי המלאכה בו מצור, אע"פ ששרתה בו שכינה נפסדו חלקיו והוצרך לחזק את בדי הבית ונפל בסוף הכל ביד אויבים. אבל בית שני שלא היה בו גם אחד מכל אלה התנאים לא שרתה בו שכינה ונפל ביד אויבים וכו', ובזה הורה שלא קצבת העושר וגודל הבנין יהיו סבה להשרות השכינה בישראל, אבל רוצה ה' את יריאיו ומעשיהם לשכנו בתוכם" עכ"ל הספורנו.

כלומר, שבמשכן ה' חידוש שלא ה' בשאר המקדשים, שכן המשכן מעולם לא נחרב ולא נשבה ולא נפל ביד האויבים אלא נגנז, ואילו המקדשות, מוקדש ראשון ומוקדש שני, נחרבו. כלי המשכן נגנזו ולא נפלו ולא נשבו בידי אויבים, ואילו כלי המקדש נפלו ונשבו בידי האויבים. והלא מוקדש שלמה ה' בית עולמים, המקום הנבחר והנצחי לקדושת המקדש. ומ"מ אין בו ההבטחה שעומד לעד ולעולמי עולמים. שהרי נחרב ונשבה ונפל ביד אויבים, הבית חלקיו וכליו. וגילה לנו הספורנו סודו של דבר, היינו מה שהמשכן למרות שה' אך "משכן" ואהל ארעי בלא קביעות מקום, וכלא הפאר וההדר של בית עולמים, היתה בו הבטחה זו של קיום נצחי. והכל נשאר בשלימות. וגם הארון נגנז [לדעה אחת עכ"פ] שהרי ה' אותו ארון של משכן. והוא משום שהיו ראשי אומני מלאכת המשכן וכליו מיוחדים וצדיקים שבדור, ובכ"ן שרתה שכינה במעשי ידיהם, ולעומת זאת המקדשות למרות רוב העושר והפאר, וביחוד מוקדש בנין הורדוס שאז"ל [סוכה נ"א ב'] מי שלא ראה ביהמ"ק בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם מאי הוא זה בנין הורדוס, ומ"מ כיון שהיו עושי המלאכה מצור לא התמיד מראה כבוד ה' במקדש ראשון. ולא שרתה שכינה כלל במקדש שני.

וזיכני השי"ת לגלות מקור מפורש לכל ד' הספורנו, לשון ערוך בתנדא"ר פכ"ה: "ומפני מה נטמן המשכן עד היום הזה מפני שעשאוהו כשרים בנדיבות לבם. אמר הקב"ה אין ראוי למשכן שיפסד שהרי עשאוהו

נכתב על דעת הכותב בלבד >

גדולה במתנותיה, יהודה לעולם. ירושלים לעולם. ושם הקטנה רחל. יוסף לשעה, שילה לשעה. גדולים היינו נצחיים, כל מעשה הוא יסוד למציאות נצחית, ודו"ק. וכמו שהמסירות נפש של עושי המשכן הוא הוא שהעמיד את המשכן להיות נצחי, כן ככל שאדם מוסר נפשו בעשייה הרי המעשה הופך לנצחי.

אולם בהעמקה יתירה בד' הספורנו ובהתבוננות נוספת, יש כאן נקודה יותר עמוקה ויסודית. כל יסוד המשכן וענינו וקיומו הנצחי אי"ז רק ענין של מעשה שהוא כך הוא, שבזכות היסוד החזק של העשי' ע"י צדיקים ובמהלך של מסירות ע"כ הבנין יש בו כח קיום, אלא בעצם כל השראת השכינה של המשכן, הוא בעצם מעשי הצדיקים. היינו לא רק התוצאה של המעשים רק עצם המעשים, התוצאה היא היכ"ת להתחזק ולקיים את המעשה. לא שהמעשה הוא הכשר והבנין, אלא הוא הוא התכלית, ואיפכא הוא, הבנין הוא היכ"ת והוא כלי לקיום המעשה. והן דבריו ולשונו של הספורנו: ובכן שרתה שכינה במעשי ידיהם, ובסוף דבריו "אבל רוצה ה' את יראיו ומעשיהם לשכנו בתוכם". ונמצא

דאי"ז רק מעלה, רק כל השראת השכינה הוא במעשי הצדיקים. וכלשונם ז"ל: ויברך אותם משה וגו' ואמר להם יה"ר שתשרה שכינה במעשי ידיכם. והיינו שכאשר "וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה'" ראה את איכות המעשים, את ה"לשמה" ואת המסירות. ויברך אותם משה יה"ר שתשרה שכינה במעשי ידיכם. הצדיקים ומעשיהם הם הם המשכן. כי רוצה ה' את יראיו ואת מעשיהם לשכנו בתוכם. וכדבריהם ז"ל במדרש תרומה שמרע"ה שאל הן השמים ושמי השמים לא יכלכלוך ואתה אומר עשה משכן. א"ל הקב"ה לא כמו שאתה חושב אני חושב אתה בסמנוניך ואני בכבודי.

יש כלל גדול שהשרישו חכמי המוסר [הגרי"ס זצ"ל] מען דארץ ניט אופטאן - נאר טאן, היינו שאין תפקידנו להביא לתוצאה, אלא תפקידנו הוא אך ורק לעשות, ובאמת המעשה היא התוצאה עצמה. וזו היא הפרשה של העשיה, העשיה זהו המשכן בעצמו, וע"ז חזרת התורה כאשר צוה ה', כאשר צוה ה', זהו המשכן בעצמותו העשיה כאשר צוה ה'. עוד רבות הרחיב רבינו בהעמקה יתירה בפרשה זו, אך הגיליון צר מהכיל.

זאת ליעקב - על הפרשה

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָהִי לָךְ קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְתֹּן לַה' כָּל הָעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יָמָת (לה ב). וברש"י "ששת ימים - הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת", יעוין בספר חסידים ס"י תקס"ח שעמד למה בהציווי הקדים את הציווי על המשכן לציווי על השבת ונלמד מ"אך" (לעיל ל"א י"ג וברש"י), ואילו בהעשי' הקדים את ציווי השבת על העשי' של מלאכת המשכן. ויעוין במש"ח מה שתירץ שהציווי ה' קודם חטא העגל והעשי' אחר החטא. ונראה בס"ד לפי"ז באופ"א, דהנה בענין המשכן יעוין בס' שפתי כהן עה"ת (לחד מגורי בית מדרשו של האר"י הק' ז"ל) שכתב שקודם העגל ה' צריך להיות המשכן בבחינת "מעשה אלקים" ע"ד בנין העתיד (כמש"כ רש"י ר"ה ל. ד"ה לא), וענין הבנין הוא (כמש"כ בער"ג סוכה דף מ"א) שאחרי שישאל יעמידו בעצמם את המקדש ירד אח"כ בנין של אש, ועד"ז הוא כאן. אבל אחר החטא הוא מעשה ידי ישראל. והוא דוגמת הלוחות, שהראשונות היו מעשה אלקים ואחר החטא מעשי ידי משה. ולפי"ז י"ל דהנה אי' בשבת (סט:) נחלקו רב הונא וחייא בר רב בדין מי שהולך במדבר ואינו יודע מתי שבת, האם תחילה מונה ששה ואח"כ משמר אחד - כסדר ברייתו של עולם, או תחילה משמר אחד ואח"כ מונה ששה - כאדם הראשון שנברא לשבת. והגדר הוא שביחס לאדם ראשית הכל הוא שבת [ואפשר להוסיף שהרי שרש קדושת ישראל הוא השבת, כד' הר"ף (ברכות מט.) וכן הוא ברבינו יונה שם, דקדושת ישראל תלוי' בקדושת השבת], אבל אצל הקב"ה קודם ששת ימי בראשית, ששת ימי המעשה, ואח"כ שבת. ולפי"ז א"ש קושיית הס"ח, שבמהלכים של מעשי הקב"ה ובגדר השביתה של הקב"ה, קודם באים ימי המעשה ואח"כ השביתה, ולכך בפרשת הציווי, שהוא קודם חטא העגל והמשכן הוא בבחינת מעשה הקב"ה, ציוה הקב"ה תחילה על המשכן - המעשה, ואח"כ ציוה על השבת. אבל בפ' ויקהל שהוא אחרי חטא העגל והוא בבחינת מעשי צדיקים, הרי הסדר הוא קודם שבת ואח"כ העשיה.

מעשה רב - עבדי יעקב

ממש דוקר במקומו מרוב שמחה. כל "נשמת" היה נאמר בשמחה עד אין קץ. בשלב מסוים בקשו ממנו תלמידיו שיאמר בפניהם ועד בעניני התפילה למשך כ-10 דקות לפני התפילה, הוא נענה לכך. בהזדמנות אמר, כי ועד זה קשה לו מאוד, כי הוא מעדיף להתכונן בעצמו לתפילה, אך אם זה יגרום שיעור בחור יגיע להתפלל שחרית בישיבה "והיה זה שכרי". בועדים אלו התגלה טפח נוסף מגדלות העצומה. כאשר לא הכין כלום לפני שמסר את הועד, אלא היה פותח את הסידור ומתחיל לבאר. הועד נמשך כחצי שנה, והספיק בקושי את הברכה הראשונה, ברכת "יוצר אור". כאשר מבאר כל מילה ומילה בטוב טעם ודעת, מה הוא "יוצר אור", ומה הוא "בורא חושך", ההברכה ביניהם זכו, כך כל מילה ומילה מהברכה.

שמתפללים טוב, אבל כשאני לא מתפלל בישיבה יכול להיות שאתה מגיש גם חזנים שמתפללים מהר. אני מבקש ממך, שגם כשאני לא נמצא תקפיד רק על חזנים שמתפללים במתינות. (ויהי לפלא. היה זה לאחר התפילה האחרונה אותה התפלל במסגרת הישיבה).

מופלא עד מאוד היה לראות המחזה הנפלא הזה, שאין שום נפק"מ והברל, האם התפילה היא בהיכל הישיבה, או תפילת מעריב בחתונה, או בכל בית כנסת אחר ובכל מצב אחר, תמיד התפילה היא אותה תפילה, באיטיות, ברגש, ובדמעות ממש, כל תפילה ותפילה.

הוא חי את התפילה בכל נימי נפשו, בתפילות המועדים ור"ה, באמירת ההלל, היה בשמחה עצומה, וכל מילה השתפכה מפיו בשמחה ובהתרגשות. באמירת "ההודו" פעמים שהיה

עבודת התפילה (-המשך)

רבינו זיע"א, הקפיד מאוד לאחוז עם הציבור בברכות ק"ש, בכדי שיוכל להתחיל שמו"ע עם הציבור. ובוה ראינו כמה וכמה פעמים עד כמה זה בנפשו הרבר, וכאשר היה מאחר היה מוצטער על כך מאוד, ובמשך כל היום שמעו ממנו מספר פעמים, חבל שהיום לא הספקתי את התפילה בעיבור.

כאשר היה ניגש חזן שמייהר בתפילה, היה קורא לו אח"כ להעמידו על מהות התפילה, ושאין מה למחר. מאוד כאב לו והפריע לו שיש חזנים שמנסים למחר בתפילה כאילו מדובר בעול.

בסוף זמן הורף תשע"ז, כהודש לפני פטירתו, קרא רבינו לגבאי בישיבה ואמר לו "אני יודע שכשאני נמצא בישיבה אתה מקפיד להגיש חזנים

בדרכי הנהגותיו ומידותיו בקודש של רבינו הגדול מעתיק השמועה בעל ה"משנת רבי חיים שלמה" מרן רבי חיים שלמה ליבוביץ זצוקללה"ה

בעמדנו להעלות עלי גליון דרכי הנהגותיו ומידותיו בקודש של רבינו מרן ראש הישיבה זצוקללה"ה, הוא הגבר אשר גדל על ברכי זקנו הגדול רשכבה"ג מרן רבי ברוך בער זיע"א, והיה לנכד שעשועיו, וינק מצוף תורתו, ובחזיונו אמר רבי ברוך בער על רבינו "שעתיד להיות הרע"א של הדור",

הוא הגבר שבבחרותו קבע רשכבה"ג מרן הגרי"ז זיע"א עמו חברותא, והפליא בשבחו "איך בחור צעיר יודע כל כך הרבה תורה, ויודע כל כך בריא ללמוד", ואמר על רבינו, "היה רבי ברוך בער בדור הקודם, וחיים שלמה יהיה רבי ברוך בער בדור הזה",

הוא הגבר שמרן רבי אהרן קוטלר זיע"א עצר את השיעור מפני קושיותיו ששאל בנערותו, הוא הגבר שבנערותו ביקש ממנו מרן הגרא"מ שך זיע"א ללמוד בחברותא, ולרשום הערותיו על ספרו האבי עזרי,

הוא הגבר שהעיד עליו מרן הגרי"ש אלישיב זיע"א "קדוש וטהור" "חד בדרא בישרות", ועוד ועוד עובדות ממרן ורבנן גדולי הדור זיע"א שהפליגו בדמותו הגדול של רבינו.

ונקדים מה שהיה שגור בפי רבינו מרן זצוק"ל מאמר חז"ל "כל הרוצה לדעת מידותיו של אברהם בבינו ילך ויראה מידותיו של שמעון בן שטח", והשאלה הנשאלת וכי שמעון בן שטח הוא כמו אברהם אבינו?, והאם נראה אצל שמעון בן שטח את אברהם אבינו?.

והביא רבינו בשם בעלי המוסר לבאר, שההשגה של דורו של שמעון בן שטח באברהם אבינו נגמר בשמעון בן שטח, ולכן כשרוצים לומר לזה האדם בהשגתו מי הוא אברהם אבינו, אומרים לו הסתכל בשמעון בן שטח, וקודם תהי' שמעון בן שטח, ואם תצליח לאחוז במדרגה של שמעון בן שטח, אז תלך בהשגתך יותר להסתכל במידותיו של אברהם אבינו.....

על רבינו ניתן לומר מאמר החז"ל הנ"ל, כל מי שהי' רוצה לדעת במושגים של דורנו מידותיו של בעל ה"ברכת שמואל" רשכבה"ג מרן רבי ברוך בער זיע"א, הלך לראות מידותיו של נכדו הגדול בעל ה"משנת רבי חיים שלמה" רבינו מרן זצוק"ל, וכפי שביטאו עליו מרנן ורבנן זיע"א ולהלחטו"א שליט"א, שהמושגים בגדלות של זקנו הגדול ניכרו עליו, כך בעמילות ובשקיעות התורה, וכך באהבת התורה ובשמחתה, וכך בחסידות ובצדקות, וכך בענווה, וכך במידות טובות, וכולם ראו בו זיו דיוקנו של זקנו.

כשאנו מנסים להתחקות אחר מידותיו של רבינו, נקדים בתחילה את המידה העליונה של הצנע לכת שהיה חי רבינו כל מציאות חייו, על רבינו ניתן לומר הפסוק "אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם, בכל הארץ יצא קוֹם ובקצה תבל מליהם", רבינו אף שהתרחק בריחוק שברחוק מכל ענינים שיש בהם פרסום כל שהוא, בכל זאת בכל הארץ ובקצה תבל האיר תורתו.

המושגים בענווה של "ונחנו מה", שהיה מציאות חיי רבינו, ידוע שרבים רבים היו באים לפתחו של רבינו לבקש עצה ותושיה, ורבינו היה אומר להם בפשטות ובתמיה, ממני מבקשים לבקש עצה וב־ רכה?, בשביל זה יש גדולים, "אני לא גדול", ורק לאחר הפצרות חוזרות ונשנות הסכים לתת ברכה, באומרו תדעו ברכתי הוא ברכת הדיוט, אבל הלא כתוב "אל תהיה ברכת הדיוט קלה בעיניך"....

רבינו דאג להסתיר חסידותו וצדקותו מעיני הציבור, אבל לאחר הסתלקותו, מתגלים ונחשפים מהמעט שבמעט, הנהגות מופלאות, בעבודת התפילה, בדרכי דקדוק ההלכה, ובדברים שבין אדם לחבירו, ועל כולנה ההשגות בעמל העיון האמיתי בתורה, שזה היה תמצית נפשו וכל מציאות חייו כל הימים, ואת חלקם נפרס לפנינו עלי גליון:

עמלות בתורה

עמל התורה של רבינו היה מסביב ליממה, עמילות תמידית ללא גבולות, לא היה אצלו מושג של זמנים וסדרים, ומלבד זמני התפילות בישיבה וזמני השיעורים בהשיבה, לא היה הבדל בין לילה ליום, ולא היה ישן שינה רגילה של כמה שעות רצופות, היה שולחן ליד מיטתו מלא ספרים ושם היה וומד, וכשאפסו כוחותיו נשכב עם ספר ועוד היה מעיין בזה עד שנרדם, ושוב חוזר וקם וחוזר חלילה, לה, בדרך כלל היה נרדם באמצע עיון בספר והספר נופל על פניו, בני המשפחה יכלו לראות את רבינו בבוקר באותו מצב על הכסא ליד הגמ' בדיוק באותו המצב שהיה כמה שעות קודם בתחילת הלילה, במשך הלילה ראוהו בני ביתו הולך מידי פעם לעיין בספר וחוזר לעיונו ע"י מיטתו, מרוב עמילותו בתורה היה האוכל על השולחן המוכן מהבוקר, נשאר כמו שהוא עד השעות הצהריים המאוחרות.

לפני שנים רבות שלא היה חשמל כשר לשבת קודש והשתמשו בליל שבת רק עם לוקסים שכבה אחרי כמה שעות בליל שבת, קבע רבינו עם ידידו הגאון רבי אברהם ארלנגר שליט"א מראשי ישיבת קול תורה חברותא בליל שבת שהיו הולכים שעות על גבי שעות, והעידו תלמידי חכמים רבים שהם זוכרים את המעמד הזה שנחרט בליבם, לראות את רבינו עם החברותא מהלכים ברחובות חוצה, אאמרו שרבינו היה להם הדוגמא כל חייהם לעמל בתורה, גם אנשים בני גילו של רבינו סיפרו, שמי לדותו היה להם רבינו הדמות לעמל בתורה.

שקיעות בתורה

גאון הגדול רבי יצחק שיינר שליט"א ראש ישיבת קמניץ אמר בהספידו את רבינו, גם אצל הגדולי' לים האחרים ראינו ורואים שקיעות בתורה, אבל כל כולו תורה "כולו תורה ממש" זה היה רק אצל רבינו זצוק"ל, הוא היה יחיד בדורו של כל כולו תורה, בדור הקודם היה זה הסבא רבי ברוך בער, שהיה היחיד בדורו של כולו תורה ממש, ובדור שלנו היה זה ר' חיים שלמה היחיד בדורו של כולו תורה ממש, כולו תורה ממש הכוונה שדבר חוץ מתורה לא מדבר אליו, אם זה תורה הוא שייך בדבר, ואם זה לא תורה הוא לא שייך לדבר כלל.

שקיעותו של רבינו בתורה היתה לדמות ולמופת, רבים רבים מלראות מראהו של רבינו, "כל כולו שקוע", היה להם לדמות של שקיעות בתורה.

ויש להביא מה שאביו הגדול מרן הגאון רבי יעקב משה זצוק"ל ראש ישיבת קמניץ סיפר בשיחה נדירה שמסר בשנת תשכ"א לירחון בית יעקב, ובה תיאר את אביו רבן ומאורן של ישראל מרן רבי ברוך בער זיע"א, שהעמל בתורה היה שיטה מרכזית בהשקפת עולמו ובתולדות חייו, זה לא היה ממל מעייף, אלא עמל מתוך התלהבות הנפש, אנחנו בני הבית ידענו יותר מבני הישיבה על התמדה, תו, נוכחנו יום יום כי לא רק את הדרך לישיבה אינו מכיר, אלא גם בין חדר לחדר שבבית אינו מבחין, ורק את הדרך לארון ספרים הוא יודע... יש והיה ישן רק שעתיים - ביממה, ובעצמו אמר לי פעם אני אוכל עם הרמב"ם והולך לישון עם רמב"ם וקם עם רמב"ם ומה אני כבר יכול לחלום? או תירוץ על הרמב"ם או קושיא עליו! גם רבינו היה מזכיר תמיד בשם זקנו שאחד מהעיקרים הוא שצריך להיות "ליגען אין לערנען" (להיות שקוע בלימוד).

חינוך כזה, בבחינת 'כזה ראה וקדש', קיבל רבינו מבית אביו שלא שינה מאומה מאביו רבי ברוך

בער, עמל התורה בלי סוף, וחיים שכל כולם תורה, לחיות שאין דבר בעולם חוץ מתורה, אוכלים עם התורה וישנים עם התורה, ואין שום דבר אחר, סעודות שבת אצלו היה נראה אצלו כמו באמצע הסדר, ודי לספר את מה שהיה רבינו מספר, שכשהיה הולך עם אביו בדרך היה שואל אותו אביו אם הוא חושב בלימוד, וזה כבר כשהיה בגיל צעיר, ומרוב שקיעותיו היה מופקע מעוה"ז, וגם דברים פשוטים שכל ילד יודע, אצלו זה לא נכנס, וכדוגמא שהרבה מאד זמן לקח לו לתפוס איך הולכים מביתו לשיבה, והיכן ממוקם כל דבר בבית, ומהיכן היציאה, וכו' וכו'.

עד היכן הדברים מגיעים, יש להביא מה שסיפרו כמה מתלמידי רבינו בישיבת פוניבז' שהיו מלווים את רבינו אחר השיעור לביתו, בתקופה הראשונה לבואו להשיבה שכרה הנהלת הישיבה בית סמוך להשיבה ברחוב אב"י ורבא, [ואח"כ שהיה לו קשה הדרך להשיבה, העמידה הנהלת הישיבה בית סם גשר שהתחבר לתוך הישיבה], ומנהג המקום לרשום על הפחי האשפה של כל בנין ובנין המונח חים בפאתי הבנינים שם הרחוב ומס' הבנין, ויהי היום אחרי תקופה של כמה וכמה חודשים שרבינו גר שם, ליוונו את רבינו מהישיבה לביתו, ורבינו שם לב שרשום על הפח אב"י ורבא, רבינו נעמד על מקומו חרד, ובזעזוע גדול אמר איך זה שכותבים דברים קדושים כאב"י ורבא על פחים "וואס טואט זאך דא שאל רבינו", והסברנו לרבינו את הענין שהרחוב שהראש ישיבה גר נקרא אב"י ורבא, ואמר אזי, אזי, הרחוב הזה נקרא אב"י ורבא?, ובכל זאת עדיין לא הבין איך אפשר לכתוב אב"י ורבא על פח אשפה.

כל ימיו רבינו לא התעניין בשום דבר חוץ מתורה, גם מענייני ציבור התרחק מאד וכמעט שלא הסכים להשתתף בכינוסים ציבוריים, לא שמענו מפורש מרבינו הסיבה לכך, וכנראה שלקח הנהגה זו מדרך קקנו מרן רבי ברוך בער זיע"א שג"כ נהג כן, ויש לנו ללמוד הנהגה זו ממה שרבינו בעצמו אמר בשי"ח להבני הישיבה, והקדים בדברי הרמב"ן עה"ת (פ' ויחי) שהקשה, מדוע נענשו החשמונאים עונש "כ גדול שנעקרו כולם מן העולם, הלא היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצוות מי"י שראל, ותי' שכהנים היו ומתפקידם היה לשמור על עבודת הכהונה, וכנראה שע"י שנתעסקו בעוד דבר במלכות נחלשו בעבודת הכהונה, וכיון שהתפקיד שלהם היה לשמור על עבודת הכהונה, ואין מתפקידם ענין המלכות, הרי פגמו בכך בעבודתם ונעקרו מן העולם, ואמר רבינו שהמוסר השכל שרואים, שמי שיש לו תפקיד מסוים, מה שמוסיף דברים אחרים ממה שמחויב לעשות, הרי הוא מחליש את התפקיד שמוטל עליו ופוגם בתפקידו, והוסיף רבינו שעל כן בני התורה, כל עיסוקם צריך להיות רק להיות בתורה, וח"ו מלהתעסק בדברים אחרים, שכל דבר אחר חוץ מלהיות דבוק בתורה, פוגם בתפקיד של בן תורה שצריך להיות עסוק בתורה, ויתכן דמזה בא הנהגתו של רבינו שמעבר למה שהיה מוכרח לעשות לא התעסק בכלום חוץ מתורה, דכל התעסקות נוספת ממה שאדם מחויב לעשות פוגם בתפקיד שלו.

רבינו היה מתנתק מכל מה שסביבו להיות שקוע בתלמודו, וכאילו אין כלל דבר מתרחש מסביבו, אלא כביכול נכנס הוא לעולם משלו, "הוא ותורתו", ושום דבר אחר לא קיים, בכל מקום שפגשו את רבינו בין בדרך או בחתונה או בשבע ברכות וכו' וכו', היו מוצאים את רבינו שקוע בלימודו, כביכול רבינו נמצא בבית מדרשו עם ספרי תלמודיו בידו.

כמו כן גם כשהיה טרוד מאד באיזה ענין אחר, היה משקיע עצמו בלימוד והיה מתנתק מכל מה שהטריד אותו מקודם בשקיעות מוחלטת כמו שאין שום דבר.

ונביא כאן סיפור נורא שיכול להראות מדרגת שקיעותו של רבינו, זה היה ידוע לבני הבית ולמקורבי רבינו דמחמת שקיעותו בתורה הוא לא מזהה אנשים העוברים לידו, ולפעמים היו בני הבית צריכים לומר לאנשים שעברו לידו לומר לו שלום ולא החזיר, דח"ו אין כאן שום כוונה, אלא הוא פשוט מונח בשקיעותו בתורה, ויהי הדבר לפלא, בשעה שישב שבעה על בתו ע"ה, ראו על רבינו שהוא מזהה כל אחד ואחד גם מרחוק וקורא להם חלקם בשמותם, עד שאחד מתלמידי רבינו גם הבחין בכך, ומיד אמר לבני הבית אתם לא רואים כאן דבר מפליא, עוד אין לכם התשובה מה יום מיומים, התשובה היא פשוטה בימי השבעה רבינו לא יכל רבינו להיות שקוע בלימודו, וממילא הוא חזר להיות בכמה

ימים האלו כאחד האדם, שמכיר את הסביבה, מבהיל על הרעיון!

יגיעת התורה

"יגיעת ולא מצאת אל תאמין, לא יגיעת ומצאת אל תאמין, יגיעת ומצאת תאמין" רבינו היה מדבר רבות ע"ז שאין חשיבות לתורה בלא יגיעה, וסיפר שפעם אמרו למו"ר מרן הגרי"ז זיע"א על אדם אחד שהיה מחדש נפלא, והבריסקער רב לא התפעל מזה כלל באומרו שזה תורה בלי עמל. ורבינו היה רגיל להוסיף שענין יגיעת התורה איננו רק שצריך ללמוד על דרך היגיעה, ואחרי שמתייגע יכול להיות שיבואו דברים גם בלא יגיעה, אלא כל פרט ופרט בתורה חייבת יגיעה, ובלא יגיעה א"א לזכות אפי' לפרט קטן בתורה, והיה מזכיר תמיד את המעשה הידוע על זקנו מרן רבי ברוך בער זיע"א, שפעם אחת הקשו לפניו קושיא ואמר תיכף תירוק, ועדיין הצטער, ועמל עוד על הקושיא ואמר ממש את אותו תירוק, ואז שמח, ושאלו אותו, למה בתחילה כשאמר את התירוק עדיין הצטער, ועכשיו שאמר ממש את אותו תירוק הוא שמח, והסביר, שמקודם התירוק היה בלא יגיעה, וא"כ חשש למה שאמרו חז"ל לא יגיעת ומצאת אל תאמין, ועכשיו שהתירוק בא ע"י יגיעה, בטוח אני בזה דאמרו חז"ל יגיעת ומצאת תאמין.

וכך היה רבינו, שעל כל פרט ופרט מדבר קטן ועד גדול, יגע ביגיעה עצומה, ועל אף כשרונו הגדול שהיה יכול לבנות מגדלים ולפרקם ברגע כמימריה, לא כך היה סדר לימודו, אלא עמל ועמל ועמל, והיה הופך בכל פרט ופרט הרבה פעמים עד שהיו הדברים ברורים ומחוורים, וכל דבר שהיה לומד גם אם היה זה אותו דף שעמל על כך מאות פעמים, היה לומד הכל מתוך עמלות על כל פרט ופרט כמו מחדש, והיה דבר זה פלא, דאף שלרבינו היה זיכרון נפלא שלא בנמצא, והיה זוכר כל דבר ודבר לפרטי פרטים, בכל זאת על אף שכל הדברים כבר היו פרוסים לפניו, היה מכין את השיעור ביגיעה עצומה, והיה בודק שוב ושוב הדברים כדי שיהיו יותר מובנים וברורים.

עמקות התורה:

רבינו זצוק"ל כל דבר שהיה קורא גם כשקרא שורה של גמ', לא היה אצלו לקרוא בדרך פשוטה, אלא בכל דבר קרא בדרך העמקות, כי בכל דבר יש עומק, וכל מחלוקת ראשונים היה מחפש מה יסוד המחלוקת שלהם בעומק, ופעם כשהזכיר דבר של זקנו וכשהיה נראה שזה דבר מדאי פשוט, אמר מסתמא יש בזה עומק יותר, אבל עדיין לא הגעתי לזה, ובאמת בכל מחזור ומחזור בדברים שהי' חוזר הי' אומר שהוא חושב שעכשיו אני מבין יותר, והסביר את הדברים יותר בעומק.

הרבה קושיות ששאלו אותו, מרוב עמקותו בתורה, פשוט לא הבין את הקושיות, כי במקום העמוק שהוא הבין את הדברים לא היה מקום לקושיא כלל, הרבה דימוי מילתא למילתא נדחו באותו רגע ששמעו ממנו את עומק הדברים, ומפני כך לקח לתלמידים חדשים וצעירים זמן מה להבין את דבריו, עד שהבינו שההבנה של רבינו בסוגיות היא בהבנה עמוקה.

לתלמידים מספרים שעד שהגיעו אליו לא ידעו מהו המושג האמיתי של "עומק התורה", ורק כשהי' גיעו אליו הבינו את המושג עומק התורה, שאותו סברא אפשר להבין בכמה פנים עמוק יותר ועמוק יותר, ועדיין עוד אפשר לרדת לעומק ההבנה יותר, וכמה שיותר התבגרו התלמידים אז הבינו את העמקות יותר ויותר, ואז איתגלי להם מילתא למפרע שעד היום הבנתם לא היתה שלימה, כי עוד אא היה בכח הבנתם לירד לעומקו של רבינו, וגם התלמידים שכבר היום מרביצי תורה וראשי ישיבות עדיין יודעים שיש להם עוד לעמול להבין עומקה של תורה.

וסיפר רבינו, שמו"ר מרן הגרי"ז זיע"א היה לו טענות על גדול אחד ששאל הרבה קושיות על מרן "חיים זיע"א בענין מסוים, ופעם למד הבריסקער רב לפני שומעים את דברי ר' חיים, ואמר שהי'

קושיות של אותו גדול לא נגעו ולא פגעו, ואחד מהשומעים היה המשמש של אותו הגדול, והיה לו טענות על הבריסקער רב שבדבריו יש פגיעה בגדול ההוא, ואמר לו הבריסקער רב זה לא פגיעה, כי אם הוא היה לומד את רבי חיים כמו שרבי ברוך בער לומד, שהיה רבי ברוך בער אומר שלומד ומדקדק בדברי רבו כמו הרשב"א, לא היה קשה לו כלום, וכמו כן היה אצל רבינו, שע"י עומק דבריו בדברי רבותינו ממילא היו נופלים כל הקושיות שהיו עליהם.

דבר נוסף בעמקות תורתו של רבינו היתה, מה שהיה מספר שזקנו מרן רבי ברוך בער זיע"א היה אומר על עצמו, ברוך ה' את הא' הבנתי אבל עדיין לא הגעתי לת', ולכן כל דבר לא היה גומר, שכן היה שוב מעמיק ושוב מעמיק, וכך היה אצל רבינו לעולם לא הרגיש שגמר כבר את הדברים, ששוב אין כבר מה להרהר בזה עוד, אלא היה מעמיק ומהרהר כל פעם מחדש, ולא רק בדבר שעדיין לא הבין, ללא גם בדבר שהבין וביסודות שהתעסק בהם רבות פעמים, העמיק ושוב העמיק ולא גמר להעמיק, וסיפר תלמיד אחד שפעם אחת פגש אותו באוטובוס והתיישב לידו, ורבינו אמר לו שעכשיו יש לו עוד דעדר ביסוד של זקנו על מעשה קיחה בקידושין, גם לאחר כ"כ הרבה פעמים שלמדו, וכך בכל סוגיא ובכל פרט היה מעמיק ומעמיק.

ישרות בסברא:

המעלה הראשונה אצל רבינו לומר על אדם, היתה, "שהוא יודע ללמוד", וכמו שהדבר מבואר כבר חחז"ל, בגיטין דף ו' ע"ב איתא א"ל אב"י: אטו כל דלא ידע הא דר' יצחק לאו גברא רבה הוא? בש"למא מילתא דתליא בסברא - לח"י, הא גמרא היא, וגמרא לא שמיע ליה; המבואר מתוך דברי הגמ' דגברא רבה היינו גברא היודע בסברא.

ובכלל בנוגע לאהבת תורה תמיד הרגישו שהעולם מתחלק אצלו לשניים, מי שידע ללמוד ומי שלא וודע, כשראה אדם שידע ללמוד, ואומר סברא בישרות כדבעי, ומקשה כדבעי, יצא עליו בכזה התפעלות ולא יכל לראות עליו שום חיסרון.

וידוע שרבינו לא הכיר כל כך את שמות הבחורים, ואת שמותם קרא עפ"י סברתם, זה הבחור שאמר לי סברא ז, וזה הבחור שאמר לי סברא ז, שמות התלמידים קרא אותם עפ"י סברותיהם בתורה.

גדלות בתורה:

רבינו היה מדבר רבות על הענין של גדלות בתורה, שבתורה אין הסתפקות אלא תמיד לחפש עוד ועוד מה אפשר עוד לקנות ועוד לעמול, והיה רגיל להזכיר מה ששמע מאביו מרן הגרי"מ זצוק"ל, שראש ישיבת חברון מרן רבי משה מרדכי אפשטיין זצוק"ל אמר פעם בשיחה, "האלף בית של בן ישיבה" הוא שצריך שיהיה לו שאיפה להיות גדול הדור, והוסיף שאחד שכל השאיפה שלו הוא רק להיות למדן ולא גדול הדור הוא כמו "בעל הבית", דנחזי מה ההבדל בין בעה"ב לבן ישיבה, ההבדל הוא "שבעה"ב הוא מסתפק", יש אחד שמסתפק בשיעור משניות, ויש אחד שמסתפק בדף היומי, ויש אחד שלומד שעה אחת, הצד השווה לכולם הם מסתפקים, לא כן בן ישיבה הוא לא מסתפק, אלא שואף ללמוד עד כמה שהוא יכול, ולכן אילו אם הוא כבר מסתפק שרוצה להיות רק למדן הוא כבר כמו בעה"ב,

כך גם היתה דרכו של רבינו, אם בכל עניני העולם הזה היה חיי חיותו במידת ההסתפקות ממש שבממש, מספיק היה להיכנס לדירת רבינו ולחזות שכל העולם הזה הוא רק פרזודור ללימוד תורה וקיום המצוות, אבל כשהגיע לתורה לא היה שום הסתפקות, לרבינו לא היה זמן של אכילה ולא זמן של שינה, סדר יומו ביום ובלילה הסתובב סביב התורה, תורה ותורה, עמילות בתורה, גיעה בתורה ושקיעות בתורה, "חיים שכולו תורה" "כולו אומר תורה" "אף פעם לא הסתפק".

וראוי להביא מה שהיה רבינו מזכיר בשם זקנו מרן רבי ברוך בער זיע"א, שלעתיד לבוא יתבעו מכאן לפי הייעוד שהיה צריך לעשות בעולם, ולא יוכל לתרץ את עצמו בזה שקבע עיתים בתורה וקיים מצוות, אלא יאמרו לו כלום נתנו לך כשרונות כאלו שאתה יכול לעלות על המדרגות ואתה אווז עם ערליכער ארבעטר, והביא בשם מרן הגר"י מסלנט זיע"א דכשיבוא למעלה יראו לו כמין תמונה מה היה יכול לצאת ממנו.

זיכרוננו המופלא:

רבינו היה ידוע בזכרוננו המופלא, ותוך כדי הלימוד היה אומר, כך אבא הסביר לי כשהייתי ילד, והיה נזכר מדברים שנאמרו לפני שנים רבות, ומזכירם בתכלית הדיוק עם הלשון שנאמרו, ולא רק זכר את הדברים אלא חי את הדברים ממש כמו שעכשיו דיברו, וידוע בבית בריסק שאצל רבינו אפשר לברר את הנוסח המדויק של דברי מו"ר מרן הגר"י זיע"א.

כל נקודה קלה, או סברה דקה, היה זוכר את זה לאורך שנים רבות, וכמה פעמים התבטא בשנים האחרונות, ש"עכשיו" הוא כבר מתחיל לשכוח וחבל שלא כתב, וזה היה חשש בעלמא, כיון שעד סוף ימיו לא שכח בתלמודו כלום.

הסגולה שרבינו זכר הכל, לא היה רק מכח זכרוננו שניחן בו, אלא בחינה אחרת היתה בה, וכמאמר הפסוק "לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייטני", זה היה הסוד שרבינו זכר הכל, התורה הי' אצלו החיות, "כי בם חייטני" לא היה אצל רבינו מושגי חיים זולת חיות התורה, כל תג ותג בתורה היה אצלו עוד חיים, וזכה לכך להמעלה הנשגבה שלא אשכח פקודיך, "כי חיים לא שוכחים", וכי ראיתם שאחד שוכח לנשום? כך היה אצל רבינו התורה, זה היה החיים שלו ולא יכל לשכוח מכלום, "כלום ממש", ובאמת בדברים אחרים שלא נוגע לתורה לא היה לו אותו זכרון מופלא, ולא רק זה אלא אפי' את מספר הטלפון בביתו לא ידע, ואיך הולכים מכאן ולשם היה צריך לשאול, אבל בדברי תורה ובדברי אבותיו מזקנו ורבותיו, היה זה דבר פלא בדור, שזכר כל דבר בדיוק, ולא רק את הדבר לבד, גם את צורת הדברים איך נאמרה ומתי נאמרה, עם כל ההבנה, הכל היה אגור במוחו בבהירות, כי זה היה ממש החיים שלו.

וכמו שמרגלא היה בפומיה מזקנו מרן רבי ברוך בער זיע"א, שהעולם אומר שצריך לחיות על פי התורה, וממילא צריך גם ללמוד תורה שהיא בכלל מצוות התורה, אבל אנחנו אומרים בתפילה "כי הם חיינו" שהתורה היא עצמה החיים.

ועל אף זכרוננו המופלא, היה מקיים רבינו מה שאמרו חז"ל, "למד לשונך לומר איני יודע", על כל דבר שהיו שואלים אותו היה אומר בתחילה איני יודע, עד שהיו לוחצים אותו מאד, ואז היו מקבלים מושגים חדשים בפירוש 'לדעת' ו'לא לדעת', דהיינו ש'לדעת' הפירוש שהדבר מונח אצלו גם מתוך השינה, ומה שפחות מזה זה כבר נקרא 'לא לדעת', ואי אפשר לענות על זה מיד.

כתבם על לוח לבך:

והאמת על רבינו ניתן לומר שידיעת התורה אצלו לא היה רק ענין של זיכרון בעלמא אלא הרבה יותר מכך, דזכור מה שרבינו היה מביא על מה דאיתא בגמ' בקידושין ד' ל' ע"א "כתבם על לוח בלבך", דמו"ר מרן הגר"י זיע"א אמר בזה, שכתוב בזה דלא מספיק ידיעת התורה, אלא התורה צרי' כה להיות חקוקה בלב, והגדיר מהו נקרא שהתורה חקוקה בלב, שאינו רק ידיעה בעלמא אלא הוא להרגיש את מה שכתוב בתורה, לדוגמא כמו כששואלים ילד קטן מה עכשיו והוא אומר שעכשיו הוא יום, הרי אינו אומר שזה יום מחמת שזכר שאמו אמרה לו פעם דבמצב כזה הוא יום, אלא הוא מרגיש שעכשיו הוא יום, כן הוא בתורה צריך שיהיה כתבם על לוח ליבך, שירגיש את מה שכתוב

וכך ראו והרגישו אצל רבינו בחוש שכל חלק מחלקי התורה, אין זה אצלו סתם ידיעה בעלמא, אלא הוא חקוק בלבו ומרגיש וחי כל דבר בכל הרמ"ח ושס"ה שלו, כי רבינו כתבם על לוח לבו.

מעתיק השמועה:

צד השווה בדברי הספד של כל גדולי ישראל על רבינו היה, שרבינו זכה להיות מחוליית הש"ר שרת של מוסרי ומעתיקי התורה מדור לדור, וכפי שהספידו מרן ראש הישיבה הגאון רבי גרשון אידלשטיין שליט"א שרבינו המשיך את שלשלת העברת התורה מה שנמסר לרבי ברוך בער מרבי חיים ולרבי חיים מהבית הלוי וכו', עד מרנא הגאון מוילנא זיע"א.

הגאון הגדול רבי משה שפירא זצוק"ל אמר על רבינו, והזכיר מה שכתוב שבכל דור ודור יש את הניצוץ של משה רבינו שממשיך את מסירת התורה מדור לדור, ורבינו היה המשה רבינו של דורנו בהמשך מסירת התורה.

נתבונן במידה של מעתיק השמועה, בגמ' (סוכה כ"ח ובב"ב קל"ד) איתא, ת"ר שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, שלשים מהן ראויים שתשרה עליהן שכינה כמשה רבינו, ושלשים מהן ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון, עשרים בינונים, גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל, קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי,

ובכל זאת על ר"י בן זכאי הקטן שבכולם עליו המשנה אומרת (אבות פ"ב מ"ח) בשלשלת הקבלה, רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ושמאי, ומה עם שאר התלמידים הגדולים שבכולן?, והתשובה הוא, כי על ר"י בן זכאי נאמר, שמעולם לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו, זהו המידה של מעתיק השמועה,

כך גם היה דרכו של רבינו זצוק"ל, בכל שנות הרבצת תורתו לא אמר דבר שלא שמע מרבו, ולימד את תלמידיו לומר רק דבר שיסודותיו מוצקים ומבוססים על דרך אבני רבותינו זי"ע,

כל סברא וחדוש, מדד בעמלות מחשבתו ובפלס הבנתו, בשייכותו לדברי רבותינו מצוקי עולם וראשונים והאחרונים זיע"א, דבר שהי' נראה נולד חדש "זר יחשב לו", וכמו דאי' בירושלמי בפ"י סחים ר' זעירה בשם ר"א כל תורה שאין לה בית אב אינו תורה, זהו המידה של מעתיק השמועה.

הרב'ה הגדול:

רבינו לא היה עוד ראש ישיבה, רבינו היה רב'ה, ומה נאה לספר את מה שהיה הוא מספר תמיד, מה שסיפר זקנו מרן רבי ברוך בער זיע"א לאחר שהיה בישיבת וואלז'ין אצל רבו מרן רבי חיים זיע"א במשך תקופה, וחזר לעיר מולדתו הלוסק, ושאלו אותו כמה מחבריו הלמדנים למה אתה צריך רב'ה, הרי אפשר ללמוד מהספרים הקצוה"ח והנתיבות וכו', וענה להם רבי ברוך בער, "אין הכא נמי, מה לומר אני יכול ללמוד מדבריהם, אבל מה לא לומר אני צריך ללמוד מרב'ה...".

וכך היה רבינו, ראשית למדו ממנו את עצם הדבר שלא כל דבר אומרים, וכמה אחריות צריך כדי לומר סברא, "כי סברא בתורה זו לא הפקר", וצריך אחריות ופחד כשאומרים סברא בתורה שיהיה מדויק בתכלית האמת, ובכל שאלה ששאלו אותו היה מתון מאד לשמוע לשקול ולהחליט מה ניתן לענות, והרבה פעמים בשעה ששאלו אותו אמר איני יודע, ורק אח"כ או לאחר כמה ימים היה עונה את התשובה.

ולאחר שלמדו ממנו עם איזה אחריות ניגשים ללימוד, היה אפשר ללמוד ממנו מה לומר, וגם מה לא לומר, איזה קושיא שואלים, ואיזה קושיא עונים, איזה חלק בסוגיא צריך להתעכב ואיזה לא, מה

צריך להבין ומה לא צריך להסביר, מה צריך להסביר מה לא צריך להסביר, מהו עיקר ומהו טפל.

אצל רבינו היה אפשר לברר על דברים שצריך עליהם מסורת, מה אמרו ע"ז, ולא רק אם אמרו ע"ז, ללא מה הוא אומר שצריך לומר ע"ז, וידעו שככה באמת צריך לומר, גדולי התלמידי חכמים בירו- שלים מקדם כשהיו ניגשים אליו ואומרים לו סברא בכל מקום שהוא, היו אומרים שלפי מראה פניו בשעת אמירת הסברא כבר ידעו כמה הסברא היא נכונה, וכשהיה אומר שהסברא נכונה, לא היה צריך עוד הסכמה בדבר, כולם הרגישו אצלו שהוא זה שידע מה היא סברא, האם ניתן לומר אותה, ואף שבגלוי לא אמר אף פעם לאף אחד שזה לא נכון, וביותר היה מראה כמו שנהנה מכל סברא, אבל מי שהכירו מקרוב ידע להבחין אצלו ממה הוא נהנה יותר וממה הוא נהנה פחות וממה בכלל לא נהנה.

ויתירה מכך, היה דבר פלא, שגם בדור יתום שכזה, זכה רבינו שתלמידיו ידעו, שבכל מילה של רבינו בשיעור יש לזה משמעות מרובה, ואפשר לבנות החידוש והסברא עפ"י כל מילה שרבינו אמר, כל משפט לא נאמר סתם, ולפעמים היה צריך מחשבה מרובה לתפוס את הסיבה למשפט זה, והיה בבר ברור ששום משפט לא נאמר סתם, וזכה רבינו שתלמידיו מסוגלים עד היום הזה, לעמול במ- שפט של רבינו שוב ושוב, הפוך בה והפוך בה דכולא בה, להבין מתוכה עמקות הסוגיא, וכן ידעו שמה שרבינו לא אמר וכמו מאיזה שאלה שהוא שאל ולא תירץ כמו שהפשוט שיש לתרץ, דבהכרח שהתירץ הפשוט לא נכון, ואף שבמושכל ראשון היה נראה זה תירוץ נכון, אבל לאחר שדיברו אתו על הענין שוב ושוב הבינו את העמקות בדבר והסיבה למה לא תירץ כן, ולפעמים למה לא הקשה כן.

רבינו לא ירד לבחורים להסביר להם את הדברים כפי הבנתם, אלא להיפך העלה את הבחורים אליו, היה אומר את השיעורים בעומק כפי שקיבל, ונתן לבחורים שהם יתעמקו ויבינו, וגם כששאלו אותו לא הרבה להסביר, אלא אדרבה נתן לבחורים להבין שהדברים הם כמו שהם, ועליהם מוטל להתאמץ ולהבין יותר ויותר, וכך התחנכו הבחורים שלא הגיעו לסוף ההבנה שאפשר להגיע, שעדיין אפשר להגיע ליותר ויותר, ויש להם עוד מה להוסיף ולעמול ולהעמיק.

בדורנו שהמושג תלמידים בדרך הלימוד של רבם כמעט ונעלמה, עמד רבינו ראש הישיבה צוק"ל ששנות הרבצת תורתו, וגידל והעמיד דור תלמידים שנקשרו בעבותם לרבינו בכל דרך לימודו, וחל- קם כבר מרביצי תורה גדולים, תלמידים שגם אחרי עשרות שנים מאז שלמדו אצל רבינו, דמותו של רבינו עמד ועומד לעיניהם תמיד, והיו מגיעים אצל רבינו תדיר כדי שיורה להם שמועה,

כל שיעור ושיעור, היו בעבור התלמידים לחם עמלם, לעיין בם ולמצוא בה אור התורה את הסברא ואת החידוש, והיו ששים בדברי תורת רבם כמוצא שלל רב.

ניתן לומר על רבינו מעין מה שאמר ר' אליעזר בשעת פטירתו לתלמידיו "הרבה תורה למדתי הרבה תורה לימדתי" "הרבה תורה למדתי מרבותי ולא החסרתי אפי' ככלב המלקק מן הים", "הרבה תורה יימדתי ולא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת", רבינו צ"ל היה מלא וגדוש בכל מקום בתו- רה, הרבה שמועות מאבותיו ורבותיו, הרבה מדיליה, שבכל מקום שהיו שואלים אותו היה נוסף איזה הבנה חדשה איזה עומק חדש, ובעוה"ר נטרפה השעה ולא הספיקו תלמידיו ללקק ממנו כי אם כמכחול בשפופרת.

דרך הלימוד:

אין ספק שהמיוחדות ברבינו היה "דרך הלימוד", שהיא היא הדרך המסורה מרבותינו מדור דור, ובודאי שאין אנחנו הראויים לבחון כי קטנים אנו מלהבין ולהשיג במסורת דרך לימוד התורה, ולכן נתפוס כמה ענינים שגם בראות עינינו הובחנה דרכה.

דרך רבינו, שלא כמו בדרך שנוהגים ללמוד היום שמרבים לעשות מחלוקת מכל דבר שרק אפשר

לעשות מחלוקת, אצל רבינו היה להיפך התכלית, אם לא כתוב מפורש ומשמע שיש מחלוקת אז ההיכר תיתי לעשות מחלוקת, ולא היתה אפשרות כזאת כלל, ואדרבא היה טורח ועמל ליישב ולהתאים את הדברים, ולאחר שהיה מעמיק בדבריהם והיה מיישב את הדברים, הדברים היו מאירים ויוצאים מחוורים כשמלה שאין כאן סתירה כלל.

רבינו היה גם רגיל לבחון כל חידוש בנפק"מ, וכמו שזקנו בספר ברכת שמואל ג"כ כמעט בכל חידוש כותב נפק"מ כדי לחדד עומק הדברים.

רבינו בכוחו הגדול היה מבאר את הדברים עם הגדרה עמוקה שהיתה כוללת הכל ולא היה לו צורך להכנס לפרטי פרטים, וממילא הרבה קשיים המתעוררים בדרך כלל לא היו מתחילים.

בענין לימוד האיטי, לא היתה נחה דעת רבינו כלל מזה, והיה מספר שכשאביו היה מתחיל ללמוד עמו מסכת היה מתחיל ללמוד אתו בדף ד' ואח"כ היה חוזר לתחילת המסכת, מכיון שהדרך הוא שבתחילת המסכת אוהבים להתעכב, ממילא עדיף לא להתחיל בהתחלה. וכמו כן היה לומד עם אביו מסכתות שלימות, והיה מזכיר הרבה פעמים שפעם בערב פסח גמר כל יבמות עם אביו, ועשה ע"ז סיום.

אולם אף שכך היתה דעתו, מ"מ כשהמציאות הייתה שבני הישיבה למדו לאט, הוצרך בע"כ גם רבינו להתעכב כמה שאפשר, אבל לא היה דעתו נחה מזה.

רבינו היה נוהג מתחילה להבין כל סוגיא (הראשונים והאחרונים) מעצמו, באומרו שצריך לנסות מה אנו מעצמינו הבנתינו בזה, ולא היה דעתו נוחה שמסתכלים במיני ספרים שמפרשים הסוגיא, כיון שזה פוגע בעמלות התורה, וכל או"א צריך לעמול ולהבין לבד, ורק אחר העמל בסוגיא היה דעתו שראוי להסתכל גם בספרי גדולי ראשי הישיבות מה דעתם בסוגיא.

תורת אמת בפיהו:

רבינו היה דוגמא ומופת לביקוש האמת, אצל רבינו לא היה אצלו מושג שאם זה חידושו צריך לחזק ללאמת, ואם יש קושיא ע"ז צריך לתרץ שלא יסתר החידוש, אלא להיפך התכלית כל ביקושו וחיפשו היה רק ביקוש האמת, כל השיעור וכל ההכנה לזה לא היה כדי להגיד את חידושו, אלא להגיד את האמת בסוגיא לפי עמקות תורתו, ולכן גם כל דבר שהיה אומר והיו מוצאים בספרי רבותינו, היה שמח שמחה גדולה בזה, ולא להיפך, ופעם באמירת שיעור, אמר איזה חשבון בסוגיא, והראו לו שהדבר כתוב ברא"ש על המקום, וכ"כ היה שמח בזה, באומרו כי מה שייך יותר טוב מזה שהרא"ש בעצמו אומר.

גם רבינו כשהיה לו דבר אמת לומר לא הפסיק לחזור על זה, כי דבר אמת היה חביב עליו מאד, והיה הדבר לימוד גדול לתלמידים עת כשעלו בימי החג לרגל לביתו, שהיה מסוגל לחזור על דבר אמת אפי' קטן עשרות ומאות פעמים לכל מי שהגיע, מרוב אהבתו לדבר תורה שהיה מוכח אמיתו.

מממילא לא היה אצלו כלל מושג של בושה לומר איני יודע וכדומה, וכאשר ידוע על גדולי ראשי ישיבות כשבחורים שאלו אותם באמצע השיעור וחשבו שהאמת אתם היו חוזרים בהם בשעת מעשה, כמדומה שאצל רבינו היה בחינה אחרת בדברים, לא היה איזה התגברות וגדלות לומר טעיתי, אלא להיפך כל השיעור וכל הענין מסביבו היה רק לידע את האמת, ופשוט שאם הבחור צודק הרי הוא צודק, ולא רק בשעת השיעור אלא אם היה לו חשש לאחר אמירת השיעור שטעה באיזה דבר לא היה רגוע מזה, ופעם העיר לו בחור בשיעור על דבריו, ובשעת השיעור דחה את דבריו, אבל לאחר שחזר הביתה חשב שוב על הדברים, והחליט שלא, הבחור צודק, ולא היה לו מנוח, וחיכה כבר כל הלילה למחרת בבוקר שיגיע לישיבה ויגיד שהבחור צודק.

לא רק בלימוד היה רבינו איש אמת, גם בכל הנהגותיו והליכותיו היה כך, היה תוכו כבורו ולא הראה כלפי חוץ מה שלא עשה בפנים.

מסירת תורתו של בעל ה"ברכת שמואל":

כפי שידוע רבינו מסר בכל שנותיו את כל כוחותיו ללמוד וללמד את תורת זקנו בעל ה"ברכת שמואל".

רש"י על התורה על הפסוק ויהי ככלות משה, "בצלאל ואהליאב וכל חכם לב עשו את המשכן, ותלאו הכתוב במשה, לפי שמסר נפשו עליו לראות תבנית כל דבר ודבר כמו שהראהו בהר להורות לעושי ממלאכה, ולא טעה בתבנית אחת". כמה מסר נפשו רבינו זצוק"ל לראות כל דבר ודבר כמו שלימ" דוהו אותו מבית אביו, להורות לאלפי תלמידיו, ולא טעה בתבנית אחת.

את רוב ספריו של הברכת שמואל לימד אותו אביו, ודברים שאביו לא לימד אותו, לא היה בדרך כלל מסכים לומר בשיעור, שאלו אותו פעם האם צריך לדקדק בדברי הברכת שמואל, וסיפר כשלמד פעם עם אביו בספר ברכת שמואל, וקרא קצת במרוצה, שאל אותו אביו איך אתה יכול לקרוא כ"כ במרוצה דברים שהסבא במשך חמישים שנה עבד לסדר אותם והגיה אותם פעם אחר פעם.

המיוחד ביותר בשיעוריו של רבינו היה, שהוא אף ידע את כל המשא ומתן וה'הולך ילך' שהיה לזקנו בעל ה"ברכת שמואל" עד שהוא הגיע לאותה מסקנה תכליתית בסוגיא, הוא ידע היטב מה היה הסלקא דעתך שלו ואיך הוכרחה המסקנא, וגם אלו נפקא מיניה נבעו מכך, ומה חפץ היה להרוויח ולתרוץ, וזו הייתה השלימות המיוחדת בתורת זקנו מתוך המסורת שהיה לו על כל תג ותג.

ופעם אמר רבינו בענין תורת זקנו, שברא"י פשוטה מתוך עמקות תורת רבינו יש נטייה לחשוב שהם דברים קשיים, אבל ברא"י נכונה צריך להבין כי דברי זקנו שנתחדשו בעמל כה רב, הרי גם הלימוד בזה צריך להיות בעמלות רבה, "כעמילות בחידושה כך העמילות בהבנתה" וללמוד ברכ"ש בלא עמילות "ס"י נישט גילערנט", (זה לא ללמוד), והוסיף רבינו אם בן תורה רוצה סימן בכדי לדעת אחר שעמל בברכ"ש, אם למד נכון את דבריו, הסימן הוא שנהיה לו היסודות והסברות קלים להבנה, אבל אם יצא לו שזה יסודות וסברות קשים להבנה אז זהו בהכרח סימן שלא הבין את הברכ"ש, כי זקני רבי ברוך בער לא אהב לומר דברים קשים להבנה, וכל יגיעתו ועמלותו היה לייסד ולהסביר הדברים להיות קלים להבנה, וכידוע תלמידי רבי ברוך בער ששמעו את השיעורים מספרים שאחרי השיעור מי שהבין היה יוצא מואר באור בהיר בסוגיא.

עולם הישיבות הקשו לעיתים על דברי הברכת שמואל מדברי הראשונים, ומחשבון הסוגיא וכדור"ה, אבל לאחר שמיעת דבריו של הברכת שמואל מפיו רבינו הקושיות היו נופלות מיד, שכל הקושי שיות היו מחמת אי הבנתם של דברי הברכת שמואל, ועם העומק והביאור המיוחד שהוסיף רבינו בדבריו, היה ממילא נופלים הקושיות שאין זה דומה לשם, ולא קשה כלל, וחלק מהקושיות היה רבינו מזכיר במפורש והיה מתרץ אותם, וגם הקושיות שלא הזכיר היו ממילא נופלות, כל מי שהיה שומע מרבינו את דברי הברכת שמואל, היה מבין דברים אחרים ממה שהיה נראה מעיון קל בספר, אם ביסודות הידועים כגון 'מעשה קיחה', שכל מי ששמע את היסוד מרבינו היה נשמע לו הדברים באופן אחר לגמרי, ועי"ז הדברים נעשו ברורים ומחוררים ומובנים.

ואין לטעות שכיון שקיבל רבינו את הדברים במסורת מדויקת, הרי לא היה צריך לעמול על דבריו של הברכת שמואל, כי לא יתואר כמה עמל היה משקיע רבינו להבין את דבריו יותר ויותר, וכמו שהיה מזכיר הרבה בשיעוריו על ברכת שמואל שהיה אומר, כמה עמלתי על זה, כל הלילה עמלתי להבין את דבריו.

סיפר הגאון רבי משה מרדכי חדש זצוק"ל ראש ישיבת אור אלחנן בהספדו על רבינו, שפעם הגיע

אליו לדבר על איזה ברכת שמואל, ואמר לרבינו: שהוא עמל בזה ולא מגיע להבנה, אמר לו רבינו: 'ככה צריך להיות, צריך לעמול על ברכת שמואל ולנסות להבין...'

רבינו בשיעוריו בעיקר מסר את תורת זקנו ואביו, והיה נצמד היטב למילותיו וסברותיו של זקנו ההעביר מסורת תורתו בדיוק מופלא ממש, וכשהיו שואלים את רבינו למה הוא לא אומר יותר דברים חידושים משלו, השיב, שבמקום שיש חידושי זקנו הדבר הראשון המוטל הוא להבין את דברי זקנו.

ואע"פ שיסודות השיעורים במשך כל השנים היו אותם יסודות מושתתים על תורתו של זקנו, אעפ"כ היה תמיד אומר "אין בית המדרש בלא חידוש" וכל שיעור היה מחדש איזה דבר, ואמר בשם אביו: 'אין ביהמ"ד בלא חידוש, ואם אין חידוש אז בהכרח אין ביהמ"ד', ולכן אם לא יכין ויגיד אותו דבר אין זה ביהמ"ד, ולכן עמל עוד הפעם ותמיד היה אומר דברים חדשים ותוספת חדשים של עומק.

חייב אדם לדבר בלשון רבו:

רבינו לא רק שהעתיק את שמועת רבותיו כצורתו, אלא גם היה משתמש בלשונות של זקנו רבינו בעל הברכת שמואל, הרבה פעמים היה אומר שהוא אומר במילים של הסבא בדיוק, וגם אם לא באותם מילים היה משתמש באותו מטבע לשון. [וגם כל הנוסח והשפה של רבינו בכללות בשיעור היה עם ביטויים מיוחדים, וכפי שידוע שגם שזקנו היה משתמש עם ביטויים מיוחדים בשיעור], וכן מכל רבותיו היה חוזר בדיוק על המילים וגם מתי זה נאמר ולמה זה נאמר.

כאילו בעל שמועה עומד כנגדו:

כשרבינו היה אומר השיעורים ומדבריו של זקנו, לא רק שלפניו היה בעל שמועה עומד כנגדו, אלא גם נתן לשומעים לחוש זאת שבעל השמועה עומד כנגדם, והדברים הם דברים שלו, ובין כשהיה מספר הסיפורים עליו ועל שאר גדולי ישראל, היה נותן את התחושה כמו שנמצאים שם, והיה אומר שרבי ברוך בער צריך לומר גם עם הלב...

רבינו נתייחד גם, שלא רק מסר את תורת זקנו במקום שזקנו חידש, אלא קיים מה שאמר ר' אליעזר בסוכה דף כ"ו ע"ב, 'לא אמר דבר שלא שמע מרבו', וכבר ביארו בזה שאין הכוונה שר' אליעזר לא חידש כלום, אלא כל דבר שר' אליעזר אמר היה מיוסד על דברי רבותיו.

וכמו כן אצל רבינו כל סברא שהיה אומר היה מחפש לזה מקור מדברי זקנו, והיה אומר כך הבנתי מהסבא, וכך נראה לי מהספר של הסבא, ולא רק במקומות שיש חידושי תורה של זקנו, אלא בכל מקום היה לומד מדברי זקנו במקום אחר איך צריך לומר ומה צריך להקשות, ואם רק היה שייך לקשר לדברי זקנו בכל מקום שהוא היה מקשר, וכמו שהזכיר פעם בשיעורו, "אין דבר של הסבא שהוא שלא במקומו, כל דבר שלו הוא במקומו", כלומר מכל דבר של הסבא אפשר ללמוד ואין נפק"מ באיזה סוגיא.

הכנת השיעור:

עבודת הכנה לשיעורים של רבינו, היתה עבודה גדולה מאד, עבודתו היתה מזכירה את המסופר על ראשי הישיבות שבדורות עברו איך שהכינו שיעור, ובעצם עבודתו הראה לתלמידיו מרביצי התורה, מה אמות המידה הנצרכת כדי לגשת לשיעור.

וכך הייתה הכנתו לשיעורים, התחיל כבר בבין הזמנים את המסכת של הזמן הבא, והיה טרוד מזה מאוד, אף שכבר מסר על מסכת זו שיעורים פעמים רבות, וגם היה אפשר לדבר אתו על הנושאים בעומקם גם כמה שנים קודם לכן, אבל מ"מ הוא הכין כמו בהתחלה, התחיל ללמוד את הגמ', את הראשונים, ואת האחרונים, כגון הפלאה, פני יהושע, בית יעקב ותורת גיטין, קטעים ארוכים ושלמים, מתוך ספריו הישנים שהאותיות שם היו קטנות מאוד והיה מתאמץ לקוראם, ואף במקומות שהם מאריכים מאד, היה לומד סימנים שלמים של אבני מילואים, וגם במקומות שלא נראה שם יידושים גדולים ועמוקים, היה דן בדבריהם, וכשהיתה לו איזה קושיא, או דחייה על סברתם, הגי' שה שלו היתה, אני זה שלא מבין את הדברים, והיה מבקש ממי שלמד עמו או שדיבר עמו באותו זמן, ממש בתחנונים, תנסה אתה להסתכל אני לא מבין, אולי אתה תבין.

מחמת האחריות הגדולה שהרגיש במסירת שיעור, וידע מה המשמעות של מסירת שיעור, כמה מדויק בתכלית האמת צריך הוא להיות, ויש גם צורה מה מוסרים בשיעור ואיך מוסרים את השיעור. לא יאומן כי יסופר, כמות השעות שהיה רבינו מקדיש להכנת שיעוריו, לילות כימים היה יושב ורכון על ספריו, לפני "כל" שיעור, ולא משנה אם זה היה שיעור יומי או שיעור כללי או חבורה, וגם בזמנים שמסר חמש שיעורים בשבוע, היה אותו הדבר, ולא ישן כל הלילה כדי להכין את השיעור, וזה ארע לא פעם ולא פעמים, לא היה ברור אצלו עד הרגעים האחרונים האם יאמר את השיעור או לא, שאינו יודע אם הדברים מספיק ברורים כדי לומר אותם, כמובן לפי דרגתו ושאפוזתיו בדקדוק גדול.

והדבר העיקרי שהיה עוסק במשך כל ימות השבוע, היה אך ורק בסוגיות שהיה צריך להכין עליהם שיעור, והדבר מפליא יותר שהרי לא מדובר בשיעורים שהתחדשו לו מעכשיו, הרי אותם שיעורים היה אומר כבר במחזורים הקודמים, וכמה שבועות קודם היה אפשר לדבר עמו על זה כמו שלמד זאת עכשיו, ואעפ"כ לפני אמירת שיעור היה מכין כמו שאומר עכשיו בפעם הראשונה.

וגם לאחר שהחליט שאומר שיעור עדיין היה לפעמים מתחרט, כי אין זה מספיק ברור לפי רצונו, והיה מבקש שיבטלו את השיעור, וכל זה לאחר עשרות של שעות של הכנה לשיעור.

אאחרי שהכל נראה מוכן ומזומן לאמירת השיעור, כשהיה הולך מביתו למסור השיעור בישיבת קמ"נין, היה נעצר באמצע הדרך כדי להכנס לבית הכנסת, והיה נעמד מול הארון הקודש ונשא תפילה חרישית להצלחו במסירת שיעורו לאמיתתה של תורה.

רבותינו האחרונים:

לל מי שפותח בכל עמוד שהוא את ספר ברכת שמואל, רואה דבר שלא רואים בשאר הספרים, הכ" בוד לדברי האחרונים שניכרת מכל שורה, להעמיק בדבריהם בכבוד הגדול ביותר, וזה בשני דברים, סם בדבר שנראה תמוה, תמיד יכתוב "נראה ביאור דבריו הקדושים", או גם בדבר שנראה מובן, "ונ" ראה להסביר עומק דבריו", שנדע שאין כוונתם רק לפשוטם של דברים, כי אם לעומק יותר ויותר.

והיה רבינו מספר שפעם כשהגיע רבי איסר זלמן מלצר לקמניץ כיבדו רבי ברוך בער לומר שיעור, ואמר את השיעור בענין היזק ראייה, ורבי ברוך בער בתוך כדי השיעור הסביר את דבריו וחזר על דבריו, וכשירד ר' איסר זלמן מאמירת השיעור, אמר לא ידעתי שאני יכול לומר כ"כ טוב.

וכך בדרכו נהג גם רבינו, שאחד מהדברים שלימד רבינו בכל שיעור ובכל חבורה, היה הכבוד הגדול לדברי רבותינו האחרונים, והיה מביא מה שהגר"ח אמר שהסיבה שלא כתב הרבה על נשים נזיקין, כי מה יכתוב שלא כדברי בעל הקצוה"ח, והרי ודאי צודק הקצוה"ח.

ככמה דוגמאות קטנות, כשהביא פעם חתם סופר בשיעור, והאריך להסביר דבריו, ואמר את ההע"ות שיש להעיר, הוסיף ואמר: "בחתם סופר צריך לעמול להבין את דבריו". ופעם בשיעור הביא פשט של האור שמח בגמ' בנדרים דף ד' ע"ב, ובתוך כדי הדברים אמר שאף שהפשט שלו הוא כנגד

כל הראשונים, אבל "זה אור שמח", וכן פעם הביא חידוש גדול מספר בית מאיר, ואמר שעל אף שמסברא הוא מאד תמוה, מ"מ יש לעמול הרבה להבין את דבריו, והוסיף בפרט שזקנו אמר שהבית מאיר הוא אחרון עמקן.

וכשהיה לומד והיה מסתפק בשאלה, לאחר שהדבר היה מוכח מדברי האחרונים לצד אחד, נפל והוכרע הספק.

וכן כשיש מהלך של האחרונים או רבותינו בסוגיא, לא רק שלא חיפש להקשות על המהלך כנהוג היום, אלא גם כשיש קושיא ניסה בכל כוחו ליישב אותם, וללכת ע"פ דרכם, וכשהיה המהלך של האחרונים טוב ומרווח, לא חיפש כלל לומר מהלך אחר.

לרבינו היתה בקיאות גדולה בספרי האחרונים, היה מדפדף בספרי האחרונים כבקי ורגיל, והיה נראה שבקי בהם בצורת הדף.

והיה רבינו לומד כל אחרון בעומק גדול, ולאחר שהיה אומר היו רואים בעליל למה נתכוון האחרון המדובר, ולימד אותנו רבינו שבמקום להקשות על האחרונים, אפשר לנסות ולהבין את דבריהם וותר וממילא נופלים הרבה קושיות, ופעם אמר בשם זקנו שזכה הגרע"א שלכל אחד יש טעם כש"לומדים אותו, יש בעה"ב פשוט איך שלומד רע"א, ויש איך שלמדן גדול לומד רע"א...

ללא רק לגדולי הדורות הקודמים, אלא אף לרבותינו בדור שלפניו, אם לרבי אלחנן וסרמן, ולא מי" בעיא לספרו בקובץ הערות שכתב בעצמו, שהיה ממש ירא מלחלוק על סברתו, אלא גם על הספר קובץ שיעורים שלא הוא כתב, היה דן בזה, וכמה שמחה היתה לו כשהיה מוצא דבר שחידש באחד מרבותינו האחרונים, ולא כנהוג שאם מוצאים דבר שכבר אמרו יש צער, שהרי א"כ לא חידש כלום, אבל אצלו היה להיפך, אדרבה כ"כ שמח שזה נמצא כבר באחד מרבותינו האחרונים שהרי א"כ הרי זה אמת.

דבר בולט מאוד בשיעוריו היה שכל פעם שהזכיר שמו של אחד מאחרונים או מרבותינו ראשי הישיבות היה אומר זכר צדיק לברכה, והיה מדגיש זאת, ולפעמים כשהיה שוכח והיה ממשיך עוד כמה מילים היה חוזר שוב ואומר זכר צדיק לברכה, וניכרים הדברים שגם זה מבית תלמודו של זקנו, כמו שרואים בכמה מקומות בספר ברכת שמואל, ויש לציין שעל הפסוק במשלי פרק י' פסוק ז', זכר צדיק לברכה, איתא בילקוט זכר צדיק לברכה, א"ר יצחק כל מי שמזכיר הצדיק ואינו מברכו עובר בעשה שנאמר זכר צדיק לברכה.

מסירותו לתלמידים:

"ושננתם לבניך אלו התלמידים, מכאן שהתלמידים קרויים בנים" והיה אומר רבינו, שאצל זקנו לא היה זה רק דרש, אלא התלמידים היו בנים כפשוטו.

מרגלא בפומיה דרבינו בשם זקנו, "שמה שזכה להיות רב"ה, הוא מחמת שלא דחה שום תלמיד".

רבינו היה מסור בכל כוחותיו לבו ונפשו לתלמידים, שעות על גבי שעות היו התלמידים יושבים בביתו מהשעות המוקדמות של הבוקר ועד השעות הקטנות של הלילה, והיה מסביר לבחורים פעם אחר פעם, וחוזר ומסביר שוב ושוב, וכבפעם הראשונה כך בפעם האחרונה עם אותה סבלנות ומתיקות, ומוסיף עוד מילת הסבר עד שהבחור היה מבין, ולפעמים מיד שהיה יוצא בחור הראשון היה מגיע עוד בחור עם אותה השאלה, והיה חוזר שוב ושוב כמו בהתחלה עם אותו החידוש, ולא היה ניכר עליו שזה הפעם העשירית או יותר שחוזר על אותם דברים.

הנוף הקבוע בישיבה היה לראות את רבינו מתחיל לצאת מתפילת שחרית לכיוון ביתו, ומיד היו ניגשים בחורים והיה עוצר לדבר עמם, וכך עוד פסיעה ועוד פסיעה עוד מדרגה, והיתה הדרך לוקחת

לו זמן רב מחמת כן, והיה יכול להגיע לביתו רק שעתים שלש לאחר סיום תפילת שחרית, כל זאת עוד לפני שטעם כלום היום, וכן גם כשהיה חוזר בצהריים לאחר אמירת השיעור ותפילת מנחה היתה דרכו לוקחת זמן רב, והיה חוזר מותש שממש היה נופל על הכסא כשהיה חוזר לביתו, ובין בחום ובין בקור לא היה דבר שהיה עוצר אותו לכך.

ולעולם לא דחה ואמר שהוא ממהר ואין לו אפשרות, וגם כשבאמת היה ממהר, היה צריך מלווה לדחות את הבחורים, ובאופן שהיו מחכים לו כבר לקחתו, היה מתנצל כמה וכמה פעמים לבחורים שהוא חייב ומוכרח ללכת.

ולא רק מבחינת הזמן והכוחות, אלא גם מבחינת ההרגשה שנתן לבחורים, שכל בן ישיבה היה אצלו מכובד והיה מדבר אתו ביראת כבוד, וכל בחור שדיבר עמו היתה לו ההרגשה שהוא הוסיף לרבינו בהבנה.

את מידת גודל הכבוד והערכה שחש רבינו לכל בן ישיבה ניתן ללמוד ממה כשרבינו פתח בדברי חיזוק לבני הישיבה, אמר: שקשה לו מאד לדבר לפני בני הישיבה, מפני שלבני ישיבה צריך לדבר בכבוד הראוי, ואינו יודע אם הוא עושה כן, והביא שזקנו כשהיה דורש לפני בני הישיבה היה מדבר ביראת כבוד גדולה והיה פותח בכך שהוא מדבר לפני מבקשי ה'.

רבינו לא היה מעולם אומר לתלמיד שדבריו אינם נכונים, ולא היה מעיר מעולם אף לא בעדינות לתלמיד שאינו מבין וכדו', אלא היה משדרג את השאלה ומשנה אותה לכיוון אחר, ומנסה לומר לתלמיד לבטח התכוונת לומר כך וכך, לא היה בחור שיצא ממנו בהרגשה לא טובה, תמיד נתן לבחור את ההרגשה שהוא שאל טוב, וגם כשבחור היה אומר שטויות ממש, היה אומר לו: 'אולי אתה שאלת כך, אולי כך'.

בבנוסף לכך והעולה על כולנה, הוא מה כשבחור היה שואל אותו שאלה, לא היה עונה לו את התשובה במסתפק בזה, אלא היה מנסה לרדת לדעתו לבדוק מה התכוון לשאול, והיה נכנס אתו לסוגיא שוב, והיה מחשבן אתו את הסוגיא, עד שהיה ברור לו מה הבחור שאל, עם כל הסבלנות, וגם כשהיה ממרומי שנותיו, בשנים שקשה לאדם לשמוע כלל דעה אחרת, לאחר שכל הסוגיא בנויה אצלו לתפיות על כל דקדוקיה ופרטותיה, היה מסוגל לשמוע איך הבחור למד את הסוגיא, עם כל המהלך שלו, ולחשבן אתו כל סברא.

רבינו חלק כבוד לכל מי שהיה לידו, קטן כגדול, פשוט כלא פשוט, הכבוד של בן ישיבה, הכבוד של כל בן אדם בכלל, כל מי שהיה לידו הרגיש שרבינו מכבד אותו, הסבלנות האין סופית שהיה לרבינו, איך אפשר להבין בכלל את הדבר הזה כשמתחילים לדבר על רבינו, שהכל אצלו, כל החשבונות של הסוגיא ולא רק הסברות של הרעק"א אלא גם כל החשבונות הכל מחושב מהתחלה לכל פרטיו, ממגיע בחור לדבר אתו, באיזה סבלנות הוא התחיל לחשוב אתו מהתחלת הסוגיא לברר את הפרטים והחשבונות לפי רוחו של כל אחד ואחד, מה שאברך בגיל שלושים אין לו כח לעשות, רבינו בגיל שמונים ומעלה ישב עם כל מי שישב שם ושמע את כל החשבונות, חישב אתו ביחד כל גמרא וגמרא כל שאלה ושאלה מה צריך להיות פה, הקשיב לכל מי שדיבר אתו בכזה התעניינות, בכזה סבלנות ובכזה אהבה.

עם מה שהיה רבינו מלא וגדוש בכל מקום, ובכשרונו הגדול היה יכול לענות לשאלות שהיו שואלים אותו כלאחר יד, בכמה וכמה אופנים, ובתוך כדי לימודו היה זורק צרורות של חידושים, אבל כשהיו שואלים אותו לא היה רבינו מעולם נבהל להשיב, אלא על כל שאלה היה מתון ומסיק, היה חושב ודן בשאלה משך זמן עד שהיה משיב עליה.

מתיקות ושמחת התורה:

”הנחמדים מזהב ומפז רב, מתוקים מדבש ונופת צופים” “אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבינו את התורה בוז יבוזו לו.”

אהבת רבינו לתורה נתייחדה שכל דבר תורה אמיתי, קטן או גדול, היה מחשיבה מחבקה ומנשקה, היה חוזר עשרות פעמים על דבר תורה אחד שוב ושוב מתוך שמחה אהבה ומתיקות שאין כמוה, בפעם המאה כמו הפעם הראשונה. וכמו שהזכירו תלמידים בימי השבעה, כמה פעמים שמענו ממנו את הפשט של ר' חיים בסוגיא של דברים שבלב!! דוגמא אחת מיני אלף על דברים שהיה חוזר ע"ז עשרות פעמים, עם אותה מתיקות, מהתחלה עד הסוף כל מהלך הדברים כמו שעכשיו התגלה פשט זה. וכמה פעמים שמענו ממנו בימי חג ומועד את מה שאמר הגרי"ז על מה שאומרים בתפילה כמו שרצית ואמרת לברכינו!! ואידך זיל גמור...

החברותא הגאון רבי אברהם ארלנגר שליט"א מראשי ישיבת קול תורה עמד בהספדו, על האהבת תורה אמיתית שהיה לרבינו שהיה נהנה מתורה של אחרים, כמו מתורה שלו, מפני שכל כולו היה אהבת תורה, ואם זה תורה של הקב"ה, א"כ אין זה משנה אם זה שלו או של חברו, וסיפר שאפי' שלרבינו היה בכל דבר ודבר מהלך מזקנו, וכך הורגל ללמוד, מ"מ אהב לשמוע מהלכים מאחרים, והיה נהנה לשמוע עוד דרכים, וכל מה שהיה נראה לו שהוא לאמיתתה של תורה היה מסכים והיה אומר כן לאחרים, וגם בשיעוריו היה מזכיר מזה.

כמה מתיקות היתה כשהוא קרא את הגמ' בשיעור או בחברותא, געגועים עזים יש לתלמידים לכל סברא שהיה אומר בשיעור או סתם כשהיה מדבר בלימוד, או כשהיה מספר מעשה, תמיד היה חיכו ממתקים וכולו מחמדים, בכל חידוש והבנה חדשה.

מעמד השיעור היה מעמד של 'שמחים כנתינתם מסיני', כי רבינו היה כל כולו חיות ושמחה בכל סברא שאמר, וכשהיה שמח מסברא היה השמחה פורצת, ומי שנכנס לביתו לאחר שהתחדדה או התחדשה סברא טובה, היה רואה אותו שמח מסברא טובה, וכל דבר שהיה אומר בשיעור היה כ"כ במתיקות. בני הבית היו יודעים ומתעדכנים מרבינו שהיום היה בחור שאמר סברא טובה, והיה כל כולו התפעלות ממה שבחור יכול לומר סברא טובה, והיה רוצה לדעת מה שמו, וכך היו מכירים את השמות של הבחורים בבית.

עדות נאמנה על רבינו מתקופת היותו בחור צעיר בשנים, שפעם אחת ראה אותו בסוכתם הקטנה שברחוב בר גיורא, שהוא הסתובב מסביב לגמרא שהיתה על השולחן ורקד מרוב אושר ושמחה על הבנה חדשה.

כל אחד שרצה לשמח את רבינו, היה יודע שזה רק ע"ז זה שיאמר לרבינו סברא נכונה, או יראה לו ידיעה חדשה, יזכה לראות בשמחת פניו כששמע דבר תורה שנהנה.

וכן כל מי ששמע אותו פעם אומר ברכת התורה כשעלה לתורה, הרגיש בחוש את עומק קשרי נפשו בשעשועי התורה.

ולפני כל פעם שהיה יוצא מחוץ לעיר היה נוהג לנשק את הספרים, כמנהג שראה אצל זקנו, ומרגש היה לראות איך היה מנשק ספר ואח"כ עוד ספר ועוד ספר ולא היה גומר עד שכבר היה צריך ללכת.

בשמחת תורה כל מי שראה אותו הרגיש קצת מהי שמחה של תורה, היה רוקד במשך הרבה זמן יותר מכפי כוחותיו והיו פניו כולם אומרות שמחה בשמחתה של תורה.

גם באמצע הלימוד היה מפסיק כשהיה עובר הכנסת ספר תורה מתחת לביתו, ואמר שכך אמר לי אאמו"ר שצריך להפסיק באמצע, והיה יורד באמצע גם כשלא היה לבוש בלבוש שהיה יוצא עמו תמיד, והיו עיניו בורקות משמחה כשהיה רואה את ספר התורה.

כשהיו מלוים אותו לשיעור, והיה המלוה מחזיק ספר לצורך השיעור, היה רוצה שהוא יצא ראשון שהרי הוא מחזיק את הספר, וכמדומה שאמר שכך היה נוהג גם זקנו.

מידות ודרך ארץ:

כשבאים לתאר מקצת מדרכיו ומהנהגותיו של רבינו בעניני מידות ודרך ארץ יש להקדים שגדלותו של רבינו במידות לא היתה בכל מידה ומידה באופן פרטי, היה גדול בענווה, או גדול במידת החסד וכדו', אלא רבינו היה גבוה ומרומם מעם במידותיו וקדושתו, והיה רחוק מאד מההבלים שבני אדם מתעסקים בהם, והיה בז לכל החשבונות הרבים שיש לאנשים.

אבל כל זה היה במה שנוגע אליו, אבל במה שנגע לאחרים ידע גם ידע היטב, ואף שמצד אחד היה סמל הענווה והבריחה בתכלית הריחוק והמיאוס מכבוד, אבל מצד שני הכיר טוב מאד מהו כבוד כשהיה נוגע לאחרים, וכן היה פרוש מעניני עוה"ז, אבל לא במה שנוגע לאחרים.

שש לציין שאל אף שרבינו כמעט ולא מסר בפה לתלמידים דרכי הנהגה, ובפרט שלא מסר דרך המוסר והמידות וכדומה, באומרו כי לומר מוסר צריך להיות בעל דרגא, ורק אנשים גדולים מאוד היו ראויים לכך, ורבינו היה מדבר ומתעסק עם תלמידיו אך ורק בתורה בהבנת התורה ועמקות התורה, אבל דמותו של רבינו האירה לתלמידיו את הדרך בכל עניני עבודת השם, אם בתפילה ועבודה, ואם במידות ודרך ארץ, אם בשקיעותה ואהבתה של תורה, כל מי שהיה מתהלך ומדבק בו היה מושפע מדרכיו, לא היה שייך שיסתובב אצלו תלמיד ולא בהכרח יהיה מושפע מדרכי הנהגותיו.

איזהו מכובד המכבד את הבריות

רבינו היה מכבד את הבריות בצורה מפליאה עין כל רואה, וקיים בשלימות מה ששואלים אדם בשעת פטירתו, המלכת את חברך בנחת רוח? כל מי שהיה ניגש אליו היה נותן לו את ההרגשה הטובה ביותר, כאילו הוא החשוב ביותר, והיה משפיל את עצמו אפי' לפני כל צורב צעיר, מספרים ללמידים כשהיו צעירים והיו מפחדים ללכת לשאול שאלה כל ר"מ, אליו היו נגשים ולא היו מפחדים. מי שרק היה מגיע למחיצתו או שהיה סועד אצלו, מיד רץ להגיש לפניו איזה אוכל ושתייה, ולא משנה אם זה היה אדם חשוב, או בחור, ואפי' לנכד שהיה מגיע אליו היה אותו הדבר שהיה ממחר ומגיש לפניו לכבוד.

ועל אף שרבינו התחנך בבית מדרש שהאמת נוקבת ויורדת עד התהום, בלא משוא פנים לאף אחד, אצלו כל זה היה בתוך לבו שהיו לו דעות על הרבה ענינים וידע מדויק את ערכו של כל אחד, אבל כלפי אחרים לא היה אפשר לדעת כלל מה הן דעותיו על אחרים, ולא ראה צורך להוציא את הדברים לחוץ, אלא להיפך הדבר היה מאוס בעיניו ודיבר הרבה ע"ז שאפי' אם אמת שהוא דיבר לא נכון או עשה מעשה שלא יעשה מה צריך לומר את זה, וכיבד כל אדם באשר הוא בכבוד הגדול ביותר, עד שכל אדם שדיבר עמו הרגיש שהוא החשוב ביותר, והיה אומר בשם אביו על אלו שהיו מזלזלים וצוחקים על חוג מסוים, שדבר ראשון תהיה במדרגה שלהם ואח"כ תדבר בהם, וסיפר שלכן אביו לא הסכים שילך לשמוע כל מיני דרשנים שהיו מזלזלים לפעמים בחוגים מסוימים.

שח אחד ממקורביו שליווהו פעמים רבות וכל הדרך היה משוחח בלימוד, וסיפר שלא אחת היה מנסה לשוחח עמו על דברי ביקורת שהיו לו על אנשים מסוימים וחיכה לשמוע דיברותיו, והיה הדבר לפלא שכל פעם שהגיע לידי כך הוא לפתע ניתק עצמו כאלו הוא חושב בדבר אחר, וזאת משום שלא ניאות לפגוע באיש ולא הסכים לדבר חלילה סרה באף אדם ומיד הבינו זאת.

ההעידו כל הקרובים אליו שבמשך כל השנים מעולם לא שמעו מפיו תגובה השגורה בפי כל כשמד-

ברים בלימוד "פארקערט" - הפוך, אף פעם לא אמר כן לאדם אתה אומר היפך מהאמת.

עד כדי כך הגיע מידת הכבוד שרחש רבינו לסובבים, דכשהיו באים ללמוד עמו בחברותא, היה מודה כל כך למי שהיה מגיע ללמוד אתו, וכשהתלמיד היה אומר לו יישר כח, לא הסכים לשמוע והיה אומר 'לך מגיע היישר כח', ולא היה מסכים שהתלמיד יביא לו ספר תוך כדי הלימוד, ואמר ח"ו אני לא רוצה להשתמש עם ת"ח.

ייחידים שהסכים להשתמש בהם היו בניו, והיתה דעתו שאדרבה משום מצות כיבוד אב יכול להשתמש בהם, וכשפעם שמע את אחד מבניו אומר לבנו יישר כח על שהביא לו כוס תה, אמר לו, לבן לא אומרים יישר כח, יש לו מצות כיבוד אב, וכשהיה מבקש מבניו או בנותיו שיביאו לו משהו היה אומר לעצמו 'כיבוד אב'!

וגם בתוך כדי השיעור כשהיה צריך איזה ספר להקריא, לא היה אומר 'תביאו לי את הספר', אלא היה שואל 'אולי יש כאן ספר פלוני', או היה אומר 'מסתמא אין כאן ספר זה', אבל לא היה מבקש מפורש, ונראה לא היה מסוגל לבקש כך, שמי הוא שיטריח את אחרים.

גם הרבה אנשים מסכנים היו מגיעים לביתו והיה מכבדם ומתייחס לכל דבריהם והיה משתתף עמם בצערם, והיה לפעמים שומע אותם במשך זמן ארוך כשהיו פוגשים אותו בדרך או מגיעים לביתו.

רבינו היה שמח מאד בכל טוב שנעשה לאחר, והיה הדבר ניכר אף כלפי חוץ, וכשהיה מגיע לשמחה של אחר, היו פניו קורנות משמחה, ועל אף ריבוי התלמידים והשמחות שהיה הולך, ולפעמים כמה ככמה חתונות ביום אחד, היה משתדל להשתתף בכל חתונה, ועל אף גילו המופלג היה רוקד ומטלטל ממקום למקום כדי לשמחו.

הזהירות בפגיעה בכל אדם היתה בשלימות נוראה, וכשהיה לו צל צילו של ספק שמא נפגע ממנו מאן דהוא לא היה רגוע עד שהיה מבקש ממנו מחילה שוב ושוב.

והיה נזהר ביותר שלא יפגע בחור מחמת מה שלא הלך לשמחתו, והיה רגיל להתנצל שלא תמיד יכול להגיע, ואם אירע באותו יום שתי חתונות אף שאחד היה תלמיד והשני לא, לא היה מסכים ללכת לחתונה של אף אחד מהם, מחשש שמא יודע הדבר לשני והוא יפגע, והסכים או שילך לשני החתונות או שלא ילך כלל.

ובכלל גם עם שאר אנשים מכירים, כשהיה מקבל הזמנה היה לו קשה מאוד להכריע אולי הוא חייב ללכת כדי לומר מזל טוב, והיה צריך להשפיע עליו שאין מצפים ממנו להטריח עצמו לכל שמחה.

מסופר, שפעם לאחר שירד מדירתו בבני ברק שהייתה בקומה השלישית לקראת נסיעה לביתו בירושלים, אמר שהוא רוצה לחזור בחזרה למעלה, משום 'שאני צריך לקחת משהו', והיה הדבר קשה לו מאד לטפס את המדרגות, והפציר בו משמשו שהוא יעלה להביאו, ורבינו עמד ע"ז שהוא בעצמו יעלה לקחתו, והתאמץ ועלה שלש קומות, ואז ראה אותו תלמידו שהוא לוקח כמה דפים שעמדו על השולחן והניחו בכיסו וחזר לרדת, והתפלא משמשו מה היה כתוב בדפים אלו שרבינו חזר בכזה מאמץ לקחתו, ושאל את רבינו, והסביר לו רבינו, שאברך נתן לו דפים של חידו"ת לעבור עליהם, והוא חושש כיון שביתו פתוח לרבים לרווחה שמא יכנס האברך לבית ויראה זה מונח עדיין על השולחן ויחשוב שאני לא הסתכלתי ע"ז כלל ולא מחשיבו, ולא רצה אפילו שמשמשו ידע במי המדובר, ולכן עלה שוב כדי שלא יהיה שום חשש של פגיעה.

כשהתחילו להוציא את שיעוריו באופן לא מבוקר כפי רצונו, למרות שהיה לו מורת רוח מזה, לא הסכים לומר מילה למוציאם על זה מחשש לפגיעה.

מידת הכרת הטוב למי שעשה לו טובה לא היתה לה גבול, היה מודה פעם אחר פעם וללא שיעור.

שיף עייל ושייף נפיק:

רבינו היה דוגמא ומופת לענווה, מאס בכבוד ולא ענין אותו כבוד, והיה נראה כמו שלא מבין מה המושג של כבוד, והיה בורח מכבוד כמו מאש, וכשהיה מתפלל ליד ביתו במקום שהעמידו לו מקום במזרח, הרי שבתפילת שחרית לא ישב שם, והיה מתייחס לכבוד כשטות והבל, וכמו שהתבטא פעם "לעז מיר אעפ פון די נעריקשייט, - תעזבו אותי מהשטיות האלו.

אמנם כשהדבר היה נוגע לכבוד של אחרים אז ידע היטב היטב מה זה כבוד, והיה מכבד באופן בלתי יתואר גם ת"ח בני גילו ופחות מכך, והיה מפליג מאד בשבחיהם.

ידוע שרבי לייזר יהודה פינקל זצוק"ל היה אומר שהמושג של "ונחנו מה" אנכי תולעת ולא איש, האחרון שבזה היה רבי ברוך בער, וכמה נכון לומר כן גם על רבינו, שאף בזה דמה מאד לזקנו הגדול.

מספר תלמיד מובהק, שהיה יתום, ואכל אצלו בסעודה שלישית, והלכו אח"כ להתפלל מעריב, טרח רבינו בעצמו לחפש לו מנין ולא ראה בזה כלל פחיתות בכבודו.

גם בשיעורים וגם כשהיו שואלים אותו שאלות לא היה אומר דברים בנוסח החלטי של 'קבלו דעתי', כאילו כך מוכרחים לומר, אלא היה מציע בדרך אפשר, אולי צריך לומר כך ואולי כך, ורק בדברים שקיבל מזקנו או מרבותיו היה אומרם בהחלטיות. עד כדי כך הגיעו הדברים, שפעם ראו אחד כתב יד שיוחס לרבינו מימי צעירותו, שכתוב שם 'ובהכרח צ"ל', ואמר שלא מאמין שזה יצא מרבינו, שלעולם לא שמע מרבינו כאלה לשונות, אלא הכל היה על דרך אולי וכדומה.

כשהוא היה דורש בשמחות אצל בני המשפחה היה מסיים בסוף ואומר שזכות האבות תעזור, זכות הסבא וזכות אביו, והוא מקווה שהוא לא קלקל.

אבל למרות ענוונותו ושפלותו, היה ממנו יראת הכבוד, יראת הרוממות, כולם הרגישו במחיצתו שנמצאים בקירבת אדם מרומם.

תמים תהיה, ירא חטא:

רבינו חי בתחושה של עבד לה' ית"ש, והיה משועבד כולו גופו ונפשו לקיום רצונו ית"ש, ולא מנע ממנו שום דבר לקיים את התורה והמצוות עד דקדוקיהם ופרטיהם, לא קושי גופני ולא קושי אחר ממו של כבוד וכדומה, והכל היה עושה בתמימות ובפשטות כמו עבד המשועבד לאדונו בלא התחממות ובלא חיצוניות, ובלא להחזיק טובה לעצמו כלל.

גם ברגשותיו היה שולט רבינו לעשות בהם כדבר ה', וכדוגמא מה שמספרים בניו שהיו עמו ברגעים הקשים ביותר, בליל שב"ק י"א חשון תשע"ו כשנסתלקה לב"ע בתו ע"ה, שלא הוריד דמעה מעיניו במשך כל יום השבת, ואמר שבת היום.

וגם בזמנים הקשים היה עסוק מה חיובו עכשיו, וכשישב שבעה על בנו זצ"ל, והיה שבור ורצון מאוד בבחינת אין מנחם, אבל לאחר שהגיע אליו הגאון רבי רפאל רייכמן שליט"א, והראה לרבינו מכתב של מרן הגר"ח זיע"א, שכותב שכמו שיש מצוה לנחם את האבלים כמו כן יש מצוה על האבלים להתנחם, מאותו הרגע היה עסוק כל הזמן לבדוק האם הוא מקיים את זה, וכן בימי השבעה על בתו ע"ה היה עסוק כל הזמן עם המצוה הזו של רבי חיים, וכל מי מידידיו הגאונים או תלמידיו הקרובים שנכנס, שאלו מה המקור למצוה זו, ואמר כל הזמן זוהי מצוה קשה, קשה לקיים את המצוה הזו להתנחם, קשה קשה, איך מקיימים את המצוה.

ואת הכל עשה כדבר פשוט ולא היה עושה שום עסק מכל דבר שהיה עושה, הן דבר גדול והן דבר קטן, שהכל פשוט הוא, שאם צריך לעשות כך עושים ולא היה עושה עסק מזה, והרגשה זאת היתה בולטת מאד והקרין ממנה והשריש בלב תלמידיו, שאין לאדם להרגיש איזה גדלות במה שעושה איזה דבר גדול לכבוד השי"ת, אלא זה דברים פשוטים שכך יעשה עבד לאדונו.

וכך גם בזמנים שאין לאדם כלל היכולת לתת את הדעת מה ההלכה אומרת לעשות בעת זו, היה לרבינו את הישוב בדעת והבהירות מה ה' דורש מעמו ברגע זה.

ומעשה נורא התפרסם בשעתו, שארע בהלווית הגאון רבי חיים ברים זצוק"ל, שהיתה אז תקופה קשה בירושלים, והיו לא מעט פיגועים ר"ל ברחובות ירושלים, ובאותו היום היה פיגוע בשכונת רחביה, וכשעברה המיטה במסע הלוויה ברח' מאה שערים, לפתע היו נשמע קול פח שהרעיד את הסביבה, וחשבו שמתרחש פיגוע במקום ויש סכנה לכל הנמצאים שם, וכל הקהל החל במנוסה לכל עבר מחשש לחייהם, והפצירו ברבינו שהיה נוכח בהלוויה שכדאי לנוס על נפשו, ובדרכו מעד ונפל ארצה, אחד שרץ לידו הבחין מיד בכך והתקרב להרימו, אך רבינו אמר לו בפשטות אופיינית: "חיך קודמין, אתה חייב לברוח מכאן", ואף שמדינא לא היה צריך רבינו לומר כך, אבל זה יצא בזעקה מלבו המחשבה כלפי האחר שחיך קודמין.

ועובדא נוראה, בימי השבעה על בתו ע"ה הוא התפלל לפני העמוד, החזרת הש"ץ שלו היתה מתוקה מדבש, כל מילה ומילה ברורה ומצוחצחת, אברכים בני עליה אמרו, שהם חזו ברבינו דבר נורא, הרי בשעה קשה זו ודאי חשבו שאם רבינו יפרוץ באיזה בכי בתפילה זה בודאי יהיה "בראה בעניינו" "או ברפאנו", "או בשמע קולנו", והיה הדבר לפלא שרבינו פרץ בבכי כשהגיע לתפילה "סלח לנו"! בכל תפילה ותפילה כשאמר סלח לנו נשנק בבכי ונרעדו הלבבות, וכל אחד שמע את נהמת לבו, אוי נא לנו כי חטאנו.

רבינו היה זהיר מאד מאד במצות כיבוד אב ואם, לא היה חס כלל על זמנו וכוחתיו כשהיה זה נוגע למצות כיבו"א, כל הזמן היה עסוק מסביב לאמו, ולא היתה אמו צריכה לצוותו מה לעשות, אלא מה שרק היה סבור שהיא רוצה כבר היה ממחר ועושה, וכשקנו את דירתו ברח' מאה שערים, הוצע לו דירה במקום רחוק קצת יותר באותו מחיר, דירה יותר גדולה ומשופצת, ולא הסכים בשפו"א, כדי לגור קרוב לאמו שיוכל לשמשה ולכבדה.

ססיפר חתנו, שיום אחד ראה מרחוק את רבינו עומד ביראה ופחד עם יראת הכבוד ליד כסא גלג' לים, וחשב לעצמו שמסתמא נמצא שם אחד מגדולי הדור, וכשהגיע ראה שזו היתה אמו, ונהג בה 'איך קמיה שכנתא' כמו דאיתא בקידושין, וזה היה יראת הכבוד בדרגה של חד בדרא בכבוד אם. וגם כשאמו הזדקנה והיה קשה להבין את דבריה, היה מדבר אתה בכבוד גדול.

תפילות:

אף שרבינו היה שקוע מאד כל חייו בלימודו ובחידושו, אבל כשהגיע זמן התפילה היה כל כולו שקוע בתפילתו, תפילתו היתה כמי שמונה מעות כפשוטו וכמשמעו, כל מילה ומילה במתינות ובדקדוק עם מתיקות מיוחדת.

רבינו היה נוהג ללכת בתדירות לכותל המערבי וקבר רחל, [ואמר ששמע בשם הבריסקער רב שאצל אמא כשדופקים היא תמיד פותחת ואין צריך בהכנות קודם], וכן לציון הרשב"י במירון, והיו הרבה אנשים שהיו מבקשים ממנו בקביעות שיתפלל עליהם, והיו פעמים שנסע רק לשם כך.

רוממות קדושה וטהרה:

כל מי שהסתובב במחיצתו של רבינו הרגיש שנמצא במחיצת אדם גבוה יותר, אדם מסוג אחר, לא קק אדם שהוא עניו, עמל בתורה, וירא אלקים, אלא שנמצאים מסביב לאדם אחר גבוה יותר ומרו-מם יותר, "קדוש וטהור" קרא עליו מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שהכיר עוד את רבינו מימי בחרותו, עת כשהיה לומד עם אביו רבי יעקב משה בביהכנ"ס אוהל שרה.

רבינו היה פרוש מהעולם הזה כלל וכלל, לא ידע צורת מטבע, ולא ידע להתעסק בדברים שכל ילד יודע, עד יומו האחרון היו צריכים לעזור לו להתקשר בטלפון, והיו צריכים לכוון אותו בדרכים וממקום למקום, והדבר היה לפלא, דברים עמוקים שאחרים מתייגעים שנים תפס ברגע, ואילו דברים קטנים אלו לא היה יכול לתפוס, לא היה מקום בראשו בשביל דברים אלו.

סיפר הגאון רבי אברהם ארלנגר שליט"א מעשה נורא בהספידו את רבינו, כשהלכו פעם יחד בליל שבת ועברו על יד מתחם 'אדיסון' [שב"ה היום כבר אין זכר ממנו], ורבינו הוריד את עניו, הוא שאל אותי האם עדיין יש שם תמונות לא טובות, והוסיף שבשעתו אביו אמר לו שיש שם תמונות לא טובות, ומאז הוא לא הסתכל מעולם לשם, ועל כן שואל האם זה עדיין כך, כל כך היה פשוט לו שאם אבא אמר, אז אין מקום לנסות לראות.

תמיד היה הולך עם עניו למטה, לא היה הולך ברחובות ראשיים, אלא רק בסמטאות הצדדיות, אף כשזה היה מאריך את הדרך למקום מגוריו, והיה אומר 'ברית שמתי לעיני', ובזקנותו כשכבר לא ראה היטב, והיה צריך לעשות משקפים, אמר שאינו רוצה, כי החפץ חיים אמר שלא הכל צריך לראות.

רבים היה משחרים לפתחו לבקש ברכה אפי' אנשים ת"ח חשובים, בגילו ואף יותר מכך, היו ניגשים בבקש ממנו ברכה או שיתפלל עבורם והיה דואג שירשמו את השם וכשהיה הולך להתפלל במקו-מות הקדושים היה לוקח והיה מתפלל עליהם.

זכה רבינו מרן זצוק"ל שתורתו מהווה אבן דרך ונכסי צאן ברזל לכל לומדי ועמלי התורה בכל קצווי תבל להבין על דרך האמת והמסורה, והתשוקה והביקוש העצום לתורת רבינו רבה, ותפקידנו מלבד לימוד תורתו הוא ללמוד מדמותו הגדול שהאיר והנחיל לנו בכל דרכי החיים, בראש ובראשונה בדרכי הלימוד, בעומק עיונה והבנתה ללא שיעור, באהבתה ובשמחתה של תורה, בטוהר המידות בביראתה' שהלכה לפניו, ובעיקר בהתמסרות להרבצת תורה לאלפי תלמידיו והמשך מסירת התו-רה מדור לדור.

ועל דא תנא בדבי אליהו זוטא (סי' ט"ז) תלמיד חכם שמת ולא הניח תמורתו, ראוי לכל ישראל להתאנח עליו לעולם ולעולמי עולמים.

דיני פסח א' (תשע"ח)

א. שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום (טושי"ע סי' תכ"ט ס"א), וכן שואלין ודורשין בהלכות הפסח בפסח (מגילה ל"ב ע"א), והיינו לדרוש בטעמים שבעבורם נצטוונו במועד, וגם לדרוש את האסור והמותר בחג (ב"י שם), ואף אם יודע את ההלכות יש עליו חיוב לעסוק בהלכות היום (עי' ביאור"ל בסוגריים שם), [בדרשת שבת הגדול של הגאב"ד הגר"נ קרליץ שליט"א תשס"ח התבטא הרב שליט"א ואמר "והנה כבר עברו הימים וכבר אין לנו כעת לי יום עד הפסח ועל כל אחד לראות לחטוף מה שעוד אפשר"].

ב. שלושים יום קודם החג אסור להספיד על מת שנפטר לפני שלושים יום קודם המועד, אבל מותר להספיד מי שמת בתוך שלושים יום לחג (שו"ע סי' תקמ"ז ס"ג).

ג. אין אומרים תחנון בכל חודש ניסן, ובימי שני וחמישי אין אומרים לאחר קריאת התורה "יהי רצון", וכן אין אומרים אב הרחמים וצדקתך בשבת (שו"ע סי' תכ"ט ס"ב), והטעם לפי שרוב החודש הוא בקדושה שי"ב נשיאים הקריבו ב"י ימים הראשונים וערב פסח וימי הפסח ואסרו חג, לפיכך עושין אותו כולו "קודש" (מ"ב שם סק"ז), ואולם בימים שאחר הפסח שהם תוך ימי הספירה אף שאין מזכירין נשמות אומרים אב הרחמים (מ"ב סי' רפ"ד סק"ח).

ד. אין מספידים בכל חודש ניסן (שו"ע שם), ואולם מותר להספיד לחכם בפניו, וצריך המספיד לומר שמקצר בהספד מפני חודש ניסן ורק מספיד מפני כבוד התורה (חוט שני פסח פ"א סק"ג).

ה. אין מתענים בכל חודש ניסן, אפילו תענית של "יארצייט" (רמ"א שם), אבל חתן וכלה מתענים בו ואפילו בראש חודש ניסן (מ"ב שם סק"י), ומ"מ אם החתן חלש יש להקל משום שיש אומרים שאין החתן מתענה בניסן (חוט שני פסח שם), ואף הנוהגים להתענות בכל ערב ראש חודש לא יתענו בערב ראש חודש אייר (מ"ב שם), ואין אומרים בו סדר יו"כ קטן.

ו. נוהגים שלא לעלות לבית הקברות בחודש ניסן, ואם חל יום היארצייט בניסן מקדימים ועולים בערב ר"ח (קב וישר פרק פ"ח חוט שני שם), ויש שעולים לבית הקברות ביארצייט גם בחודש ניסן, אבל אין אומרים התפילות אנה וכו' וקל מלא רחמים, ויש הנוהגים שלא להקפיד גם בזה (שערי ימי הפסח שער א' סק"ה), ונהרא נהרא ופשטיה.

ז. נוהגים שלא לאכול מצה מראש חודש ניסן, כדי שתהא חביבה עליו אכילת מצה בשעת מצותה (משנ"ב סי' תע"א סק"ב).

ח. קמחא דפסחא – מנהג ישראל מזמן התלמוד לאסוף מעות ולחלק קמח לנצרכים לפסח, ואינו חיוב מהלכות צדקה בלבד אלא מדיני החג ולכך אף עני שפטור מליתן צדקה חייב לתת קמחא דפסחא (עי' רמ"א יור"ד סי' רנ"א ס"ג ועי' משנת יעבץ או"ח סי' ז), ובימינו נוהגים לחלק להם מצות ומצרכים לפסח, והמשתמטים מליתן לקמחא דפסחא יש עוון בידם (רמ"א סי' תכ"ט ומ"ב שם סק"ד), והוא חיוב גמור ואינו ניתן ממעשר כספים (עי' מ"ב שם סק"ו), אבל י"א דבזמנינו שאין קובעים סכום קבוע בכל עיר הרי הוא כמו כל צדקה ויכול לתת מכספי מעשר (שלמי מועד פרק ס"ז).

ט. השבת שלפני פסח נקראת שבת הגדול מפני הנס שנעשה בו (שו"ע סי' ת"ל ס"א), ומנהג בני אשכנז לומר במנחה ההגדה מתחילתה עד לכפר על עונותינו (רמ"א שם), והגר"א לא היה אומר כן (ביאור"ל שם), ונהגו לברך זה לזה בלשון "שבת הגדול מבורך" לזכור ניסי ה' הגדולים שנעשו בשבת זו (חיד"א במחזיק ברכה סי' ת"ל), ונוהגים שהרב דורש בשבת זו בענייני דיומא ומתעטף בטלית (עי' מ"ב סי' תכ"ט סק"ב, מועד לכל חי פ"א אות י"ד), [הדרשה בביהכ"ס המרכזי תתק"ס בשעה 5:30 אה"צ].

ברכת האילנות

י. חודש ניסן הוא זמן ברכת האילנות כשרואה אילני מאכל המלבלבים מברך "שלא חסר בעולמו כלום" (שו"ע סי' רכ"ו ס"א), וברכת הודאה זו הינה מתוך חמש הברכות הנדירות שמברכים אותם פעם אחת בשנה בלבד והיא מדינא דגמ' (ברכות מ"ג ע"ב), וגם נשים מברכות ברכה זו (הר צבי או"ח סי' ק"ח).

יא. נוסח הברכה שלא חיסר בעולמו "כלום" ולא כנדפס שלא חיסר בעולמו "דבר" (כן הנוסח ברמב"ם ובטושי"ע סי' ובסידור רבי יעקב עמדין ובסידור הרב, ולפלא שבהרבה סידורים הנוסח שלא חיסר בעולמו "דבר" ואין לו מקור).

יב. המדקדקים מזדרזים לקיים את המצוה תיכף בתחילת החודש, ועדיף לברך ברכה זו במקהלות עם משום ברוב עם הדרת מלך ומ"מ מעלת זריזין עדיפה, [וטוב להנהיג שמיד אחר תפילת מוסף של ר"ח ניסן יצאו כל הציבור יחדיו לברך ובזה ירויחו גם מעלת זריזין וגם מעלת ברוב עם, וכן נהג מו"ר רבינו הגראי"ל שטיינמן זצ"ל].

יג. מברכים ברכת אילנות בשבת כמו בחול והיו מגדולי עולם שבירכו ברכה זו דוקא בשבת כדי להשלים מאה ברכות וגם לברך בבגדי שבת (הסטייפלר והגרשז"א זצ"ל), ואולם י"א שאין לברך ברכה זו בשבת ויו"ט והטעם ע"פ הסוד (כף החיים סי' רכ"ו אות ד'), ומ"מ אף הנוהג שלא לברך ברכה זו בשבת עליו להשתדל שלא לראות בשבת אילנות מלבלבים דאפשר שאם נזדמן לו לראות בשבת מחויב לברך תיכף ולא להמתין לחול (עי' מ"ב סי' רכ"ו סק"ה ושעה"צ שם סק"ג, וי"א שהמורה שאין לברך בשבת גורם מכשול שמעביר על מצוה הבאה לידי דא תחמיצנה, מתוך מכתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א בס' מעשה חמד).

יד. יש אומרים דאין חיוב ללכת ולחפש אילנות מלבלבים כדי לברך, דהרי הוא כשאר ברכות הראיה דאין דין לילך ולראות (הגר"ח קנייבסקי שליט"א), וי"א דאין הברכה על ההתחדשות אצל הרואה אלא על התחדשות לבלוב האילנות וכאשר יודע על התחדשות האילנות מחויב בברכה, וכמו ברכת הלבנה שיש אומרים שאף סומא חייב שהחיוב הוא על התחדשות הלבנה (הגראי"ל שטיינמן זצ"ל), ולכן מי שטעה וברך ברכת אילנות על אילני סרק לא יחזור ויברך (שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' נ"ג אות ד').

טו. הרואה אילנות מלבלין אינו מברך עד שיראה את הפרחים המלבליים בעצמם (א"י מבוטאטש ריש סי' רכ"ו), ואולם בדיעבד אינו מעכב וכנ"ל, ואף אם לא ראה כלל רק אמרו לו מאילנות היפים דמלבלי יתכן דלא צריך לחזור ולברך (שבה"ל שם).

טז. ראוי להדר לברך על שני אילנות מלבלין, אבל אם אין מצוי שני אילנות מברכין על אילן אחד (כף החיים סי' רכ"ו).

יז. אין מברכין על אילנות שעדין הם בשנות הערלה (הגהות רעק"א על השו"ע שם), אבל בסתמא א"צ לחשוש שהם אילנות ערלה.

יח. אין לברך על אילנות שניטעו באיסור בשנת השמיטה, אבל אם ניטעו בהיתר ורק אח"כ עבדו בהם בשמיטה מותר לברך עליהם (אול"צ ח"ג פ"ו אות ג').

יט. הרואה אילנות בלילה לאור פנס או נר מברך עליהם כמו ביום (שו"ת ציץ אליעזר ח"י"ב).

כ. הרואה אילנות דרך חלון הרכב רשאי לברך ואין הזכוכית נחשבת להפסק (אול"צ שם אות א').

כא. מי שיש לו יארצייט בימים אלו טוב שיברך ברכת אילנות ביום היא"צ (משום דע"פ הזה"ק יש קשר בין הנשמה לברכה זו, ויתעצם מאד בכוונתו בברכה שהיא לתיקון הנשמות המתגלות בעצי השדה ובעשבים ויבקש עליהם רחמים).

כב. הנזהר בברכה זו ומברכה במתינות ובכוונת הלב עליו הכתוב אומר "ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'" (נעי"א א"ר סי' רכ"ו סק"א), וברכה זו היא סגולה מיוחדת ליראת שמים שעל ידה יתעורר ויתבונן בנפלאותיו יתברך (מ"ן הסטייפלר זצ"ל).

הכשרת המטבח

ניקוי המטבח ובדיקתו חמור מכל הבית משום דיש לחוש שמא חלילה יתערב חמץ במאכלי הפסח וחמץ אסור במשהו.

כג. שיש - יש לנקותו היטב ולאחר הפסקת השימוש בחמץ חס ל-24 שעות ישפוך על השיש מים רותחים מכלי ראשון, ויכסה את השיש לאחר ההכשרה בכיסוי כמו פי. וי. סי. או נייר כסף עבה (שו"ע סי' תנ"א סי"ו ומ"ב סי"ק קי"ד, חוט שני פסח פ"י סק"י"ז).

כד. חרסיות - א"א להגעילם דדינן ככלי חרס שא"א להגעילם אלא יש לנקותן היטב בחומרי ניקוי שלא יהיה בהם חמץ דבוק בעין ויש לכסותם עד הגובה שהקדירות יכולות לגעת שם, ובמיוחד יש לכסות את החרסיה שמאחורי הכירים שמצוי שמגיע לשם אדים מהסירים שמבשלים בהם (מבית לוי).

כיורים – ישנים שלושה סוגי כיורים:

כה. כיור העשוי מחרסיה א"א להגעילו ויש להניח בתוכו קערת פלסטיק מנוקבת תחליף לכיור, ואת המסננת יש להחליף או להגעיל בעירו מכלי ראשון.

כו. כיור העשוי מנירוסטה או משיש יש להכשירו ע"י עירוי מים רותחין מכלי ראשון אחרי הפסקה של 24 שעות של שימוש בחמץ חס, וראוי שלא להניח בתוכו כלים וקדירות כל הפסח.

כז. משולשים מפלסטיק שבתוך הכיור יש להחליפם לפסח, מפני שאין מועילה הגעלה לכלי פלסטיק, משולשים ממתכת שבתוך הכיור צריך ללבנם בליבון קל.

כח. מיבש כלים הנמצא בתוך הארון מעל הכיור צריך לנקותו היטב ומותר להשתמש בו בפסח.

כט. ברזים - הברזים צריך לנקותן היטב ולשפוך עליהם מים רותחים, וראוי לפתוח המים החמים עד שמגיע לחום שהיד סולדת בו ואז לשפוך עליהם מים רותחים (עי' חוט שני עמ' קל"ב).

ל. כירים של גז - ראוי לכתחילה שיהיה כירים מיוחדים לפסח ואם אין לו יכשיר את הכירים של חמץ כדלהלן:

לא. החצובה – שעליה עומדים הסירים יעשה להם ליבון קל שכל החלק ישהה בתוך האש כמה דקות ויצפהו בנייר כסף (רמ"א סי' תנ"א סעי' ד' ומ"ב סק"ד, ודעת הגר"ש ואזנר זצ"ל שמשי"כ המ"ב אינו נוהג בחצובה שבזמנינו שמסגרתה גדולה וצריך ליבון חמור לכך יצפה גם בניר כסף שמועיל אף בלא ליבון, ועי' חוט שני פסח פ"י סק"ז).

לב. המבערים - צריכים ליבון ועושים זאת ע"י שמדליקים אותם לכמה דקות ובזה הם מלבנים את עצמם.

לג. משטח הכיריים - המשטח שמתחת למבערים יערה עליו רותחים מכלי ראשון ויכסהו בנייר כסף או בפח.

לד. הכפתורים - יש לנקות היטב וא"צ הגעלה.

לה. פלטה של שבת - יש לנקותה היטב ולהדליקה וכאשר נתחממה יערה עליה מים חמים, ויכסנה בניר כסף (חוט שני שם).

לו. פח (בלעד) לכיסויי הלהבות בשבת – יש לקחת לפסח חדש מכיון שקשה לנקותו ואם שכח לקנות חדש ינקוהו היטב ואת הצד שעליו מניחים את הסירים יניח על המבערים לזמן ממושך, ואח"כ יכסנו בנייר אלומיניום (מבית לוי).

לז. תנור אפיה - יש לנקותו באופן יסודי שלא ישאר בתוכו שום לכלוך, ובפרט בפניות ובחריצים ויש להעזר בתכשירים המיועדים לניקוי תנורים, אח"כ יש לחכות שיעברו 24 שעות מהשימוש האחרון ואז להדליק אותו על החום הכי גבוה למשך כשעה, וזהו הכשרו, ולאחר מכן להשתמש בהם בתבניות חדשות משום שתבניות האפיה צריכות ליבון גמור והיות שעלולות להתקלקל א"א להכשירן לפסח (עי' שו"ת מנח"י ח"ג סי' ס"ו אות ג' ושו"ת מנחת שלמה מהדו"ת סי' נ"א וחוט שני פסח פ"י סק"ב).

לח. מיקרוגל - אין להכשירו לפסח, ובשעת הדחק יש לשאול שאלת רב.

לט. מפות ומגבות שהשתמשו בהם לחמץ יש לכבסם במים חמים עם חומרי כביסה, ומפות שלא ניתן לכבסם בחמים אין להשתמש בהם לפסח (שערי ימי הפסח פ"ג אות כ"ז).

מכירת חמץ

מ. מנהג ישראל למכור את החמץ לגוי על ידי שממנה את הרב לשלוחו למכור את החמץ לגוי ולקנותו בחזרה לאחר הפסח, ובמכירה זו כלול מכירת החמץ עצמו והשכרת המקומות שהחמץ מונח בהם (כדי שיוכל הגוי לקנות את החמץ בקנין חצר ובקנין אגב

וגם כדי לחזק את המכירה) ויאמר לרב שהוא ממנה אותו לשליח למכור את חמצו ולהשכיר את המקומות שמונח בהם החמץ, ונותן רשות מעבר לגוי למקומות החמץ (שו"ת אגרות משה או"ח סי' ק"ג), ולחזק את הדבר יעשה על זה גם קנין כדן, ונוהגים לעשות קנין סודר, וחותרם על שטר הרשאה לרב שהוא ממנה אותו להיות מורשה למכירת חמצו.

מא. מי שאינו יכול לחתום בעצמו על שטר הרשאה ימנה שליח לחתום עבורו אצל הרב, ויכתוב השליח את שם המשלח ופרטיו. וכן אם אשתו מוכרת עבורו את החמץ יש למנותה שליח, וכן הדין בבני ביתו.

מב. רבים מחמירים עפ"י הגר"א ואין מוכרים חמץ גמור (ויבערם בביעור חמץ), אלא מוכרים רק דברים שיש בהם חשש חמץ ותערובת חמץ (ע"י מעשה רב אות קפ"א שכן הורה הגר"א לתלמידיו), אא"כ יש הפסד גמור כמו בעלי חיות או מוסדות, ובכל אופן אם נמכרו כדן אין לאוסרם אחר הפסח (חוט שני עמ' קי"א) [ואם יש לו בביתו ויסקי או חמץ גמור אפשר למכרו באופן מיוחד בביה"ד שע"י הגאב"ד הגר"נ קרליץ שליט"א רח' הרב שך 46 ולהניחו שם].

מג. יש שמחמירים ועושים גם "מכירת י"ג" ומטרתם להשכיר ב"ג את המקומות שרוצים להפטר מבדיקת חמץ, ורבים מקילים בזה וסומכים על הסוברים דמכירת י"ד גם פוטרת מבדיקה, והיינו דאיתא אותם מקומות שמתכוון להשכיר ולמכור את החמץ שבו לגוי ב"ד אי"צ לבדוק בליל י"ד (מ"ב סי' תל"ו סק"ב).

מד. אין להשתמש במקומות שהשכיר בשימוש קבוע אלא רק בשימוש ארעי (ע"י חזו"א סי' קכ"ד, והטעם שבאקראי הגוי לא מקפיד), ולכן המשכירים את ביתם לגוי לכל ימי הפסח ובליל י"ד ישנים בביתם לא ישכירו את ביתם ב"מכירת י"ג" כיון ששינה נחשבת כתשיש קבוע ויסמכו על הסוברים שמכירת י"ד פוטרת מבדיקת חמץ בליל י"ד [ואולם יכולים להשאיר בביתם ביום י"ד גם אחרי זמן מכירת חמץ שאינו שימוש קבוע אלא זמני, ומנהג הבי"ד לבקש מהגוי רשות שיוכלו להשאיר בביתם עוד כמה שעות].

מה. את החמץ הנמכר לגוי ואת כלי החמץ יש להניח בארון מיוחד ולסוגרו במפתח (משנ"ב סי' תנ"א ס"א), ואם אין לו מפתח יסגור את הארון בדבק ויכתוב עליו שנמכר לגוי (הליכות שלמה פסח פ"ו), והמנהג לסמן המקומות שיש בהם חמץ שנמכר לגוי.

מו. צריך לפרט בשטר היכן מונח החמץ או שיכתוב: "בכל המקומות המסומנים" (שו"ת אגרות משה או"ח סי' ק"ט), ובדיעבד אף אם לא פירט בשטר אלא סמך על הנוסח שמוכר את החמץ בכל מקום שנמצא מועיל (ע"י חוט השני עמ' רנ"ח).

מז. יש שהקפידו לשייר מאכל שיש בו חשש חמץ ששוה פרוטה שיהיה נכלל במכירה כדי שתוכל לחול המכירה אף על חמץ שאינו שוה פרוטה (לחוש לדעת הפנ"י גיטין דף י"ב ע"ב ופסחים דף כ"ט ע"ב דפחות משו"פ לא שייך בו מכירה).

מח. מי שנוסע לימי הפסח ומשכיר את ביתו לגוי צריך לציין בשטר ההרשאה את המקום שבו יוכל לקבל המפתח, וכשנמצא בבית ומשכיר רק חלקים מהבית יוכל לקבל את המפתח אצל בני הבית (ע"י שעה"צ סי' תמ"ח סק"ז וחוט שני שם עמ' קי"ב).

מוצרים שאין צריכים למכורם במכירת חמץ

מט. קטניות אף לבני אשכנז הנוהגים שלא לאכלם בפסח מ"מ אין צריך למכורם במכירת חמץ, ולכן מרגרינה ושמן סויה, ובמבה המיוצרת מבוטנים או תירס הם קטניות וא"צ למכורם, וכן מיוזן אין בו חמץ בדרך כלל רק קטניות, אבל חרדל ומאכלים העשויים מסויה הרי הם תערובת חמץ וצריך למכורם לגוי.

נ. ויסקי, בירה ושמרי בירה הם **חמץ גמור** ועדיף שלא למכורם לגוי, אבל **קמח וסולת** אינם אלא רק תערובת חמץ ומוכרם לגוי. **נא. רוב** האלכוהול בארץ ישראל עשוי מקטניות או סוכר ובכלל זה כוהל רפואי ומגבונים לחים ואפשר להשתמש בהם בפסח, ואמנם צריך לבדוק שהמוצר אינו מיוצר בחו"ל שהאלכוהול שם הוא חמץ.

נב. יין ומיץ ענבים שאין עליהם השגחה לפסח אינם חמץ ואין צריכים למכורם לגוי ובכלל זה בשר ועופות שקנו במשך השנה.

נג. מוצרי ניקוי כמו אקונומיקה אין צריך למכורם לגוי, ואף אפשר להשתמש בהם לפסח ולא טעונים הכשר מיוחד.

בדיקת חמץ

נד. בתחילת ליל י"ד בצאת הכוכבים חייב לבדוק את החמץ שברשותו לאור הנר (שו"ע סי' תל"א ס"א), ובמקומות שא"א לבדוק בנר יכול לבדוק בפנס (הליכות שלמה פסח פ"ה ס"א), וזה כולל כל שטח שבבעלותו כגון בית, מחסן, חנות, משרד, מכונית ותיבת הדואר, ואמנם מה שרואים לאור החשמל כמו במרכז החדרים אי"צ לבדוק לאור הנר (ע"י הלכות חג בחג פ"ה בהגהה).

נה. המשכיר את דירתו לגוי ישאיר לו חדר מיוחד כדי לקיים בו מצות בדיקת חמץ, וזולת אם יש לו חדר מיוחד במקום שמתארח שם בפסח שיקיים שם מצות בדיקת חמץ (שו"ע סי' תל"ו ס"ג ובמ"ב שם סק"ג ושו"ת חת"ס או"ח סי' קל"א).

נו. בבית משותף חייב כל אחד מהדיירים לבדוק את חדר המדרגות מהכניסה עד הקומה בה הוא דר (הגר"נ קרליץ שליט"א וטעמו דאין לו דין שותף בקומות העליונות ואף שכשמיידים את חדר המדרגות משלם גם הדר בקומה התחתונה הרי זה הסכם בין השכנים אבל אין לו קנין בכל הבית), וטוב שהשכנים ימנו שליח לבדוק עבור כולם את חדר המדרגות או שכל אחד יבדוק בקומה שלו ומסתמא ניחא לכולם שיהא הוא שלוחם.

נז. אין צריך לבדוק את הרצפה לאחר שניקו אותה ואף לא את החרצים שבין המרצפות, (וכן החזו"א לא בדק בחריצים).

נח. מי שאינו יכול לבדוק בליל י"ד את כל הבית בודק בלילות הקודמים בלא ברכה (ע"י רמ"א סי' תל"ו סעי' א'), וישאיר חדר אחד בלי בדיקה לקיים מצות בדיקה בזמנה, ולכן הרוצה להפטר מבדיקת הארונות בליל י"ד ידאג שמיד לאחר שמנקות הנשים את הארונות קודם הפסח יבדקו שם בלילה לאור הנר או פנס ויזהרו לא להכניס שם שום חמץ (ע"י מ"ב סי' תל"ג סק"א).

נט. בית הכנסת חייב בבדיקה והגבאי יבדוק או ישלח אחר במקומו, ונכון שיבדוק קודם בביתו ויכוין בברכה שמברך בביתו גם על ביהכ"ס ומי"מ הרוצה לברך הרשות בידו, אך אינו יכול לבטל את החמץ שאינו שלו, ואולם יש על גבאי ביהכ"ס למכור את החמץ לגוי (שו"ע סי' תל"ג ס"ג), ועל כל אחד מהמתפללים לבדוק את התא שלו בביהכ"ס והגבאים יבדקו את שאר ביהכ"ס.

ס. הורים מבוגרים שמינו שליח לבדוק דירתם ראוי שייסעו קצת בבדיקה דמצוה בו יותר מבשלוחו (מ"ב סי' תל"ב סק"ח).

סא. השוכר בית חייב בבדיקת חמץ, וכל זה כשעשה חוזה וקנין וקיבל מפתח קודם י"ד אפילו שעדיין לא נכנס לגור בו (שו"ע סי'

תל"ז ס"א), אבל אורח הנמצא אצל בעה"ב כמו חתן אצל חמיו או אצל הוריו, אפילו יש לו חדר לעצמו כיון שאין לו שום בעלות בבית אי"צ לבדוק, ובעה"ב חייב לבדוק, ואם בעה"ב אינו בודק יבדוק הוא בלא ברכה משום שמא יבא לאוכלו (שו"ע הרב תל"ב ס"ח ומג"א שם סק"י, ועי' מקור חיים ס"י תל"ז שאסור לגור בבית בלא בדיקה ונחשב בית שאינו ראוי למגורים).

סב. המתארח בבית מלון אם הגיע לשם בליל י"ד דינו כדן שוכר בית, וחייב לבדוק את חדרו בברכה ולבטל החמץ (מ"ב ס"י תל"ז סק"י דהשוכר זוכה בחמץ שבחדר), ואם הגיע לשם באמצע הפסח יברר אם בדקו את החדר כדן, ואם לא בדקו בודק את החדר בברכה (עי' שו"ע ס"י תל"ה ס"ח).

סג. בחורי ישיבה צריכים לבדוק את חדרם בישיבה בברכה למרות שלא יהיו שם בפסח משום שהחדר מושאל להם, ובכלל זה את כל המקומות בישיבה השייכים להם כמו ארונות, ואם אינם יכולים לבדוק בליל י"ד יבדקו באחד מהלילות הקודמים בלא ברכה (הליכות שלמה פ"ה סק"י), ואם לזמן הבא מחליף הבחור חדרו אינו צריך לבדוק (הגר"ח קניבסקי שליט"א), ובחור ישיבה שאין לו מה לבדוק אלא המזוודות והכיסים אין לו לברך על בדיקה זו דעיקר המצוה לבער מהבית ממש, ועל מטלטלים אף דחלה חובת בדיקה אין לברך (עי' באה"ט ס"י תל"ז סק"י וחי' אדם כלל קי"ט ס"ח).

סד. השוכר מכונית בחוה"מ חייב בבדיקה אך מ"מ אין לברך על בדיקה זו (כנ"ל).

סדר בדיקת חמץ

סה. אסור לאכול אכילת קבע או לעשות מלאכה חצי שעה קודם הבדיקה (שו"ע ס"י תל"א ס"ב), אבל אכילת עראי בעלמא דהיינו עד ביצה פת או פירות אפילו הרבה מותר לאכול, אבל בהגיע זמן הבדיקה גם זה אסור (מ"ב שם סק"י).

סו. נוהגים להתפלל ערבית ואח"כ לבדוק, ויש להמנע משהיה ושיחה אחר תפילת ערבית אלא ילך מיד לבדוק כנ"ל.

סז. יטול ידי קודם הבדיקה (מ"ב ס"י תל"ב סק"ב), ויברך על ביעור חמץ ולא ידבר עד לאחר הבדיקה (שו"ע שם), ואם יש לו מכונית לא ידבר עד שיבדוק גם את המכונית, ואם דיבר קודם שהתחיל לבדוק יחזור ויברך (מ"ב שם סק"ה), אולם אם דיבר לאחר שהתחיל כבר לבדוק מעט אי"צ לחזור ולברך, ובדברים שהם צורך הבדיקה אף לכתחילה אפשר לדבר (מ"ב שם סק"י), ואם התחיל לבדוק במקום שאין מכניסים בו חמץ כגון במרצפות כדרכם של בני אדם ודיבר צריך לחזור ולברך (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

סח. אם התחיל לבדוק בלא ברכה יברך כל זמן שלא סיים בדיקתו (רמ"א תל"ב סק"א), ואם סיים בדיקתו יכולים בני ביתו לפזר חמץ ולחייבו בדיקה פעם נוספת כדי שיוכל לברך ואין בזה חשש ברכה שאינה צריכה שהרי יש פוסקים הסוברים שאם לא בירך בשעת הבדיקה צריך לברך למחרת בשעת השריפה (עי' מ"ב שם סק"ד, הגר"א דינר שליט"א).

סט. בברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים (שו"ע שם ס"ב) דכולם מצוה אחת הם (מ"ב שם סק"ז), אבל אם בדק אצל הוריו הזקנים ובירך שם ואח"כ הולך לבדוק בביתו צריך לחזור ולברך דהיא מצוה נוספת (פוסקים).

ע. יכול לשתף את בני הבית בבדיקה, ויעמידם אצלו בשעה שהוא מברך ויבדקו על סמך ברכה שלו (שו"ע תל"ב ס"ב), ואם בעה"ב אינו בודק ומצווה על אחר לבדוק, הבודק מברך דהרי הוא כשלוחו לענין ברכה (משנ"ב שם סק"י).

עא. נוהגים להניח עשרה פתיתים של חמץ קודם בדיקת חמץ כדי שלא תהא ברכתו לבטלה (רמ"א תל"ב ס"ב, ויש בזה גם סוד גדול בהנחת הפתיתים כמו שהביא בבאה"ט שם סק"ח בשם האר"י ז"ל, ורבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל נהג שאחד מעשרה פתיתים יהיה ביעור כזית כדי לצאת ידי הסוברים שאין חובת ביעור בפחות מכזית), ויעשה זאת מי שאינו בודק את החמץ, שאם יניח את זה מי שבדק אין לבדיקה שלו טעם שהרי יודע היכן הניח כל דבר ומ"מ אם אין מי שיניח יניח הוא את הפתיתים בעצמו נושמעתי שמרן הסטייפלר זצ"ל הניח בעצמו את הפתיתים לפני מעריב ואחרי מעריב בדק, ונשאל על זה, ואמר שלכן מניח לפני מעריב שעד אחרי מעריב שוכח היכן הניח, וכל זה הוא דוקא אם בודק בזמנו בליל בדיקת חמץ אבל אם יוצא מביתו לפני ליל י"ד שדינו לבדוק החמץ בלילה לפני נסיעתו אין צריך להניח פתיתי חמץ (שו"ת מנחת יצחק ח"ח ס"י ל"ה).

ביעור וביטול חמץ

עב. מנהג ישראל שמבערים את החמץ ע"י שריפה (רמ"א ס"י תמ"ה סעי' א' דחוששים לדעת הפוסקים שפסקו כר"י שביעור חמץ בשריפה, ולכן ישאיר לפחות כזית לקיים מצות שריפה), וע"כ יזהר שלא לבטל את החמץ רק לאחר שנשרף החמץ ונתבער כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו (רמ"א שם), וכן לא לשפוך על החמץ נפט או חומרי בעירה אחרים הפוסלים אותו מאכילת כלב קודם ביעורו, ורק לאחר שכזית אחד כבר נשרף יכול ליתן חומרים על שאר החמץ שיפסלוהו מאכילת כלב, ובכל אופן אין מקיים מצות תשבתו בשפיכת כלור או הנפט שלאחר זמן מתנדפים החומרים וחוזר ונעשה ראוי לכלב (הגר"ב אבא שאול זצ"ל).

עג. אחר שנתבער החמץ יאמר נוסח הביטול, וחייבים להבין פירוש המילים של הביטול ולכן אם אינו מבין את הנוסח בארמית עליו לאומרו בלשון הקודש (עי' רמ"א ס"י תל"ד ס"ב): "כל חמץ ושאר שיש ברשותי ושללא ראיתי ושללא בערתי ושללא בערתי יבטל ויהיה הפקר" (מ"ב שם סק"ח), וי"א את נוסח הביטול ב' פעמים בתחילה בלא המילה הפקר, ובשני חוזרים ואומרים עם המילה הפקר שהרי אם הוא בטל אינו הפקר ואם הוא הפקר אינו בטל (עי' הלכות חג בחג פ"ח ס"ב).

עד. אם בדק ושכח לברך י"א שיוכל לברך בשעת הביעור והנוהג כן אין מוחים בידו (משנ"ב שם סק"ד), ואם שלח שליח לבדוק ובירך השליח לא יברך בעה"ב בשעת הביעור שהשליח שלוחו גם לענין ברכה (רבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

עה. פחי אשפה בבית משותף אין חייב לבערם כשיגיע זמן האיסור דהרי הוא הפקר ומאוס ולא חיישין שמא יבא לאוכלו (הגר"ש אלישיב זצ"ל), ויש ששופכין נפט לפחי האשפה כדי שלא יהא החמץ ראוי לאכילת כלב (הסטייפלר זצ"ל).

עו. מי שגר בבית משותף שיש שם שכנים שאינם שומרים תורה ומצוות ויש חשש שאוכלים חמץ בפסח ומניחים החמץ בעיצומו של חג הפסח שהוא לאחר זמן האיסור שא"א להפקירו ולבטלו שכן החמץ נאסר בהנאה, עליו להפקיר את חלקו בחדר הפחים ולא להשתמש בפחים כל חג הפסח (צבא הלוי).

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

נתניה רמת אפרים 052-7664668 ביהכ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (ויס) ישיבת עטרת מתתיהו 054-8479928 (סעיוד) עוצם ישיבת נר זרח שולח גבעת המורה עפולה עילית ישיבת עפולה קריית 052-8990135 פתח תקוה גני דוד בבתי הכנסת: אוהל אברהם מקוה בעש"ט מרכז העיר אבי עזרי ישיבת לומז'ה כפר אברהם כולל אוהל רחל 050-4187771 קריית אתא ישיבת מאקאווא 052-7626243 קריית גת בבתי הכנסת: ביהמ"ד קרעטשניף קהילת בני תורה קריית מלאכי בכולל שעל יד הישיבה קריית שמונה 052-7136824 ראשון לציון שדה חמד ישיבת עטרת שלמה רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול לב לאחים רמתיים גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 ביהכ"ס שבת אחים גבעה ג' 052-7171992 (פרקש) בנה ביתך ביהכ"ס היכל משה חברון מלון דבורה שפירא מכולת רח' ר' ישראל סלנט תל ציון 052-7626880 (משפ' יהושע) תפרח 08-9924520 ישיבת תפרח-תושיה ניתן להשיג בבתי החולים: - בלינסון-שניידר - מעייני הישועה - תל השומר	באר שמואל היכל שמואל סנהדריה ביהכ"ס פאג"י עזרת תורה בית הכנסת בית ישראל קטמון ישיבת יד אהרון קריית יובל 052-7639488 רובע היהודי ישיבת אש התורה רוממה בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: משכן שרגא שערי תבונה רמות ג' בבתי הכנסת: חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) מרום הרים רמות פולין ביהכ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת שלמה ביהכ"ס המרכזי שערי חסד 054-8498969 (קירט) רמיאל ישיבת רנה של תורה ליד אצל ידידנו ר' דוד קם הי"ו מודיעין עילית בכוללים: עטרת שלמה, ישיבת באוהליך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב פוניבז' בית אבא מגדל עוז חפציבה 052-7143196 (דרמר) ישיבת כנסת יצחק ביהכ"ס המרכזי נאות הפסגה 052-7608620 קריית ספר בית הכנסת קהילת משך 053-3127555 בביהכ"ס קהילת קצוה"ח ברכפלד ישיבת מיר ביהכ"ס קהילת ר' עקיבא בבתי הכנסת אוהל תורה חניכי הישיבות רשב"י גרין פארק ביהכ"ס בני הישיבות גבעה הדרומית ביהכ"ס זכרון משה מצפה רמון אצל ידידנו ר' איבגני בוגוסלבסקי הי"ו נצרת עלית הר יונה ביהכ"ס המרכזי ותיבות 054-8454356 (טרבלסי) ישיבת שחר שכי	בביהכ"ס צא"י טבעון ביהכ"ס קדושי השואה כולל איילת השחר חזריה קריית שמואל ביהכ"ס שמחת אריה טלז טטון 02-5335545 (כל בו אלן) יינעם אצל ידידנו הר"ר יצחק איבגי הי"ו יסודות ביהכ"ס המרכזי ירוחם ביהכ"ס המרכזי 052-7627788 (מיקאל) ירושלים בית וגן 02-6449498 (שעיו) הפיסגה 46 בבתי הכנסת: אמשינוב מנין אברכים בית ישראל ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) בר אילן/נוה צבי 054-8474651 גאולה 053-3172626 (אלה) חנות גל פז (מלכי ישראל) גבעת זאב חנות גיט שאבעס (העופר 2) גבעת שאול בבתי הכנסת: יחי ראובן ברכת יוסף (רח' אלקבץ 50) אוהל יונתן בכולל ישכר באוהליך גוש 80 ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גילה ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820 הר נוף בבתי הכנסת: אמרי שפר קהילת בני תורה חניכי הישיבות-רח' ברנד כנסת 054-8429113 (גרוד) מאה שערים ביהכ"ס תפארת בחורים (הישן) מטרסדורף ישיבת בית שמואל ביהכ"ס היכל שמואל מרכז העיר כולל עטרת שלמה (רח' דוד ליון) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) בבתי הכנסת: בני הישיבות חניכי הישיבות מרכז מגן אברהם תורה ותפילה סורוצקין בבתי הכנסת: אהבת תורה	בית הכנסת הגדול דברי שיר היכל צבי רח' סירקין הליגמן הליכות חיים המרכזי - רמת אלחנן חניכי הישיבות רח' רמב"ם יד אהרון לדרמן משכנות יעקב נאות יוסף שבת אחים שיח תפילה רח' קה"י שם אבותי תפארת נחמן בכוללים: בית הלל ברסלב חזון איש ישכר באוהליך רח' סורוצקין נחלת משה עטרת שלמה (צעירים) פוניבז' (אוהל קדושים) רשב"י אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה אהבת אהרון בית מדרש עליון גאון יעקב משכן חכמה סלבודקא פוניבז' קהילות יעקב קריית מלך קרלין שערי תורה תפארת ציון מרכז חנות גל פז-ר"ע 88 חנות שאבעס חזו"א 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) במקוה בבתי הכנסת: מנין אברכים (אבוחצירא 9) קריית הרצוג ביהכ"ס זיו יהודה שכון ה' ביהכ"ס המרכזי בתי ים 052-7119064 כולל בית יעקב כולל היכל התורה ביהכ"ס היכל הקודש הרצליה שכונת נווה עמל בבית הכנסת חפץ חיים רח' כצנלסון זכרון יעקב בבתי הכנסת: חזון איש מסילת ישרים חולון כולל בית דוד 052-7691549 חיפה נווה שאנן 054-8454992 (גינזער) ישיבת נחלת הלויים ביהכ"ס מקלט רח' פרל פינת מנדלה הדר ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים)	אופקים 052-7635246 (סמיד) בבתי הכנסת: קיוית שיוית נחלת שמשון אצל הבחור חיים טיטלבוים אלעד 054-8415551 (הופנר) אצל הנציגים בישיבות: בני ראובן כנסת יחזקאל תורה בתפארתה תורת חסד בבתי הכנסת: דרך החיים מאור שרגא אחיעזר אשדוד רובע ג' - קריית חרדים 054-8454846 (וינגרטן) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל) אשקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) בביהכ"ס שערי תורה ישיבת אור לשרים רמה ג' ביהכ"ס אהבת תורה 02-9920797 יפה נוף 054-8488951 (וקסלר) רמה א' בבתי הכנסת: כולל עטרת שלמה ביהכ"ס לב אליהו יבנה גבעה A ביהכ"ס אשכנז זכור לאברהם ישיבת הר"ן קרלין גבעה B בבתי הכנסת: בני הישיבות דרכי תורה מנין אברכים בית דגן אצל ידידנו ר' יוסף מוצרי הי"ו בית חלקיה 050-4156578 (מן) ישיבת שערי שמועות בני ברק שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: אוהל לאה (רח' פרדו) אוהל משה ורחל-רח' פרל אוהל תמר אשכנז רח' יעל בית אהרון רח' ידק בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא
---	---	--	---	---

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

”אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה”

בפרשת השבוע (ויקהל) מוזכר הענין של בניית כלי המשכן, והנה בכל הכלים כתיב רק ויעש, ”ויעש את השולחן” ו”יעש הכלים” וכו’, דהוא העשייה של כל חכמי הלב, ואולם בבניית הארון כתיב ”ויעש בצלאל”, ופרש”י לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים נקראת על שמו, ומקור דברי רש”י הוא מהתנחומא, ולשונו לפי שנתן נפשו על המשכן הרבה, ויש להעיר בתרתי, חדא דמלשון התנחומא משמע שמסירות הנפש של בצלאל לא היה על הארון לחוד אלא על המשכן, וכיון שמסר נפשו על כל המשכן צריך שיקרא על שמו כל המשכן, ולמה נקרא שמו בעשיית הארון דוקא, ושנית יש להבין בעיקר דברי רש”י, וכי משום שמסר נפשו עליה בכחו להפקיע עשייה של האחרים שיקרא רק על שמו, והרי מסר נפשו עליה זהו רק מעלה לחוד, וא”כ אה”נ דלאחרים חסר להם המעלה של מסר נפשו, אבל משו”כ הוי סיבה לבטל עשייתם שיקרא רק על שמו.

והתירוץ בזה, דבהכרח צריך לומר דהך מעלה של מסירות נפש שנקראת רק על שמו שייך רק בהארון, ומשום שהארון שהוא ארון העדות יש בה תנאי התורה, ובתורה דרשו חז”ל ”אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה”, ונמצא שבתורה מסר נפשו עליה אי”ז רק מעלה לחוד כי אם הוא חלק מקיומו של התורה, שאין קיום התורה בלא מסירות נפש, וע”כ בהארון היה צריך בבנייתו בקדושת דרגא של מסירות נפש עליה, דזהו קיומו, והגם שגם שאר החכמי לב עשו את הארון, אבל בצלאל שמסר נפשו עליה קיומו תלוי בו, ולכך כל העשייה נקראת רק על שמו, אבל בשאר הכלים הגם שמסר נפשו עליה, מ”מ זהו רק מעלה לחוד שלא מפקיע בזה עשיית האחרים.

וכמה ראויים הדברים למי שאמרם, רבינו מרן זצוק”ל היה לכל עולם התורה בדור הזה ”לעד” מהו השיעור של ממית עצמו על התורה, לא היה אצלו לא סדר יום לא סדר לילה לא סדר אכילה ולא סדר שינה, היה לו רק סדר תורה, כל מהות וחיות עולמו היה עולם של יגיעה ועמלות ומחשבה בתורה, מופקע מהכל, לקח את כל חייו להמית עצמו על התורה, ולכך זכה רבינו בדור זה שהתורה נקראת על שמו שאלפי אלפי תלמידיו ובני התורה בארץ ובחו”ל לומדים בעמלות וביגיעה את תורתו המאירה כי התורה נקראת על שמו.

(מתוך דברי הספד בנו הגאון ר’ עוזיאל שליט”א על רבינו מרן זצוק”ל).